CHARLES DICKENS

POVESTE DESPRE DOUĂ ORAȘE

EDITURA GARAMOND

Coperta:
CONSTANTIN POHRIB

A TALE OF TWO CITIES
by
CHARLES DICKENS
Bernard Tauchnitz
1859

ISBN: 973-9140-36-X

CHARLES DICKENS

POVESTE DESPRE DOUĂ ORAȘE

roman

Traducere:
ANTOANETA RALIAN

EDITURA GARAMOND
BUCUREȘTI, BULEVARDUL REPUBLICII NR. 68

PREFAȚA AUTORULUI

Ideea acestei povestiri mi-a încolțit prima dată în minte în timp ce jucam, împreună cu copiii și prietenii mei, în drama doctorului Wilkie Collins — Adîncurile înghețate. *Am simțit atunci dorința puternică de a trăi eu însumi această povestire; și am plăsmuit, cu deosebită grijă și interes, starea de spirit necesară pentru a o înfățișa unui spectator atent.*

Pe măsură ce ideea îmi devenea tot mai familiară, prindea, încetul cu încetul, forma în care se prezintă astăzi. Și pe parcursul realizării, a pus cu totul stăpînire pe mine; am încercat toate cîte se petrec și se simt în aceste pagini, de parcă eu însumi le-aș fi trăit și suferit.

Orice referire (oricît de vagă) la condiții de viață ale poporului francez înainte sau în timpul Revoluției se întemeiază pe adevăr, pe mărturia celor mai demne de crezare documente. Am nutrit speranța să pot adăuga și eu cîte ceva la popularele și plasticele mijloace de înțelegere a acelor cumplite vremi, deși nimeni nu poate nădăjdui să spună ceva în plus față de filozofia minunatei cărți a domnului Carlyle[1].

Londra, Tavistock House
noiembrie 1859

[1] Referire la *Istoria Revoluției franceze* de Thomas Carlyle (1795—1881).

CARTEA ÎNTÎI

RECHEMAT LA VIAŢĂ

Capitolul I

EPOCA

Era cea mai bună dintre vremi, era cea mai năpăstuită dintre vremi, era epoca înțelepciunii, epoca neroziei, veacul credinței, veacul necredinței, răstimpul Luminii, răstimpul Întunecimii, primăvara nădejdii, iarna deznădejdii, aveam totul în față, aveam doar nimicul în față, ne înălțam cu toții de-a dreptul la ceruri, ne cufundam cu toții de-a dreptul în iad — pe scurt, epoca aceea era atît de asemănătoare cu cea de acum, încît unele dintre autoritățile cele mai proeminente au stăruit să fie prezentată, în tot ce avea ea bun sau rău, numai la gradul superlativ.

La tronul Angliei se aflau un rege fălcos și o regină urîtă[1]; la tronul Franței se aflau un rege fălcos și o regină frumoasă[2]. În amîndouă țările, pentru mai-marii care vegheau peste rezervoarele de pîine și de pește ale statului, era limpede ca lumina zilei că lucrurile fuseseră statornicite o dată pentru totdeauna.

Era în anul Domnului una mie șapte sute șaptezeci și cinci. În acea epocă de grație, Angliei îi fuseseră hărăzite revelații spirituale. Doamna Southcott[3] sărbătorise de curînd abia douăzeci și cinci de ani de la binecuvîntata sa zi de naștere, a cărei sublimă apariție fusese anunțată de pronii printr-o tainică profeție cum că Londra și Westminster vor fi nimicite. Pînă și stafia din Cock-lane fusese izgonită abia de doisprezece ani, după ce-și ciocănise mesajele în geam, întocmai cum și le ciocănesc și spiritele din anii noștri (vădind o totală lipsă de originalitate). Dar în ultima vreme, Coroana și po-

---

[1] George al III-lea și soția sa Charlotte.

[2] Ludovic al XVI-lea și Maria-Antoaneta.

[3] Joanna Southcott (1750—1814), vizionară mistică engleză, ce pretindea a face profeții.

porul englez primiseră mesaje mai pămîntești, cu privire la un congres al supușilor britanici din America[1]: și, în chip ciudat, aceste mesaje se dovediră mai importante pentru seminția umană decît orice alte comunicări sosite pe calea vlăstarelor din soiul Cock-lane.

Franța, mai puțin favorizată în ceea ce privește revelațiile spirituale decît sora ei întru scut și trident, se rostogolea încetișor pe povîrniș la vale, tot făurind bani de hîrtie și tot cheltuindu-i. Sub călăuzirea păstorilor ei creștini, se mai distra cu felurite înfățișări omenești, ca de pildă osîndind un tînăr să i se reteze mîinile, să i se smulgă limba cu cleștele și apoi să i se ardă trupul de viu, fiindcă nu îngenunchease în ploaie onorînd prin aceasta o procesiune de călugări murdari, pe care-i văzuse trecînd la o depărtare de cincizeci sau șaizeci de iarzi. Se pare că, la vremea cînd acest oropsit era osîndit la moarte, în codrii din Franța și din Norvegia creșteau copaci încă de pe atunci însemnați de pădurarul Soartă pentru a fi doborîți și apoi tăiați în scînduri menite să alcătuiască o construcție mobilă, cu un butuc și un cuțit, ce avea să joace un rol aprig în istorie. Și se mai pare că, pe lîngă jalnicele bordeie ale unora dintre plugarii ce trudeau pe ogoarele aspre din preajma Parisului, se aflau, chiar în ziua aceea, căruțe grosolane, împroșcate de noroiul pămîntului de țară, căruțe de care porcii își frecau rîtul, unde se cățărau orătăniile de curte, dar pe care fermierul Moarte le și alesese să fie faetoanele Revoluției.

Dar pădurarul Soartă și fermierul Moarte, cu toate că trebăluiesc fără răgaz, o fac pe tăcute, fără ca cineva să le audă pasul înăbușit, și asta ca nu cumva să se iște bănuiala că, stînd la pîndă, ar fi nelegiuiți și trădători.

În Anglia, nu prea se vădea atîta ordine și ocrotire încît să justifice marea fală națională. Noapte de noapte aveau loc în capitală atacuri ale unor bandiți înarmați și tîlhării la drumul mare; familiile erau avertizate în mod public să nu plece din oraș pînă nu-și pun mobila în siguranță în magaziile unor lemnari; pe lumină, tîlharul din beznă se dovedea a fi un negustor din City și, tovarășii lui de negustorie, pe care-i prădase în chip de „Căpitan" al bandei, recunoscîndu-l și provocîndu-l, îi ciuruiau vițejește țeasta, după care își vedeau

---

[1] Referire la pregătirea Revoluției americane (1775—1783), în urma căreia cele 13 colonii din America de Nord și-au dobîndit independența de sub Imperiul Britanic.

mai departe de drum; poştalionul era pîndit de şapte tîlhari, conducătorul împuşca mortal pe trei dintre aceştia, apoi era împuşcat, la rîndul lui, de ceilalţi patru „ca urmare a faptului că i se isprăviseră gloanţele"; după care, poştalionul era prădat în tihnă; la Turnham Green, măreţul potentat, Primarul Londrei, s-a văzut nevoit să se oprească locului în faţa unui tîlhar şi să se predea, după care ilustrul personaj a fost jefuit chiar sub ochii suitei sale; prizonierii din puşcăriile Londrei se luau la încăierare cu temnicerii, iar mai-marii legii dispuneau să se tragă în ei cu ghiulele şi cu gloanţe; în saloanele Curţii, hoţii smulgeau crucile de diamante de la gîtul nobililor lorzi; muşchetarii se duceau în St. Giles să caute mărfuri de contrabandă, iar mulţimea trăgea în muşchetari şi muşchetarii în mulţime; şi toate aceste întîmplări nu păreau nimănui neobişnuite. Iar în mijlocul lor, călăul, mereu mai harnic şi mereu mai inutil, era în continuă mişcare: ba lega strîns cîrduri lungi de răufăcători de toate felurile; ba spînzura sîmbăta un spărgător care fusese prins marţi; ba ardea în palmă, cu fierul roşu, la Newgate, oameni cu ghiotura; ba dădea foc la manifeste în faţa uşilor de la Westminster Hall; azi omora un criminal sîngeros, mîine un amărît de borfaş care şterpelise cîţiva bănuţi de la un băiat de fermă.

Toate aceste fapte, şi o mie de altele deopotrivă, s-au petrecut în preajma şi în anul cel îndrăgit una mie şapte sute şaptezeci şi cinci. Împresuraţi de asemenea întîmplări, în vreme ce pădurarul Soartă şi fermierul Moarte îşi vedeau nestînjeniţi de treabă, cei doi fălcoşi şi cu cele două soţii, una urîtă şi una frumoasă, se mişcau cu destulă zarvă, de la înălţimea drepturilor lor divine.

Şi în felul acesta, anul una mie şapte sute şaptezeci şi cinci le-a îndrumat pe Maiestăţile-lor precum şi pe miriade de alte făpturi mai mărunte — printre care şi făpturile cronicii de faţă — de-a lungul căilor ce li se întindeau dinainte.

Capitolul II

POŞTALIONUL

Drumul spre Dover se aşternea într-o noapte de vineri, dintr-un noiembrie tîrziu, dinaintea celui dintîi dintre per-

sonajele de care se ocupă această povestire. Tot drumul spre Dover se aşternea şi în faţa poştalionului, care hodorogea greoi la deal pe Shooter's Hill. Personajul nostru urca dealul pe jos, frămîntînd noroaiele pe lîngă poştalion, aşa cum făceau şi ceilalţi pasageri; nu pentru c-ar fi avut cel mai mic chef să facă exerciţii de mers, mai cu seamă în împrejurările de faţă, dar pentru că urcuşul, şi hamurile, şi clisa, şi poştalionul erau atît de grele, încît caii se opriseră locului în trei rînduri, ca să nu mai vorbim de încercarea de a răsuci poştalionul de-a curmezişul drumului, cu intenţia de a se răzvrăti şi a face cale întoarsă la Blackheath. Hăţurile, biciul, surugiul şi ajutorul lui cunoşteau cu toţii acel articol din legea de război care interzicea orice acţiune ce nu vine în sprijinul aserţiunii că unele dobitoace ar fi înzestrate cu judecată; aşa că, pînă la urmă, echipajul a capitulat şi s-a întors la datorie.

Cu capete plecate şi cozi tremurînde, terciuiau glodul vîscos, croindu-şi drum, opintindu-se şi împleticindu-se din loc în loc, de parcă încheieturile li se desfăceau bucăţi-bucăţi. Ori de cîte ori surugiul trăgea de hăţuri şi-i oprea locului cu un prevăzător: „Hoo ! Prrr !", calul din frunte îşi scutura violent capul cu tot ce avea pe creştet — negînd cu înverşunare că poştalionul ar putea fi tras la deal. Şi ori de cîte ori calul din frunte îşi zăngănea hamurile, pasagerul nostru tresărea, aşa cum se cuvine să tresară un pasager nervos, şi-şi pierdea şirul gîndurilor. Prin văiugi plutea un abur de ceaţă, care se ridicase în deznădejde pe coasta dealului, ca un duh rău umblînd să-şi găsească odihna, dar fără s-o afle vreodată. O pîclă umedă şi foarte rece, răspîndindu-se încet în văzduh în vălurele care se urmăreau şi se înghiţeau unul pe celălalt asemenea talazurilor unei mări zbuciumate. Era îndeajuns de deasă ca să ferească tot ce întîlnea în cale de lumina felinarelor, şi ochiul nu putea desluşi decît felinarele, fuioarele de ceaţă şi cîţiva iarzi de drum; iar aburul pe care-l scoteau caii trudiţi fumega părînd să ţească însăşi pîcla.

Alţi doi pasageri, în afară de cel despre care am vorbit, se opinteau la deal pe lîngă poştalion. Toţi trei erau înfofoliţi pînă peste urechi şi purtau cizme cu carîmb înalt. Din cît puteau să vadă, nici unul nu-şi dădea seama cum arată ceilalţi doi şi fiecare dintre ei era ascuns în faţa ochiului minţii sub tot atîtea cojoace ca şi în faţa ochiului trupesc. În acele zile, călătorii nu se prea încredeau de la prima vedere unul în celălalt, pentru că oricine întîlnit pe drum putea să fie un tîlhar sau să aibă legături cu tîlharii. Era lucrul cel mai cu putinţă

de vreme ce la oricare stație de poștalion sau la orice han te puteai pomeni cu careva „în simbria Căpitanului", începînd cu proprietarul și pînă la cel din urmă fluieră-vînt de la grajduri. Așa gîndea în sinea lui omul de pază de pe poștalionul de Dover, în acea vineri noapte din luna noiembrie a anului o mie șapte sute șaptezeci și cinci, urcînd pe Shooter's Hill, cocoțat pe băncuța lui din spate și tropăind din picioare, cu ochii ațintiți și cu mîna pe lădița cu arme din fața lui, unde o flintă încărcată zăcea peste șase sau opt pistoale încărcate, depozitate peste un strat de pumnale.

Poștalionul de Dover se găsea în obișnuita-i veselă postură în care omul de pază îi suspectează pe pasageri, pasagerii se suspectează unul pe celălalt și toți laolaltă pe omul de pază, cei din poștalion pe oricine din afară, iar surugiul nu-i sigur decît de cai; drept care ar fi putut jura cu conștiința împăcată și cu mîna pe cele două *Testamente* că nu erau deloc pregătiți pentru asemenea drum.

— Hiii — hiii! făcu surugiul. Haida! Încă o opinteală și-ați ajuns în vîrf, fir-ați să fiți, că mi-am scuipat sufletul cu voi! Joe!

— Hei! răspunse omul de pază.

— Cît să fie ceasul, Joe?

— Zece minute bune peste unsprezece.

— Păcatele mele! exclamă surugiul cu năduf. Și încă n-am ajuns sus pe Shooter. Ți-ți! Iee! Sus cu voi!

Calul cel înverșunat, mai potrivnic ca oricînd în urma unei șfichiuiri de bici, se smuci, iar ceilalți trei bidivii îl urmară. Și din nou poștalionul de Dover se opinti, în timp ce cizmele înalte ale pasagerilor săi bătătoreau noroiul de pe lături. Cînd poștalionul se oprise, se opriseră și ei și rămăseseră nedezlipiți de el. Dacă vreunul din cei trei ar fi propus s-o ia înainte, prin pîclă și prin beznă, ar fi riscat să fie împușcat pe loc, ca tîlhar de drumul mare.

Ultima opintire aduse poștalionul pe coama dealului. Caii se opriră să-și tragă răsuflarea, omul de pază se dădu jos ca să pună opritoarele la roată pentru coborîrea dealului, și să deschidă pasagerilor portiera.

— Ți-ți, Joe! strigă surugiul cu alarmă în glas, privind în jos din cușca lui.

— Ce tot spui, Tom?

Amîndoi traseră cu urechea.

— Parcă-aș auzi un cal în trap mărunt, Joe.

— Ba eu parc-aș auzi unul în galop, Tom, răspunse păzitorul, lăsînd din mînă portiera și cățărîndu-se sprinten la locul lui.

— Domnilor! Cu toții, în numele regelui!

Cu această grăbită implorare, sălță trăgaciul flintei și așteptă gata de ofensivă.

Pasagerul angajat în povestirea noastră se afla tocmai pe scara poștalionului, dînd să intre; ceilalți doi pasageri erau chiar în spatele lui, gata să-l urmeze. Rămase cu piciorul pe treaptă, jumătate înăuntru, jumătate afară; ceilalți rămaseră jos, pe drum. Își plimbau cu toții privirea de la surugiu la omul de pază, de la acesta la surugiu și trăgeau cu urechea. Vizitiul privi îndărăt, păzitorul privi îndărăt și pînă și calul cel înverșunat își ciuli urechile și privi îndărăt fără să le mai facă în ciudă de astă dată.

Liniștea provocată de încetarea hodorogitului și hurducăielii trăsurii spori liniștea nopții și totul rămase învăluit în deplină tăcere. Gîfîitul cailor transmitea o ușoară vibrație poștalionului, de parc-ar fi fost cuprins de agitație. Inimile pasagerilor băteau destul de tare, aproape să fie auzite; oricum, răgazul acesta de tăcere exprima, în chip aproape audibil, răsuflări tăiate, răsuflări reținute, pulsuri accelerate de așteptare.

Răpăitul calului în galop urca repede dealul.

— Hei! zbieră păzitorul cît îl ținu gura. Tu de colo! Stai așa că trag!

Galopul se opri brusc, cu multă plescăială și fleșcăială, și un glas strigă din ceață:

— Ăsta-i poștalionul de Dover?

— Ce e, nu te privește, răspunse omul de pază. Dar tu ce ești?

— Ești poștalionul de Dover?

— De ce vrei să știi?

— Caut un pasager.

— Care pasager?

— Domul Jarvis Lorry.

Călătorul nostru arătă pe dată că despre el era vorba. Omul de pază, surugiul și ceilalți doi îl priviră bănuitori.

— Rămîi acolo unde ești, strigă omul de pază către vocea din ceață, că de-mi scapă mîna se-ntîmplă o greșeală ce nu se mai poate repara. Domnul cu numele de Lorry să răspundă.

— Ce s-a întîmplat? întrebă călătorul, apoi adăugă cu un ușor tremur în glas: Cine mă caută? Dumneata ești, Jerry?

(„Dacă-i Jerry, nu-mi place glasul lui, mormăi omul de pază ca pentru sine. Jerry ăsta prea-i răgușit ca să-mi fie pe plac.")

— Da, domnule Lorry.

— Ce s-a întîmplat?

— O depeșă de acolo, sosită după plecarea dumneavoastră. De la „T. and Co".

— Domnule gardian, îl cunosc pe acest mesager, spuse domnul Lorry, coborînd, ajutat mai curînd cu grabă decît cu politețe de ceilalți doi pasageri, care se năpustiră pe dată în trăsură și închiseră portiera și ferestrele. Dați-i voie să se apropie; totul e în ordine.

— Sper să fie așa, dar nu pot „pune națiunea în primejdie" cu ochii închiși, bodogăni omul de pază morocănos. Hei, cel de colo!

— Hei și dumneata! răspunse Jerry și mai răgușit.

— Apropie-te la pas, mă auzi? Și dacă-ți atîrnă de șa vreun toc de pistol, nu care cumva să-ți văd mîna apropiindu-se de el. Că eu sînt iute foc la greșeală, și greșesc cu gloanțe. Hai să te vedem la mutră.

Silueta unui cal cu un călăreț se desprinse încet din ceața care se învolbura și se apropie de poștalion, către locul unde aștepta pasagerul. Călărețul se aplecă și, aruncînd o ocheadă păzitorului, înmînă pasagerului o hîrtie împăturită. Calul arăta lovit peste tot și împroșcat, ca și călărețul, cu noroi, de la copitele animalului pînă la pălăria omului.

— Domnule gardian! i se adresă pasagerul pe un ton confidențial.

Păzitorul cel vigilent, cu mîna dreaptă pe trăgaciul flintei înălțate, cu stînga pe patul armei și cu ochii pe călăreț, răspunse scurt:

— Domnule?

— N-ai de ce să te temi. Eu lucrez la Banca Tellson. Probabil c-ai auzit de Banca Tellson din Londra. Plec la Paris în interes de afaceri. Uite o coroană s-o bei. Pot să citesc misiva?

— Dacă-i pe-așa, fiți cît se poate de rapid, domnule.

Deschise misiva la lumina felinarului din partea lui și citi — întîi pentru el, apoi cu glas tare:

Așteapt-o la Dover pe Mademoiselle.

— Asta-i tot, ai văzut, domnule gardian? Jerry, spune-le că răspunsul meu este: RECHEMAT LA VIAȚĂ.

Jerry tresări în șa.

— Al naibii de ciudat răspuns, grăi el cu cea mai răgușită dintre voci.

— Du-le acest răspuns și-n felul ăsta vor ști că am primit mesajul, mai bine decît le-aș scrie. Gonește cît poți! Noapte bună!

Rostind aceste cuvinte, pasagerul deschise portiera și urcă; de astă dată neajutat de tovarășii săi de drum, care se grăbiseră să-și pitească ceasornicele și pungile în cizme și care acum se prefăceau că dorm. Nu de alta, dar ca să nu trebuiască să facă altceva.

Poștalionul o porni din nou huruind, înfășurat în ghirlande de ceață mai deasă acum la coborîre. Omul de pază puse flinta la loc în lădiță și, după ce se uită la restul armelor aflate acolo, după ce inspectă pistoalele de rezervă pe care le purta la brîu, cercetă o lădiță mai mică, așezată în dosul băncuței lui, în care se aflau cîteva scule de fierărie, două torțe și o cutie cu aprinzătoare de iască. Avea tot ce-i trebuia pentru cazul cînd felinarele poștalionului ar fi fost stinse de furtună, ceea ce se întîmpla uneori; în asemenea împrejurare, n-avea decît să se încuie înăuntru, ferind paiele de cremene și de scîntei, și, dacă avea noroc, în cinci minute putea izbuti, cu oarecare îndemînare și în siguranță, să producă o lumină.

— Tom! chemă el încetișor peste acoperișul poștalionului.

— Da, Joe.

— Ai auzit mesajul?

— L-am auzit, Joe.

— Și-ai înțeles ceva din el, Tom?

— Nici cît negru sub unghie.

— Ca să vezi, tot atîta am priceput și eu, spuse păzitorul îngîndurat.

Jerry, rămas singur în ceață și în întuneric, descălecă, nu numai ca să ușureze povara calului istovit, dar ca să-și șteargă noroiul de pe față și să scuture picăturile adunate în borul pălăriei, care putea adăposti o jumătate galon de apă. După ce stătu locului, cu hățurile încolăcite în jurul brațului stropit cu noroi, pînă cînd uruitul roților se stinse și tăcerea nopții se înstăpîni iarăși, o porni pe deal în jos.

— Hei, bătrînico, după galopul ăsta din Temple Bar și pînă aici, nu mai am eu încredere în picioarele tale pînă

nu te-oi vedea iar la șes, rosti mesagerul cel răgușit, privindu-și iapa. „Rechemat la viață!" Al naibii de ciudat mesaj! Încă vreo două din astea și nu te văd bine, Jerry, băiete! M-auzi, Jerry? Ți-ar prinde al naibii de prost dacă rechemarea la viață ar intra în funcțiune, Jerry!

Capitolul III

UMBRELE NOPȚII

Un fapt curios, vrednic să meditezi asupră-i, e acela că fiecare făptură omenească a fost astfel alcătuită încît să prezinte o taină adîncă și un mister pentru orice altă făptură. Ori de cîte ori sosesc noaptea într-un oraș mare, mă încearcă gîndul solemn că fiecare clădire din îngrămădeala aceea întunecoasă închide propria ei taină; că fiecare încăpere din fiece clădire închide propria ei taină; că fiecare inimă care bate în sutele de mii de piepturi de acolo este, într-unele din năzuințele ei, o taină pentru inima cea mai apropiată. E ceva ce-ți evocă lucruri ireversibile, ba chiar moartea. „Nu voi mai putea răsfoi filele acestei scumpe cărți, pe care am îndrăgit-o, și zadarnic am nădăjduit că voi avea timp s-o citesc în întregime. Nu voi mai putea privi în adîncurile acestei ape de nepătruns în care, atunci cînd lumini trecătoare au străpuns-o, am întrezărit comori îngropate și minunății scufundate. A fost scris ca filele cărții să se închidă cu un pocnet, deși eu nu apucasem să citesc decît o pagină. A fost scris ca apele să împietrească în veșnic îngheț, pe cînd luminile jucăușe se fugăreau la suprafață, iar eu, neștiutor, stam la țărm. Prietenul meu a murit, vecinul meu a murit, dragostea mea, iubita sufletului meu, a murit; aceasta este inexorabila consolidare și perpetuare a tainei care zace în fiecare dintre noi, și pe care și eu am s-o port în mine pînă ce zilele or să-mi ia sfîrșit. În oricare dintre cimitirele acestui oraș pe care-l străbat, doarme oare vreun mort mai inscrutabil decît sînt pentru mine locuitorii săi vii și activi, în străfundurile personalității lor, sau decît aș fi eu pentru dînșii?"

În această privință, moștenire naturală și inalienabilă, mesagerul călăreț se bucura de aceleași favoruri ca

și regele, primul ministru, sau cel mai înstărit negustor din Londra. Tot astfel și cei trei pasageri închiși în spațiul strîmt al unui poștalion vechi și hodorogit; erau, unul față de celălalt, la fel de misterioși de parcă fiecare dintre ei s-ar fi aflat în propriul său poștalion tras de șase cai, sau în propriul său poștalion tras de șaizeci de cai, și cu tot întinsul unui ținut între el și vecinul lui.

Mesagerul se întoarse agale, făcînd popasuri dese pe la hanuri ca să-și ude gîtlejul, dar văzînd înclinarea de a se ține de unul singur și de a-și pleoști pe ochi pălăria în trei colțuri. Ochii i se potriveau foarte bine cu această podoabă, fiind negri strălucitori, și foarte apropiați unul de altul — de parcă s-ar fi temut ca nu cumva unul din ei să fie prins cu ceva dacă s-ar fi depărtat de celălalt. Expresia lor era sinistră pe sub pălăria ponosită, în trei colțuri, ca o scuipătoare triunghiulară, și pe deasupra unui șal mare, pentru bărbie și gît, care cobora pînă la genunchii purtătorului. Cînd se oprea să bea, dădea la o parte șalul cu mîna stîngă, numai cît își turna cu mîna dreaptă licoarea pe gît și, de cum isprăvea, se înfofolea la loc.

— Nu, Jerry, băiete, zău așa, își vorbea el, stăruind mereu asupra aceluiași gînd, în timp ce călărea. Nu ți-ar prinde bine, Jerry. Ție, ca negustor cinstit; nu s-ar potrivi defel cu soiul tău de afaceri. Rechemat...! Să fiu al naibii dacă nu cred că era cherchelit.

Mesajul îi nedumerea pînă-ntr-atîta mintea, încît în mai multe rînduri fu cît pe-aci să-și scoată pălăria ca să se scarpine în cap. În afară de creștetul cu petice de chelie, avea un păr negru, țeapăn, care-i creștea în aschii ascuțite de jur-împrejurul capului, căzîndu-i în față pînă la rădăcina nasului lat și teșit. Părea în asemenea măsură opera unui fierar, aducea așa de mult cu ghimpii de sîrmă de pe un zid și așa de puțin cu un cap cu păr, încît chiar și celor mai buni săritori de-a capra li s-ar fi părut o căpățînă primejdioasă de escaladat.

În timp ce călărea la trap, purtînd mesajul pe care trebuia să-l comunice paznicului de noapte din cușca de la ușa Băncii Tellson, de lîngă Temple, și care, la rîndul lui, urma să-l transmită unor autorități mai înalte aflate înăuntru, umbrele nopții prinseră în ochii lui Jerry contururi ce păreau să se desprindă direct din mesaj, iar în ochii iepei forme ce se desprindeau din preocupările și amă-

răciunile ei. Și acestea păreau să fie numeroase, pentru că tresărea la fiecare umbră de pe drum.

În acest timp, poștalionul hodorogea, se hurduca, uruia și sălta pe drumul anevoios, purtîndu-i pe cei trei inscrutabili pasageri. Pentru care, de asemenea, umbrele nopții se întrupau în formele pe care le sugerau ochii lor somnoroși și gîndurile lor pribege.

Banca Tellson revenea mereu în imaginile ce se perindau în poștalion. Căci, în timp ce pasagerul care lucra la bancă — și care-și ținea acum brațul petrecut prin chinga de piele menită să-l ferească să se năruie peste pasagerul vecin, reținîndu-l în colțul lui ori de cîte ori poștalionul se hurduca mai zdravăn — se scutura pe locul lui, cu ochii pe jumătate închiși, iată că ferestrele trăsurii și felinarele care se reflectau slab în geam, și silueta mătăhăloasă a călătorului din față se prefăcură în bancă, și porniră să înfăptuiască o sumedenie de treburi. Zăngănitul hamurilor se prefăcu în zornăitul monedelor, și în cinci minute fură onorate mai multe polițe decît o face Banca Tellson, cu toate legăturile ei interne și externe, într-un timp de trei ori mai lung. Apoi tainițele plumbuite din subteranele clădirii Tellson, cu toate acele comori de preț și secrete care îi erau cunoscute călătorului nostru (și cunoștea el nu puține lucruri!) i se deschiseră în față; pătrunse înăuntru cu cheile cele mari și cu lumînarea ce ardea slab; le află pe toate în ordine și în siguranță, puternice și mute, așa cum le lăsase ultima dată.

Dar, cu toate că banca nu-l părăsea aproape nici o clipă, și cu toate că nici poștalionul (în chip nedeslușit, așa cum stăruie durerea cînd te afli sub narcoză) nu-l părăsea nici o clipă, un alt curent de gînduri își săpase necontenit drum, întreaga noapte. Căci călătorul nostru pleca să dezgroape un om din mormînt.

Dar care anume, din mulțimea de chipuri ce i se perindau înaintea ochilor, era chipul adevărat al celui îngropat, umbrele nopții nu-i puteau spune; toate acele chipuri însă erau ale unui om de patruzeci și cinci de ani și nu se deosebeau între ele decît prin pasiunile pe care le oglindeau și prin paloarea de mort așternută pe trăsăturile sleite și răvășite. Trufia, disprețul, sfidarea, îndărătnicia, supunerea, văicăreala își făceau loc una alteia; la fel se întîmpla cu toate soiurile de obraji scofîlciți, culori cadaverice, mîini și trupuri străvezii. Dar chipul era în linii mari un anumit chip, iar fiecare dintre capetele care-i apăreau era albit de

timpuriu. Pentru a suta oară, călătorul nostru toropit de somn întreba spectrul:

— De cîtă vreme zaci îngropat?

Răspunsul era mereu acelaşi:

— De aproape optsprezece ani.

— Ai părăsit orice speranţă de a mai fi scos la lumină?

— De vreme îndelungată.

— Ştii că eşti rechemat la viaţă?

— Mi s-a spus.

— Nădăjduiesc că ţii să trăieşti, nu-i aşa?

— N-aş putea spune.

— Vrei s-o vezi? Vrei să vii cu mine s-o vezi?

Răspunsurile la această din urmă întrebare erau variate şi contradictorii. Uneori, răspunsul sugrumat suna astfel: „Mai aşteaptă! Întîlnirea neaşteptată cu ea s-ar putea să mă ucidă". Alteori, răspunsul venea cu o duioasă ploaie de lacrimi şi atunci suna: „Du-mă la dînsa!" şi alteori, urma o privire fixă şi mirată, însoţită de cuvintele: „Nu o cunosc. Nu înţeleg".

După o astfel de discuţie imaginară, pasagerul nostru pornea să sape în închipuire, să sape, să sape — cînd cu o sapă, cînd cu o cheie uriaşă, cînd cu mîinile — săpa, scoţînd la lumină nefericita făptură. În cele din urmă, extras din groapă, cu bulgări de pămînt atîrnîndu-i pe faţă şi în păr, se prefăcea dintr-o dată din nou în ţărînă. Şi atunci călătorul tresălta şi cobora geamul ca să simtă pe obraji realitatea pîclei şi a ploii.

Dar chiar şi atunci cînd privea cu ochii deschişi pîcla şi ploaia, şi petele de lumină mişcătoare pe care le aruncau felinarele, şi gardul viu ce mărginea drumul părînd să tot facă salturi îndărăt, umbrele nopţii de afară năvăleau în şuvoiul umbrelor nopţii dinăuntru. Banca reală de lîngă Temple Bar, tranzacţiile reale încheiate cu o zi în urmă, realele taine plumbuite din subterane, depeşa reală expediată în urma lui şi mesajul real pe care-l comunicase erau toate acolo, prezente. Şi din mijlocul lor se ridica faţa de nălucă, iar el începea din nou:

— De cîtă vreme zaci îngropat?

— De aproape optsprezece ani.

— Nădăjduiesc că ţii să trăieşti, nu-i aşa?

— N-aş putea spune.

Săpa... săpa... săpa... pînă cînd gestul iritat al vreunuia din cei doi pasageri îl silea să închidă geamul, să-şi

treacă brațul prin chinga de piele, și să-și mute gîndurile, punîndu-și întrebări în legătură cu cei doi călători ațipiți, pînă cînd și aceștia îi scăpau de sub controlul minții și lunecau din nou în bancă și în mormînt.

— De cîtă vreme zaci îngropat?

— De aproape optsprezece ani.

— Ai părăsit orice speranță de a mai fi scos la lumină?

— De vreme îndelungată.

Cuvintele îi răsunau încă în auz — la fel de limpezi ca orice vorbe rostite vreodată în viața lui — cînd călătorul nostru ostenit tresări conștient de lumina zilei și descoperi că umbrele nopții se mistuiseră.

Coborî geamul și privi la soarele care răsărea. Văzu o fîșie de pămînt arat și un plug rămas acolo de cu seară; mai în spate, o dumbravă nemișcată cu o puzderie de frunze ca arama încinsă și ca aurul, aninate încă de copaci. Cu toate că pămîntul era rece și jilav, cerul părea transparent, iar soarele se ridica radios, molcom și minunat.

— Optsprezece ani! murmură călătorul privind soarele. Milostivule Creator al zilei! Să zaci îngropat de viu timp de optsprezece ani!

Capitolul IV

PREGĂTIRI

Cînd poștalionul ajunse cu bine la Dover, în cursul dimineții, șeful de recepție al hotelului Royal George deschise portiera, după cum îi era obiceiul. Dar o deschise cu un gest de elegant ceremonial, fiindcă a veni de la Londra pe vreme de iarnă cu poștalionul era o cutezanță pentru care merita să fie felicitat orice călător aventuros care s-ar fi aflat înăuntru.

La acel ceas, nu mai rămăsese în poștalion decît un singur călător aventuros, bun să primească felicitări; pentru că ceilalți doi coborîseră la diversele lor puncte de destinație. Interiorul mucegăit al poștalionului, cu paiele lui ude și murdare, izul neplăcut și întunecimea îl făceau să semene mai curînd cu un coteț mare de cîini. Iar domnul Lorry, călătorul, scuturîndu-se afară — și părînd a fi doar o învăl-

măşeală de paie, şaluri miţoase, pălărie pleoştită şi picioare noroioase — se asemuia cu un soi de cîine mare.

— Domnule recepţioner, mîine pleacă vreo navă spre Calais?

— Da, domnule, dacă ţine vremea bună şi vîntul prielnic. Fluxul o să fie tocmai potrivit pe la două după-masă, domnule. Doriţi un pat?

— Pînă la noapte n-o să am nevoie de pat. Dar doresc o odaie şi un bărbier.

— Şi apoi gustarea de dimineaţă, domnule? Da, domnule. Pe aici, domnule, cu voia dumneavoastră. Condu-l pe domnul la Concord. Du valiza domnului şi apă caldă la Concord. Trage cizmele domnului la Concord. O să găsiţi un foc bun de cărbuni, domnule. Trimite bărbierul la Concord. Hai, mişcă la Concord!

Dormitorul Concord fiind întotdeauna rezervat pentru pasagerii poştalionului, şi pasagerii poştalionului fiind întotdeauna încotoşmăniţi din creştet pînă-n tălpi, odaia respectivă prezenta o ciudăţenie pentru cei din hotelul Royal George şi anume: cînd intrau în dormitor, călătorii semănau între ei ca două picături de apă, dar de ieşit ieşeau de acolo cele mai variate tipuri şi soiuri de oameni. Prin urmare, în clipa cînd un domn de şaizeci de ani, îmbrăcat protocolar într-un costum cafeniu, destul de purtat, dar foarte bine întreţinut, cu manşete mari pătrate şi clape mari la buzunare, trecu să-şi ia gustarea, în diverse puncte ale coridorului ce ducea de la dormitorul Concord la sala pentru micul dejun, se aflau, ca din întîmplare, alt recepţioner, doi portari, cîteva slujnice şi proprietăreasa.

În acea dimineaţă, domnul îmbrăcat în cafeniu era unicul ocupant al sălii pentru micul dejun. Masa îi fusese aranjată în faţa sobei şi cînd se aşeză, cu obrazul iluminat de dogoarea flăcărilor, rămase atît de nemişcat, încît ai fi zis că pozează unui portretist. Arăta foarte îngrijit şi meticulos, cu cîte o mînă aşezată pe fiecare genunchi şi cu un ceasornic care ticăia cu zgomot o predică sonoră sub vesta cu clape, de parcă i-ar fi deplîns gravitatea şi trăinicia în comparaţie cu nestatornicia şi vremelnicia focului săltăreţ. Domnul avea gambe frumos modelate şi era mîndru de ele, aşa încît ciorapii cafenii erau netezi, strîns lipiţi pe picior, şi dintr-o ţesătură fină; pantofii cu catarame, deşi simpli, erau de asemenea îngrijiţi. Purta o mică perucă bizară, lucioasă şi ondulată, de culoare cînepie, şi foarte lipită de ţeastă;

peruca era făcută, probabil, din păr, dar ai fi zis mai curînd că-i țesută din fibre de mătase sau de sticlă. Rufăria, deși nu la fel de fină ca ciorapii, era tot atît de albă ca spuma valurilor ce se spărgeau pe plaja din apropiere, ori ca strălucirea catargelor ce licăreau în soare, departe, în larg. Fața, în general stăpînită și ținută în frîu, era încă iluminată, sub peruca bizară, de doi ochi umezi și lucitori, care în trecut trebuie să-i fi dat mult de furcă stăpînului lor pînă o fi reușit să le imprime expresia calmă și rezervată a Băncii Tellson. Avea o culoare sănătoasă în obraji, iar fața, deși brăzdată, nu prea purta urme de îngrijorare. Dar poate că slujbașii de încredere, holtei, de la Banca Tellson erau frămîntați, în primul rînd, de grijile altora; și poate că grijile de ocazie, ca și hainele de ocazie, apar și dispar iute.

Pentru a completa asemănarea cu un model ce pozează unui portretist, domnul Lorry ațipi. Sosirea micului dejun îl deșteptă și, în timp ce-și trăgea scaunul, se adresă ospătarului:

— Doresc să pregătiți tot ce trebuie pentru o tînără domnișoară care s-ar putea să sosească aici dintr-un minut în altul. S-ar putea să întrebe de domnul Jarvis Lorry, sau s-ar putea să întrebe doar de un domn de la Banca Tellson. Vă rog să mă înștiințați.

— Da, domnule. Banca Tellson din Londra, domnule?

— Da.

— Da, domnule. Avem adeseori onoarea să găzduim domni de la firma dumneavoastră, care poposesc în călătoriile lor dus și întors între Londra și Paris, domnule. Călătoresc foarte mult cei de la firma Tellson and Company, domnule.

— Da. Noi sîntem în aceeași măsură o firmă franceză ca și una engleză.

— Da, domnule. Dar am impresia că dumneavoastră personal nu prea obișnuiți să călătoriți?

— În ultimii ani, nu prea. Au trecut cincisprezece ani de cînd ne-am... de cînd m-am întors ultima oară din Franța.

— Zău, domnule? Asta a fost înainte de venirea mea aici, domnule. Înainte de venirea noastră aici. Pe atunci, hotelul George avea alt stăpîn, domnule.

— Așa cred.

— Dar aș pune rămășag, domnule, că o firmă ca Tellson and Company o fi fost înfloritoare și acum cincizeci de ani, darmite acum cincisprezece.

— Chiar dacă ai întrei numărul și ai zice acum o sută cincizeci de ani, tot n-ai fi departe de adevăr.

— Zău, domnule?

Rotunjindu-și gura și ambii ochi, în timp ce se retrăgea pășind de-a-ndăratelea, ospătarul își mută șervetul de pe brațul drept pe cel stîng, își luă o poziție cît mai confortabilă și rămase să-și supravegheze — ca dintr-un observator sau dintr-un foișor de pază — oaspetele în timp ce acesta mînca și bea. Potrivit obiceiului străvechi al ospătarilor din toate timpurile.

După ce-și isprăvi micul dejun, domnul Lorry ieși să dea o raită pe plajă. Orășelul Dover, strîmt și întortocheat, se ascundea de plajă și-și pitea capul printre stîncile de calcar, ca un soi de struț marin. Plaja era un pustiu cu mormane de valuri și de pietre rostogolindu-se sălbatic, iar marea făcea tot ce-avea chef să facă, și cheful ei era să distrugă. Tuna peste oraș, tuna peste stînci, și mînca din coastă ca o nebună. Aerul, printre case, avea un iz atît de pescăresc, încît ți-ai fi putut închipui că peștii desperați veneau să se arunce în aer, așa cum oamenii desperați se aruncă în mare. În port, se practicau în mică măsură pescuitul și în mare măsură inspecții nocturne și scrutarea mării mai cu seamă cînd fluxul era abundent. Negustorașii mărunți, care nu învîrteau nici un fel de afaceri, făceau avere peste noapte; dar vrednic de remarcat era faptul că nimeni din jur n-ar fi îndurat apariția unui lampagiu.

Pe măsură ce dimineața se topea în după-amiază iar văzduhul — care la răstimpuri fusese îndeajuns de străveziu încît să-ți îngăduie să întrevezi coasta Franței — se îmbiba acum de ceață și abur, începeau și gîndurile domnului Lorry să se înnegureze. Iar cînd se întunecă de-a binelea, și domnul Lorry se așeză în fața focului din sala de mese așteptîndu-și cina așa cum își așteptase micul dejun, mintea lui porni de zor să sape, să sape, să sape în jăraticul încins și licăritor.

O sticlă de vin roșu, după cină, n-are ce să-i facă rău unuia care sapă în jăratic, nimic alta decît să-l îndemne să se lase de treabă. Domnul Lorry zăcea așa de multă vreme, fără să facă nimic și tocmai își turnase ultimul pahar de vin, cu acea înfățișare pe deplin satisfăcută care poate fi văzută la domnii mai vîrstnici, cu obrajii proaspeți, care au golit o sticlă pînă la fund, cînd se auzi un uruit de roți venind dinspre ulița strîmtă și mai apoi din curte.

Lăsă jos paharul neatins. „Trebuie să fie *Mademoiselle*“ își spuse el.

După cîteva minute ospătarul intră anunțînd că sosise de la Londra domnișoara Manette, care ar fi încîntată să-l vadă pe domnul de la Tellson.

— Atît de curînd?

Domnișoara Manette îmbucase cîte ceva pe drum și nu mai dorea să mănînce nimic, dar era extrem de nerăbdătoare să-l întîlnească imediat pe domnul de la Tellson, dacă acesta dorea și putea.

Domnul de la Tellson nu putu face nimic alta decît să dea pe gît paharul, cu un aer de apatică deznădejde, să-și tragă pe urechi peruca de culoarea cînepii și să-l urmeze pe ospătar în apartamentul domnișoarei Manette. Era o cameră spațioasă, întunecată, mobilată de-a dreptul funebru; avea tapițerie neagră din păr de cal și era încărcată cu mese negre. Acestea fuseseră lustruite și paralustruite cu ulei, iar cele două lumînări înalte de pe masa din mijlocul camerei erau sinistru reflectate de toate tăbliile, ca și cum ar fi fost îngropate în adînci morminte de mahon negru, și nu te puteai aștepta să răspîndească vreo lumină mai acătării pînă cînd nu aveau să fie dezgropate.

Întunecimea era atît de greu de pătruns încît domnul Lorry, dibuindu-și drumul pe covorul persan ros și uzat, își închipui că domnișoara Manette s-o fi aflînd într-o încăpere alăturată, pînă cînd, trecînd dincolo de cele două lumînări înalte, văzu, stînd în picioare lîngă masa care-i despărțea de sobă, o tînără care să tot fi avut șaptesprezece ani, îmbrăcată în mantie de călătorie și ținînd încă în mînă, de panglici, pălăria din pai. Cînd ochii i se opriră pe o siluetă plăcută, mică și zveltă, pe o coamă de păr auriu, pe doi ochi albaștri care-i întîmpinară pe ai lui cu o privire întrebătoare, și pe o frunte cu o deosebită însușire (ținînd seama cît era de tînără și de netedă) de a se înălța și de a se încrunta într-o expresie care nu era nici nedumerire, nici mirare, nici alarmă, nici atenție încordată deși îmbina toate aceste patru expresii la un loc — așadar cînd ochii i se opriră pe toate acestea, îi țîșni în minte imaginea vie a unui copilaș pe care-l ținuse în brațe în timpul traversării aceluiași Canal, pe o vreme cîinoasă, bătută de grindină și de o mare înfuriată. Imaginea se mistui, ca o suflare pe suprafața oglinzii mari și lugubre aflate în spatele fetei — o oglindă pe a cărei ramă o procesiune de lazaret, alcătuită din amorași negri, cîțiva lipsiți de capete și toți

betegi, oferea coșuri negre cu fructe de mare unor divinități negre de sex feminin — și domnul Lorry făcu plecăciunea de rigoare în fața domnișoarei Manette.

— Vă rog să luați loc, domnule.

Cuvintele fură rostite de o voce tinerească limpede și plăcută: cu un vag — într-adevăr foarte vag — accent străin.

— Sărut mîna, domnișoară, răspunse domnul Lorry în maniera unor vremuri apuse, apoi își repetă plecăciunea și se așeză.

— Domnule, am primit ieri din partea băncii o scrisoare prin care eram informată că o înștiințare nouă... sau o descoperire...

— Cuvîntul în sine nu are nici o importanță, domnișoară; merge orice cuvînt.

— ... cu privire la mica proprietate a sărmanului meu tată pe care nu l-am cunoscut niciodată... mort de atîta vreme...

Domnul Lorry se foi în scaun și aruncă o privire stingherită către procesiunea de lazaret alcătuită din amorași negri. Ca și cum absurdele lor coșuri negre ar fi conținut ceva ce i-ar fi putut veni în ajutor.

— ... ar face necesară prezența mea la Paris, unde ar urma să iau legătură cu un domn de la bancă, un domn care a avut amabilitatea de-a pleca la Paris în acest scop.

— Eu însumi.

— Așa mi s-a spus, domnule.

Tînăra îi făcu o reverență (în acele vremuri domnișoarele așa procedau), dorind să exprime că știa că dînsul era un domn mult mai în vîrstă și mai înțelept decît ea. Domnul Lorry făcu la rîndul său o altă plecăciune.

— Am răspuns băncii, domnule, că din moment ce persoanele care cunosc cum stau lucrurile și care au amabilitatea de a mă sfătui consideră necesar să plec în Franța, m-aș simți foarte îndatorată — ținînd seama că eu sînt orfană și că nu am pe nimeni care m-ar putea însoți — dacă mi s-ar îngădui ca în timpul călătoriei să fiu luată sub ocrotirea acelui binevoitor domn. Domnul părăsise Londra, dar cred că a fost trimis pe urmele sale un mesager, cerîndu-i-se favoarea de a mă aștepta aici.

— Sînt fericit că mi s-a încredințat această misiune, răspunse domnul Lorry. Și mă voi simți și mai fericit cînd o voi duce la îndeplinire.

— Domnule, vă mulțumesc. Vă sînt recunoscătoare. Mi s-a mai comunicat din partea băncii că domnul în chestiune îmi va dezvălui cîteva amănunte în legătură cu cazul meu și că trebuie să mă pregătesc pentru o surpriză. Am făcut tot ce mi-a stat în putință pentru a mă pregăti și, firește, sînt foarte nerăbdătoare să aflu despre ce e vorba.

— Firește, replică domnul Lorry. Da... eu...

După o pauză, adăugă, în timp ce-și trăgea din nou peste urechi peruca ondulată și cînepie:

— Îmi vine foarte greu să încep.

Și într-adevăr nu putu începe dar, în timp ce șovăia, întîlni privirea fetei. Fruntea tînără se înălță, oglindind acea expresie specială — care nu era numai deosebită, dar și frumoasă și caracteristică — și fata ridică o mînă ca și cum, printr-un gest involuntar, voia să prindă sau să oprească o umbră fugară.

— Domnule, nu v-am mai văzut cîndva?

— M-ați mai văzut?

Domnul Lorry își desfăcu mîinile și le întinse cu un zîmbet grăitor.

Între sprîncenele fetei, chiar deasupra năsucului feminin al cărui profil era de o mare gingășie și finețe, apăru o cută, adîncind expresia feței, în timp ce tînăra se așeză îngîndurată pe scaunul alături de care stătuse pînă atunci în picioare. Domnul Lorry o urmări cum medita, și în clipa cînd fata își înălță iar privirile, continuă:

— Bănuiesc că, aflîndu-ne în țara dumneavoastră de adopțiune, trebuie să vă socotesc o tînără englezoaică, și să mă adresez spunîndu-vă miss Manette?

— Cu voia dumneavoastră, domnule.

— Miss Manette, eu sînt un om de afaceri. Și am o misiune de care trebuie să mă achit. În timp ce mă veți asculta, vă rog să nu vă sinchisiți de mine mai mult decît dac-aș fi o mașină vorbitoare — de fapt, nici nu sînt mai mult. Așadar, cu îngăduința dumneavoastră, vă voi istorisi povestea unuia dintre clienții noștri.

— Povestea?

Domnul Lorry păru să confunde, voit, cuvîntul repetat de ea, adăugînd în grabă:

— Da, a unui client; în afacerile bancare, numim clienți pe toți cei cu care avem legături. E vorba de un domn

din Franța; un om de știință; un om cu vaste cunoștințe... un medic.

— Nu din Beauvais?

— Ba da, din Beauvais. Ca și domnul Manette, tatăl dumneavoastră, și acest domn se bucura de mare faimă la Paris. Am avut onoarea de a-l cunoaște acolo. Între noi era o legătură de afaceri, dar una de mare încredere. Pe atunci lucram la sucursala noastră din Franța, eram... da! Sînt douăzeci de ani...

— Pe atunci... pot să vă întreb cînd s-a întîmplat asta, domnule?

— Vorbesc despre cele întîmplate acum douăzeci de ani, domnișoară. Domnul s-a căsătorit — cu o tînără englezoaică — și eu am fost unul dintre împuterniciți. Afacerile sale, ca și cele ale multor alți domni și familii din Franța fuseseră încredințate în întregime Băncii Tellson. Într-un fel sau altul, eu am fost și sînt în continuare împuternicitul cu afaceri a numeroși clienți. Dar acestea, domnișoară, sînt relații pur profesionale, în care prietenia, interesul particular, sau ceva ce ar putea fi numit sentiment nu au nici un fel de amestec. De-a lungul activității mele am trecut de la o stare la alta, așa cum trec, în cursul zilei mele obișnuite de lucru, de la un client la altul; pe scurt, eu nu am sentimente; sînt pur și simplu o mașină. Ca să merg mai departe...

— Domnule, dar aceasta este povestea tatălui meu; și încep să cred — fruntea ciudat încordată îl urmărea cu intensitate — că atunci cînd am rămas orfană, întrucît mama mea s-a stins la doi ani după moartea tatălui meu, dumneavoastră ați fost acela care m-a adus în Anglia. Da, sînt aproape sigură că dumneavoastră m-ați adus.

Domnul Lorry luă mînuța șovăitoare care se întinsese cu încredere spre mîna lui și o înălță, ceremonios, la buze. Apoi o conduse pe tînără din nou la scaunul pe care stătuse și, rezemîndu-și mîna stîngă de spătar în timp ce folosea dreapta ca să-și frece bărbia, sau să-și tragă peruca peste urechi, ori ca să sublinieze prin gest cele ce spunea, privi în jos spre fețișoara care se ridica spre fața sa.

— Miss Manette, eu am fost acela. Și acum, dacă stați să vă gîndiți că de atunci încoace eu nu v-am mai văzut niciodată, vă veți da seama cît adevăr e în spusele mele că sînt lipsit de simțăminte personale și că legăturile pe care le întrețin cu semenii mei sînt doar strict profesionale. De atunci încoace dumneavoastră ați devenit pupila Casei Tellson,

iar eu m-am ocupat de alte afaceri ale aceleiași firme. Simțăminte ! Eu nu am timp și nici prilej să le încerc. Îmi petrec viața învîrtind un imens calandru bănesc.

După această bizară prezentare a rutinei cotidiene impuse de slujba sa, domnul Lorry își apăsă, cu ambele mîini, peruca gălbuie pe țeastă (gest cu totul și cu totul zadarnic întrucît nimic nu putea fi mai neclintit decît lucitoarea-i suprafață), și își reluă atitudinea de mai înainte.

— Pînă aici, miss Manette, aceasta este și povestea regretatului dumneavoastră părinte (după cum singură ați remarcat). Acum însă vin deosebirile. Dacă tatăl dumneavoastră n-ar fi murit cînd a murit — nu vă speriați ! Cum ați mai tresărit !

Într-adevăr, fata tresărise. Îi prinse încheietura mîinii între degetele ei.

— Vă rog, i se adresă domnul Lorry pe un ton împăciuitor, desprinzîndu-și mîna stîngă de pe spătarul scaunului și așezîndu-și-o peste degetele rugătoare care-i prinseseră încheietura într-o tremurîndă încleștare; vă rog să vă stăpîniți tulburarea — e o chestiune strict de afaceri. După cum vă spuneam.

Expresia ei îl răscoli atît de puternic încît se opri din vorbă, se abătu de la firul discuției, apoi reîncepu:

— După cum vă spuneam, dacă monsieur Manette nu ar fi decedat; dacă ar fi dispărut numai pe neașteptate și fără zarvă; dacă s-ar fi topit în văzduh; dacă ar fi fost foarte anevoie de ghicit în ce cumplit loc anume a pierit, dat fiind că prin nici un vicleșug nu i s-a putut da de urmă; dacă ar fi avut un vrăjmaș într-unul dintre compatrioții săi, un vrăjmaș ce putea exercita un privilegiu despre care, la vremea mea, și cei mai cutezători oameni de dincolo de mare se temeau să vorbească altfel decît în șoaptă; privilegiul, de pildă, de a completa anume mandate cu numele lăsat în alb, menite să îngroape vreme îndelungată pe cineva într-o temniță a uitării; dacă soția acestuia i-ar fi implorat pe rege și pe regină, și Curtea, și preoțimea ca să-i dea vreo veste despre soț, dar totul ar fi fost în zadar — în acest caz povestea tatălui dumneavoastră ar fi fost povestea acestui nefericit gentilom, doctorul din Beauvais.

— Domnule, vă conjur să-mi spuneți mai mult !

— O fac. Am de gînd s-o fac. Puteți îndura?

— Îndur orice mai curînd decît nesiguranța în care m-ați lăsat în această clipă.

— Vorbiți cu stăpînire de sine și *sînteți* stăpînită. Ăsta e un lucru bun. (Dar gesturile dovedeau că era mai puțin liniștit decît îl arătau cuvintele.) O chestiune de afaceri. Priviți-o ca pe o chestiune de afaceri — afaceri ce trebuie duse la îndeplinire. Așadar, dacă soția acelui doctor, deși era o doamnă de mare curaj și înălțime morală, ar fi fost atît de îndurerată din această pricină, înainte de a fi dat naștere copilului...

— Copilul a fost o fetiță, domnule?

— O fetiță. E o... o... o chestiune de afaceri, nu vă lăsați impresionată. Miss Manette, dacă acea sărmană doamnă ar fi suferit atît de aprig înainte de a da naștere copilului, încît ar fi luat hotărîrea să-l cruțe pe bietul copilaș de moștenirea torturii care o hărțuise pe ea, crescîndu-și fetița în credința că tatăl acesteia murise... Nu, nu cădeți în genunchi! Pentru numele lui Dumnezeu, de ce îngenuncheați în fața mea?

— Ca să cerșesc adevărul! O, bunule, milostive domn, adevărul!

— E o... o chestiune de afaceri. Mă simt fîstîcit, și cum pot trata o chestiune de afaceri din moment ce mă faceți să mă simt fîstîcit? Să judecăm cu mintea limpede. Dacă ați putea să-mi spuneți acum, de pildă, cît fac de nouă ori nouă pence, sau cîți șilingi sînt în douăzeci de guinee, m-aș simți foarte încurajat. Aș fi mult mai liniștit în ceea ce privește starea dumneavoastră de spirit.

Fără să răspundă direct rugăminții lui, tînăra rămase stăpînă pe sine cînd o ajută cu blîndețe să se ridice în picioare, iar mîinile ei, care nu conteniseră să-l țină strîns de încheietura mîinii, își încetară tremurul, încît domnul Jarvis Lorry se simți mai liniștit.

— Așa-i bine, așa-i bine. Curaj! Chestiune de afaceri! Aveți în fața dumneavoastră o chestiune de afaceri. Miss Manette, aceasta este atitudinea pe care a adoptat-o mama dumneavoastră. Și cînd s-a stins din viață — cred că de inimă rea — fără să-și fi slăbit vreo clipă strădaniile zadarnice de a-l regăsi pe tatăl dumneavoastră, v-a părăsit în vîrstă de doi ani, lăsîndu-vă să creșteți înfloritoare, frumoasă și fericită, fără ca asupră-vă să plutească norul negru al îndoielii dacă tatăl dumneavoastră și-a sfîrșit curînd zilele în temniță, sau dacă-și mai tîrăște viața de-a lungul unor ani nesfîrșiți.

Cînd rosti aceste cuvinte, privi în jos, cu admirație plină de milă, spre revărsarea buclelor aurii ca și cum s-ar fi așteptat să-i vadă părul brusc încărunțit.

— Știți că părinții dumneavoastră nu erau cine știe ce înstăriți și că tot ce-au avut s-a împărțit între mama dumneavoastră și dumneavoastră. Ceea ce s-a descoperit acum nu privește banii, sau vreo nouă proprietate, ci...

Își simți încheietura mîinii încleștată mai strîns și-și curmă vorba. Expresia acelei frunți, care-i atrăsese în mod deosebit atenția și care acum stătea neclintită, oglindea durere și groază.

— ...ci pe tatăl dumneavoastră care a fost... a fost găsit. Trăiește. Foarte schimbat, după toate probabilitățile; o ruină de om, poate; deși trebuie să nădăjduim că nu-i chiar așa. Oricum, trăiește. Tatăl dumneavoastră este acum adăpostit în casa unui vechi servitor, la Paris, și acolo ne ducem noi: eu, ca să-l identific, dacă-mi va fi cu putință; dumneavoastră ca să-l readuceți la viață, la dragoste, la datorie, la odihnă, la liniște.

Un fior trecu mai întîi prin trupul fetei și apoi printr-al domnului Lorry. Cu o voce joasă, limpede, înmărmurită de groază, ca și cum ar fi vorbit în vis, tînăra grăi:

— Voi vedea fantoma lui! Va fi fantoma lui... și nu el!

Domnul Lorry atinse ușor mîinile care-i încleștau brațul.

— Ei, ei! Potoliți-vă, potoliți-vă! Acum ați aflat ce-i mai bun și ce-i mai rău. Sînteți în drum spre acest nefericit gentilom atît de nedreptățit și, după o bucată de drum pe mare și o bucată de drum pe uscat, veți fi alături de el.

Fata repetă pe același ton scăzut, aproape ca o șoaptă:

— Am fost liberă, am fost fericită, și năluca lui nu mi-a bîntuit niciodată viața.

— Încă ceva, adăugă domnul Lorry, accentuîndu-și cuvintele, ca un mijloc sănătos de a-i abate gîndurile, a fost descoperit sub un alt nume; numele său adevărat a fost de mult dat uitării sau ascuns. Ar fi mai mult decît zadarnic să cercetăm sub ce nume; ar fi mai mult decît zadarnic să căutăm a afla dacă de ani de zile l-au părăsit în uitare, sau l-au ținut tot timpul, cu bună știință, captiv. Ar fi mai mult decît zadarnic să facem orice fel de investigații, pentru că ar fi și primejdios. E mai bine să nu pomenim această chestiune nicăieri și în nici un fel și să-l scoatem — cel puțin

pentru un timp — din Franța. Pînă și eu — în oricîtă siguranță m-aș afla ca englez — pînă și cei de la firma Tellson — oricît ar fi ei de importanți pentru finanțele Franței — evităm orice referire la acest subiect. Nu port asupră-mi nici măcar un petic de hîrtie care să se refere la chestiunea în cauză. Este o misiune absolut secretă. Împuternicirea mea, însemnările și notele sînt toate cuprinse într-o singură propoziție: „Rechemat la viață", care poate să însemne orice. Dar ce s-a întîmplat? Nu scoateți o vorbă! Miss Manette!

Perfect nemișcată și tăcută, fără ca măcar să se fi rezemat de speteaza scaunului, tînăra ședea sub brațul lui, complet insensibilă, cu ochii larg deschiși pironiți asupră-i și cu acea expresie ivită în ultimele momente dăltuită parcă sau gravată pe fruntea ei. Era atît de încleștată de brațul lui, încît domnului Lorry îi fu teamă să se desprindă ca nu cumva fata să cadă; de aceea strigă cu glas tare după ajutor, fără să se miște.

O femeie cu o înfățișare aprigă — și domnul Lorry, oricît era de tulburat, observă că era toată roșie ca para focului, că avea părul roșu, o îmbrăcăminte foarte strînsă pe corp, și o bonetă cît ditai pocalul de grenadier sau ca un calup de brînză Stilton — intră cu sufletul la gură, luînd-o înaintea slujnicelor și, cît ai clipi din ochi, îl desprinse de tînăra fată plantîndu-i o mînă vînjoasă în piept și proiectîndu-l în zbor în zidul cel mai apropiat.

(„Bănuiesc c-o fi bărbat", reflectă domnul Lorry cu răsuflarea tăiată, în timp ce era proiectat în zid.)

— Ce căscați gura la mine? răcni apariția, adresîndu-se slujnicelor. De ce nu aduceți tot ce trebuie în loc să vă zgîiți la mine? Ce mare comedie aveți de văzut? De ce n-aduceți ce trebuie? Vă arăt eu vouă dacă nu vă înființați pe dată cu săruri aromate, apă rece, oțet. Iute, că de nu, vă arăt eu vouă!

Urmă o goană după întăritoare, iar femeia o culcă încetișor pe tînără pe o canapea, și o îngriji cu mare dibăcie și bunătate, tot șoptindu-i „odorul meu" și „puișorul meu", și dîndu-i într-o parte, pe umeri, buclele de aur, cu mare mîndrie și grijă.

— Și dumneata, cel de colo, în cafeniu, strigă ea, întorcîndu-se cu indignare spre domnul Lorry, dumneata n-ai putut să-i spui ce-aveai de spus fără s-o sperii de moarte? Ia

te uită numai la ea, cu feţişoara asta frumoasă şi palidă şi cu mîinuţele-i reci! Şi mai zici că asta înseamnă să fii bancher?

Această întrebare la care era foarte greu de răspuns îl descumpăni atît de tare pe domnul Lorry, încît nu putu decît să se mulţumească a privi de la distanţă, cu mai puţină simpatie şi umilinţă, în timp ce femeia trupeşă, după ce împrăştie slujnicele hanului cu misterioasa ameninţare că „o să le arate ea lor" pentru că stăteau locului holbîndu-se, o readuse treptat în simţiri pe tînăra fată şi-i dădu ghes să-şi reazeme capul de umărul ei.

— Sper că acum se simte mai bine, spuse domnul Lorry.

— În orice caz nu mulţumită dumitale! Odorul meu frumos!

— Sper, reluă domnul Lorry după o altă pauză de firavă simpatie şi umilinţă, că dumneata o însoţeşti pe Miss Manette în Franţa.

— Ei, nu zău! se stropşi femeia cea trupeşă. Dacă mi-ar fi fost mie scris să trec peste apă sărată, crezi că ursita m-ar fi azvîrlit într-o insulă?

Aceasta fiind o nouă întrebare la care era foarte greu să răspunzi, domnul Jarvis Lorry se retrase, meditînd.

Capitolul V

VINĂRIA

Un poloboc mare de vin scăpase în stradă şi se făcuse bucăţi. Accidentul avusese loc în timp ce polobocul era descărcat dintr-o căruţă; venise de-a dura, cercurile îi plesniseră, şi acum zăcea pe caldarîm, chiar în faţa vinăriei, spart ca o coajă de nucă.

Toate sufletele aflate în vecinătate îşi curmaseră treaba sau trîndăvia şi se adunaseră buluc la locul cu pricina ca să bea vinul. Pietroaiele ascuţite şi neregulate cu care era pavată strada, iţindu-se care-ncotro, cu gîndul parcă de-a schilodi orice făptură vie care s-ar fi apropiat de ele, zăgăzuiseră vinul, strîngîndu-l în băltoace; fiecare băltoacă — potrivit cu mărimea ei — era împresurată de o ceată sau o gloată de

oameni care se înghionteau. Unii se lăsaseră în genunchi, își făcuseră palmele căuș și sorbeau din ele sau încercau să ajute femeile, care li se aplecau peste umăr, să guste și ele un pic înainte ca vinul să li se scurgă printre degete. Alții, femei și bărbați laolaltă, cufundau în ochiurile de vin cioburi de oale sparte sau chiar basmalele de pe capetele femeilor, pe care le storceau apoi în gura copiilor; unii ridicau mici diguri de glod, ca să stăvilească vinul ce se împrăștia, și alții, sub călăuzirea spectatorilor aflați la ferestrele de sus, străpungeau digurile ici și colo pentru a slobozi rîuleţele de vin în noi direcții; alții se dedicau cu trup și suflet doagelor îmbibate și muiate ale butoiului, lingîndu-le, ba chiar sugînd și mestecînd cu mare poftă cioturi de lemn ce chifteau de vin. Nu exista canalizare care să ajute la scurgerea vinului, și nu numai că fu absorbit în întregime, dar o dată cu vinul fu înghițită și o asemenea cantitate de noroi, încît s-ar fi putut crede că trecuse pe acolo un măturător de stradă, dacă vreunul dintre cei de față ar fi putut să creadă într-o asemenea miraculoasă prezență.

Tot timpul cît ținu acest joc al vinului, strada răsună de zarva rîsetelor ascuțite și a glasurilor de cheflii — glasuri de bărbați, de femei și de copii. Nu s-a iscat gîlceavă, ci numai multă veselie. Se închegase un simț de camaraderie, o înclinație din partea fiecăruia de a mai atrage și pe altul la ospăț, ceea ce ducea, mai cu seamă printre cei mai norocoși sau mai petrecăreți, la îmbrățișări poznașe, la cinstiri unul în sănătatea celuilalt, la strîngeri de mînă, ba chiar la prinderea în horă a unei duzini de băutori. Cînd vinul se isprăvi, iar locurile pe unde se adunase mai din belșug rămăseseră șănțuite și rîcîite de degete de parc-ar fi fost niște grătare, încetară și demonstrațiile de veselie la fel de neașteptat precum începuseră.

Omul care-și lăsase ferăstrăul înfipt în buturuga pe care tocmai o despica îl puse din nou în mișcare; femeia ce părăsise în prag ulcica plină cu cenușă încinsă, cu care încerca să-și îmblînzească degerăturile de la mîini și de la picioare, ale ei sau ale copilașului, se întoarse la ea; bărbații — cu brațe despuiate, cu părul încîlcit și fețe cadaverice — care ieșiseră de prin pivnițe în lumina de iarnă, se înapoiară și coborîră din nou în beznă; peste locul întîmplării se lăsă o mohoreală care i se potrivea mai bine decît lustrul soarelui.

Fusese vin roșu și pătase caldarîmul uliței strîmte a suburbiei Saint-Antoine, din Paris, unde se revărsase. Pătase multe mîini, multe fețe, multe picioare desculțe și multe încălțări de lemn. Mîinile omului care tăia lemne lăsară dîre pe buturugă; fruntea femeii care-și oblojea copilul era pătată de basmaua zdrențuită care-i încingea din nou capul. Cei care se lăcomiseră la doagele butoiului aveau acum gura sîngeroș mînjită; și un hîtru deșirat și împroșcat tot, cu o amărîtă de scufie de noapte ca o pungă lunguiață din care capul mai mult îi ieșea decît îi intra, mîzgăli pe un zid, cu degetul muiat în drojdia noroioasă a vinului roșu, cuvîntul: S Î N G E.

Avea să vină vremea cînd și asemenea vin se va revărsa pe pietrele caldarîmului, întipărindu-și pecetea roșie pe mulți dintre cei de acolo.

Și acum că înnegurarea se lăsase iar peste Saint-Antoine, pe care o vremelnică scăpărare îl zgîlțîise din sacra-i neclintire, bezna părea și mai apăsătoare: frigul, murdăria, boala, neștiința și sărăcia sînt slujitorii acestui sfînt — toți nobili dregători cu mare putere; dar mai cu seamă cel din urmă. Mostre de oameni măcinați și răsmăcinați în moara cea mare — dar nu în moara fermecată care preface bătrînețea în tinerețe — dîrdîie pe la fiecare colț de stradă, intră și ies pe fiecare poartă, privesc de la fiecare fereastră, tremură în fiecare zdreanță de haină suflată de vînt.

Cu toții au fost măcinați în moara care preface tinerețea în bătrînețe; copiii au fețe bătrînicioase și glasuri grave; și pe chipurile lor, ca și pe ale celor vîrstnici, sădită adînc în fiecare zbîrcitură și răsărind iarăși mereu nouă, e pecetea Foamei. Precumpănește peste tot. Foamea e gonită afară din casele înalte, oploșită în veșmintele flenduroase care spînzură de țăruși sau pe frînghii; Foamea se tupilează în încăperile astupate cu paie și cîrpe, șipci de lemn și ghemotoace de hîrtie; Foamea se ivește în fiecare surcea din puținul lemnelor de foc pe care le despică bărbatul; Foamea se zgîiește prin coșurile fără de fum și se iscă din străzile puturoase printre ale căror gunoaie nu se rătăcește nimic bun de mîncat. Foamea și-a săpat numele pe tejgheaua brutarului, și l-a înscris pe fiecare bucată din sărăcăciosul morman de pîine rea; și l-a semnat și la cîrnățărie, în fiecare tocătură de cîine mort care se vinde acolo. Foamea își pîrîie oasele uscate printre castanele care se coc pe frigarea rotitoare; Foamea se fărîmițează în atomi în fiecare felioară de cartof scorțos din grămăjoara de un crăițar, prăjită în cîțiva stropi de ulei rînced.

Se cuibărește prin toate cotloanele care-i sînt pe măsură. O stradă strîmtă și întortocheată, împănată cu păcate și miasme grele, care se ramifică în alte străzi strîmte și întortocheate, populate de zdrențe și scufii de noapte, duhnind a zdrențe și a scufii de noapte, străzi în care tot ce se înfățișează ochiului poartă un aer mohorît aducînd a piază rea. Pe fețele hărțuite de griji ale trecătorilor se citește teama de a fi încolțiți. Dar oricît de amare și ascunse ar fi chipurile, tot întîlnești ochi plini de văpăi; și buze strînse, albite de tăria cu care păstrează tăcerea; și frunți brăzdate ca streangul pe care-l văd în închipuire încercuind grumazul lor sau al altora. Firmele de negoț (și cîte prăvălii, tot atîtea firme) sînt, toate, jalnice ilustrări ale Lipsei. Măcelarul și cîrnățarul au zugrăvit pe firme cele mai costelive bucăți de carne; brutarul, cele mai sfrijite și uscate pîini. Oamenii pictați grosolan ca cinstindu-se în vinărie bombănesc peste pocalele sărăcăcioase de vin și bere subțire, uitîndu-se urît unul la altul. Nimic nu e reprezentat cu bogăție, în afară de unelte și de arme; satîrele și cuțitele tocilarului sînt ascuțite și lucitoare, ciocanele fierarului grele, iar făurarul de arme are maldăre dătătoare de moarte. Bolovanii de pe caldarîm, meniți să schilodească picioarele, și smîrcurile de glod și apă nu-s mărginite de trotuare, ci sfîrșesc drept în ușile oamenilor. Șanțul de scurgere, cînd există, trece prin mijlocul străzii; dar asta se întîmplă numai după ploi grele și atunci apa, după ce-și face fel de fel de toane, nimerește de-a dreptul în case. De-a lungul străzii, la intervale mari, atîrnă cîte un felinar amărît cu funie și scripete; seara, cînd lampagiul coboară lămpile, le aprinde, și apoi le urcă din nou, un mănunchi subțiratic de fitile chioare ți se leagănă bolnăvicios deasupra capului, de parc-ar fi pe mare. Și chiar că sînt în voia valurilor, iar corabia și echipajul în primejdia furtunii.

Căci avea să vină vremea cînd în capetele năpăstuitelor sperietori de ciori de prin acele locuri, tot urmărindu-l, trîndave și lihnite, pe lampagiu, va încolți ideea de a-i îmbunătăți metoda, spînzurînd oameni de funiile și scripeții felinarelor, ca să le mai lumineze bezna. Dar pînă atunci mai va; și fiecare trîmbă de vînt care se abătea peste pămîntul Franței flutura în zadar zdrențele sperietorilor, pentru că păsările din înalturi, mîndre de cîntul și de penajul lor, nu le luau în seamă.

Vinăria se afla pe colț, și era mai îngrijită și mai rătoasă decît alte prăvălii, iar stăpînul, într-un pieptar gal-

ben și nădragi verzi, stătea în fața ușii și privea la bătălia pentru vinul vărsat.

— Asta nu mă privește, rosti el, ridicînd pentru ultima oară din umeri. Oamenii de la depozit l-au prăpădit. N-au decît să-mi aducă alt butoi.

Pe urmă, dînd cu ochii din întîmplare de hîtrul deșirat care scrisese șotia pe zid, îi strigă de peste drum:

— Hei, Gaspard amice, ce tot faci acolo?

Individul arătă cu degetul ce scrisese, plin de tîlc, așa cum fac adesea cei de teapa lui. Dar nu-și atinse ținta și încercarea dădu greș, așa cum se întîmplă adesea cu cei de teapa lui.

— Ce mai e și asta? Te-ai scrîntit? îl ocărî cîrciumarul, trecînd drumul și trîntind peste cuvîntul scris un pumn de noroi, luat anume de pe jos. Ce-ți veni să faci inscripții pe străzi? Nu există — ia spune-mi — nu există alt loc unde să poți scrie asemenea cuvinte?

În timp ce-l ocăra, își lăsă mîna curată (poate că din întîmplare, poate că nu) pe inima șugubățului. Acesta din urmă i-o bătu ușor cu palma, apoi făcu un salt sprinten în aer și se lăsă din nou pe pămînt într-o fantastică atitudine de dans, întinzînd în mîna ținută în sus un papuc pătat, pe care și-l smulsese din picior. Arăta ca un poznaș, dacă nu chiar lacom, oricum foarte practic.

— Pune-ți papucul la loc, pune-ți-l la loc, îl povățui celălalt. Vinu-i vin, și cu asta basta!

După ce-i dete sfatul, își șterse mîna noroioasă de haina șugubățului, întrucît din pricina lui și-o mînjise, apoi traversă din nou drumul și intră în vinărie.

Cîrciumarul era un om de vreo treizeci de ani, cu un grumaz de taur și o înfățișare bătăioasă, și se vede treaba că avea sînge aprins căci, cu toate că gerul pișca, ieșise în stradă fără haină, numai cu o vestă aruncată pe umeri. Mînecile cămășii îi erau suflecate, iar brațele tuciurii îi erau goale pînă la cot. Nici pe cap nu purta nimic alta decît părul-i scurt, negru și sîrmos. Era un om smead, cu ochi scînteietori și un nas cutezător. Avea o înfățișare vioaie, dar și neînduplecată; fără îndoială, un om cu hotărîri neclintite, care știa ce vrea; tipul de om cu care nu-i sănătos să te întîlnești pe o potecă îngustă, avînd cîte o rîpă de fiecare parte, pentru că pe omul ăsta nimic nu l-ar fi întors din drum.

Cînd intră în prăvălie, madame Defarge, soția sa, stătea îndărătul tejghelei. Madame Defarge era o femeie trupeșă,

cam de vîrsta lui, cu ochi pînditori, dar care arareori păreau să se uite la ceva, mîini mari și încărcate de inele, o față dîrză, trăsături puternice și foarte multă stăpînire de sine. Privind-o pe madame Defarge ai fi putut prezice cu siguranță că niciodată nu se înșela, nedreptățindu-se pe sine, în vreunul din planurile la care lua parte. Madame Defarge, fiind sensibilă la frig, era înfășurată în blană, iar capul îi era înfofolit în șaluri strălucitoare, dar nu în așa fel încît să nu i se vadă cerceii mari. Lăsase din mînă împletitura la care lucra, ca să-și curețe dinții cu o scobitoare. Prinsă în această îndeletnicire, cu cotul brațului drept sprijinit în palma stîngă, madame Defarge nu spuse nimic cînd intră domnul și stăpînul ei, ci doar tuși ușor. Această tuse, împreună cu ridicarea sprîncenelor ei negre și bine îmbinate într-o linie dreaptă deasupra scobitorii, îi dădură a înțelege soțului ei că ar face bine să arunce o ocheadă mușteriilor din prăvălie, pentru a vedea cine mai intrase cît timp fusese el peste drum.

Cîrciumarul își roti ochii de jur-împrejur, pînă cînd privirile îi poposiră asupra unui domn mai în vîrstă, însoțit de o tînără domnișoară, care se aflau așezați într-un colț. Mai erau și alți mușterii pe-acolo: doi jucau cărți, doi jucau domino, iar alți trei stăteau în picioare lîngă tejghea, trăgînd de-un dram de vin. Cînd trecu îndărătul tejghelei, cîrciumarul auzi pe domnul vîrstnic șoptindu-i tinerei: „Acesta-i omul nostru".

„Ce naiba oi fi căutînd *dumneata* în galera asta! își zise monsieur Defarge în gînd. Eu nu te cunosc."

Dar se prefăcu a nu-i lua în seamă pe cei doi străini, și se porni pe discuție cu mușteriii care se cinsteau la tejghea.

— Cum mai merg treburile, Jacques? îl întrebă unul din cei trei pe domnul Defarge. Au lins tot vinul vărsat?

— Pînă la ultimul strop, Jacques, răspunse monsieur Defarge.

După ce avu loc acest schimb de nume de botez, madame Defarge, continuînd să-și curețe dinții cu scobitoarea, tuși din nou încet și-și înălță ușor sprîncenele.

— Nu se prea întîmplă des, grăi al doilea din cei trei, adresîndu-se domnului Defarge, ca brutele astea hămesite să dea de gustul vinului, sau de gustul a orice altceva, în afară de pîine neagră și de moarte. Nu-i așa, Jacques?

— Ba așa e, Jacques, răspunse monsieur Defarge.

La acest al doilea schimb de nume de botez, madame Defarge, continuînd să folosească cu mult calm scobitoarea,

tuși iarăși încet și-și înălță din nou foarte ușor sprîncenele. Vorbi acum ultimul din cei trei, punîndu-și pe tejghea clondirul gol și plescăind din buze:

— Ah! Cu atît mai rău! Amar gust mai are în gură turma asta de nenorociți și amară le mai e viața, Jacques! N-am dreptate, Jacques?

— Ba ai dreptate, Jacques, fu răspunsul lui monsieur Defarge.

Acest al treilea schimb de nume de botez sfîrși în clipa cînd madame Defarge depuse scobitoarea, își menținu sprîncenele înălțate și se foi ușor în scaun.

— Stai așa! E drept! mormăi soțul. Domnilor — soția mea!

Cei trei mușterii își scoaseră cu trei gesturi galante pălăriile, înclinîndu-se spre madame Defarge. Ea le primi omagiul aplecîndu-și capul și aruncîndu-le o privire iute. Apoi își roti ochii cu nepăsare prin local, își reluă, cu multă liniște și cuget împăcat, împletitura, și se lăsă absorbită de lucru.

— Domnilor, bună ziua, grăi soțul care continuase s-o fixeze cu ochii lui ageri. Camera aceea de holtei pe care ați dorit s-o vizitați și de care v-ați interesat cînd am ieșit eu în stradă se află la etajul cinci. Ușa dinspre scară dă în curticica din stînga casei, urmă el arătînd cu mîna, lîngă fereastra locuinței mele. Dar dacă țin bine minte, unul dintre dumneavoastră a mai fost pe aici și vă poate arăta drumul. Domnilor, la revedere.

Cei trei își plătiră vinul și plecară. Ochii lui monsieur Defarge continuară să rămînă ațintiți asupra soției care împletea, cînd domnul cel vîrstnic se desprinse din colțișorul său și rugă să i se acorde favoarea unei scurte convorbiri.

— Cu plăcere, domnule, spuse monsieur Defarge și îl însoți în tăcere spre ușă.

Întrevederea lor fu scurtă, dar hotărîtă. Chiar de la primul cuvînt, monsieur Defarge tresări și deveni foarte atent. Nu trecuse nici un minut, cînd încuviință din cap și ieși. Domnul făcu atunci un semn tinerei fete, și ieșiră împreună după cîrciumar.

Madame Defarge împletea cu degete îndemînatice și sprîncene neclintite, și nu vedea nimic.

Domnul Jarvis Lorry și domnișoara Manette, ieșind afară din vinărie, îl ajunseră pe monsieur Defarge la ușița

scării spre care îi îndreptase ceva mai înainte pe ceilalți mușterii.

Dădea într-o curte dosnică, neagră și împuțită, și era de fapt intrarea comună spre o învălmășeală de apartamente locuite de o puzderie de locatari. În coridorul întunecos, pardosit cu cărămizi, care ducea la scara întunecoasă, pardosită cu cărămizi, monsieur Defarge se lăsă într-un genunchi în fața copilei fostului său stăpîn, și-i duse mîna la buze. Era un gest grațios, dar îndeplinit fără nici un pic de grație; în cîteva clipe, omul trecuse printr-o simțitoare prefacere. Fața lui nu mai păstra nici urmă de veselie sau de jovialitate; devenise brusc un om închis, bicisnic, primejdios.

— E foarte sus; urcușul e cam greu. Mai bine s-o luăm încetișor.

Așa i se adresă monsieur Defarge, cu o voce gravă, domnului Lorry, cînd începură să urce scările.

— E singur? șopti acesta din urmă.

— Singur. Domnul să-l aibă în pază pe cel ce i-ar ține tovărășie, răspunse celălalt tot pe-o voce scăzută.

— Asta înseamnă că e mereu singur?

— Da.

— Din voia lui?

— Din nevoia lui. Așa cum era cînd l-am văzut prima oară după ce-au dat de mine și m-au întrebat dacă vreau să-l adăpostesc, și, cu prețul vieții mele, să-mi țin gura; așa cum era atunci, așa e și acum.

— E foarte schimbat?

— Schimbat!

Stăpînul vinăriei se opri locului, izbi zidul cu mîna și mormăi un blestem cumplit. Nici un răspuns direct n-ar fi putut fi atît de grăitor. Dispoziția domnului Lorry se întunecă tot mai mult pe măsură ce, împreună cu cei doi însoțitori ai săi, urca tot mai sus.

Asemenea scară, cu toate accesoriile ei, situată în partea cea mai veche și mai îngrămădită a Parisului, ar fi destul de rea și acum; dar pe atunci era de-a dreptul infernală pentru un om cu simțurile neobișnuite și necălite. Fiecare locatar din furnicarul de locuințe al unei construcții mari — adică din odaia sau odăile ale căror uși dădeau pe scară — își lăsa mormanul de gunoaie pe palier, în afară de lăturile pe care le arunca pe fereastră.

Maldărele de putreziciuni, mereu crescînde și fără leac, care se adunau astfel, ar fi otrăvit aerul chiar dacă sărăcia

și lipsa nu l-ar fi îmbîcsit cu intangibila lor impuritate; cele două rele se îmbinau făcînd aerul irespirabil. Și drumul lor îi purta în asemenea atmosferă printr-un puț povîrnit, îmbibat de murdărie și otravă. Îndemnat de propria-i tulburare și de emoția însoțitorilor lui mai tineri, care sporea din clipă în clipă, domnul Jarvis Lorry se opri de două ori ca să-și tragă sufletul. Fiecare dintre aceste două opriri fu făcută în dreptul cîte unui jalnic geamlîc zăbrelit, prin care părea să se strecoare afară orice nostalgic firicel de aer rămas nealterat, și să se furișeze înăuntru doar miasme mucede și grețoase. Printre zăbrelele ruginite mai curînd simțeai izul, decît întrezăreai vălmășagul de case din vecinătate; și nimic din cît puteai cuprinde cu ochiul, în apropiere sau în depărtare, în afară de cele două turle ale catedralei Notre Dame, nu părea să poarte cea mai firavă făgăduință de viață sănătoasă sau de aspirații curate.

În cele din urmă, ajunseră în capul scării și se opriră pentru a treia oară. De acolo se făcea încă o scăriță, și mai abruptă, dar mai scurtă, pe care urcai pînă la pod. Proprietarul vinăriei, care se ținuse tot timpul cu un pas înaintea lor și care nu se abătuse din dreptul domnului Lorry, ca și cum s-ar fi temut să nu-l încolțească tînăra cu vreo întrebare, se răsuci pe călcîie și, pipăind cu grijă buzunarele hainei pe care-o aruncase pe umeri, scoase o cheie.

— Cum, amice, ușa e încuiată? întrebă domnul Lorry cu mirare.

— Da, fu răspunsul ursuz al lui monsieur Defarge.

— Socotești necesar să-l ții pe sărmanul bătrîn atît de retras?

— Socotesc necesar să răsucesc cheia în broască.

Monsieur Defarge îi șopti aceste cuvinte aproape în ureche și se încruntă aprig.

— De ce?

— De ce? Pentru că a trăit atîta amar de vreme încuiat sub cheie, încît s-ar speria... ar urla... s-ar sfîșia în bucăți... ar muri... ar fi în stare să-și facă cine știe ce rău dacă i-aș lăsa ușa descuiată.

— E cu putință? exclamă domnul Lorry.

— E cu putință? repetă Defarge cu amărăciune. Da! Și frumoasă-i lumea asta în care trăim, n-am ce zice, și-n care-i cu putință asemenea lucru și multe altele de același fel — și nu numai că-i cu putință, dar chiar se-ntîmplă de-ade-

văratelea — vedeți dumneavoastră — se întîmplă zi de zi, sub cerul ăsta al nostru. Cinste Satanei! Să mergem!

Acest dialog avusese loc pe un ton atît de scăzut, încît nici o vorbă nu ajunse pînă la urechile fetei. Totuși, în clipa aceea tremura stăpînită de o emoție atît de puternică și chipul ei exprima asemenea îngrijorare, și mai cu seamă asemenea groază și spaimă, încît domnul Lorry simți că-i de datoria lui să-i spună o vorbă, două de îmbărbătare.

— **Curaj,** dragă domnișoară! Curaj! O chestiune de afaceri! Încă o clipă, și ce-i mai rău o să treacă; numai cît pășești peste pragul camerei și s-a și isprăvit cu ce-i mai rău. După aceea, o să înceapă tot binele pe care i-l aduci, toată alinarea și toată fericirea. Să-l rugăm pe amicul nostru aici de față să te susțină de brațul ăstălalt. Așa, prietene Defarge. Haide, acum! Afaceri, afaceri!

Urcară cu pași rari și tăcuți scărița. Curînd, se aflară pe ultima treaptă. Aici, cum scara făcea o cotitură bruscă, dădură peste trei bărbați ghemuiți, cu capetele plecate, în fața unei uși, privind absorbiți într-o cameră, prin găurile și crăpăturile din lemn. La auzul pașilor, cei trei se întoarseră, se ridicară și se dovediră a fi cei trei mușterii din vinărie, care aveau același nume de botez.

— În surpriza pe care mi-a pricinuit-o vizita dumneavoastră, am uitat cu totul de ei, explică monsieur Defarge. Lăsați-ne, băieți! Avem treabă aici.

Cei trei se strecurară pe lîngă dînșii și coborîră în tăcere.

Observînd că nu mai exista nici o altă ușă pe palier și că proprietarul vinăriei, în momentul cînd cei trei mușterii se depărtară, se îndreaptă chiar spre ușa aceea, domnul Lorry îl întrebă pe un glas șoptit, dar puțin mînios:

— Dumneata îl expui ca la panoramă pe monsieur Manette?

— Îl expun, în felul în care ați văzut, dar numai cîtorva aleși.

— Și e bine?

— Eu socotesc că-i bine.

— Cine sînt cei cîțiva? Cum îi alegi?

— Îi aleg dintre bărbații adevărați care poartă numele meu — Jacques este numele meu — și cărora acest spectacol e menit să le facă bine. Dumneavoastră sînteți englez; nu puteți înțelege asta. Rămîneți o clipă pe loc, dacă sînteți bun.

Cu un gest care-i avertiza să nu înainteze, cîrciumarul se aplecă și privi printr-o crăpătură din zid. Apoi, ridicîndu-și iar capul, ciocăni de două sau trei ori în ușă — evident că fără nici un alt scop decît acela de a face puțin zgomot acolo. Cu aceeași intenție, hîrșîi de două, trei ori cu cheia pe ușă, înainte de a o introduce cu stîngăcie în broască și a o răsuci cu mult zgomot voit.

Ușa se deschise încetișor sub mîna lui, apoi cîrciumarul își vîrî capul în cameră și spuse ceva. O voce slabă îi răspunse. Se părea că fiecare dintre cei doi nu rostise mai mult de o singură silabă.

Cîrciumarul privi peste umăr și le făcu semn să-l urmeze. Domnul Lorry își petrecu brațul pe după mijlocul fetei și o susținu; căci o simțea cum se prăbușește.

— O... o... o... chestiune de afaceri ! îi dădu el zor în timp ce pe obraz îi sclipea o lacrimă care nu era de afaceri. Vino înăuntru, vino înăuntru !

— Mi-e teamă, răspunse fata tremurînd.

— Teamă? De ce?

— De el. De tatăl meu.

Exasperat oarecum de starea ei de spirit și de semnele cu care-i chema călăuza, domnul Lorry își petrecu pe după gît brațul fetei care tremura rezemată de umărul lui și, luînd-o pe sus, o făcu să intre în cameră. O lăsă jos lîngă ușă și continuă s-o sprijine.

Defarge scoase cheia, închise ușa, o încuie pe dinăuntru, scoase din nou cheia din broască și o ținu în palmă. Făcu toate aceste gesturi metodic, însoțindu-le de zgomote și bufnituri cît mai tari cu putință. În cele din urmă, străbătu cu pași măsurați camera, îndreptîndu-se spre fereastră. Acolo se opri locului și se întoarse cu fața spre ei.

Podul, clădit ca depozit pentru lemne și alte asemenea, era negru și întunecos; căci fereastra, în formă de lucarnă, era de fapt o ușă în tavan, avînd deasupra o micuță macara pentru ridicarea proviziilor din stradă: nu avea geam și se închidea la mijloc cu două canaturi, ca orice ușă franțuzească. Pentru a nu lăsa frigul să pătrundă în încăpere, unul dintre canaturi era bine închis, și celălalt doar ușor întredeschis. În chipul acesta se zărea o rază de lumină atît de săracă, încît era greu, în primul moment cînd intrai, să deslușești ceva; numai o îndelungată deprindere ar fi putut face ca într-o asemenea obscuritate să se înfiripe în cineva îndemînarea de a făuri lucruri care cereau dibăcie. Și totuși, în podul acesta se

făureau atari obiecte; căci, așezat cu spatele spre ușă și cu fața spre fereastra sub care stătea cîrciumarul privindu-l, un om cu părul nins, cinchit pe un scăunaș scund, meșterea, foarte preocupat, niște pantofi.

Capitolul VI

CIZMARUL

— Bună ziua ! spuse monsieur Defarge privind în jos spre capul nins, aplecat deasupra calapodului.

Creștetul se înălță o clipă, și o voce foarte stinsă răspunse, ca de la mare depărtare, la salut:

— Bună ziua.

— După cum văd, lucrați de zor.

Urmă o lungă tăcere, după care capul se înălță iarăși și vocea rosti:

— Da, lucrez.

De astă dată, doi ochi cu priviri rătăcite se ridicară spre cîrciumar, înainte ca fața să se lase iarăși în jos.

Vocea era atît de stinsă, încît stîrnea milă și spaimă. Nu era slăbiciunea datorată unei sleiri fizice, cu toate că întemnițarea și hrana pe sponci își aveau, fără îndoială, partea lor de vină. Jalnica-i ciudățenie se datora faptului că vocea slăbise din pricina singurătății și a nefolosinței. Părea ecoul vag al unui glas ce răsunase cîndva, cu multă, multă vreme în urmă. Își pierduse atît de total vigoarea și rezonanța de voce umană, încît impresiona simțurile asemenea unei culori, frumoase pe vremuri, care pălise pînă ajunsese o biată pată spălăcită. Era scăzută și înăbușită, părînd un glas din străfunduri. Și sugera atît de deplin o făptură deznădăjduită și pierdută, încît acesta trebuie să fie tonul pe care un călător, lihnit de foame și istovit de o singuratică pribegie prin deșert, și-ar aminti de cămin și de prieteni înainte de a-și da duhul.

Mai trecură cîteva minute de muncă tăcută, după care ochii cu priviri rătăcite se înălțară din nou; nu cu vreo urmă de interes sau de curiozitate, ci mînați doar de percepția mecanică a faptului că locul unde stătuse unicul vizitator la care luaseră aminte încă nu se golise.

— Aș dori, spuse Defarge care nu-și dezlipise privirea de la cizmar, să fac mai multă lumină. Credeți că puteți suporta mai multă lumină?

Cizmarul se opri din lucru; cu aerul vag că ar asculta ceva, privi în jos, într-o parte; apoi, cu același gest, privi în jos, de cealaltă parte, apoi în sus, spre vorbitor.

— Ce-ai spus?

— Ați putea suporta ceva mai multă lumină?

— Trebuie s-o suport, dacă dumneata o faci. (În chipul cel mai vag, accentuase primul cuvînt.)

Canatul deschis al ferestrei fu împins ceva mai mult și fixat pentru moment în această poziție. O fîșie lată de lumină pătrunse în încăpere și-l învălui pe bătrîn, care se opri din lucru cu un pantof neterminat în poală. Puținele lui unelte obișnuite și felurite petice de piele erau împrăștiate pe jos și pe scăunaș. Bătrînul avea o barbă albă, tăiată neîngrijit, dar nu prea lungă, o față cu obrajii supți și ochi extrem de scînteietori. Chipul scobit și sfrijit ar fi făcut ca ochii, pe sub sprîncenele încă negre și sub părul alb și încîlcit, să pară oricum mari chiar dacă ar fi fost mici; dar cum de la natură erau mari, arătau acum nefirești. Cămașa galbenă, zdrențuită, era deschisă la gît, și lăsa să i se întrevadă trupul ofilit și dărîmat. Făptura lui, și ponositu-i halat de pînză, și ciorapii căzuți, și toate sărmanele-i veșminte peticite căpătaseră, din pricina lipsei de lumină directă și de aer, o gălbejeală de pergament vechi atît de uniformă, încît ar fi fost greu să le deosebești una de alta.

Își dusese mîna streașină la ochi, ca să se ferească de lumină, și pînă și oasele îi păreau străvezii. Rămase astfel locului, cu privirea pierdută în gol, oprindu-se din lucru. De cîte ori se uita la silueta din fața lui, privea mai întîi în stînga, apoi în dreapta, și la urmă în față, de parcă pierduse deprinderea de a asocia locul cu sunetul; nu vorbea pînă nu rătăcea mai întîi cu privirea în felul arătat, ca și cum uitase să vorbească

— Aveți de gînd să terminați azi perechea asta de pantofi? întrebă Defarge, făcîndu-i semn domnului Lorry să înainteze.

— Ce-ai spus?

— Aveți de gînd să terminați azi perechea asta de pantofi?

— Nu pot să spun că am de gînd. Cred că da. Nu știu.

Dar întrebarea îi aduse aminte de lucrul lui și se aplecă din nou peste calapod.

Domnul Lorry se apropie în tăcere, lăsînd-o pe fată lîngă ușă. Cizmarul privi din nou în sus. Nu păru surprins la vederea celei de a doua siluete, dar degetele tremurătoare ale uneia dintre mîini i se înălțară la buze (buzele și unghiile aveau aceeași culoare palid-pămîntie), apoi mîna îi căzu din nou pe lucru și el se aplecă iarăși peste pantof. Privirea și gestul nu duraseră decît o frîntură de secundă.

— După cum vedeți, aveți un oaspete, zise monsieur Defarge.

— Ce-ai spus?

— Aveți un oaspete.

Cizmarul privi în sus ca și mai înainte, dar fără să-și desprindă mîna de pe lucru.

— Uitați-vă! urmă Defarge. Dumnealui e un domn care știe să prețuiască o pereche frumoasă de pantofi. Arătați-i pantoful la care lucrați. Luați-l, monsieur.

Domnul Lorry luă pantoful în mînă.

— Spuneți-i domnului ce fel de pantof este acesta și numele celui care l-a făcut.

Urmă o pauză mai lungă ca de obicei, înainte ca cizmarul să răspundă:

— Am uitat ce mi-ai cerut. Ce-ai spus?

— V-am întrebat dacă n-ați putea descrie pantoful, pentru a-l informa pe monsieur.

— E un pantof de damă. Un pantof de stradă pentru o fată tînără. E la modă acum. Eu n-am văzut moda. Dar am avut în mînă un model.

Privi pantoful, cu o undă de mîndrie.

— Și numele celui care l-a făcut? stărui Defarge.

Acum, că nu mai avea pantoful în mînă, își lăsă degetele mîinii drepte în căușul palmei stîngi, și apoi degetele mîinii stîngi în căușul palmei drepte, apoi își trecu degetele peste barbă, și așa întruna, fără întrerupere. Străduința de a-l readuce din rătăcirea în voia căreia se lăsa de fiecare dată după ce vorbea era asemănătoare cu aceea de a readuce în simțiri o persoană foarte slăbită care leșinase, sau cu încercarea de a opri locului, în speranța unei noi destăinuiri, duhul unui om care se stinge.

— M-ai întrebat de nume?

— V-am întrebat.

— O sută cinci, Turnul de Nord.

— Asta-i tot?

— O sută cinci, Turnul de Nord.

Scoțînd un sunet de sfîrșeală, care nu semăna nici a suspin, nici a geamăt, se aplecă din nou deasupra muncii lui, pînă ce tăcerea fu din nou destrămată.

— Nu sînteți cizmar de meserie? întrebă domnul Lorry, privindu-l cu stăruință.

Privirile rătăcite se întoarseră spre Defarge, ca și cum ar fi dorit să-i transfere acestuia întrebarea; dar cum din acea parte nu veni nici un ajutor, ochii se lăsară din nou în pămînt, după care reveniră la cel ce vorbise.

— Dacă nu-s cizmar de meserie? Nu, n-am fost cizmar de meserie. Am... am învățat aici. Am învățat singur. Am cerut permisiunea să...

Mintea lui păru din nou să rătăcească minute întregi, în timp ce mîinile i se frămîntau și-și schimbau poziția întruna. În cele din urmă, privirile i se întoarseră, încetul cu încetul, spre fața celui ce-i pusese întrebarea: cînd se fixară iarăși asupră-i, bătrînul tresări și-și reluă vorba, asemenea cuiva deșteptat chiar în clipa aceea din somn și care reînnoadă o discuție din seara trecută:

— Am cerut permisiunea să învăț singur meșteșugul, și am obținut-o cu mare greutate și după mult timp, și de atunci încoace fac mereu pantofi.

Cînd întinse mîna după pantoful care-i fusese luat, domnul Lorry îi vorbi, continuînd să-l privească stăruitor:

— Monsieur Manette, nu vă amintiți deloc de mine?

Pantoful se rostogoli pe jos și cizmarul îl privi împietrit pe cel ce-i pusese întrebarea.

— Monsieur Manette — domnul Lorry își lăsă mîna pe brațul lui Defarge — de omul acesta nu vă amintiți deloc? Priviți-l. Uitați-vă și la mine. Nu vă aduceți aminte de un vechi funcționar de bancă, de vechi treburi, de un vechi servitor, nu răsar în mintea dumneavoastră vechi timpuri apuse, monsieur Manette?

În timp ce captivul atît și atît ani se uita pe rînd la domnul Lorry și la Defarge, în mijlocul frunții răsăriră semnele de mult pierite ale unei gîndiri vioaie și active, care încerca să-și facă drum prin pîcla opacă ce o înfășurase. Dar curînd, licăririle se încețoșară iar, apărură tot mai stinse,

se mistuiră; dar o clipă, prinseseră viață! Și această expresie era oglindită atît de fidel pe chipul tînăr și frumos al aceleia care se tîrîse de-a lungul zidului, pînă la un punct de unde-l putea privi în voie, și unde stătea acum pironită, uitîndu-se la dînsul, cu mîinile înălțate într-un gest, la început de milă înspăimîntată dacă nu chiar de frică, dar acum întinzîndu-se spre el, tremurînd de nerăbdarea de a-i culca fața cadaverică pe pieptu-i tînăr și arzător și de a-l redeștepta prin iubire la viață și la speranță — expresia era, zic, atît de fidel oglindită (deși întipărită mult mai puternic) pe chipul tînăr și frumos, încît aveai impresia că lunecase, asemenea unei lumini fugare, de la el la ea.

Pe fața lui, însă, își luase locul întunecimea. Privi din ce în ce mai puțin atent la cei doi din față, iar ochii, rătăcind pierduți, se lăsară în jos și-și rotiră privirile în dreapta și în stînga, ca mai înainte. În cele din urmă, cu un suspin adînc, își reluă pantoful și se apucă iar de muncă.

— L-ați recunoscut, monsieur? întrebă Defarge în șoaptă.

— Da; un singur moment. La început gîndeam că e pierdut fără nădejde, dar am întrezărit neîndoielnic, doar o clipă, fața pe care odinioară o cunoșteam atît de bine. Ssst! Haide să ne îndepărtăm. Ssst!

Fata se desprinsese de peretele podului și se apropiase foarte mult de scăunașul cizmăresc. Părea cumplit faptul că dînsul era inconștient de prezența fetei care n-avea decît să întindă mîna ca să-l atingă, așa cum stătea aplecat peste scule lui.

După un lung răstimp, trebui să schimbe unealta pe care tocmai o avea în mînă, înlocuind-o cu cuțitul de cizmărie. Acesta se afla în spatele lui. Îl luă și dădu să se aplece iar peste lucru, cînd ochii îi căzură pe poala rochiei fetei. Își ridică privirile și-i văzu fața. Cei doi spectatori dădură să se repeadă spre ei, dar fata îi opri cu un gest al mîinii. Spre deosebire de dînșii, ea nu se temea că o s-o lovească cu cuțitul.

Bătrînul o fixă cu o privire înspăimîntătoare și, după un timp, buzele-i începură să se miște, căznindu-se să articuleze cuvinte, deși nici un sunet nu putu fi auzit. Treptat, în răstimpurile dintre respirațiile iuți și gîfîite, îl auziră rostind:

— Ce-i asta?

Cu lacrimile șiroindu-i pe obraji, fata își duse ambele mîini la buze și-i trimise o sărutare; apoi și le încleștă peste piept, ca și cum ar fi strîns la sîn capul lui răvășit.

— Nu ești fiica temnicerului?

Fata suspină:

— Nu.

— Cine ești?

Încă neputînd să-și controleze glasul, fata se așeză lîngă el pe băncuță. Bătrînul se feri în lături, dar ea își lăsă mîna pe brațul lui. La această atingere, un fior ciudat îi scutură, vizibil, trupul; își puse, cu băgare de seamă, cuțitul pe jos și o privi fix în continuare.

Fata își dăduse în grabă pe spate părul de aur, care-i cădea în zulufi lungi. Întinzînd încet de tot o mînă, bătrînul luă o buclă în palmă și o privi. Dar chiar în timp ce făcea acest gest, mintea îi rătăci din nou și, oftînd iarăși din greu, se aplecă asupra lucrului la pantofi.

Dar nu pentru multă vreme. Eliberîndu-i brațul, fata își lăsă mîna pe umărul lui. După ce-i privi de două-trei ori, cu îndoială, mîna, ca și cum ar fi vrut să se asigure că se găsea într-adevăr acolo, bătrînul părăsi lucrul, își duse degetele la gît și scoase la vedere un șiret înnegrit de care atîrna un petic de cîrpă împăturită. Îl despături cu grijă pe genunchi; conținea niște fire de păr, nu mai mult de unul sau două fire lungi, aurii, pe care, cu multă vreme în urmă, le răsucise pe deget.

Luă din nou în mînă o buclă a fetei și o privi cu multă atenție.

— E același! Cum se poate! Cînd a fost? Cum a fost?

Pe măsură ce expresia de concentrare îi reapărea pe frunte, părul conștient că ea se ivise și pe chipul fetei. O răsuci cu fața în plină lumină și se uită la ea.

— Și-a culcat capul pe umărul meu, în noaptea aceea cînd m-au ridicat — era speriată de plecarea mea, cu toate că eu nu mă temeam — și cînd m-au dus în Turnul de Nord au găsit firele astea pe mîneca mea. „Vă rog să mi le lăsați! Nu-mi vor putea fi niciodată de ajutor să evadez trupește, dar mă vor ajuta să evadez sufletește". Așa le-am spus. Îmi aduc bine aminte.

Vorbirea de mai sus fusese rostită de mai multe ori cu buze mute, pînă ce izbuti să-i dea glas. Dar cînd găsi cuvintele vorbite, acestea se înșiruiră coerent, deși foarte rar.

— Cum a fost? *Tu* erai?

Din nou cei doi spectatori tresăriră cînd bătrînul se întoarse cu o bruscheţe înfricoşătoare spre fată. Dar copila rămase perfect liniştită sub încleştarea mîinii lui şi, cu o voce scăzută, le spuse doar atît:

— Vă implor, bunii mei domni, nu vă apropiaţi de noi; nu vorbiţi, nu îl tulburaţi!

— Ah! exclamă bătrînul. Al cui a fost acest glas?

Cînd scoase acest strigăt, mîinile lui o eliberară pe fată din strînsoarea în care o ţinuseră şi se înfipseră în părul alb, de care începură să tragă cu înverşunare. Dar furia i se stinse, aşa cum se stingea în el totul în afară de pasiunea pentru cizmărit; îşi împături din nou peticul de cîrpă şi şi-l vîrî iar în sîn; dar continuă să se uite la fată şi clătină din cap cu mîhnire:

— Nu, nu, nu; eşti prea tînără, prea înfloritoare. Nu-i cu putinţă. Uite cum arată prizonierul! Astea nu-s mîinile pe care le-a cunoscut ea, asta nu-i faţa pe care a cunoscut-o ea, asta nu-i vocea pe care s-o fi auzit ea vreodată. Nu, nu. Ea a fost — şi El a fost — cu mult înaintea anilor nesfîrşiţi din Turnul de Nord — cu veacuri în urmă. Care ţi-e numele, îngerul meu bun?

Slăvindu-i vorba şi gesturile îmbunate, fiica se lăsă în genunchi în faţa lui, punîndu-i pe piept mîinile ei rugătoare:

— O, domnule, cîndva veţi afla numele meu, şi cine mi-a fost mama şi cine tatăl, şi cum eu n-am ştiut nimic din povestea lor crudă, crudă... Dar nu pot să vă spun nici acum, nici în acest loc. Tot ce pot face aici şi acum este doar să vă rog să mă atingeţi şi să-mi daţi binecuvîntarea. Sărutaţi-mă, sărutaţi-mă! O, scumpul, scumpul meu!

Capul lui nins şi rece se îngropă în părul ei scînteietor, care-l încălzi şi-l iluminä, de parc-ar fi fost făclia libertăţii strălucind asupră-i.

— Dacă deslusiţi în glasul meu — nu ştiu dacă e aşa, dar nădăjduiesc să fie — dacă deslusiţi în glasul meu vreo asemănare cu un glas care a însemnat odinioară dulce muzică pentru urechile dumneavoastră, plîngeţi-l, deplîngeţi-l! Dacă atunci cînd îmi atingeţi părul, atingeţi ceva ce vă reaminteşte de un cap îndrăgit care, pe cînd eraţi tînăr şi liber, se rezema de pieptul dumneavoastră, plîngeţi-l, deplîngeţi-l! Dacă, atunci cînd vă vorbesc despre un cămin care ne aşteaptă şi în care mă voi strădui cu credinţă să-mi îndeplinesc datoria şi să mă dedic dumneavoastră cu devotament, vă redeştept amintirea unui alt cămin de mult pus-

tiit, în timp ce inima dumneavoastră se topea de dor, plîngeți-l, deplîngeți-l!

Îl cuprinse pe după grumaz și-l legănă, ca pe un copil, la pieptul ei.

— Și dacă atunci cînd vă spun, preaiubitul meu, că agonia a luat sfîrșit, că am venit aici ca să vă smulg din ghearele ei, că vom pleca împreună în Anglia ca să cunoașteți pacea și odihna, vă fac să vă întoarceți cu gîndul la chipul în care a fost irosită viața dumneavoastră atît de folositoare, și la felul mișel în care Franța, țara noastră de baștină, s-a purtat cu dumneavoastră, plîngeți-l, deplîngeți-l! Și dacă, atunci cînd vă voi dezvălui numele meu și cel al tatălui meu, care este în viață, și cel al mamei, care nu mai e, veți afla că trebuie să îngenunchez în fața onoratului meu părinte și să-i implor iertarea pentru faptul că nu m-am căznit de dragul lui zi de zi, și n-am plîns noapte de noapte, trează, în așternut, întrucît iubirea mamei mele m-a ferit să-i cunosc chinurile, plîngeți acest fapt, deplîngeți-l! Plîngeți pentru mama mea și plîngeți pentru mine! Bunii mei domni, slavă Celui de Sus! Îi simt lacrimile sfinte pe obrajii mei, îl simt cutremurat de suspine la pieptul meu. O, tată! Mulțumiți Domnului în numele nostru, mulțumiți Domnului!

Bătrînul se prăbușise în brațele fetei, cu fața îngropată la sînul ei; o priveliște atît de înduioșătoare și totuși atît de cumplită cînd te gîndeai la crîncenele nedreptăți și suferințe care o precedaseră, încît cei doi spectatori își acoperiră fețele.

Cînd tăcerea podului se așternuse iar de multă vreme neștirbită, cînd pieptul zguduit de suspine și trupul zdruncinat al bătrînului se cufundaseră de mult în calmul care negreșit urmează oricărei furtuni — simbol pentru omenire al păcii și tihnei în care se potolește furtuna numită Viață — cei doi se apropiară ca să ridice de pe podea părintele și fiica. Bătrînul alunecase treptat pe dușumea, unde zăcea răpus într-un soi de toropeală. Fata se cinchise lîngă el, ca să-i poată rezema capul pe braț; iar părul ei îl învăluia, ferindu-l de lumină.

— Dacă s-ar putea aranja ca, fără să-l tulburăm, să părăsim pe dată Parisul, astfel încît, ieșind pe ușa aceasta, să pornească de-a dreptul în călătorie... spuse fata înălțînd o mînă spre domnul Lorry care se apleca asupra lor, după ce-și suflase în repetate rînduri nasul...

— Dar, gîndește-te puțin. Crezi că e în stare să pornească la drum? întrebă acest domn.

— Îl cred în stare mai curînd să călătorească decît să rămînă mai departe în acest oraș atît de înfiorător pentru el.

— Asta-i drept, întări Defarge, care îngenunchease la rîndu-i pentru a privi și a auzi. Mai mult de atît. Pentru domnul Manette e mai bine, din toate punctele de vedere, să iasă din Franța. Ce părere aveți, să tocmesc o trăsură și cai de poștă?

— Asta-i o chestiune de afaceri, spuse domnul Lorry, reluîndu-și pe dată felul său metodic, și dacă trebuie acționat, mai bine să acționez eu.

— Atunci fiți atît de buni, îi îndemnă domnișoara Manette, și lăsați-ne singuri aici. Vedeți cum s-a potolit, așa încît nu trebuie să mai aveți vreo îngrijorare în a-l lăsa cu mine. Și de ce-ați fi îngrijorați? Dacă veți încuia ușa, astfel încît să nu fim tulburați, nu mă îndoiesc că la înapoierea dumneavoastră îl veți găsi la fel de liniștit ca și la plecare. Oricum, pînă vă înapoiați eu voi avea grijă de el, și după aceea îl transportăm.

Nici pe domnul Lorry nici pe Defarge nu-i trăgea inima să procedeze întocmai și ar fi dorit ca unul dintre ei să rămînă acolo. Dar cum era nevoie să vadă nu numai de trăsură și de cai, ci și de actele pentru drum, și cum timpul îi gonea din spate pentru că ziua era pe sfîrșite, își dădură seama că nu puteau decît să-și împartă cît mai grabnic treburile între ei și să se zorească.

Pe urmă, cînd întunericul începu să fie mai des, fiica își lăsă capul pe dușumeaua tare, alături de cel al tatălui ei, și-l veghe. Se făcu tot mai întuneric și amîndoi zăcură nemișcați, pînă cînd o șuviță de lumină se cernu printre crăpăturile zidului.

Domnul Lorry și monsieur Defarge pregătiseră toate cele trebuitoare pentru drum, și aduseseră cu ei, în afară de haine de călătorie și pături, pîine și carne, vin și cafea fierbinte. Monsieur Defarge așeză merindele și lampa pe care o purta pe băncuța cizmarului (întrucît în pod nu se mai găsea nici o altă mobilă decît o saltea de paie) și împreună cu domnul Lorry îl ridicară și-l ajutară să se țină pe picioare.

Nici o inteligență omenească nu ar fi putut tălmăci misterele minții bătrînului după uluirea înspăimîntată care i se oglindea pe față. Dacă își dădea seama de ce se întîmplase, dacă își amintea de cele ce i se spuseseră, dacă știa că e liber, erau tot atîtea întrebări la care nici un fel de înțelepciune

nu ar fi găsit răspuns. Încercară să-i vorbească; dar bătrînul era atît de năucit și răspundea cu atîta încetineală, încît se speriară de buimăceala lui și se înțeleseră ca pentru moment să nu-l mai necăjească. Avea un fel sălbatic, desperat, de a-și cuprinde din cînd în cînd capul în mîini, gest pe care nu-l observaseră la el mai înainte; totuși, manifesta oarecare plăcere de cîte ori auzea glasul fiicei lui, și se întorcea negreșit spre ea cînd o auzea vorbind.

În felul docil al omului de multă vreme deprins să fie supus prin constrîngere, mîncă și bău tot ce-i dădură să mănînce și să bea, și se înfășură în mantaua și șalurile pe care i le oferiră. Fu foarte atent față de fiica sa, trecîndu-i brațul pe sub brațul lui și ținîndu-i mîna — ba păstrînd-o chiar tot timpul — în ambele lui mîini.

Începură să coboare scara; monsieur Defarge mergea înainte purtînd lampa, iar domnul Lorry încheia mica procesiune. Abia coborîseră cîteva trepte ale nesfîrșitei scări principale, cînd bătrînul se opri și începu să se uite la tavan și de jur-împrejur la pereți.

— Îți amintești de acest loc, tată? Îți amintești cînd ai fost adus aici?

— Ce-ai spus?

Dar, înainte ca ea să-și fi repetat întrebarea, el murmură răspunsul:

— Dacă-mi amintesc? Nu, nu-mi amintesc. E atîta vreme de atunci!

Era limpede pentru toți că nu-și aducea deloc aminte că fusese adus din închisoare în această casă. Îl auziră mormăind: „O sută cinci, Turnul de Nord"; și, privind de jur-împrejur, căuta zidurile groase ale fortăreței în care zăcuse întemnițat atîta amar de vreme. Cînd ajunseră în curte, își modifică instinctiv pasul, ca și cum aștepta să simtă sub tălpi un pod basculant; și cînd nu întîlni nici un pod, și văzu o trăsură așteptînd în plină stradă, lăsă să-i scape mîna fiicei lui și-și prinse iar capul în mîini.

Nici o gloată nu se adunase în fața ușii; nici un chip nu se zărea la vreuna dintre numeroasele ferestre; nici măcar un trecător răzleț pe stradă. Domneau în chip nefiresc liniștea și pustietatea. Era de față doar un singur suflet de om, și anume madame Defarge care, rezemată de stîlpul ușii, împletea de zor și nu vedea nimic.

Prizonierul se urcase în trăsură, și fiica sa îl urmase cînd piciorul domnului Lorry fu oprit pe treaptă de vocea

stinsă care cerea umil sculele de cizmărie și pantofii neterminați. Madame Defarge strigă către soțul ei că le va aduce pe dată și, continuînd să împletească, dispăru din lumina felinarului, în curte. Aduse repede lucrurile și le înmînă soțului; imediat după aceea se rezemă din nou de stîlp, împletind de zor, fără să vadă nimic.

Defarge se urcă pe capră și rosti doar:

— La barieră !

Vizitiul își plesni biciul și o porniră în trap pe sub legănarea felinarelor chioare.

Pe sub legănarea felinarelor — ce se balansau luminos în străzile bogate și cețos în cele sărace — pe lîngă prăvălii iluminate, pe lîngă grupuri vesele, cafenele strălucitoare, portaluri de teatre, mereu înainte către una din porțile orașului ! Aici, ostași cu felinare și străjeri. „Actele, domnilor călători !"

— Uitați-vă ce-i, domnule ofițer, se grăbi Defarge coborînd de pe capră și luîndu-l pe ofițer deoparte cu un aer grav. Astea-s documentele domnului dinăuntru, cel cu părul alb. Mi-au fost încredințate mie, o dată cu el, la...

Își coborî glasul, urmă o forfotă printre felinarele militare și unul dintre ele fu vîrît în trăsură la capătul unui braț în uniformă; ochii care făceau parte din același trup cu brațul aruncară o privire — o privire nu de fiecare zi și nici de fiecare noapte — domnului cu păr alb.

— În regulă ! Puteți pleca ! se auzi dinspre uniformă.

— *Adieu!* se auzi dinspre Defarge.

Și așa înainte, pe sub rarișteа de felinare chioare și legănate, pe sub pădurea deasă a stelelor.

Pe sub arcada de lumini neclintite și eterne, dintre care, unele atîta-s de îndepărtate de grăuntele ăsta de pămînt, încît cărturarii se îndoiesc dacă razele lor măcar l-au descoperit ca pe un mic punct în spațiu unde totul se poate îndura și totul se poate întîmpla; umbrele nopții se adunau groase și negre. Și în răstimpul friguros și răscolit de neliniști care le despărțeau de zorii zilei, șoptiră iar în urechea domnului Lorry — care ședea în fața omului îngropat ce fusese scos la lumină și se întreba ce subtile capacități ale acestuia erau oare pierdute pentru totdeauna și care mai puteau fi recuperate — îi șoptiră, zic, iar vechea întrebare:

— Nădăjduiesc că ții să fii rechemat la viață, nu-i așa?

Și vechiul răspuns:

— N-aș putea spune.

CARTEA A DOUA

FIRUL DE AUR

Capitolul I

CINCI ANI MAI TÎRZIU

Banca Tellson de lîngă Temple Bar era o clădire de modă veche chiar și în anul una mie șapte sute optzeci. O clădire foarte înghesuită, foarte întunecoasă, foarte urîtă, foarte incomodă. Și moralmente era de modă veche, ținînd seama că asociații firmei se simțeau mîndri de strîmtimea clădirii, mîndri de întunecimea ei, de urîțenia și de incomoditatea ei. Ba chiar se împăunau cu faptul că, din aceste puncte de vedere, imobilul lor deținea primul loc, și erau însuflețiți de convingerea specială că, de-ar fi fost mai puțin respingător, ar fi fost și mai puțin respectabil. Și aceasta nu era o credință pasivă, ci o armă activă pe care o scoteau la iveală în fața unor mai convenabile locașuri de afaceri. Banca Tellson (spuneau ei) nu are nevoie de spațiu mai mare, Banca Tellson nu are nevoie de lumină, Banca Tellson nu are nevoie de ornamente. „Noakes et Co" s-ar putea să aibă nevoie, „Frații Snooks" de asemenea, dar Tellson, slavă Domnului !...

Oricare dintre acești asociați ai firmei și-ar fi dezmoștenit propriul fiu dacă ar fi stăruit ca imobilul Tellson să fie restaurat. În această privință, firma se asemuia cu aristocrații de viță veche; și aceștia își dezmoșteneau adeseori fiii care cereau să se aducă îmbunătățiri legiuirilor și obiceiurilor de multă vreme criticabile, dar cu atît mai respectabile.

Și așa se făcea că Banca Tellson ajunsese să fie victorioasa desăvîrșire a lipsei de comoditate. După ce izbuteai să împingi o ușă care ți se împotrivea cu o idioată îndărătnicie, scoțînd un hîrîit slab, te rostogoleai pe cele două trepte care duc jos la Tellson și-ți veneai în simțiri într-o dugheană strîmtă și mizeră, cu două tejghele mici, îndărătul cărora cei mai bătrîni oameni din lume îți luau cecul, făcîndu-l să tremure ca frunza în vînt în timp ce-i cercetau semnătura sub cele mai soioase ferestre din lume, împroșcate mereu de un

duș de noroi din Fleet-street și întunecate și mai mult de propriile lor zăbrele de oțel și de umbra grea, aruncată de imobilul Temple.

Dacă treaba cu care veniseși necesita consultarea „firmei", te trezeai vîrît într-un soi de celulă a condamnaților, în fundul clădirii, unde stăteai meditînd asupra unei vieți irosite în nimicnicie, pînă cînd „firma" venea la tine, cu mîinile în buzunare, și abia de puteai s-o zărești în semiobscuritatea sepulcrală.

Banii tăi ieșeau din sau intrau în antice sertare de lemn mîncate de cari, din care se desprindeau particule, zburîndu-ți în nas și de-acolo lăsîndu-ți-se în gît, ori de cîte ori sertarele erau deschise sau închise. Bancnotele tale de hîrtie căpătau un iz de mucegai, ca și cum erau în plin proces de descompunere și de retransformare în cîrpe. Metalul tău era depozitat printre celelalte mormane de murdării din cloacă și miasmele din jur îi atacau luciul. Documentele intrau la păstrare în tainițe improvizate din bucătării și spălătorii, iar din pergamentul pe care erau scrise toată ceara asuda în aerul băncii. Casetele mai mici și hîrtiile de familie erau duse sus, într-o încăpere ireală, în care se afla mereu o masă lungă de ospăț și nici un fel de oaspete și unde, chiar și în anul una mie șapte sute optzeci, primele epistole scrise de prima ta iubire sau de copilașii tăi erau scutite de grozăvia de a fi privite galeș, pe fereastră, de capetele expuse la Temple Bar cu o brutalitate dementă și o ferocitate demne de jungla africană.

Dar, într-adevăr, pe acea vreme osîndirea la moarte era un leac foarte la modă în toate meseriile și profesiunile și nu mai puțin în cea a firmei Tellson. Moartea este leacul universal oferit de Natură; de ce n-ar fi fost la fel și în Legislație? Așadar, cel ce falsifica o semnătură era osîndit la moarte; cel ce emitea o bancnotă falsă era osîndit la moarte; cel ce deschidea, fără să aibă dreptul, o scrisoare era osîndit la moarte; cel ce șterpelea patruzeci de șilingi și șase pence era osîndit la moarte; cel ce păzea un cal la ușa Băncii Tellson și o întindea cu animalul era osîndit la moarte; cel ce fabrica un șiling fals era osîndit la moarte; tăinuitorii a trei sferturi dintre bancnotele care circulau în lumea delictelor erau osîndiți la moarte. Nu că aceasta ar fi ajutat cîtuși de puțin ca mijloc de prevenire — ba chiar am putea face observația că lucrurile stăteau tocmai pe dos — dar simplifica (cel puțin pentru lumea noastră, a muritorilor) osteneala pe care

ar fi trebuit să ți-o dai cu fiecare caz în parte și nu lăsa nici o urmă cu care să-ți mai bați capul. Așa încît, Banca Tellson, la vremea ei, asemenea multor altor instituții bancare contemporane mai mari, luase viața atîtor oameni, încît dacă toate capetele acestora ar fi fost înșirate pe zidurile de la Temple Bar în loc de a fi îngropate în taină, ar fi oprit și puțina lumină care se mai cernea pe geamurile de la parter, învăluind clădirea într-un întuneric plin de semnificație.

Ghemuiți în tot felul de dulapuri și cuști întunecoase, cei mai bătrîni oameni din lume se ocupau la Tellson, solemn, de afaceri. Cînd Banca Tellson angaja vreun funcționar tînăr, îl ascundea bine pe undeva pînă cînd îmbătrînea. Îl păstra la întuneric, ca pe un calup de brînză, pînă căpăta întregul iz Tellson și crusta verzuie de mucegai. Numai atunci i se îngăduia să se lase văzut, spectaculos îndoit asupra unor registre mari, cu pantalonii și jambierele strînse și închircite după canoanele instituției în materie de greutate la cîntar.

În afara zidurilor Băncii Tellson — și niciodată înăuntru, decît atunci cînd era chemat — stătea un om bun la toate, care făcea la nevoie pe hamalul sau pe curierul, și care slujea de emblemă vie a firmei. Nu lipsea niciodată de la post în timpul orelor de slujbă decît cînd era trimis într-o misiune, și chiar și atunci era reprezentat de fiul său: un derbedeu slut de vreo doisprezece ani, care-i semăna leit. Lumea știa că Banca Tellson îl răbda, în chip mărinimos, pe acest om bun la toate. Firma răbdase dintotdeauna pe cîte cineva în asemenea slujbă, iar timpul și întîmplarea proiectaseră acum în post pe această anume persoană. Numele lui era Cruncher, iar în tinerețea sa, cînd se lepădase prin act de botez de făcăturile Necuratului, în biserica parohială din Houndsditch, primise numele suplimentar de Jerry.

Scena se petrecea în locuința particulară a domnului Cruncher aflată pe aleea Hangingsword din Whitefriars; timpul: ceasurile șapte și jumătate dintr-o dimineață vîntoasă de martie, *Anno Domini* una mie șapte sute și optzeci. (Domnul Cruncher, de cîte ori voia să spună Anul Domnului pe latinește rostea „Anna Domino", aparent sub impresia că era creștină datează de la născocirea popularului joc de domino, de către o doamnă care i-a dat numele ei.)

Apartamentele domnului Cruncher nu se aflau într-o vecinătate prea aleasă, și nu erau alcătuite decît din două încăperi, dacă o chichineață cu un ochi de geam ar putea

fi socotită drept cameră. Dar erau ținute foarte îngrijit. Așa devreme cum era, în acea dimineață vîntoasă de martie, încăperea în care dumnealui se afla încă în pat fusese curățată lună, iar între cănile și farfurioarele rînduite pentru micul dejun și tăblia de scîndură a mesei fusese așternută o față de masă albă ca neaua.

Domnul Cruncher se odihnea sub o cuvertură din petice colorate, părînd un soi de arlechin casnic. La început fusese cufundat în somn adînc, apoi, treptat, începuse să se legene și să tălăzuiască în așternut pînă se ridicase la suprafață, cu șuvițele lui de păr sîrmos părînd gata să spintece cearșafurile. În care moment, exclamă cu o voce plină de cumplită exasperare:

— Să mă bată Dumnezeu dacă n-a luat-o iar de la capăt!

O femeie foarte vrednică și plină de sîrg se ridică dintr-un colț, unde se afla îngenuncheată, cu o grabă și o îngrijorare care trădau că despre ea era vorba.

— Ce naiba! strigă domnul Cruncher, căutîndu-și o gheată. Iar te-a apucat?

Întîmpinînd dimineața cu acest al doilea salut, domnul Cruncher zvîrli cu gheata în femeie, în chip de a treia salutare. Era o gheată foarte noroioasă și aici e locul să introducem o trăsătură ciudată legată de orînduiala domestică a domnului Cruncher și anume: deși de la bancă se înapoia adeseori acasă cu ghetele curate, a doua zi dimineața cînd se scula le găsea pline de noroi.

— Ce naiba, strigă domnul Cruncher după ce-și greșise ținta, ce naiba tot faci acolo, Aggerawayter?

— Îmi rosteam rugăciunile.

— Îți rosteai rugăciunile. Frumos îți șade! Ce-i în capul tău de te arunci la pămînt și te rogi împotriva mea?

— Nu mă rugam împotriva ta; mă rugam pentru tine.

— Nu-i adevărat. Și chiar dacă-i așa, nu-ți dau voie să te slujești de mine. Ia te uită, tinere Jerry, frumos îi mai șade maică-tii să se roage împotriva prosperității lui taică-tu. Vrednică mamă mai ai, fiule, n-am ce zice! Ai o mamă cucernică, băiete; se aruncă la pămînt și se închină ca pîinea cu unt să fie smulsă de la gura singurului ei copil.

Domnișorul Cruncher (care era în cămașă) puse toate astea la inimă și, întorcîndu-se spre maică-sa, o mustră aspru pentru rugile menite să-i atingă hrana personală.

— Și ce valoare îți închipui tu că au rugile tale, muiere înfumurată ce ești? urmă domnul Cruncher fără să-și dea seama de lipsa de consecvență a gîndirii lui. Ia zi, ce preț pui tu pe rugile tale?

— Izvorăsc din inimă, Jerry. Asta-i toată valoarea lor.

— Asta-i toată valoarea lor, o îngînă domnul Cruncher. Atunci n-au nici o valoare. Da' fie că au sau nu, nu vreau să te mai rogi împotriva mea, asta-i tot ce-ți spun... Nu-mi dă mîna. N-am de gînd să dau de dracu din cauza ticăloșiei tale. Dacă simți nevoia să te închini, închină-te pentru soțul și copilul tău și nu contra lor. Dacă n-aș fi avut o nevastă afurisită, și biet copilul ăsta n-ar fi avut o mamă afurisită, aș fi putut să mă aleg și eu cu ceva bani săptămîna trecută, dar tu te-ai rugat împotriva mea și am fost săpat și împiedicat pe cale religioasă și împins în cel mai negru ghinion. Să mă bată Dumnezeu! urmă domnul Cruncher care în tot acest timp își trăsese îmbrăcămintea pe el, să mă bată Dumnezeu dacă săptămîna trecută din cauza cuviosiei tale și ba a unei piedici, ba a alteia n-am avut parte de cea mai neagră baftă pe care o poate avea un negustor cinstit. Tinere Jerry, îmbracă-te, băiete, și cît îmi lustruiesc eu ghetele n-o pierde din ochi pe maică-ta și cum vezi vreun semn că vrea să îngenuncheze, cheamă-mă. Bagă-ți în cap — de astă dată se adresă din nou nevesti-sii — că nu mai înghit de-alde astea! Iacătă-mă-s jigărit ca un cal de povară, și somnoros de parc-am băut ceai de mac și trupu' mi-e slăbănogit că, de n-ar fi junghiurile din el, n-aș ști care-s eu și care-i altu' și cu toate astea tot îmi suflă vîntu-n buzunare; și mă bate gîndu' că tu te-ai închinat din zori și pînă-n noapte ca să nu se lipească nimic de buzunaru' meu, și eu una ca asta nu mai înghit, Aggerawayter. Ce mai ai de zis?

Bombănind în continuare fraze și exclamații de felul: „Ah! Da! Doar ești cucernică! N-ai să te pui tu de-a curmezișul intereselor soțului și copilului tău. N-ai să faci tu una ca asta!" și scăpărînd din cînd în cînd cîte o scînteie de sarcasm din cremenea indignării sale, domnul Cruncher se dedică lustruitului ghetelor și preparativelor pentru a pleca la slujbă. Între timp, feciorul său, al cărui creștet era împodobit cu țepi ceva mai moi și ai cărui ochi tineri erau la fel de apropiați ca și ai lui taică-su, își veghea mama, după cum i se ceruse. Din timp în timp, o speria pe biata femeie repezin-

du-se din cămăruța de dormit, unde-și făcea toaleta, cu cîte un strigăt înăbușit.

— Iar ai de gînd să îngenunchezi, mamă! Hei, tată!

Și după ce stîrnea această falsă alarmă, o zbughea la loc cu un rînjet impertinent pe buze.

Cînd veni la micul dejun, dispoziția domnului Cruncher nu se îmbunătăți cu nimic. Se îmbufnă foarte tare auzind-o pe doamna Cruncher rostind rugăciunea de binecuvîntare.

— Hei, Aggerawayter! Ce tot bolborosești? Iar te apucă?

Soția îl lămuri că nu făcuse decît „să ceară o binecuvîntare".

— Să nu mai ceri! bombăni domnul Cruncher, rotindu-și ochii în jur de parcă s-ar fi așteptat să vadă pîinea topindu-se de pe masă sub efectul rugii soției sale. N-am de gînd să fiu izgonit din casa și din căminul meu. N-am de gînd să-mi văd bucatele pierind de pe masă. Ține-ți gura!

Oțărît, și cu ochii foarte injectați de parcă toată noaptea fusese la o sindrofie unde numai de chefuit nu chefuise, Jerry Cruncher mai mult strică merindele decît le mîncă, mîrîind aplecat asupra hranei asemenea unui pensionar patruped al unei menajerii. Cînd se apropie ora nouă, își înmuie înfățișarea bicisnică și, însușindu-și aspectul exterior cel mai respectabil și mai preocupat de muncă sub care își putea ascunde firea lui adevărată, plecă spre îndeletnicirile diurne.

Munca lui putea fi cu greu numită meserie, cu toate că lui îi plăcea să se dea drept „un negustor cinstit". Echipamentul lui consta dintr-un scăunaș de lemn, transformat dintr-un scaun obișnuit, cu spătarul stricat și picioarele retezate, pe care tînărul Jerry, mergînd alături de taică-su, îl căra în fiecare dimineață pînă sub fereastra băncii, cea mai apropiată de Temple Bar; acolo, împreună cu o mînă de paie șterpelite de sub prima căruță care trecea, ca să-l ferească de frig și de umezeală la picioare pe omul-bun-la-toate, își așeza tabăra de zi. În acest post al său, domnul Cruncher era la fel de binecunoscut celor de pe Fleet-street și din Temple ca și imobilul Temple Bar în sine — și arăta aproape la fel de neîmbietor.

Instalat de la nouă fără un sfert, adică la timp ca să-și poată duce degetul la pălăria cu trei colțuri cînd cei mai bătrîni oameni din lume intrau în Banca Tellson, Jerry își luă în primire postul și în această dimineață vîntoasă de

martie, avîndu-l alături pe tînărul Jerry, atunci cînd băiatul nu era ocupat cu micile-i incursiuni de pradă în Temple Bar, ori cu datul unor ghionturi zdravene băieţaşilor în trecere, destul de pipernicîţi pentru a fi supuşi acestui binevoitor tratament. Aşa cum priveau tăcuţi la traficul matinal de pe Fleet-street, cu capetele la fel de apropiate pe cît le erau şi ochii, tatăl şi fiul, semănînd ca două picături de apă, aduceau grozav cu o pereche de maimuţe. Asemănarea era sporită de faptul întîmplător că Jerry cel vîrstnic mesteca şi scuipa un fir de pai, în timp ce ochii scăpărători ai lui Jerry cel tînăr îl urmăreau la fel de neobosiţi cum urmăreau tot ce se petrecea pe stradă.

Capul unui mesager al Băncii Tellson se ivi pe uşă, de unde comunică:

— E nevoie de-un curier!

— Ura, tată! Uite că-ncepi bine de dimineaţă!

Expediindu-şi astfel părintele, tînărul Jerry îi luă locul pe scăunaş şi, concentrîndu-şi interesul atavic asupra paielor pe care le mestecase taică-su, meditä:

— Ruginite! Degetele lui e mereu ruginite. De unde-o fi luînd taică-meu atîta rugină? Aicea doar n-are de-a face cu fiare ruginite!

Capitolul II

SPECTACOLUL

— Ştii unde-i vechiul tribunal Bailey[1], nu-i aşa? îl întrebă unul dintre cei mai bătrîni funcţionari pe Jerry curierul.

— Da, domnule, răspunse Jerry cu o voce stăruitoare. Ştiu unde vine Bailey.

— Aşa. Şi îl ştii pe domnul Lorry?

— Îl ştiu pe domnul Lorry, domnule, chiar mai bine decît ştiu tribunalul Bailey. Mult mai bine, domnule, urmă Jerry — dezicîndu-se parcă de imobilul în chestiune — mult

[1] Tribunalul penal din Londra, unde se găseşte şi o veche închisoare.

mai bine decît aș dori eu, în calitate de negustor cinstit, să cunosc vreodată tribunalul Bailey.

— Foarte bine. Du-te la poarta pe unde intră martorii, arată portarului biletul ăsta pentru domnul Lorry. O să-ți dea drumul înăuntru.

— În tribunal, domnule?

— În tribunal.

Ochii domnului Cruncher părură să se apropie și mai mult unul de celălalt și să-și pună unul altuia întrebarea: „Ce zici de asta?"

— Trebuie să aștept la tribunal, domnule? întrebă el ca rezultat al consfătuirii ochilor.

— Uite că-ți spun. Portarul o să-i dea domnului Lorry biletul, iar dumneata încearcă să-i atragi printr-un semn atenția, ca să vadă unde te găsești. După aceea, tot ce ai de făcut este să rămîi locului pînă cînd o să aibă nevoie de dumneata.

— Asta-i tot, domnule?

— Asta-i tot. Dorește să aibă un mesager la îndemînă. Biletul e menit să-l anunțe că te afli acolo.

În timp ce anticul slujbaș împăturea meticulos biletul și scria adresa, domnul Cruncher, după ce-l urmări în tăcere pînă cînd ajunse în stadiul sugativei, observă:

— În dimineața asta se judecă falsuri, bănuiesc?

— E un proces de trădare.

— Asta-i cu tăiatu-n patru, făcu Jerry. Ce barbarie!

— Așa-i legea, replică anticul slujbaș, întorcînd asupră-i o pereche de ochelari mirați; așa-i legea!

— Amarnică lege să tai un om în patru. E destul de amarnic să-l omori, dar să-l mai tai și în patru...

— Nicidecum, ripostă anticul slujbaș. Și nu defăima legea. Aibi grijă de pieptul și de glasul dumitale, prietene, și lasă legea să-și poarte singură de grijă. Ia aminte la sfatul meu.

— Din cauza umezelii, domnule, umezeala mi se lasă pe piept și pe voce. Gîndiți-vă și dumneavoastră cîtă umezeală înghit eu în slujba asta a mea.

— Mă rog, mă rog, făcu bătrînul slujbaș, fiecare ne cîștigăm pîinea cum putem. Unii pe umezeală, alții pe uscăciune. Uite scrisorica. Du-te!

Jerry luă biletul și, comentînd în sinea lui cu mult mai puțin respect decît manifesta față: „Parcă tu nu ești un baba-

lic sfrijit", făcu o plecăciune, îl informă în treacăt pe fiu-su de destinația spre care pleca, și-și văzu de drum.

Pe vremea aceea spînzurările aveau loc la Tyburn, așa încît strada care mărginea Newgate nu-și căpătase încă infama notorietate pe care a dobîndit-o de atunci încoace. Dar închisoarea era un loc mîrșav, unde se petreceau tot felul de dezmățuri și de ticăloșii și unde se zămislea, în sămînța ei, boala, care năpădea în tribunal o dată cu pușcăriașii, uneori năpustindu-se din boxă direct către însuși Președintele Curții și doborîndu-l de pe banca judecătorească. Nu o dată s-a întîmplat ca judecătorul cu toca neagră să-și rostească propria osîndă la moarte o dată cu cea a condamnatului, ba chiar să moară înaintea acestuia. În rest, Old Bailey avea faima de curte a hanului morții, din care plecau întruna călători cu fețe livide, în căruțe și-n poștalioane, într-un violent drum de trecere către lumea de apoi: străbătînd vreo două mile și jumătate de șosea și de drum, și făcîndu-i să se rușineze pe puțini dintre cetățenii cinstiți, dacă mai exista vreunul care să se rușineze. Atît de puternică-i deprinderea, și cu atît mai de dorit e ca deprinderea să fie bună de la început. Mai era vestit Old Bailey pentru stîlpul infamiei, o veche și înțeleaptă instituție, aplicînd o pedeapsă a cărei extindere n-o puteai niciodată prevedea; mai avea de asemenea și parul la care se biciuia, altă veche și duioasă instituție, care te îmblînzea și te umaniza cînd o priveai în plină acțiune; și mai era faimos pentru extinsele tranzacții bănești cu turnătorii și ucigașii plătiți, altă frîntură de înțelepciune ancestrală, care împingea sistematic la cele mai înspăimîntătoare crime mercenare ce pot fi săvîrșite pe pămînt. Privit în tot, Old Bailey era la vremea aceea o aleasă ilustrare a preceptului că: „Tot ce există e drept"; aforism care ar fi pe cît de inert pe atît de categoric, dacă nu ar implica neplăcuta concluzie că „nimic din ce a existat vreodată n-a fost nedrept".

Croindu-și drum prin mulțimea deșănțată care se împrăștiase de o parte și de alta a locului unde se petrecea acțiunea, croindu-și drum, zic, cu îndemînarea unui om deprins să-și facă drum în tăcere, mesagerul nostru găsi poarta pe care o căuta și înmînă biletul printr-o deschizătură. Căci pe vremea aceea lumea plătea cu bani ca să vadă spectacolul de la Old Bailey, așa cum plătea ca să vadă și specta-

colul de la Bedlam[1] — numai că prima dintre aceste două distracții era mult mai costisitoare. Așadar, toate porțile de la Old Bailey erau bine păzite — bineînțeles, cu excepția porților sociale prin care pătrundeau criminalii, și care rămîneau întotdeauna larg deschise.

După oarecare întîrziere și murmure, poarta se mișcă în balamale, înciudată, lăsînd întredeschisă o mică porțiune, cît să-i îngăduie domnului Cruncher să se strecoare în tribunal.

— Ce se judecă? îl întrebă el în șoaptă pe omul de care se nimeri cel mai aproape.

— Încă nimic.

— Da' ce urmează?

— Cazu' de trădare.

— Ăla cu tăiatu-n patru?

— Îhî! făcu omul cu desfătare; o să fie ridicat întîi pe par, după aceea dat jos și tăiat bucată cu bucată în fața propriilor lui ochi, după aceea or să-i scoată măruntaiele și-or să i le frigă sub ochii lui, după aceea or să-i taie capu', și pe urmă or să-l taie și pe el în patru. Așa sună osînda.

— Vrei să spui, dacă-l găsesc vinovat? adăugă Jerry drept clauză.

— Oh! Or să-l găsească ei vinovat, nu-ți fă griji, îl liniști celălalt.

În acest moment, atenția domnului Cruncher fu atrasă de portar, pe care-l văzu îndreptîndu-se cu biletul în mînă spre domnul Lorry. Acest din urmă domn se afla așezat la o masă, printre alți domni cu peruci; nu departe de un anume domn cu perucă, avocatul apărării, care avea în față un teanc mare de hîrtii, și peste drum de un alt domn cu perucă și cu mîinile în buzunare, a cărui întreagă atenție — ori de cîte ori îi arunca domnul Cruncher vreo privire — părea concentrată asupra tavanului tribunalului. După ce tuși de cîteva ori cu voce spartă, își frecă bărbia și făcu semn cu mîna, Jerry atrase privirea domnului Lorry care se ridicase în picioare ca să-l zărească, și care acum dădu liniștit din cap și se așeză iar.

— Ce legătură are el cu cazu'? întrebă omul cu care stătuse de vorbă.

— Să mă bată Dumnezeu dacă știu, spuse Jerry.

— Atunci ce legătură ai dumneata cu asta, dacă-mi pot îngădui să-ți pun întrebarea?

---

[1] Celebru ospiciu londonez pentru alienații mintali.

— Să mă bată Dumnezeu dacă știu măcar atîta.

Intrarea judecătorului, urmată de mare foială și apoi de instalarea publicului în sală, puse capăt dialogului. Acum boxa deveni focarul interesului. Doi paznici, care pînă atunci stătuseră locului, ieșiră și se înapoiară cu inculpatul, care fu adus la bară.

Toți cei de față, cu excepția domnului cu perucă ce-și ținea ochii pironiți în tavan, se holbară la el. Toată suflarea omenească din acel loc se îndreptă în val spre el, ca marea, ca vîntul sau ca focul. Fețe curioase se întinseră pe două coloane sau de prin colțuri ca să-l vadă mai bine; spectatorii aflați pe băncile din fund se ridicară în picioare ca nu cumva să le scape vreun firicel de păr de-al acuzatului; oamenii aflați jos, în incinta sălii, se rezemară cu mîinile de umerii celor din fața lor, străduindu-se cu orice preț să-l vadă — se înălțară în vîrful picioarelor, se cățărară pe bordura ieșită în afară a pereților, se cocoțară pe te-miri-ce, ca să-l poată vedea întreg. Vizibil printre aceștia din urmă, ca un fragment însuflețit din zidul împodobit cu sîrmă ghimpată de la Newgate, stătea Jerry: duhnind a berea din care se înfruptase în drum, și al cărei miros se combina cu valurile de mirosuri de bere și gin și ceai și cafea și mai știu eu ce, care tălăzuiau înspre acuzat și se prefăceau în picături și într-un abur impur pe ferestrele mai din spate.

Obiectul acestor zgîieli și holbări era un tînăr de vreo douăzeci și cinci de ani, bine făcut și frumos la chip, cu obrajii arși de soare și ochi negri. Înfățișarea lui era aceea a unui gentilom. Era îmbrăcat foarte simplu, în negru sau în cenușiu închis, iar părul lung și negru era strîns cu o panglică pe ceafă, mai curînd ca să nu-i intre în ochi, decît ca podoabă. Cum oricare emoție a spiritului răzbește prin orice veșmînt al trupului, tot așa paloarea datorită situației în care se afla răzbătea prin culoarea bronzată a obrajilor, vădind că sufletul e mai tare decît soarele. Altminteri era foarte stăpîn pe sine; se înclină către judecător și rămase liniștit.

Interesul cu care se îndreptau spre acest om privirile și răsuflările celorlalți nu era interesul generat de un înalt spirit de umanitate. Dacă pedeapsa care atîrna asupră-i ar fi fost mai puțin îngrozitoare — dacă ar fi fost văduvită de vreunul din amănuntele-i bestiale — în aceeași măsură ar fi scăzut și fascinația exercitată de acest om. Trupul osîndit să fie atît de crunt ciopîrțit era cel care oferea spectacolul;

făptura nemuritoare ce urma să fie măcelărită și sfîrtecată în bucăți pricinuia senzația. Indiferent de lustrul cu care feluriții spectatori și-ar fi poleit interesul, în funcție de gradul lor de șiretenie și de puterea de a se autoamăgi, interesul lor, la origine, era cel al Căpcăunului.

Liniște în tribunal! Charles Darnay susținuse ieri că este nevinovat, în fața acuzării care i se adusese (cu mult tămbălău) că ar fi trădat în chip mișel pe Maiestatea-sa serenisimă, ilustrisimă, excelentisimă și așa mai departe, regele nostru, sprijinindu-l în diferite ocazii, prin diverse mijloace și căi, pe Ludovic, regele Franței, în războaiele acestuia împotriva sus-zisei noastre Maiestăți serenisime, ilustrisime, excelentisime și așa mai departe; mai precis, în drumurile sale dus și întors între dominioanele sus-zisei noastre Maiestăți serenisime, ilustrisime, excelentisime și așa mai departe și cele ale numitului francez Ludovic, ar fi dezvăluit acestuia din urmă în chip mîrșav, fals, trădător și în circumstanțe josnice, numărul forțelor armate pregătite de sus-zisa noastră Maiestate serenisimă, ilustrisimă, excelentisimă și așa mai departe pentru a fi trimise în Canada și America de Nord. Atîta cel puțin pricepu cu mare satisfacție Jerry, în timp ce părul îi devenea din ce în ce mai țepos pe măsură ce terminologia judecătorească i-l zbîrlea, și astfel, pe ocolite, ajunse la înțelegerea că sus-numitul și răs-răs-sus-numitul Charles Darnay stătea în fața lui pentru a-și primi judecata; că juriul depunea jurămîntul; și că domnul procuror general era pe punctul de a vorbi.

Acuzatul, care era (și o știa și el foarte bine) spînzurat, decapitat și tăiat în patru în mintea fiecăruia dintre cei de față, stătea neclintit, fără să-și dea aere teatrale. Era liniștit și atent; urmărea cu gravitate deschiderea procedurilor; și mîinile pe care le ținea pe tăblia de lemn din fața lui erau atît de calme, încît nu mișcaseră din loc nici măcar un fir din ierburile presărate pe deasupra.

Întreaga sală a tribunalului era presărată cu ierburi și stropită cu oțet, ca măsură de prevedere împotriva aerului de temniță și a frigurilor de temniță.

Deasupra creștetului acuzatului se găsea o oglindă menită să concentreze întreaga lumină asupră-i. Nenumărați ticăloși și nemernici se reflectaseră în apele acestei oglinzi și dispăruseră de pe suprafața ei ca și de pe suprafața pămîntului. Cumplit bîntuit ar mai fi fost acest loc al groazei, dacă oglinda ar fi scos cîndva la lumină pe toți cei pe care-i

reflectase, așa cum se spune că oceanul va scoate într-o bună zi la suprafață toți morții din adîncurile lui. Poate că un gînd fugar la infamia și blestemăția care îi erau destinate trecu prin mintea acuzatului. Să fi fost așa sau altfel, o schimbare de poziție îi aduse o fîșie de lumină pe față; își înălță ochii; și cînd văzu oglinda se înroși ca para focului, iar mîna-i dreaptă împinse ierburile într-o parte.

Această mișcare îl făcu să-și întoarcă fața înspre partea de sală aflată în stînga sa. În colțul băncii judecătorului, chiar la nivelul ochilor săi, erau așezate două persoane asupra cărora privirile îi poposiră brusc; atît de brusc și schimbîndu-i atît de total expresia feței, încît toți ochii ațintiți asupră-i se întoarseră într-acolo.

Spectatorii văzură, în cele două persoane, o tînără fată, abia trecută de douăzeci de ani, și un domn care, fără îndoială, îi era tată; un bărbat cu o înfățișare deosebită, ținînd seama de părul-i alb ca zăpada și de o indescriptibilă intensitate a figurii: nu o intensitate activă, ci una gînditoare și introspectivă. Cînd fața lui purta această expresie, părea un om bătrîn; dar cînd expresia era scuturată de pe chip și alungată — ca în această clipă în care se adresa fiicei lui — devenea un bărbat frumos, încă în floarea vîrstei.

Fata își trecuse o mînă pe sub brațul lui, iar cealaltă și-o ținea deasupra. În groaza pe care i-o provoca scena și în mila ei față de acuzat, se lipise de taică-su. I se citea limpede pe frunte o spaimă crescîndă și o compasiune care nu vedea nimic alta decît primejdia ce-l pîndea pe inculpat. Expresia era atît de vizibilă, atît de puternică, și încolțise atît de firesc, încît privitorii care nu încercaseră pînă atunci nici un pic de milă pentru el erau acum impresionați de fată; și o șoaptă porni să colinde printre ei: „Cine sînt?"

Jerry, mesagerul, care-și formase propriile-i păreri în propriul său fel de a gîndi, și care-și sugea — de-atîta concentrare — rugina din degete, își lungi gîtul ca să afle cine sînt. Mulțimea din jurul lui își trecuse din gură-n gură întrebarea pînă ce ajunsese la spectatorul vecin cu cei doi, iar de la acesta o porni îndărăt mai lent; în cele din urmă ajunse și la Jerry:

— Martori.

— De care parte?

— Împotrivă.

— Împotriva cui?

— A acuzatului.

Judecătorul își ațintí din nou ochii înainte, se lăsă pe spetează și-l privi fix pe omul a cărui viață se afla în mîna sa, în timp ce domnul procuror general se ridică pentru a răsuci funia ștreangului, a ascuți tăișul securii și a-și înfige unghiile în eșafod.

Capitolul III

O DEZAMĂGIRE

Domnul procuror general ținu să informeze juriul că acuzatul aflat în fața lor, deși tînăr ca vîrstă, era învechit în fărădelegile trădării, care cereau să fie plătite cu viața. Că schimbul lui de scrisori cu inamicul nu data de azi, sau de ieri, sau de anul trecut, sau chiar de acum doi ani. Că exista certitudinea că de un timp mult mai îndelungat acuzatul obișnuia să facă drumul dus și întors întreFranța și Anglia, însărcinat cu niște treburi secrete asupra cărora nu putea raporta în mod deschis. Că dacă ar fi stat în firea trădării să nu se trădeze (ceea ce, din fericire, nu era cazul), adevărata mișelie și păcătoșenie a acestui caz ar fi rămas pe veci nedescoperite. Dar că Providența a sădit în inima unei persoane, aflate în afara oricărei pete sau îndoieli, dorința de a scoate la iveală natura urzelilor acuzatului, și că respectiva persoană, înlemnită de groază, a dat în vileag primului ministru al Maiestății-sale și onorabilului Consiliu de Stat aceste uneltiri. Că acest patriot se va înfățișa juriului. Că poziția și atitudinea acestui patriot sînt sublime. Că acesta fusese prietenul acuzatului dar, în momentul blestemat și fericit totodată cînd îi descoperise ticăloșia, luase hotărîrea de a jertfi pe altarul sfînt al patriei trădătorul pe care inima lui nu-l mai putea îndrăgi. Că, dacă în Anglia s-ar înălța statui binefăcătorilor publici, așa ca în antica Grecie sau Romă, acestui strălucit cetățean ar fi trebuit negreșit să i se înalțe una. Dar cum nu se înălțau statui, probabil că nu va avea parte de vreuna. Că Virtutea, așa cum au arătat poeții (în numeroase versuri, care, știa el bine, stăteau pe limba membrilor juriului; afirmație la care mutrele membrilor juriului oglindiră vinovăția de a nu-și aminti deloc de aceste

versuri) era într-un fel molipsitoare; mai ales acea minunată virtute cunoscută sub numele de patriotism sau dragoste de țară. Că înalta pildă dată de acel imaculat și ireproșabil martor al Coroanei, la care era o nemeritată onoare să te poți referi, s-a transmis și servitorului acuzatului, dînd naștere și în inima acestuia la sacra hotărîre de a cerceta sertarele stăpînului său, în căutarea de documente secrete. Că el (adică domnul procuror general) era pregătit să audă defăimările pe care unii vor încerca să le aducă acestui admirabil slujitor; dar că, vorbind la modul general, el personal îl prefera fraților și surorilor sale (adică ale domnului procuror general) și îl prețuia mai mult decît îi prețuia pe părinții săi (adică ai domnului procuror general). Că apela cu încredere la juriu ca să procedeze tot astfel. Că depozițiile acestor doi martori, laolată cu documentele descoperite de ei și care urmau să fie înfățișate, vor dovedi că acuzatul deținuse liste ale forțelor armate ale Maiestății-sale, conținînd indicații asupra felului în care acestea erau dispuse și pregătite atît pe mare cît și pe uscat, și nu încăpea nici o îndoială că el furnizase asemenea informații unei puteri dușmane. Că nu se putea dovedi că aceste documente erau scrise de mîna acuzatului; dar asta nu avea nici o importanță; ba, dimpotrivă, faptul slujea cu atît mai mult argumentele acuzării, dovedind că acuzatul își lua foarte abile măsuri de precauție. Că dovezile se întindeau pe cinci ani în urmă și arătau că acuzatul fusese angajat în aceste misiuni dăunătoare pînă cu cîteva săptămîni înainte de data primei ciocniri militare dintre trupele engleze și cele americane. Că, din aceste motive, juriul, fiind un juriu loial (așa cum se știe) și un juriu cu răspundere (așa cum se știe), trebuie categoric să-l găsească pe acuzat „vinovat" și să-i ia viața, fie că acest lucru le e sau nu pe plac juraților. Că jurații nu-și vor mai putea odihni capul pe pernă; că nu vor putea îndura gîndul că soțiile lor își odihnesc capul pe pernă; că nu vor mai putea răbda ideea că copiii lor își odihnesc capul pe pernă; pe scurt, că pentru ei și ai lor nu va mai putea fi vorba de odihna capului pe pernă, atîta timp cît acuzatului i se va lăsa capul pe umeri. Domnul procuror general încheie cerîndu-le acest cap, în numele a tot ce-i putea trece prin minte, a tot ce se putea rotunji în cuvinte mari, cu încrederea declarației solemne că, pentru el, acuzatul era ca și mort și îngropat.

Cînd procurorul general își încheie cuvîntarea, în tribunal se iscă un zumzet de parcă un roi de muște albastre

se năpustise asupra acuzatului, anticipînd ceea ce avea să devină în curînd. Cînd zumzetul se potoli, în boxa martorilor se ivi ireproșabilul patriot.

Ajutorul de procuror, urmînd firul șefului său, îl interogă pe patriot: numele, John Barsad, gentilom. Povestea sufletului său curat fu identică cu cea pe care o istorisise domnul procuror general — dacă exista vreun cusur, era acela că se repeta mult prea exact. După ce-și descărcă nobilul piept de povară, dădu să se retragă, plin de modestie, numai că domnul cu perucă, cel cu teancul de hîrtii în față, care stătea aproape de domnul Lorry, îl rugă să-i răspundă la cîteva întrebări. Celălalt domn cu perucă, așezat în fața acestuia din urmă, continua să se uite în tavan.

Martorul fusese și el spion? Nu, josnica insinuare fu respinsă cu hotărîre. Din ce trăia? Din proprietatea sa. Unde se afla această proprietate? Nu-și putea aminti exact unde se afla. Ce anume era? Asta nu privește pe nimeni. O moștenise? Da, o moștenise. De la cine? O rudă îndepărtată. Foarte îndepărtată? Oarecum. A stat vreodată la închisoare? Categoric, nu. Nici măcar la închisoarea datornicilor? Nu vede ce legătură poate avea aceasta cu cazul în speță. N-a stat niciodată la închisoarea datornicilor? Ei, iarăși! Niciodată? Ba da. De cîte ori? De două sau trei ori. Nu de cinci—șase ori? Poate că da. Ce profesie are? Gentilom. A fost vreodată dat afară de undeva? Poate că da. Deseori? Nu. A fost vreodată dat de-a rostogolul pe scări? Categoric, nu; i s-a dat o dată brînci în capul unei scări și a căzut de-a rostogolul din proprie inițiativă. A fost dat afară, cu acest prilej, pentru că trișase la zaruri? Așa pretinsese bețivanul mincinos care-l asaltase, dar nu-i adevărat. Poate jura că nu-i adevărat? Absolut. A trăit vreodată din trișat la jocul de cărți? Niciodată. A trăit vreodată din jocul de cărți? Nu mai mult decît alți gentilomi. A împrumutat vreodată bani de la acuzat? Da. I-a dat vreodată înapoi? Nu. Prietenia intimă cu acuzatul nu era cumva în realitate o legătură foarte ocazională impusă acuzatului prin diligențe, hanuri, nave poștale? Nu. E sigur că l-a văzut pe acuzat cu acele documente în mînă? Sigur. Nu știe nimic în plus despre acele liste? Nu. Nu cumva le-a procurat el însuși, de pildă? Nu. Se așteaptă să obțină ceva în urma acestei depoziții? Nu. Nu cumva urmărește să fie angajat cu plată în slujba guvernului ca să prindă oameni în capcană? Vai de mine, nu. Sau pentru alte servicii? Vai de

mine, nu. Poate să jure? Ori de cîte ori ar fi nevoie. N-are nici un alt motiv decît patriotismul pur? Nici un altul.

Servitorul cel virtuos, Roger Cly, depuse jurămîntul în mare viteză. Intrase de bună-credinţă şi cu simplitate în serviciul acuzatului, cu patru ani în urmă. Îl cunoscuse pe nava poştală Calais şi-l întrebase dacă n-are nevoie de un om care să-i stea la dispoziţie, iar acuzatul îl angajase. Nu-i ceruse defel acuzatului să facă un act de caritate prin angajarea omului care să-i stea la dispoziţie — nu, nici pomeneală de aşa ceva. Curînd după aceea începuse să aibă bănuieli în ce-l privea pe acuzat, şi pornise să-l urmărească. Pe cînd îi rînduia hainele, în timpul călătoriilor, văzuse adeseori liste asemănătoare cu cele de acum. Pe cele de faţă le scosese chiar el din sertarul de la biroul acuzatului. Nu, nu le-a pus el acolo. L-a văzut pe acuzat arătînd liste la fel cu acestea unor domni francezi la Calais şi alte liste la fel cu acestea altor domni francezi atît la Calais cît şi la Boulogne. Îşi iubea patria şi nu putuse răbda trădarea, aşa încît informase. Nu, n-a fost suspectat niciodată de furtul unei linguriţe de argint; da, a fost calomniat în legătură cu un serviciu de muştar, dar se dovedise că acesta fusese numai suflat cu argint. Pe celălalt martor îl cunoştea de vreo şapte-opt ani; era o simplă coincidenţă. N-ar spune că e o deosebit de curioasă coincidenţă; cele mai multe coincidenţe sînt curioase. Nici faptul că şi motivul care-l însufleţea pe el era tot patriotismul pur nu i se părea a fi o coincidenţă curioasă. Era un englez adevărat şi nădăjduia că mai sînt mulţi ca el.

Muştele albastre bîzîiră din nou, şi domnul procuror general îl chemă la bară pe domnul Jarvis Lorry.

— Domnule Jarvis Lorry, sînteţi funcţionar la Banca Tellson?

— Da.

— Într-o anumită noapte de vineri din luna noiembrie o mie şapte sute şaptezeci şi cinci aţi avut prilejul să faceţi o călătorie de afaceri cu diligenţa între Londra şi Dover?

— Da.

— Mai erau şi alţi călători în diligenţă?

— Încă doi.

— Au coborît din diligenţă pe parcursul drumului?

— Da.

— Domnule Lorry, priviţi-l bine pe acuzat. E unul dintre cei doi călători?

— Nu-mi pot lua răspunderea de a afirma că este.

— Dar seamănă măcar cu vreunul dintre cei doi?

— Amîndoi erau atît de încotoşmănaţi, noaptea era atît de întunecoasă, iar noi cu toţii eram atît de rezervaţi, încît nu-mi pot asuma răspunderea de a afirma nici măcar atît.

— Domnule Lorry, priviţi-l din nou cu atenţie pe acuzat. Presupunînd că ar fi încotoşmănat aşa cum erau cei doi călători, există ceva în silueta şi în statura lui care să vă împiedice să credeţi că ar putea fi unul dintre ei?

— Nu.

— N-aţi putea jura, domnule Lorry, că nu era unul dintre cei doi?

— Nu.

— Aşadar, recunoaşteţi cel puţin că putea fi unul dintre ei.

— Da. Doar că-mi amintesc că cei doi, ca şi mine de altfel, se temeau de bandiţi, iar acuzatul nu are deloc un aer temător.

— Domnule Lorry, aţi văzut vreodată pe cineva simulînd sfiala?

— Fără îndoială c-am văzut.

— Domnule Lorry, priviţi-l încă o dată pe acuzat. L-aţi mai întîlnit vreodată, din cît vă puteţi aduce aminte cu siguranţă?

— Da.

— Cînd?

— La reîntoarcerea din aceeaşi călătorie din Franţa, cîteva zile mai tîrziu, m-am îmbarcat la Calais pe o navă poştală; acuzatul s-a îmbarcat pe aceeaşi navă şi am făcut drumul de întoarcere împreună.

— La ce oră s-a îmbarcat?

— Puţin după miezul nopţii.

— Deci în toiul nopţii. A fost singurul călător care a venit pe bord la asemenea oră neobişnuită?

— Întîmplător a fost singurul.

— Lăsîndu-l la o parte pe „întîmplător", domnule Lorry, a fost singurul pasager care a venit pe vas în toiul nopţii?

— Da.

— Dumneavoastră călătoreaţi singur sau în tovărăşie, domnule Lorry?

— Cu doi tovarăşi de călătorie. Un domn şi o domnişoară. Se află de faţă.

— Se află de față. Ați purtat vreo discuție cu acuzatul?

— Prea puțin. Vremea era furtunoasă, trecerea Canalului lungă și grea, așa că am zăcut întins pe o banchetă aproape tot drumul între un țărm și celălalt.

— Domnișoara Manette!

Tînăra spre care se întorseseră toate privirile atît mai înainte cît și acum se ridică în picioare pe locul unde se găsea. Tatăl se ridică o dată cu ea, continuînd să-i țină mîna sub brațul său.

— Domnișoară Manette, priviți-l pe acuzat!

A înfrunta atîta milă, atîta tinerețe leală și atîta frumusețe era pentru acuzat o încercare mult mai grea decît aceea de a înfrunta toată mulțimea de acolo. Așa cum stătea, în acea clipă, singur cu fata, pe marginea propriului lui mormînt, toți ochii care se zgîiau plini de curiozitate la el nu-l putură determina să rămînă calm. Mîna-i dreaptă aduna în grabă ierburile în imaginare răzoare de flori dintr-o grădină; iar strădaniile de a-și controla și a-și stăpîni răsuflarea făcură să-i tremure buzele din care tot sîngele se retrăsese către inimă. Zumzetul mușteloor albastre se pornise iar.

— Domnișoară Manette, l-ați văzut vreodată pe acuzat?

— Da, domnule.

— Unde?

— Pe puntea navei poștale de care s-a vorbit adineauri, domnule, și cu același prilej.

— Dumneavoastră sînteți tînăra domnișoară care a fost menționată?

— Da, din nefericire eu sînt!

Tonul trist al compasiunii ei fu acoperit de vocea mai puțin muzicală a judecătorului care îi ceru, oarecum sever:

— Răspundeți la întrebările care vi se pun, fără să faceți comentarii.

— Domnișoară Manette, pe parcursul traversării Canalului ați purtat vreo discuție cu acuzatul?

— Da, domnule.

— Reconstituiți-o.

În mijlocul unei tăceri adînci, fata începu cu voce slabă:

— Cînd acest domn a venit pe punte...

— Vreți să spuneți acuzatul? interveni judecătorul, încruntîndu-și sprîncenele.

— Da, domnule judecător.

— Atunci numiți-l „acuzatul".

— Cînd acuzatul a venit pe punte, a observat că tatăl meu — la rostirea acestor cuvinte își întoarse ochii plini de dragoste către cel ce se afla lîngă ea — era foarte istovit și stătea foarte prost cu sănătatea. Tatăl meu era atît de slăbit, încît mă temeam să-l lipsesc de aer, și îi încropisem un culcuș pe punte, lîngă treptele cabinei, iar eu nu mă mișcam de lîngă el, ca să-l pot îngriji. În acea noapte nu se aflau pe vas alți pasageri în afară de noi patru. Acuzatul a avut bunăvoința de a-mi cere permisiunea să mă sfătuiască cum să-l adăpostesc pe tatăl meu împotriva vîntului și a vremii rele mai bine decît o făcusem eu. Eu nu mă pricepusem s-o fac, neștiind dincotro avea să bată vîntul cînd vom ieși din golf. Și i-a aranjat el culcușul. A manifestat multă bunăvoință și blîndețe în legătură cu starea în care se afla tatăl meu, și sînt convinsă că era sincer. În felul acesta a început conversația noastră.

— Dați-mi voie să vă întrerup o clipă. Cînd a sosit pe punte era singur?

— Nu.

— Cîte persoane îl însoțeau?

— Doi domni francezi.

— Au stat de vorbă împreună?

— Au stat de vorbă pînă în ultimul moment, cînd a fost necesar ca cei doi domni să coboare și să se îndrepte spre țărm în barca lor.

— Au schimbat între ei anumite hîrtii asemănătoare cu aceste documente?

— Au schimbat între ei anumite hîrtii, dar nu știu cum arătau.

— Ca formă și mărime semănau cu acestea?

— S-ar putea, dar realmente nu știu, deși se aflau foarte aproape de mine atunci cînd discutau în șoaptă; se opriseră în capul scării ce ducea la cabină, ca să beneficieze de lumina lămpii ce atîrna în acel loc; era o lumină foarte slabă și ei vorbeau foarte încet, așa încît nu am putut auzi ce-și spuneau; am văzut doar că se uitau la niște hîrtii.

— Acum să revenim la conversația cu acuzatul, domnișoară Manette.

— Acuzatul a fost tot atît de deschis și de încrezător față de mine — în starea mea de neajutorare — pe cît a fost de binevoitor și de bun și de folositor față de tatăl meu. Nădăjduiesc — și aici tînăra izbucni în lacrimi — că nu voi fi nevoită să-l răsplătesc făcîndu-i astăzi un rău.

Zumzet al muștelor albastre.

— Domnișoară Manette, dacă acuzatul nu înțelege limpede că dumneavoastră depuneți această mărturie — pe care datoria vă cere s-o depuneți, pe care sînteți obligată să o depuneți, și pe care nu o puteți în nici un chip evita — cu totul și cu totul împotriva voinței dumneavoastră, atunci e singura persoană de aici care nu înțelege acest lucru. Vă rog să continuați.

— Mi-a spus că acea călătorie pe care o întreprindea avea un scop delicat și spinos, care ar fi putut atrage neplăceri unor anumite persoane și că din această pricină călătorea sub un nume de împrumut. Mi-a mai spus că treburile care-l aduseseră pentru cîteva zile în Franța s-ar putea să-l mai oblige încă multă vreme de aici încolo să repete aceste drumuri între Franța și Anglia.

— V-a pomenit ceva despre America, domnișoară Manette? Amintiți-vă în amănunt.

— A încercat să-mi explice cum a izbucnit conflictul și mi-a spus că, după părerea sa, Anglia s-a comportat nedrept și prostește. A adăugat, pe un ton de glumă, că s-ar putea ca George Washington să dobîndească tot atîta faimă în istorie cît și George al III-lea. Dar n-a spus-o cu intenție rea; doar așa ca să glumească și ca să mai omoare vremea.

De obicei, într-o scenă de mare tensiune, spectatorii imită în chip inconștient expresiile oglindite pe chipul actorului principal, spre care se îndreaptă toate privirile. În timp ce depunea mărturia, fruntea fetei era încordată de îngrijorare și concentrare, iar în răstimpurile cît se oprea din vorbă pentru ca judecătorul să poată nota, urmărea efectul spuselor ei asupra celor doi avocați, al apărării și al acuzării. Chipurile privitorilor aflați în toate ungherele sălii răsfrîngeau aceeași expresie; pînă-ntr-atît, încît cea mai mare parte a frunților celor de față puteau fi luate drept oglinzi care o reflectau pe martoră, în clipa cînd judecătorul își ridică privirile din hîrtii pentru a căsca ochii în fața cumplitei erezii referitoare la George Washington.

Domnul procuror general îi atrase judecătorului atenția că socotea necesar, ca măsură de precauție și pentru respectarea formelor, să-l cheme la bară pe tatăl tinerei domnișoare, doctorul Manette. În consecință, acesta fu chemat.

— Domnule doctor Manette, priviți-l pe acuzat. L-ați mai văzut vreodată?

— O singură dată. Cînd a venit în vizită la locuința mea din Londra. Acum trei ani, sau trei ani și jumătate.

— Îl puteți identifica drept tovarășul dumneavoastră de călătorie de pe puntea navei poștale, sau ne puteți relata discuția pe care a avut-o cu fiica dumneavoastră?

— Domnule, nici una, nici alta.

— Există vreo rațiune specială pentru care n-o puteți face?

Martorul răspunse cu voce scăzută:

— Există.

— Domnule doctor Manette, ați avut nefericirea de a suferi în țara dumneavoastră de baștină o lungă întemnițare, fără să fiți judecat și nici măcar acuzat?

Răspunse pe un ton care le merse la inimă tuturor celor de față:

— O lungă întemnițare.

— Cînd a avut loc călătoria despre care vorbim, fuseseți tocmai eliberat din închisoare?

— Așa mi se spune.

— Nu vă amintiți deloc?

— Absolut deloc. În mintea mea e un gol în ce privește un anumit răstimp — n-aș putea spune nici măcar cît de lung anume — între perioada cînd confecționam pantofi, în captivitate, și cea în care m-am pomenit locuind la Londra, împreună cu fiica mea aici de față. Mi-a devenit familiară numai cînd un Dumnezeu mi-a redat facultățile mintale; dar n-aș putea spune nici măcar cum mi-a devenit familiară. Nu-mi amintesc deloc de drumul pe care l-am parcurs.

Domnul procuror general se așeză, iar tatăl și fiica îl imitară.

Și atunci interveni o împrejurare ciudată în desfășurarea instanței. Ținta urmărită fiind aceea de a demonstra că în acea noapte de vineri din luna noiembrie, cu cinci ani în urmă, acuzatul a coborît din poștalion în toiul nopții și, împreună cu un complice încă neidentificat, a pornit-o orbește spre un loc unde nu s-a oprit, dar de unde a făcut apoi cale întoarsă douăsprezece mile și mai bine, pînă la o garnizoană militară și la un șantier naval, de unde și-a procurat informații, fu chemat un martor menit să-l identifice ca fiind persoana cu care s-a aflat împreună, exact la timpul indicat, în cafeneaua unui hotel din acel oraș cu garnizoană și șantier naval, unde acuzatul aștepta o a treia persoană. Avocatul apărării tocmai lua interogatoriul acestui martor, fără nici

un alt rezultat în afară de afirmația că nu-l întîlnise pe acuzat cu nici un alt prilej, cînd domnul cu perucă, cel care nu-și dezlipise pînă atunci ochii de pe tavanul tribunalului, mîzgăli un cuvînt sau două pe un petic de hîrtie, apoi îl făcu ghemotoc și-l aruncă avocatului. Desfăcînd hîrtiuța în pauza următoare, avocatul se uită la acuzat cu mare atenție și curiozitate.

— Susții că ești convins că în acea noapte era de față și acuzatul?

Martorul se declară convins.

— Ai văzut vreodată pe cineva care să semene bine cu acuzatul?

— N-am văzut pe cineva care să semene atît de bine încît să poată fi confundat.

— Privește bine la acest domn, la stimatul meu coleg de aici, spuse avocatul arătîndu-l pe cel ce-i aruncase bilețelul, și după aceea uită-te din nou bine la acuzat. Ce părere ai? Nu-i așa că seamănă leit?

Făcînd abstracție de faptul că înfățișarea stimatului coleg era neîngrijită și șleampătă, dacă nu chiar dezmățată, cei doi, cînd îi comparai, semănau destul de bine ca să-i surprindă nu numai pe martor, ci pe toți cei prezenți. Judecătorul fiind rugat să ceară stimatului coleg să-și scoată peruca, și dîndu-și consimțămîntul fără prea multă tragere de inimă, asemănarea deveni și mai izbitoare. Judecătorul îl întrebă pe domnul Stryver (avocatul apărării) dacă următorul pas va fi să-l condamne pe domnul Carton (numele stimatului coleg) pentru trădare. Dar domnul Stryver îl asigură pe judecător că nu; însă îl va întreba pe martor dacă ceea ce s-a întîmplat o dată nu s-ar fi putut întîmpla de două ori; dacă ar fi fost la fel de convins în cazul c-ar fi văzut mai curînd această ilustrare a pripelii sale; dacă va fi la fel de convins acum că a văzut-o; și așa mai departe. Ceea ce avu drept rezultat că martorul fu făcut țăndări ca o oală de lut și se bîțîi pînă cînd depoziția lui deveni un soi de bîlbîială fără noimă.

În acest timp, domnul Cruncher, tot urmărind dezbaterile, aproape că prînzise cu rugina de pe propriile-i degete. Acum asista la felul în care domnul Stryver ajusta în fața juriului cazul acuzatului, ca pe un costum de haine; arăta cum patriotul Barsad nu era decît o iscoadă plătită și un trădător, un traficant neobrăzat, și unul din cei mai mari nemernici de pe fața pămîntului de la blestematul de Iuda —

cu care chiar şi semăna. Cum virtuosul servitor, Cly, era prietenul şi tovarăşul lui de mîrşăvii, ceea ce şi era vrednic să fie; cum aceşti doi falsificatori şi sperjuri îşi puseseră în gînd să facă din acuzat victima lor, pentru că acesta, fiind de origine franceză, avea în Franţa nişte afaceri de familie care făceau necesare repetatele traversări ale Canalului — deşi din consideraţie pentru cei dragi şi apropiaţi, acuzatul nu putea divulga natura acestor afaceri, nici chiar cu preţul vieţii sale. Cum mărturia răstălmăcită smulsă domnişoarei — pentru care, aşa cum au constatat cu toţii, depoziţia fusese o tortură — nu a dus la nici un rezultat, întrucît nu dezvăluise decît galanteriile şi amabilităţile nevinovate, care au loc în mod firesc între un tînăr şi o tînără ce se pomenesc împreună într-o asemenea împrejurare — cu excepţia acelei aluzii la George Washington, care prin însăşi esenţa ei era prea extravagantă şi imposibilă pentru a putea fi privită altfel decît ca o glumă nesărată. Cum ar denota o slăbiciune din partea guvernului dacă s-ar coborî să-şi creeze popularitate speculînd cele mai de jos antipatii şi temeri naţionale, de care domnul procuror general a făcut atîta caz; dar cum, cu toate acestea, cazul în speţă era lipsit de orice bază, în afară de caracterul josnic şi infam al depoziţiilor, care desfigurează adeseori asemenea cazuri, şi de care procesele statale din această ţară sînt pline. Aci însă fu întrerupt de judecător (cu o expresie gravă de parcă ar fi ascultat un neadevăr) care declară că nu suportă să mai stea în scaunul judecătoresc atîta timp cît se fac asemenea insinuări.

Domnul Stryver îşi chemă apoi cei cîţiva martori, după care, domnul Cruncher trebui să asiste la felul în care domnul procuror general întoarse cu căptuşala în afară costumul de haine atît de frumos potrivit de domnul Stryver în faţa juriului; arătînd cum Barsad şi Cly erau de o sută de ori mai buni decît îi crezuse el, iar acuzatul de o sută de ori mai rău. În cele din urmă vorbi judecătorul în persoană, întorcînd costumul de haine ba pe faţă, ba pe dos, dar, în general, ajustîndu-l şi potrivindu-l în chip de costum de îngropăciune pe măsura acuzatului.

Şi iată că juriul se îndepărtă ca să delibereze, iar muscoii roiră din nou.

Domnul Carton, care stătuse atîta amar de vreme cu ochii pironiţi în tavanul tribunalului, nu se clinti din locul şi din atitudinea lui, nici măcar în mijlocul acestui vacarm. În timp ce stimatul său coleg, domnul Stryver, îşi rînduia

teancul de hîrtii din față, vorbea în șoaptă cu cei de lîngă el și, din cînd în cînd, arunca juriului cîte o privire îngrijorată; în timp ce fiecare spectator își părăsea mai mult sau mai puțin locul, și apoi se întorcea din nou; în timp ce domnul judecător însuși se ridică de pe scaun și făcu cîțiva pași pe estradă, în sus și-n jos, însoțit de bănuiala spectatorilor că s-ar putea să aibă febră; în tot acest timp, acest singur om rămase locului, cu spatele rezemat de spătarul scaunului, cu roba-i jerpelită neglijent îmbrăcată, cu peruca-i neîngrijită trîntită pe cap, la nimereală, după ce-o scosese pentru public, și cu ochii în tavan, așa cum îi ținuse întreaga zi. Înfățișarea foarte șleampătă a ținutei lui îl făcea nu numai să pară dubios, dar micșora atît de mult puternica asemănare dintre el și acuzat (pe care sobrietatea sa de-o clipă, atunci cînd fuseseră comparați, o subliniase) încît mulți dintre privitori, observîndu-l acum, spuneau că n-ai crede în ruptul capului că cei doi seamănă ca două picături de apă. Domnul Cruncher făcu această remarcă adresîndu-se vecinului său cel mai apropiat și adăugă:

— Pun mîna-n foc că nu-l prea năpădesc treburile avocățești. N-are mutra unuia care se prăpădește muncind.

Și totuși, domnul Carton observa mult mai multe dintre amănuntele scenei decît s-ar fi zis; căci în clipa în care capul domnișoarei Manette căzu pe pieptul tatălui ei, el fu primul care observă incidentul și spuse cu glas tare:

— Gardian! Ia uită-te la domnișoara de colo. Ajută-l pe domnul bătrîn s-o scoată la aer. Nu vezi că stă să se prăbușească?

Se stîrni un val de milă pentru tînără, în timp ce era scoasă afară, și un val de simpatie pentru tatăl ei. Fusese, de bună seamă, o grea încercare pentru el să-și reamintească de zilele de temniță. Păruse foarte răscolit în timp ce răspunsese la întrebări și din clipa aceea nu-l mai părăsise expresia îngîndurată, meditativă, care-l făcea să pară bătrîn și care-l învăluise ca un nor greu. Cînd dădu să iasă, juriul care se întorsese și se oprise o clipă vorbi prin glasul primului jurat:

Jurații nu se puseseră de acord și doreau să se retragă. Judecătorul (încă obsedat, poate, de George Washington) manifestă oarecare surpriză la vestea că jurații nu se puseseră de acord, dar își exprimă consimțămîntul ca juriul să se retragă, sub pază și supraveghere, și se retrase la rîndul său. Procesul se lungise întreaga zi, și acum se aprindeau

lămpile în tribunal. Începu să circule șoapta că juriul va avea nevoie de multă vreme pînă să hotărască. Spectatorii ieșiră să mai îmbuce cîte ceva, iar acuzatul se retrase în fundul boxei și se așeză.

Domnul Lorry, care părăsise sala o dată cu tînăra domnișoară și cu tatăl acesteia, apăru din nou și-i făcu semn lui Jerry care, acum că interesul mulțimii se mai potolise, își croi cu ușurință drum pînă la el.

— Jerry, dacă vrei să mănînci ceva, poți să te duci. Dar rămîi prin apropiere. Nu întîrzia o clipă după întoarcerea juriului, pentru că vreau să comunici verdictul la bancă. Ești cel mai iute mesager pe care-l cunosc și ai să ajungi la Temple Bar mult înaintea mea.

Jerry avea doar atîta frunte cît să și-o poată ciocăni cu încheietura degetului în semn de înțelegere a comunicării și de acceptare a unui șiling. În clipa aceea se apropie de ei domnul Carton și atinse brațul domnului Lorry.

— Cum se simte domnișoara?

— Foarte abătută; dar tatăl ei o îmbărbătează și, oricum, se simte mai bine de cînd a părăsit tribunalul.

— Am să-i spun acuzatului. Pentru dumneavoastră, ca respectabil funcționar de bancă, nu cadrează să fiți văzut vorbindu-i acuzatului în public, știți.

Domnul Lorry roși, de parcă tocmai dezbătuse această chestiune în sinea lui, iar domnul Carton se îndreptă spre boxă. Cum drumul lui Jerry, care se pregătea să iasă din tribunal, ducea tot într-acolo, acesta îl urmă, numai ochi, urechi și țepi.

— Domnule Darnay!

Acuzatul veni în față.

— De bună seamă dorești să afli vești în legătură cu starea martorei, domnișoara Manette. Și-a revenit. Momentul cel mai greu a trecut.

— Îmi pare nespus de rău că i-am pricinuit această stare. Ați putea să-i comunicați acest lucru din parte-mi, o dată cu recunoștința mea?

— Da, aș putea. O voi face, dacă o ceri.

Felul de a vorbi al domnului Carton era de o nepăsare vecină cu insolența. Stătea cu fața pe jumătate întoarsă de la acuzat, rezemîndu-se cu cotul de bară.

— O cer. Vă rog să primiți cordialele mele mulțumiri.

— Domnule Darnay, la ce rezultat te aștepți? întrebă Carton, rămînînd, ca și mai înainte, cu fața numai pe jumătate întoarsă spre acuzat.

— La ce-i mai rău.

— E lucrul cel mai chibzuit și cel mai probabil la care te poți aștepta. Dar cred că retragerea asta a juriului e în favoarea dumitale.

Cum nu putea zăbovi mai mult la ieșirea din tribunal, Jerry trebui să se mulțumească doar cu atît; și îi părăsi — pe cei doi care semănau atît de mult la chip și atît de puțin în felul de a fi —, îi părăsi stînd unul lîngă celălalt, ambii reflectați în oglinda de deasupra lor.

În coridoarele de jos, înțesate de derbedei și șarlatani, un ceas și jumătate se scurse foarte greu, chiar dacă fu susținut cu plăcinte din carne de oaie și cu bere. Mesagerul cel cu glas dogit, așezat incomod pe o bancă, după ce se înviorase cu o gustare, tocmai atipise, cînd o larmă de glasuri și un curent iute de oameni, îndreptîndu-se spre scările ce duceau în sala de judecată, îl luă pe sus.

— Jerry! Jerry! Cînd ajunse la ușă, domnul Lorry se și afla acolo strigînd.

— Da, domnule. A trebuit să lupt cu mulțimea ca să ajung pînă aici. Iată-mă, domnule.

Prin vălmășagul de oameni, domnul Lorry îi întinse o hîrtiuță:

— Repede! Ai biletul în mînă?

— Da, domnule.

Mîzgălit în grabă pe hîrtie era cuvîntul: „ACHITAT".

— Dac-ai fi scris „Rechemat la viață", de astă dată aș fi știut ce vrei să spui, mormăi Jerry, răsucindu-se pe călcîie.

Nu avu prilejul să spună altceva sau să gîndească mare lucru în plus pînă cînd ieși din raza închisorii Bailey; pentru că mulțimea se revărsa de acolo cu o furie gata să-l doboare și un zumzet puternic se răspîndi pe stradă, de parcă roiul de muscoi dezamăgiți se risipea acum în căutarea altui hoit.

Capitolul IV

FELICITĂRI

Ultimul sediment din scursoarea umană care clocotise întreaga zi acolo tocmai se prelinsese din coridoarele slab iluminate ale tribunalului, cînd doctorul Manette, fiica sa, Lucie Manette, domnul Lorry, avocatul apărării și domnul Stryver, avocatul pledant, se adunară în jurul domnului Charles Darnay — de-abia eliberat — felicitîndu-l pentru că scăpase de la moarte.

Pe o lumină mai puternică, ar fi fost greu să recunoști în doctorul Manette — un adevărat intelectual atît prin înfățișare cît și prin purtări — pe cizmarul din podul parizian. Și totuși, oricine i-ar fi aruncat o privire întîmplătoare, s-ar fi întors să se mai uite o dată: chiar dacă nu avea prilejul să asculte cadența tristă a vocii sale grave și joase, sau să observe aerul îngîndurat, distrat, care-l învăluia ca un nor, cînd și cînd, fără vreo pricină aparentă. O cauză exterioară, ca de pildă o referire la agonia lui de lungă durată — așa cum se întîmplase la proces — isca întotdeauna, din adîncurile sufletului său, acest nor; dar uneori se ivea de la sine și arunca asupră-i un val de tristețe de neînțeles pentru cei ce nu-i cunoșteau povestea, de parcă ar fi văzut dintr-o dată umbra Bastiliei proiectată de soarele de vară pe chipul lui, deși edificiul în cauză se afla la trei sute de mile depărtare.

Singură tînăra-i fiică avea puterea de a risipi înnegurarea tatălui ei. Ea era firul de aur care lega un trecut aflat dincolo de nefericirea lui de un prezent aflat dincoace de nefericirea lui; și sunetul glasului ei, lumina chipului, atingerea mîinii aveau aproape întotdeauna o influență binefăcătoare asupră-i. Nu absolut întotdeauna, pentru că fata își amintea de cîteva prilejuri în care puterea ei dăduse greș; dar acestea fuseseră puține la număr și neînsemnate și ea le considera trecute o dată pentru totdeauna.

Domnul Darnay îi sărutase mîna cu fervoare și recunoștință și acum se întoarse spre domnul Stryver, căruia îi mulțumea călduros. Domnul Stryver, care abia trecuse de treizeci de ani dar arăta cu douăzeci de ani mai bătrîn, un om corpolent, gălăgios, roșu la față, repezit și lipsit de orice

scrupule de delicatețe, avea un fel de a se înghionti (moralmente și fizic) în societate și în conversație, care prefigura favorabil felul în care se înghiontea și în viață.

Purta încă peruca și roba, și vorbi împieptoșîndu-se în asemenea măsură în fața clientului său, încît aproape că-l împinse pe bietul domn Lorry în afara grupului:

— Mă bucur că ți-am salvat onoarea, domnule Darnay. Era o acuzație infamă, grosolană; dar acest lucru n-ar fi împiedicat-o să găsească ascultare.

— M-ați îndatorat pe viață, în două sensuri, răspunse clientul, luîndu-i mîna.

— Am făcut tot ce-am putut pentru dumneata, domnule Darnay; și nu cred că un altul ar fi putut face mai mult.

Se cerea ca cineva să spună: „În nici un caz", și o spuse domnul Lorry; poate că nu total dezinteresat, ci cu scopul de a se strecura înapoi în grup.

— Credeți? făcu domnul Stryver. Mă rog, dumneavoastră ați fost tot timpul de față, așa încît se cuvine să știți. Și sînteți pe deasupra și un om de afaceri.

— Și în această calitate, grăi domnul Lorry pe care învățatul avocat îl înghiontise acum înapoi în grup, după cum mai înainte îl înghiontise în afara lui, în această calitate voi apela la domnul doctor Manette pentru a-i cere să spargă această adunare și să ne trimită pe toți la casele noastre. Domnișoara Lucie arată rău, domnul Darnay a trecut printr-o zi cumplită și cu toții sîntem istoviți.

— Vorbiți în numele dumneavoastră, domnule Lorry, replică Stryver; pe mine mă așteaptă o noapte de lucru. Vorbiți în numele dumneavoastră.

— Vorbesc în numele meu, răspunse domnul Lorry, și al domnului Darnay și al domnișoarei Lucie și... domnișoară Lucie, nu credeți că aș putea vorbi în numele nostru al tuturor?

Îi puse întrebarea cu subînțeles, aruncînd o căutătură spre tatăl ei.

Fața acestuia împietrise într-o foarte ciudată privire adresată lui Darnay; o privire intensă, atrăgînd după sine o încruntare în care se amestecau neplăcerea și neîncrederea, ba chiar și teama. Această stranie expresie îi înghețase pe față, în timp ce gîndurile lui o luaseră razna.

— Tată, i se adresă Lucie, punîndu-și ușor mîna pe mîna lui.

Bătrînul se scutură încet de umbrele care-l năpădiseră și se întoarse spre ea.

— Tată, să mergem acasă.

După ce trase adînc aer în plămîni, îi răspunse:

— Da.

Prietenii acuzatului achitat avuseseră impresia — pe care el însuși le-o inspirase — că nu i se va da drumul chiar în aceeași seară. Se stinseseră aproape toate luminile de pe coridoare, porțile de metal se închideau cu un huruit și un scrîșnet, iar locul mohorît rămînea pustiu pînă a doua zi dimineața, cînd interesul mulțimii pentru spînzurători, pentru stîlpul infamiei, parul de biciuiri și fierul înroșit în foc avea să-l repopuleze. Mergînd între tatăl ei și domnul Darnay, Lucie Manette ieși la aer curat. Fu chemată o trăsură, și tatăl și fiica se urcară în ea.

Domnul Stryver îi părăsise pe coridor, unde se înghiontise spre garderobă. O altă persoană care nu se alăturase grupului și nu schimbase o vorbă cu nici unul dintre ei, dar care pînă atunci stătuse rezemată de un zid unde umbra era mai deasă, se strecură acum în tăcere pe urmele lor și rămase locului, privind în urma trăsurii ce se îndepărta. Apoi se apropie de domnul Lorry și de domnul Darnay care rămăseseră împreună pe trotuar.

— Ei, domnule Lorry! Oamenii de afaceri pot sta acum de vorbă cu domnul Darnay?

Nimeni nu ținuse seamă de rolul jucat de domnul Carton în evenimentele zilei; nimeni nu-și amintise de el. Acum, că dezbrăcase roba, înfățișarea lui nu cîștigase cu nimic.

— Dacă ai ști, domnule Darnay, ce conflict se dezlănțuie în mintea unui om de afaceri cînd e sfîșiat între impulsul omeniei și convențiile afacerești, te-ai amuza.

Domnul Lorry roși și replică înfierbîntat:

— Ați mai spus o dată acest lucru, domnule. Noi, oamenii de afaceri în slujba unei firme, nu sîntem propriii noștri stăpîni. Trebuie să ne gîndim la firmă mai mult decît la noi înșine.

— Știu, știu, răspunse domnul Carton cu nepăsare. Nu te supăra, domnule Lorry. Ești la fel de bun ca oricare dintre noi, n-am nici o îndoială; ba chiar mai bun, aș spune.

— Și, ca să fiu sincer, domnule, urmă domnul Lorry fără să acorde atenție spuselor lui, nu știu ce legătură ai dumneata

cu chestiunea în speță. Scuză-mă că-ți vorbesc astfel, dar fiind mult mai în vîrstă decît dumneata, îmi pot permite să-ți spun că nu-i treaba dumitale.

— Treaba! Dumnezeu să te binecuvînteze, eu nu am nici un fel de treabă, replică domnul Carton.

— Păcat că nu ai, domnule.

— Și eu gîndesc la fel.

— Dacă ai fi gîndit la fel, poate c-ai fi făcut ceva, stărui domnul Lorry.

— Pentru numele lui Dumnezeu, nu, n-aș face nimic! se apără domnul Carton.

— Mă rog, domnule! strigă domnul Lorry și mai înfierbîntat de nepăsarea celuilalt. Afacerile sînt un lucru bun și foarte respectabil. Și, domnule, dacă afacerile impun anumite restricții, și rezerve, și impedimente, domnul Darnay, ca un tînăr generos ce este, știe să-mi treacă cu vederea asemenea circumstanțe. Domnule Darnay, noapte bună și Domnul să te aibă în pază. Nădăjduiesc că te așteaptă de aici înainte o viață prosperă și fericită. Hei, birjar!

Puțin furios pe el însuși, ca și pe avocat, domnul Lorry se trînti în trăsură și fu transportat la Banca Tellson. Carton, care duhnea a vin de Porto și părea să fie cam cherchelit, rîse și se întoarse spre Darnay:

— O întîmplare ciudată ne-a adus față-n față. Trebuie să-ți pară stranie această noapte cînd stai singur, aici pe caldarîm, cu dublura dumitale.

— Încă n-am senzația că aparțin din nou acestei lumi, spuse domnul Charles Darnay.

— Nu-i de mirare; n-a trecut mult de cînd înaintaseși o bună bucată pe drumul spre cealaltă. Ai o voce leșinată.

— Încep să cred că sînt lihnit.

— Atunci de ce dracu nu mănînci ceva? Eu unul am mîncat în timp ce momîile alea chibzuiau cărei lumi să te lase — ăsteia sau aleilalte. Dă-mi voie să-ți arăt cea mai apropiată cîrciumă unde poți cina.

Vîrîndu-și brațul sub brațul său îl trase prin Ludgate-hill pînă-n Fleet-street și apoi, pe un drum acoperit, intrară într-o cîrciumă. Aici, fură conduși într-o cămăruță unde Charles Darnay își reîmprospătă în curînd puterile cu o cină simplă și cu un vin bun; Carton ședea în fața lui cu o sticlă de vin de Porto, și cu întreaga-i nepăsare vecină cu insolența.

— Ai început să simți că aparții din nou acestei structuri terestre, domnule Darnay?

— Sînt foarte buimac în ce privește timpul și spațiul, dar îndeajuns de întremat ca măcar să simt acest lucru.

— Probabil că încerci o imensă satisfacție.

O spuse cu amărăciune în glas și-și umplu din nou paharul, care era un clondir cît toate zilele de mare

— În ce mă privește, urmă Carton, cea mai mare dorință a mea e să uit că aparțin acestei lumi. Nu-mi aduce nimic bun — în afara unui vin ca ăsta — și nici eu nu-i sînt de nici un folos. Așadar, din punctul ăsta de vedere nu ne prea asemănăm. De fapt, încep să-mi dau seama că nu ne asemănăm din nici un punct de vedere.

Năucit de emoțiile prin care trecuse, și — față-n față cu acest grosolan *alter ego* al său — avînd senzația că visează, Charles Darnay nu știu ce să răspundă și nu răspunse deloc.

— Acum, că ți-ai isprăvit cina, reluă Carton, de ce nu bei în sănătatea cuiva, domnule Darnay? De ce nu ții un toast?

— În sănătatea cui? Ce toast?

— Cum așa, doar numele îți stă pe limbă. E acolo, trebuie să fie acolo. Jur că e acolo.

— Atunci, pentru domnișoara Manette!

— Atunci, pentru domnișoara Manette!

Privindu-și tovarășul de masă drept în ochi, bău în sănătatea fetei, apoi își zvîrli paharul peste umăr, făcîndu-l țăndări, după care sună și comandă un altul.

— E o fată prea frumoasă ca s-o lași să plece noaptea într-o trăsură, domnule Darnay, urmă Carton umplîndu-și iar paharul.

O ușoară încruntare și un „da" laconic constituiră răspunsul.

— E mare lucru să fii compătimit și jelit de o fată atît de frumoasă! Ce simți? Merită să fii osîndit la moarte pentru a deveni obiectul unei atari compătimiri și mile, domnule Darnay?

Din nou Darnay nu rosti o vorbă.

— A fost foarte bucuroasă cînd i-am transmis mesajul dumitale. Nu a arătat-o pe față, dar bănuiesc că a fost.

Aluzia îi aduse aminte la timp lui Darnay că neplăcutul lui tovarăș îl ajutase de bună voie pe parcursul caznelor acelei zile. Întoarse discuția asupra acestui punct și-i mulțumi.

— Nici nu doresc mulțumiri și nici nu le merit, sună răspunsul lui nepăsător; în primul rînd a fost o nimica toată; și în al doilea rînd, nici nu știu de ce-am făcut-o. Domnule Darnay, dă-mi voie să-ți pun o întrebare.

— Cu plăcere, n-ar fi decît o mică revanşă pentru serviciile pe care mi le-ai făcut.

— Ai impresia că îmi placi?

— Zău aşa, domnule Carton, replică celălalt descumpănit, nu mi-am pus această întrebare.

— Pune-ţi-o acum.

— Te-ai purtat ca şi cum ţi-aş fi pe plac, dar nu cred că-ţi sînt.

— Nici eu nu cred că-mi eşti, i-o întoarse Carton. Încep să am o părere bună despre puterea dumitale de pătrundere.

— Cu toate acestea, urmă Darnay, ridicîndu-se să sune, sper că acest lucru nu ne va împiedica să achit eu nota de plată şi să ne despărţim fără resentimente.

Carton replică:

— Fără nici un resentiment.

Darnay sună.

— Vrei să achiţi întreaga notă? La răspunsul afirmativ al lui Darnay, Carton adăugă: Atunci, chelner, mai adu-mi o jumătate din acelaşi vin şi la ora zece vino să mă scoli.

După ce plăti, Charles Darnay se ridică şi-i ură noapte bună. Fără să-i răspundă la urare, Carton se ridică la rîndul lui, cu o notă de ameninţare sau de sfidare în ţinută, şi-i spuse.

— Încă un cuvînt, domnule Darnay: crezi că-s beat?

— Cred că ai băut, domnule Carton.

— Crezi? Doar ştii bine c-am băut.

— Din moment ce trebuie s-o spun, da, ştiu c-ai băut...

— Atunci vreau să ştii şi de ce. Eu sînt un rob care şi-a pierdut iluziile, domnule. Nu mă sinchisesc de nimeni de pe faţa pămîntului şi nimeni de pe faţa pămîntului nu se sinchiseşte de mine.

— Foarte regretabil. Ai fi putut să-ţi foloseşti mai bine talentele.

— Poate că da, domnule Darnay; şi poate că nu. Nu te lăsa îmbătat de faţa dumitale serioasă; nu ştii niciodată la ce poate duce. Noapte bună.

Cînd rămase singur, această bizară făptură luă o lumînare, se duse la oglinda care atîrna pe perete şi se cercetă cu minuţiozitate.

— Îţi place omul ăsta? mormăi către propria-i imagine; de ce ţi-ar plăcea un om care-ţi seamănă? N-ai să găseşti nimic vrednic să-ţi placă în persoana ta; o ştii foarte bine.

Ah, fir-ai să fii! Că mult te-ai mai schimbat! Foarte bun motiv să-ți placă un om pentru că-ți arată modelul de la care ai decăzut, pentru că-ți arată ceea ce-ai fi putut să fii! Dac-ai fi schimbat locul cu el, oare și tu ai fi fost privit de ochii aceia albaștri așa cum a fost privit dînsul, oare și tu ai fi fost deplîns, așa ca dînsul, de fața aceea tulburată? Haide, recunoaște deschis! Îl urăști pe individ!

Se întoarse la jumătatea lui de vin ca să-și caute alinare, o dădu pe gît în cîteva minute și adormi cu capul pe brațe, cu părul răvășit pe masă, în timp ce lumînarea picura asupră-i un giulgiu subțire de ceară.

Capitolul V

ȘACALUL

Erau vremuri de beție, și cei mai mulți dintre bărbați știau să bea vîrtos. Atît de mare e schimbarea în bine pe care Timpul a adus-o acelor deprinderi, încît azi, dacă am aprecia cu modestie cantitatea de vin și de punci pe care un singur om o putea înghiți într-o noapte, fără să-i vatăme reputația de perfect gentilom, ar părea o exagerare ridicolă.

Cărturărească profesiune a Justiției nu se lăsa cu nimic mai prejos de alte cărturărești profesiuni în ceea ce privește înclinațiile bacanalice; și nici domnul Stryver, care-și croia drum rapid, înghiontindu-se, spre o vastă și profitabilă clientelă, nu se lăsa mai prejos de colegii săi în această privință, după cum nu se lăsa nici în porțiunile mai uscate ale cursei juridice.

Fiind un favorit la Old Bailey precum și la sesiunile Curții cu juri, domnul Stryver începuse să reteze cu grijă treptele mai joase ale scării pe care urca. Curtea cu juri și Old Bailey trebuiau acum să-și poftească, în mod special, favoritul în brațele care se întindeau dornice spre el; în timp ce la Curtea Supremă, figura înfloritoare a domnului Stryver putea fi văzută zilnic înghiontindu-se spre chipul domnului președinte, și izbucnind din răzorul de peruci, asemenea unei lătărețe floarea-soarelui care-și face drum spre soare din mijlocul unei luxuriante grădini de plante viu colorate.

Cîndva, se remarcase la barou că domnul Stryver, deşi un om bun de gură, lipsit de scrupule, gata la orice şi neobrăzat, n-ar avea capacitatea de a extrage esenţa dintr-un morman de mărturii, capacitate care constituie una dintre însuşirile cele mai evidente şi mai indispensabile ale unui avocat. Dar, la un moment dat, domnul Stryver a marcat un categoric progres în această privinţă. Cu cît se îngrămădeau procesele, cu atît se făcea mai simţită puterea lui de a pătrunde pînă în măduva şi în miezul chestiunii; şi oricît de tîrziu ar fi benchetuit noaptea împreună cu Sydney Carton, a doua zi dimineaţa avea în vîrful degetelor toate dedesubturile cazului.

Sydney Carton, cel mai trîndav şi mai nepromiţător dintre oameni, era marele aliat al lui Stryver. Şi-n cantitatea de băutură pe care o înghiţeau aceştia doi între Crăciun şi ziua Arhanghelului Mihail, ar fi putut pluti o navă din flota regală. Nu exista ca Stryver să aibă un proces fără să fie şi Carton de faţă, cu mîinile în buzunare şi cu ochii în tavanul tribunalului; străbăteau acelaşi drum spre casă şi îşi prelungeau chiolhanurile pînă noaptea tîrziu şi se vorbea că adeseori Carton era văzut ziua, în amiaza mare, furişîndu-se spre casă pe trei cărări, ca un cotoi desfrînat. În cele din urmă, începu să circule zvonul, printre cei interesaţi, că Sydney Carton, deşi n-avea să fie niciodată un leu, era un uimitor şacal, şi că în această umilă calitate îi făcea nenumărate servicii lui Stryver.

— E ora zece, domnule, îl vesti crîşmarul pe care-l însărcinase să-l trezească — ora zece, domnule.

— Ce s-a întîmplat?

— Ora zece, domnule.

— Ce vrei să spui? Ora zece noaptea?

— Da, domnule. Înălţimea-voastră mi-aţi cerut să vă scol.

— Oh! Îmi amintesc. Foarte bine, foarte bine.

După cîteva încercări morocănoase de a adormi din nou, pe care crîşmarul le zădărnici cu dibăcie tot aţiţînd focul timp de cinci minute fără întrerupere, domnul Carton se sculă în picioare, îşi trînti pălăria pe cap şi ieşi în stradă. Coti în Temple, şi după ce se învioră străbătînd de două ori trotuarul din faţa Curţii Supreme, se întoarse spre locuinţa lui Stryver.

Slujbaşul lui Stryver, care nu asista niciodată la conferinţele lor, plecase acasă şi uşa îi fu deschisă de Stryver în persoană. Purta papuci şi un halat de casă care atîrna pe el

și pentru mai multă libertate n-avea la gît nici guler, nici cravată. Sub ochi era brăzdat de acele cearcăne adînci, intense, vineții, care pot fi observate la toți petrecăreții din tagma lui, de la portretul lui Jeffries[1] încoace, și care pot fi detectate, sub diversele deghizări ale Artei, în portretele aparținînd tuturor epocilor de chefuri și orgii.

— Ai cam întîrziat, Memorie, spuse Stryver.

— Cam ca de obicei; nu mai mult de un sfert de oră.

Intrară într-o încăpere soioasă, căptușită cu rafturi de cărți și presărată toată cu hîrtii; în sobă ardea un foc scînteietor. Un ceainic scotea aburi pe polița căminului, și în mijlocul talmeș-balmeșului de hîrtii strălucea o măsuță pe care se aflau cantități din belșug de vin, rachiu, rom, zahăr și lămîi.

— Observ că ți-ai și băut sticla, Sydney.

— Ba chiar două, cred. Am luat cina cu clientul de azi; sau mai bine zis l-am privit cum își lua cina — ceea ce-i cam același lucru.

— A fost o poantă extraordinară, Sydney, cînd ai atras atenția asupra asemănării. Cum ai ajuns s-o observi? Cînd te-a izbit?

— Îmi ziceam că e un tînăr frumos, și mă gîndeam că și eu aș fi fost la fel dacă aș fi avut un dram de noroc.

Domnul Stryver rîse pînă cînd pîntecele începu să i se scuture.

— Tu și norocul tău, Sydney! Apucă-te de treabă, haide, apucă-te de treabă!

Destul de ursuz, șacalul își desfăcu haina, intră într-o cameră alăturată și se întoarse cu un ulcior mare plin cu apă rece, un lighean și un prosop sau două. Muie prosoapele în apă, le stoarse numai pe jumătate, apoi și le înfășură în jurul capului într-un fel respingător la vedere, după care se așeză la masă și anunță:

— Sînt gata.

— Nu prea ai multe de copt în seara asta, Memorie, îi spuse domnul Stryver cu veselie în glas, în timp ce răsfoia hîrtiile.

— Cîte?

— Numai două dosare.

— Dă-mi-l întîi pe cel mai rău.

---

[1] Jeffries sau Jeffreys (1648—1689), mare cancelar al Angliei sub domnia lui Carol al II-lea și a lui Iacob al II-lea. Vestit pentru cruzimea și nedreptatea condamnărilor date de el.

— Uite-le, Sydney. Dă-i bătaie!

Leul se întinse apoi cît era de lung pe o canapea aflată pe una din laturile mesei cu băuturi, în timp ce șacalul ședea la o măsuță înțesată cu hîrtii, avînd sticlele și paharele la îndemînă. Amîndoi apelau fără nici o reținere la masa cu băuturi, dar fiecare în alt chip; leul, aplecat într-o rînă, cu mîinile în brîu, privind la foc sau, din cînd în cînd, aruncîndu-și ochii pe cîte un document mai neînsemnat; șacalul, cu sprîncenele îmbinate și fața încordată, atît de cufundat în munca lui, încît ochii nici măcar nu urmăreau mîna care se întindea după pahar, și care adeseori bîjbîia mai bine de un minut pînă să găsească paharul menit a fi dus la buze. De vreo două ori, chestiunea pe care o studia păru atît de încîlcită, încît șacalul simți nevoia să se ridice și să-și înmoaie din nou prosoapele. Din aceste pelerinaje la ulcior și la lighean se întorcea cu asemenea excentricități de turbane ude, încît cuvintele sînt prea sărace ca să le descrie; și, în contrast cu îngrijorarea gravă a feței, acestea păreau cu atît mai grotești.

În cele din urmă, șacalul încropi un praznic bogat pentru leu, și i-l oferi acestuia. Leul îl primi prudent și grijuliu, își alese bucatele, și-și spuse părerea asupra lor, iar șacalul asistă la ambele operații. După ce termină de comentat praznicul, leul își vîrî din nou mîinile în brîu, și se întinse pe spate ca să mediteze. Apoi șacalul își împrospătă puterile cu o nouă stacană plină, pentru gîtlej, și cu un nou turban ud pentru țeastă, și se apucă de încropirea celui de-al doilea praznic, care fu oferit leului în același chip, dar care nu fu digerat mai înainte ca orologiile să fi bătut orele trei din noapte.

— Și-acum, c-am isprăvit, Sydney, umple un pahar cu punci, ceru domnul Stryver.

Șacalul își desfăcu prosoapele de pe capul care începu din nou să-i fumege, își întinse mădularele, căscă, se cutremură și se supuse cererii.

— Mi-ai furnizat argumente foarte temeinice, Sydney, cu privire la martorii Coroanei din procesul de azi. Fiecare punct la locul lui.

— Argumentele mele sînt întotdeauna temeinice; ori nu?

— Nu neg acest lucru. De ce te zborșești? Ia mai toarnă-ți niște punci ca să te îmblînzești.

Cu un mîrîit disprețuitor, șacalul se supuse din nou.

— Bătrînul Sydney Carton de la vechea Shrewsbury-School, zise Stryver, clătinînd din cap în fața imaginii lui

din prezent și a celei din trecut; bătrînul Sydney-Scrînciob. Ba sus, ba jos; ba plesnind de veselie, ba deznădăjduit.

— Ah, răspunse celălalt cu un oftat, așa-i. Același Sydney, cu aceeași baftă. Chiar și pe atunci făceam exercițiile celorlalți băieți și rareori le făceam pe-ale mele.

— Și de ce, mă rog?

— Dumnezeu știe. Bănuiesc c-așa-i felul meu.

Se așeză cu mîinile în buzunare, cu picioarele întinse în față în toată lungimea lor, și cu ochii ațintiți la foc.

— Carton, grăi prietenul lui, împieptoșîndu-se ca un bivol, de parcă portița sobei ar fi fost cuptorul în care se făurea strădania neobosită, și unicul lucru delicat care se putea face pentru bătrînul Sydney Carton de la bătrîna Shrewsbury-School ar fi fost să-l îmbrînceşti înăuntru; Carton, felul tău de a fi a fost întotdeauna și este felul celui nevolnic. N-ai nici un strop de energie și de ambiție în tine. Uită-te la mine!

— Oh, la naiba! replică Sydney cu un rîs mai ușor și mai voios. Nu-mi face tu pe moralistul!

— Cum am izbutit eu tot ce-am izbutit? urmă Stryver. Cum izbutesc eu tot ce izbutesc?

— În bună parte plătindu-mă pe mine ca să te ajut, așa presupun. Dar nu merită să-ți pierzi timpul apostrofîndu-mă pe mine sau văzduhul în legătură cu asta; tu, ceea ce vrei să izbutești, izbutești. Tu ai fost întotdeauna în primul rînd, iar eu am fost mereu în spate.

— A trebuit să răzbesc în primul rînd, pentru că nu m-am născut acolo, nu-i așa?

— N-am fost prezent la ceremonie; dar după părerea mea, acolo te-ai născut, răspunse Carton.

Spunînd acestea, rîse din nou și Stryver i se alătură.

— Chiar și înainte de Shrewsbury, și la Shrewsbury, și mereu de-atunci încoace, urmă Carton, tu ți-ai menținut rangul tău și eu pe-al meu. Chiar și cînd eram studenți în Cartierul Latin și învățam franțuzește și legile franțuzești, și alte chestii franțuzești de la care nu ne-am ales cu cine știe ce foloase, tu ajungeai întotdeauna undeva și eu nu ajungeam nicăieri.

— Și a cui era vina?

— Pe viața mea, nu știu dacă nu cumva era vina ta. Tu întotdeauna atîta te împingeai, te îmbrînceai, te înghionteai, și presai cu atîta neastîmpăr, încît mie nu-mi mai rămînea altceva în viață decît lenevia și repaosul. E un lucru

trist să stai și să vorbești despre trecut cînd se crapă de ziuă. Hai, întoarce-mi gîndurile în altă direcție înainte să plec.

— Bine! Să bem în sănătatea frumoasei martore, spuse Stryver ridicînd paharul. Te-am întors într-o direcție plăcută?

S-ar fi spus că nu, pentru că Sydney Carton se posomorî din nou.

— Frumoasa martoră, bombăni el privind în fundul paharului. Au defilat o sumedenie de martori și de martore azi; cine-i frumoasa ta martoră?

— Fiica pitorescului doctor; domnișoara Manette.

— Ea, frumoasă?

— Nu e?

— Nu.

— Cum așa, omule, a stîrnit admirația întregii Curți.

— La naiba cu admirația întregii Curți! De cînd a devenit Old Bailey arbitru al frumuseții? Cum arăta, o păpușă cu păr auriu?

— Știi, Sydney, spuse domnul Stryver, aruncîndu-i o privire pătrunzătoare și trecîndu-și alene o mînă peste fața-i dolofană, știi, la momentul respectiv am avut impresia că te interesa păpușa cu păr auriu, și că ai sesizat foarte rapid ce i s-a întîmplat păpușii cu păr auriu!

— Am sesizat rapid! Cînd o fată, păpușă sau nepăpușă, leșină sub nasul tău, nu-ți trebuie un binoclu ca s-o vezi. Beau cu tine în sănătatea ei, dar neg că-i frumoasă. Și-acum gata cu băutura; vreau să mă duc la culcare!

Cînd gazda îl întovărăși pe scară, ținînd o feștilă în mînă ca să-i lumineze treptele, ziua arunca priviri reci pe ferestrele murdare. Și cînd ieși din casă, aerul era răcoros și mohorît, cerul posomorît și înnorat, fluviul sumbru și cețos, întregul decor părea un deșert mort. Trîmbe de praf se învîrtejeau în vînticelul dimineții, de parcă undeva, departe, nisipul deșertului s-ar fi răsculat, și primele solii prăfoase ale marșului său victorios începeau să cotropească orașul.

Puteri zădarnic irosite înlăuntrul lui, și deșert de jur-împrejur — omul rămase nemișcat pe o terasă tăcută pe care o traversa în drumul său și întrezări pentru o clipă, în pustietatea care i se așternea în față, un miraj de ambiții onorabile, de abnegație și perseverență. În orașul vrăjit al acestei viziuni se înșirau galerii spațioase din care-l priveau grațiile și zeițele iubirii, grădini din care-l îmbiau, coapte, roadele

vieții, havuzuri ale Speranței care sclipeau în văzul lui. O clipă, și totul se mistui. Se cățără pînă într-o cameră cocoțată într-un puț alcătuit din clădiri, se trînti îmbrăcat pe un pat murdar, și curînd perna îi fu udă de lacrimile neputinței.

Melancolic, melancolic, răsări și soarele; și răsări peste priveliștea melancolică a omului înzestrat cu mari talente și cu mari simțăminte, dar incapabil să le folosească direct, incapabil să-și ofere propriu-i ajutor și să primească propria-i fericire, conștient de mălura care-l rodea și resemnîndu-se să se lase măcinat.

Capitolul VI

SUTE DE OAMENI

Liniștita locuință a doctorului Manette se afla așezată în colțul unei străzi la fel de liniștite, nu departe de scuarul Soho. În după-amiaza unei frumoase zile de duminică, după ce valurile a patru luni de zile trecuseră peste acel proces de trădare ștergîndu-l din interesul și din amintirea oamenilor de parc-ar fi fost înghițit de mare, domnul Jarvis Lorry străbătea străzile însorite, venind dinspre Clerkenwell, unde locuia dumnealui, și îndreptîndu-se spre doctorul Manette, cu care urma să ia masa. După cîteva recidive ale indiferenței omului de afaceri, domnul Lorry devenise prietenul doctorului, și colțul acela de stradă liniștit era partea însorită a vieții sale.

În acea duminică frumoasă, domnul Lorry se îndrepta spre Soho, devreme după-masă, din trei rațiuni legate de deprindere. În primul rînd, pentru că în duminicile frumoase obișnuia să se plimbe, înainte de cină, cu doctorul și cu Lucie; în al doilea rînd, pentru că în duminicile cu vreme urîtă obișnuia să stea împreună cu ei, în chip de prieten al familiei, discutînd, citind, privind pe fereastră și, în general, omorîndu-și timpul; în al treilea rînd, pentru că de astă dată se întîmplase să aibă micile lui îndoieli ce se cereau soluționate, și știa că în gospodăria doctorului acesta era timpul cel mai nimerit pentru soluționarea îndoielilor.

Un colț de stradă mai bizar decît cel unde locuia doctorul nu puteai găsi în toată Londra. Drumul se termina chiar în acest colț, iar ferestrele fațadei ofereau o plăcută priveliște a unei străzi cu un aer de pensionar tihnit. Existau puține clădiri pe atunci la nord de Oxford Road, în schimb se înmulțeau copacii de pădure, creșteau în voie florile sălbatice și înfloreau păduceii pe plaiurile azi dispărute. Drept urmare, adierile de țară circulau în mare libertate pînă prin Soho, în loc să lîncezească între hotarele parohiei ca niște sărăntoci de pripas și fără căpătîi; iar înspre sud, în apropiere, erau multe ziduri peste care se pîrguiau, la vremea lor, piersicile.

Lumina de vară scălda acest colț în prima parte a zilei; dar cînd arșița încingea străzile, colțul era învăluit în umbră, nu însă într-o umbră deasă care să te împiedice să-i întrevezi radioasa strălucire. Era un colțișor răcoros, calm, dar vesel, un minunat lăcaș al ecourilor, și-un liman al străzilor aglomerate.

Într-un golf atît de lin, trebuia să existe și o bărcuță liniștită, și într-adevăr exista. Doctorul ocupa cele două etaje ale unei clădiri mari și tăcute, unde aveau loc zilnic numeroase vizite, dar care lăsa să răzbească foarte puține sunete ziua, iar peste noapte era ferită de orice zgomot. Într-o clădire din spate, unde ajungeai printr-o curte în care un platan își foșnea frunzișul verde, s-ar fi zis că orgi de biserică așteptau să fie construite, argintul să fie cizelat, și aurul să fie ciocănit de un uriaș misterios al cărui braț se lungea prin zidul sălii din față — ca și cum se muiase el însuși în aur și acum îi amenința pe toți oaspeții cu aceeași prețioasă transformare. Dar foarte puțin puteai auzi sau vedea din asemenea îndeletniciri, precum și din prezența unui singuratic locatar despre care se spunea că ar fi ocupat catul de sus, ori a unui invizibil decorator de diligențe, presupus a avea un atelier la parter. Cînd și cînd, cîte un muncitor răzleț străbătea sala, îmbrăcîndu-și haina, sau cîte un străin privea de acolo, ori un clinchet îndepărtat se auzea prin curte. Oricum, acestea erau singurele excepții menite să întărească regula că vrăbiile aciuite în platanul din spatele casei și ecourile din colțul în care se termina strada domneau nestingherite de duminică din zori și pînă sîmbătă noaptea.

Doctorul Manette primea pacienți de felul celor pe care-i atrăgea vechea lui reputație, reînviată prin șoaptele pluti-

toare privind istoria sa. Cunoștințele lui științifice, atenția și priceperea în întreprinderea unor ingenioase experimente îl făceau să fie destul de solicitat, și cîștiga atîta cît dorea.

Toate aceste lucruri erau vii în cunoașterea, gîndurile și atenția domnului Jarvis Lorry, cînd sună în acea frumoasă zi de duminică la ușa liniștitei case din colț.

— Doctorul Manette e acasă?

Așteptat să se întoarcă.

— Domnișoara Lucie e acasă?

Așteptată să se întoarcă.

— Domnișoara Pross e acasă?

Posibil să fi fost acasă, dar imposibil pentru o slujnică să ghicească intențiile domnișoarei Pross cu privire la faptul dacă va recunoaște sau va tăgădui că e acasă.

— Cum eu însumi sînt aici ca acasă, urmă domnul Lorry, voi urca.

Deși fiica doctorului nu cunoscuse nimic despre țara în care văzuse lumina zilei, se părea că moștenise instinctul acelei îndemînări de a realiza multe cu mijloace puține, care este una din caracteristicile cele mai frumoase și mai plăcute ale francezilor. Simplă cum era, mobila se găsea înfrumusețată de o puzderie de mici ornamente, fără altă valoare decît cea a bunului gust și a fanteziei, dar al căror efect era încîntător. Felul în care erau dispuse lucrurile în odăi, de la obiectul cel mai voluminos pînă la cel mai mărunt; asortarea culorilor, eleganta varietate și contrastul obținut prin belșugul de nimicuri, prin mîini delicate, prin ochi pricepuți și prin bun-simț; toate acestea erau în același timp atît de plăcute în sine și atît de grăitoare în ce-o privea pe cea care le dăduse viață, încît în timp ce domnul Lorry stătea rotindu-și privirile, pînă și scaunele și mesele păreau să-l întrebe, cu ceva din expresia ciudată pe care ajunsese s-o cunoască atît de bine, dacă îi plăcea cum arătau. La fiecare cat erau cîte trei odăi și, ușile prin care comunicau între ele fiind larg deschise pentru ca aerul să poată circula în voie, domnul Lorry se plimbă dintr-una în alta, observînd cu un zîmbet pe buze fantezia ce constituia o trăsătură comună tuturor și pe care o putea descoperi pretutindeni în jur. Prima încăpere era salonul, și aici găseai păsările și florile Luciei, și cărțile ei, și birouașul, și măsuța de lucru, și cutia cu acuarele; cea de a doua era camera de consultație a doctorului, folosită și ca sufragerie; a treia, stropită cu petele de lumină și de umbră ale unduirilor platanului din curte, era

camera de culcare a doctorului — și acolo, într-un ungher, zăceau băncuța, acum nefolosită, a cizmarului, și tăblia cu scule, așa cum stătuseră în podul de la al cincilea cat al sinistrei case de lîngă vinărie, în suburbia Saint-Antoine din Paris.

— Mă întreb de ce-o fi păstrînd această rămășiță care-i amintește de suferințele prin care a trecut? murmură domnul Lorry.

— Și ce-i de mirare? i se răspunse printr-o întrebare neașteptată care-l făcu să tresalte.

Întrebarea venea de la domnișoara Pross, femeia cea roșie și aprigă, cu mînă de fier, a cărei cunoștință o făcuse pentru prima oară la hotelul Royal George din Dover, dar pe care de atunci încoace învățase s-o cunoască mai bine.

— Aș fi zis... începu domnul Lorry.

— Pff! Ați fi zis! făcu domnișoara Pross și domnul Lorry renunță să continue. Ce mai faceți? întrebă apoi cu severitate această doamnă, dar vrînd parcă să-i arate că nu-i poartă pică.

— Mulțumesc, bine, răspunse domnul Lorry suav; dumneata?

— N-am cu ce să mă laud.

— Zău?

— Da, zău. Sînt foarte necăjită din cauza puișorului meu.

— Zău?

— Pentru numele lui Dumnezeu, mai spuneți și altceva în afară de „zău"; mă scoateți din sărite, se oțărî domnișoara Pross, a cărei caracteristică era să vorbească scurt (în contrast cu statura ei) și răspicat.

— Atunci, într-adevăr? se corectă domnul Lorry.

— Într-adevăr e destul de rău, deși acum e mai bine. Dar sînt foarte necăjită.

— Pot să întreb care-i pricina?

— Nu-mi place ca o sumedenie de oameni nevrednici de puișorul meu să se perinde pe aici și să-i poarte de grijă.

— Vin într-adevăr „o sumedenie" de oameni pe aici în acest scop?

— Sute de oameni, replică domnișoara Pross.

Mai era caracteristic pentru această doamnă (caracteristică a multor persoane care au trăit înainte și după ea) ca ori de cîte ori o afirmație pe care o făcuse era pusă în discuție, să continue prin a exagera.

— Vai de mine, făcu domnul Lorry, neputîndu-se gîndi la o altă remarcă mai neutră.

— Am trăit alături de odorul meu — sau mai bine zis odorul meu m-a ţinut alături şi m-a plătit pentru asta; lucru pe care de bună seamă n-ar fi trebuit să-l facă niciodată, puteţi fi încredinţat, dacă aş fi putut să mă întreţin şi pe mine şi pe ea din vînt — încă de cînd avea zece ani. Şi, desigur, acum, e foarte greu.

Neînţelegînd prea bine ce era foarte greu, domnul Lorry clătină din cap, folosind această importantă parte a trupului său ca pe un soi de mantie fermecată care s-ar potrivi oricui şi oriunde.

— Tot felul de oameni care nu sînt nicidecum vrednici de odorul meu se foiesc întruna pe aici, continuă domnişoara Pross. De cînd dumneavoastră aţi început toate astea...

— Eu am început toate astea, domnişoară Pross?

— Păi nu? Cine l-a readus pe tatăl ei la viaţă?

— Ah! Dacă ăsta a fost începutul... exclamă domnul Lorry.

— Că doar n-o fi fost sfîrşitul? Aşa cum spuneam, cînd dumneavoastră aţi pornit toate astea, a fost destul de greu; nu că i-aş găsi vreun cusur doctorului Manette, doar că nu-i vrednic de o aşa fiică, ceea ce nu poate fi socotit ca o mustrare la adresa lui, pentru că nimeni n-ar putea fi vrednic de ea, niciodată. Dar acum e de două ori mai greu, ba de trei ori mai greu cînd vezi puzderii şi mulţimi de oameni roind în jurul lui (hai să zic că lui i-aş mai fi iertat-o) numai ca să-mi răpească dragostea puişorului meu.

Domnul Lorry ştia că domnişoara Pross e foarte geloasă, dar avusese timp să înveţe că sub înfăţişarea ei excentrică se ascundea una dintre făpturile acelea pline de abnegaţie — ce pot fi întîlnite numai printre femei — care, din pură iubire şi admiraţie, se fac de bună voie sclave ale tinereţii cînd ele au pierdut-o, ale frumuseţii pe care n-au avut-o niciodată, ale succeselor pe care ele n-au fost niciodată îndeajuns de norocoase ca să le dobîndească, ale speranţelor luminoase care nu şi-au răspîndit niciodată raza asupra vieţii lor sumbre. Şi mai cunoştea îndeajuns lumea ca să ştie că nu există nimic mai preţios decît devotamentul unei inimi credincioase; cunoscînd-o ca atare, străină de orice impuls mercenar, domnul Lorry îi purta un atît de înalt respect, încît în combinaţiile de recompense pe care le făcea în mintea lui — fiecare dintre noi face, mai mult sau mai puţin, asemenea combinaţii — o

plasa pe domnișoara Pross mult mai aproape de îngerii din rangurile mai de jos decît pe multe doamne infinit mai bine înzestrate de Natură și de Artă, și care aveau conturi la Tellson.

— Nu a existat, și nici nu va exista vreodată, decît un singur bărbat vrednic de puișorul meu, urmă domnișoara Pross, și acesta ar fi fost fratele meu Solomon, dacă n-ar fi săvîrșit o greșeală în viață.

Și privitor la această chestiune: investigațiile făcute de domnul Lorry în istoria vieții domnișoarei Pross stabiliseră faptul că fratele ei Solomon era un netrebnic lipsit de inimă care o storsese pînă la ultimul bănuț, investit în speculații de bursă, și după ce o adusese la sapă de lemn o părăsise pe vecie, fără cea mai mică remușcare. Această lealitate și statornicie a înorederii domnișoarei Pross în Solomon (vag știrbită de acea „ușoară" greșeală) îi apărea domnului Lorry ca o chestiune foarte importantă și își avea rolul său în prețuirea pe care i-o purta.

— Dat fiind că din întîmplare sîntem singuri și cum amîndoi sîntem oameni realiști, i se adresă domnul Lorry cînd se întoarse în salon și se așezară prietenește, dă-mi voie să te întreb... doctorul, cînd discută cu Lucie, se referă vreodată la perioada lui de cizmărie?

— Niciodată.

— Și totuși își păstrează lîngă el băncuța asta și uneltele!

— Ah ! făcu domnișoara Pross, clătinînd din cap. N-am afirmat că nu se referă la această chestiune în sinea lui.

— Crezi că se gîndește mult la lucrul ăsta?

— Cred.

— Îți imaginezi... începu domnul Lorry. Dar domnișoara Pross îi reteză scurt vorba:

— Eu nu-mi imaginez niciodată nimic. N-am imaginație defel.

— Rectific: bănuiești... sper că de bănuit bănuiești uneori?

— Din cînd în cînd, ripostă domnișoara Pross.

— Bănuiești, continuă domnul Lorry cu un licăr de haz în ochii luminoși care o priveau cu bunătate, că doctorul Manette are vreo teorie a lui, păstrată de-a lungul tuturor acestor ani, cu privire la cauza pentru care a fost atît de oropsit; poate chiar cu privire la cel care l-a oropsit?

— Nu bănuiesc nimic, decît ceea ce îmi spune puișorul meu.

— Și anume?

— Ea crede că are.

— Nu te supăra că-ți pun toate aceste întrebări, pentru că eu nu sînt decît un plicticos om de afaceri și dumneata tot o femeie de afaceri.

— Plicticoasă? întrebă placid domnișoara Pross.

Dorind să nu-și fi atribuit modestul adjectiv, domnul Lorry se apără:

— Nu, nu, nu. Categoric nu. Ca să ne întoarcem la chestiune: nu e ciudat că doctorul Manette, incontestabil lipsit de orice vină, așa cum sîntem cu toții încredințați că e, nu face niciodată vreo aluzie la problema asta? Nu pretind s-o facă față de mine, deși am fost în relații de afaceri cu mulți ani în urmă și acum sîntem prieteni intimi; dar față de buna lui fiică, de care e atît de legat și care îi este atît de devotată? Crede-mă, domnișoară Pross, abordez acest subiect nu din curiozitate, ci din zelul interesului pe care i-l port.

— Ei bine, atîta cît mă pricep eu, și o să-mi spuneți că nu mă pricep cine știe ce, răspunse domnișoara Pross îmblînzită de tonul lui de scuză, doctorul e speriat de întreaga poveste.

— Speriat?

— E limpede ca lumina zilei, aș zice, de ce-i speriat. E o amintire îngrozitoare. În afară de asta, de aici i s-a tras și pierderea memoriei. Neștiind cum și-a pierdut memoria și cum și-a recăpătat-o, s-ar putea să nu se simtă niciodată sigur că nu și-o va pierde din nou. De-ar fi numai atîta și-i de ajuns să-i facă subiectul neplăcut.

Era o observație mai profundă decît se așteptase domnul Lorry să audă.

— Adevărat, răspunse el, se teme să reflecteze asupra subiectului. Totuși, domnișoară Pross, mă mănîncă îndoiala dacă pentru doctorul Manette e bine să trăiască în permanență cu această teamă. De fapt, îndoiala aceasta și stinghereala pe care uneori mi-o provoacă m-au împins la discuția confidențială de acum.

—N-avem ce-i face, urmă domnișoara Pross, scuturînd din cap. Cum atingi această coardă, cum îl vezi schimbîndu-se la față. Mai bine să-l lăsăm în pace. De fapt, fie că ne place sau nu, n-avem încotro. Cîteodată, se deșteaptă în toiul nopții și

atunci îl auzim plimbîndu-se prin camera lui în sus și-n jos, în sus și-n jos. Puișorul meu știe că de fapt în momentele acelea mintea lui se plimbă în sus și-n jos, în sus și-n jos prin vechea celulă a închisorii. Se duce în grabă la dînsul și încep să se învîrtească împreună plimbîndu-se în sus și-n jos, în sus și-n jos, pînă își recapătă liniștea. Dar niciodată nu scoate o vorbă în legătură cu adevărata pricină a acestui neastîmpăr, iar ea socotește că-i mai înțelept să nu facă nici o aluzie. Se plimbă amîndoi în tăcere, în sus și-n jos, pînă cînd iubirea și prezența ei îl aduc la normal.

Cu toate că domnișoara Pross tăgăduise că ar avea imaginație, în repetarea cuvintelor „în sus și-n jos" se percepea unda de suferință a unei triste idei obsedante, care vădea existența imaginației.

S-a spus despre colțul unde se afla așezată locuința doctorului Manette că era un minunat lăcaș al ecourilor; și dintr-o dată, răsunară atît de clar niște pași care se apropiau, de parcă îi stîrnise simpla pomenire a plimbatului în sus și-n jos.

— Iată-i că vin! exclamă domnișoara Pross, ridicîndu-se și punînd capăt întrevederii. Și foarte curînd o să vedeți că năvălesc iar sute de oameni.

Colțul acela avea într-adevăr proprietăți acustice atît de ciudate, captînd sunetele ca o bizară ureche uriașă, încît domnul Lorry, stînd la fereastra deschisă și încercînd să-i zărească pe tatăl și pe fiica ai căror pași îi auzea, avea impresia că n-or să se apropie niciodată. Nu numai că ecourile se stingeau, de parcă pașii se îndepărtaseră; dar în locul lor se iscau ecourile altor pași care nu veneau niciodată, și se stingeau, și asta tocmai cînd păreau să se fi apropiat mai mult. În cele din urmă tatăl și fiica apărură, iar domnișoara Pross se și înființă în ușă ca să-i întîmpine.

Domnișoara Pross era plăcută la vedere, deși vijelioasă și roșie, și încruntată, scoțînd boneta de pe capul odorului ei, cînd aceasta urcă scările, și atingînd-o ușor cu capetele batistei, și suflînd-o de praf, apoi împăturindu-i mantila, și netezindu-i părul bogat cu aceeași mîndrie cu care și-ar fi aranjat propriul ei păr dac-ar fi fost cea mai înfumurată și cea mai frumoasă dintre femei. Și odorul ei era plăcut la vedere, așa cum o îmbrățișa, și-i mulțumea, și protesta că-și dă prea multă osteneală cu ea, afirmație pe care nu îndrăznea s-o facă decît pe un ton șăgalnic, altminteri domnișoara Pross, dureros jignită, s-ar fi retras în camera ei și ar fi

plîns. Și doctorul era plăcut la vedere, așa cum se uita la amîndouă și o dojenea pe domnișoara Pross că o răsfață prea tare pe Lucie, dar pe un ton și cu o privire care o răsfățau tot atîta, ba chiar mai mult dacă s-ar fi putut. Și domnul Lorry era plăcut la vedere, radiind tot sub peruca-i strîmtă și mulțumind stelei lui de holtei că îl călăuzise, la anii bătrîneții, spre un cămin.

Dar nu veniseră defel sute de oameni să admire această priveliște și domnul Lorry aștepta în van împlinirea prezicerii domnișoarei Pross.

Sosi și vremea mesei, dar sutele de oameni tot nu se arătară. În orînduiala micii gospodării, domnișoara Pross răspundea de bucătărie, sarcină de care se achita extraordinar. Mesele ei, deși modeste, erau atît de bine gătite și atît de îmbietor servite și atît de ingenios preparate, jumătate englezești, jumătate franțuzești, încît nimic nu putea fi mai gustos. Relațiile de prietenie ale domnișoarei Pross fiind de o natură foarte practică, răsturnase întregul Soho și districtele învecinate în căutarea unor francezi sărăciți care, ademeniți de șilingii și jumătățile ei de coroană, să-i împărtășească tainele lor culinare. De la acești decăzuți fii și fiice ale Galiei, dobîndise ea asemenea minunată măiestrie, încît femeia și fata care alcătuiau echipajul casnic o priveau ca pe un soi de vrăjitoare, sau ca pe zîna cea bună a Cenușăresei: trimitea după o pasăre, un iepure, o legumă sau două din grădină, și le prefăcea în orice-i trăsnea ei prin cap.

Duminicile, domnișoara Pross prînzea la masa doctorului, dar în celelalte zile obișnuia să mănînce la ore necunoscute de nimeni, fie prin regiunea bucătăriei, fie în odaia ei de la etajul doi — o cameră albastră, în care nimeni nu avea acces, decît puișorul ei. Cu prilejul la care ne referim, domnișoara Pross, răspunzînd la drăgălășenia puișorului ei și la strădăniile acestuia de a-i intra în voie, fu mai puțin scorțoasă; așa încît și cina fu foarte plăcută.

Era o zi de zăpușeală și, după masă, Lucie dădu ideea ca vinul să le fie servit afară, sub platan, ca să mai ia puțin aer. Cum ea era focarul în jurul căruia gravita totul, ieșiră cu toții afară, sub platan, iar Lucie aduse jos vinul, spre folosul domnului Lorry. De la un timp încoace, Lucie își asumase sarcina de paharnic al domnului Lorry; și în timp ce flecăreau la umbra platanului, ea avea grijă ca paharul domnului Lorry să fie mereu plin. Misterioase calcane și colțuri de casă le aruncau ocheade în timp ce stăteau de

vorbă. Iar deasupra capetelor, platanul susura în limba lui.

Şi totuşi, sutele de oameni nu se înfăţişaseră. În timp ce şedeau sub platan, se înfăţişase numai domnul Darnay.

Doctorul Manette îl primi cu amabilitate, ca şi Lucie. Dar domnişoara Pross fu cuprinsă subit de un acces de zvîcniri ale capului şi trupului şi se retrase în casă. Cădea adeseori pradă acestei tulburări pe care, în limbaj familiar, o numea „o criză de tremurici".

Doctorul era într-o foarte bună dispoziţie şi arăta extrem de tînăr. În asemenea momente, asemănarea dintre el şi Lucie era izbitoare şi, aşa cum stăteau unul lîngă celălalt, ea cu capul rezemat de umărul lui, iar dînsul odihnindu-şi braţul pe spătarul scaunului ei, era o plăcere să le urmăreşti trăsăturile comune.

Întreaga după-masă, doctorul discutase cu o neobişnuită vioiciune, despre numeroase subiecte.

— Spuneţi-mi, domnule doctor Manette, i se adresă domnul Darnay, în timp ce continuau să şadă sub platan — şi intervenţia lui era în perfectă legătură cu subiectul în discuţie şi anume construcţiile vechi ale Londrei —, aţi vizitat Turnul[1]?

— Lucie şi cu mine am trecut pe acolo; dar numai întîmplător. Am văzut însă îndeajuns ca să-mi dau seama că e de un imens interes.

— Eu unul am fost acolo, dacă vă aduceţi aminte, continuă Darnay, zîmbind, deşi roşise puţin de supărare, dar în altă calitate şi anume nu într-una care-ţi îngăduie să vezi mare lucru. Dar cînd am fost acolo, mi s-a povestit o poveste stranie.

— Ce anume? întrebă Lucie.

— Odată, cînd s-au făcut anumite reparaţii, muncitorii au descoperit un vechi donjon care fusese de multă vreme zidit şi dat uitării. Fiecare piatră din interiorul lui era împînzită de inscripţii săpate de deţinuţi — date, nume, plîngeri, rugăciuni. Pe o piatră dintr-un colţ al zidului, un deţinut, care se pare că fusese executat, săpase, ca ultima lui operă, trei litere. Fuseseră scrijelite cu un instrument foarte rudimentar, şi în grabă, cu o mînă nesigură. La început citiră cele trei litere ca D.I.C.; dar după ce le examinară

---

[1] Turnul Londrei, în care se afla una dintre cele mai vechi închisori.

mai bine, ultima literă se dovedi a fi un G. Nu exista nici un document sau vreo legendă care să ateste existența vreunui prizonier cu aceste inițiale, și se făcură numeroase presupuneri, lipsite însă de rezultat, asupra eventualului nume. În cele din urmă, cineva dădu sugestia că cele trei litere nu erau inițiale, ci cuvîntul DIG[1]. Fu cercetată cu multă grijă pardoseala de sub inscripție și sub o piatră, sau un olan, sau un fragment de lespede, fu găsită cenușa unei hîrtii, amestecată cu cenușa unei cutiuțe sau a unui săculeț de piele. Niciodată nu se va mai putea citi ce a scris necunoscutul captiv, dar e sigur că a scris ceva ce a ascuns acolo, pentru a se feri de temnicer.

— Tată ! exclamă Lucie. Ți-e rău !

Doctorul Manette se cutremurase brusc, ducîndu-și mîna la frunte. Gestul și înfățișarea lui îi înspăimîntară pe toți.

— Nu, draga mea, nu mi-e rău. Au început să cadă stropi mari de ploaie, și m-au făcut să tresar. Ar fi mai bine să intrăm în casă.

Doctorul își reveni pe dată. Într-adevăr, începuse să plouă cu stropi mari și el le arătă dosul palmei, umezit de picături. Dar nu rosti o vorbă în legătură cu descoperirea despre care i se povestise și, cînd intrară în casă, ochiul ager al domnului Lorry observă, sau poate i se păru că observă, pe fața doctorului, cînd acesta se întoarse spre Charles Darnay, aceeași expresie ciudată cu care-l privise în seara procesului, pe coridorul tribunalului.

Dar aceasta se spulberă atît de repede, încît domnul Lorry începu să se îndoiască de ochiul său ager. Brațul uriașului de aur, aflat în sala de jos, nu era mai neclintit decît doctorul Manette cînd se opri chiar sub el mărturisindu-le celorlalți că încă nu era călit (dacă va ajunge vreodată să fie) în fața lucrurilor care-l luau prin surprindere și că ploaia bruscă îl speriase.

Iată și ora ceaiului, și pe domnișoara Pross preparîndu-l, pradă altei crize de tremurici, și totuși nici urmă de sutele de oameni. Venise în plus doar domnul Carton, însă cu el cu tot vizitatorii străini erau doar doi.

Seara era sufocantă și, cu toate că țineau toate ferestrele și toate ușile larg deschise, zăduful îi apăsa. Cînd masa de ceai fu strînsă, se așezară cu toții la o fereastră, de unde priviră amurgul înăbușitor. Lucie stătea lîngă tatăl ei;

---

[1] În limba engleză: sapă.

Darnay alături de ea; Carton se sprijinea de pervazul altei ferestre. Perdelele erau lungi și albe, iar pufnirile de vînt care se fugăreau la acel colț de stradă le ridicau pînă-n tavan, făcîndu-le să fluture asemenea unor aripi spectrale.

— Picăturile de ploaie continuă să cadă, mari, grele și rare, spuse doctorul Manette. Furtuna se apropie cu încetineală.

— Dar vine sigur, adăugă Carton.

Vorbeau cu glas scăzut, așa cum vorbesc de obicei oamenii care veghează și așteaptă; așa cum vorbesc întotdeauna oamenii aflați într-o încăpere cufundată în întuneric, veghind și așteptînd lumina fulgerului.

În stradă era forfotă mare de oameni care grăbeau spre adăpost înainte de izbucnirea furtunii, iar minunatul lăcaș al ecourilor reverbera zgomote de pași care veneau și plecau, și totuși nimeni nu se vedea.

— Hoarde de oameni, dar cîtă solitudine! murmură Darnay după ce stătură un timp să asculte.

— Nu-i așa că-i impresionant, domnule Darnay? întrebă Lucie. Uneori am stat aici ascultînd cîte o seară întreagă, pînă ce am ajuns să-mi închipui... dar în seara asta atît de întunecată și de gravă pînă și umbra unei închipuiri mă face să mă înfior.

— Atunci fă-ne și pe noi să ne înfiorăm. Putem ști ce ajungeai să-ți închipui?

— Pentru dumneavoastră, ceilalți, n-o să însemne nimic. Cred că asemenea fantezii îl impresionează doar pe cel care le plăsmuiește, odată împărtășite, își pierd intensitatea. Uneori am stat o seară întreagă singură aici, ascultînd, pînă cînd ecourile mi s-au părut a fi toți pașii celor care trec prin viața noastră.

— Dacă-i așa, interveni Sydney Carton în felul lui morocănos, atunci mari gloate vor trece cîndva prin viața noastră.

Pașii nu mai conteneau, iar ritmul lor era din ce în ce mai iute. Colțul suna și răsuna de pași omenești; unii păreau a trece pe sub fereastră; alții chiar prin cameră; unii păreau să se apropie, alții să se îndepărteze, alții să se curme, iar alții să se oprească; și toți pașii se auzeau din străzi îndepărtate, fără ca vreun om să se arate.

— Oare toți acești pași sînt sortiți să treacă prin viețile noastre, ale tuturor, domnișoară Manette, sau i-am putea împărți între noi?

— Nu știu, domnule Darnay; te-am prevenit că e o închipuire nebunească, dar dumneata ai stăruit să o cunoști. Cînd m-am lăsat furată de ea, eram singură, și mi-am închipuit că ar fi pașii celor ce vor trece prin viața mea și a tatălui meu.

— Îi preiau pe toți în viața mea! vorbi Carton. Eu nu pun nici o întrebare și nu pun condiții. O mare mulțime de oameni se pregătește să năvălească în viața noastră, domnișoară Manette, și eu îi văd!... în lumina fulgerului.

Ultimele cuvinte le adăugă cînd cerul fu despicat de o scînteiere orbitoare care le decupă conturul siluetelor rezemate de fereastră.

— Și îi aud! urmă tot el după ce răsună bubuitura tunetului. Iată-i cum vin, iuți, neînduplecați și mînioși!

Cuvintele descriau ropotul și răpăiala ploii, a cărei dezlănțuire îi curmă vorbele, pentru că acoperea orice glas.

O dată cu ruperea de nori se stîrni o vijelie de tunete și fulgere și, pînă la miezul nopții, cînd răsări iarăși luna, nu se ivi o clipă de răgaz în vălmășagul de trosnituri și vîlvătăi și potop.

Marele orologiu al catedralei St. Paul bătea, în văzduhul limpezit, ora unu, cînd domnul Lorry, escortat de Jerry, încălțat cu cizme înalte și purtînd un felinar, o porni înapoi spre Clerkenwell. Între Soho și Clerkenwell erau porțiuni de drum părăsit, iar domnul Lorry, cu gîndul mereu la capcane, îl reținea întotdeauna pe Jerry ca însoțitor: deși, de obicei, drumul de înapoiere avea loc cu două ore mai devreme.

— Ce noapte de pomină! O noapte, Jerry, din acelea menite să scoale morții din groapă.

— Nu văd eu ce noapte ar putea face una ca asta, domnule, și nici nu mă aștept să se întîmple așa ceva, bombăni Jerry.

— Noapte bună, domnule Carton, spuse omul de afaceri. Noapte bună, domnule Darnay. Ne va mai fi oare dat să petrecem asemenea noapte împreună?

DOMNUL MARCHIZ LA ORAȘ

Monseniorul, unul dintre marii nobili influenți de la Curte, oferea recepția obișnuită, care avea loc o dată la două săptămîni, în marea sa reședință din Paris. Monseniorul se afla în iatacul său, sanctuarul sanctuarelor, Sfînta Sfintelor pentru mulțimile celor care i se închinau și așteptau acum în șirul de săli. Monseniorul era pe punctul de a-și lua șocolata. Monseniorul putea înghiți multe lucruri cu mare ușurință, și unele spirite bicisnice îl bănuiau chiar că înghite destul de rapid Franța; dar șocolata de dimineață nu putea luneca pe gîtlejul Monseniorului fără ajutorul a patru vlăjgani vînjoși, abstracție făcînd de bucătar.

Da. Era nevoie de patru oameni, toți scînteind de podoabe care-ți luau ochii, iar șeful lor neputînd viețui fără două ceasuri de aur în buzunar, toți întrecîndu-se în nobilul și piosul ritual statornicit de Monsenior, pentru a călăuzi preafericita șocolată spre buzele acestuia. Un lacheu aducea cana cu șocolată în sacra prezență a Monseniorului; un al doilea amesteca și înspuma șocolata cu micul intrument pe care-l purta cu sine în acest scop; un al treilea aducea preafericitul șervet; al patrulea (cel cu două ceasornice) turna șocolata în ceașcă. Ar fi fost cu neputință ca Monseniorul să se fi lipsit de unul dintre acești slujitori ai șocolatei și să-și fi menținut totodată rangul înalt sub cerurile cuprinse de admirație. O sumbră pată i-ar fi întunecat blazonul, dacă șocolata i-ar fi fost servită în chip josnic numai de trei slujitori; și de-ar fi fost doar doi, s-ar fi putut să i se tragă și moartea din asta.

Cu o noapte înainte, Monseniorul luase parte la un mic supeu, unde Comedia Franceză și Opera Mare fuseseră fermecător reprezentate. Aproape în fiecare noapte Monseniorul lua parte la cîte un mic supeu, într-o pasionantă companie. Atît de politicos și atît de sensibil era Monseniorul nostru, încît Comedia Franceză și Opera Mare aveau mult mai multă înrîurire asupra sa, în plicticoasele amănunte ale afacerilor de stat și ale secretelor de stat, decît nevoile întregii Franțe. O împrejurare fericită pentru Franța, așa cum e întotdeauna pentru orice țară la fel de favorizată — cum a fost și pentru

Anglia (ca să ilustrăm afirmația cu un exemplu) în regretatele zile ale veselului Stuart[1] care a vîndut-o.

Monseniorul nutrea o idee cu adevărat nobilă în ce privește treburile publice generale, și anume aceea de a lăsa totul să se desfășoare de la sine; în ce privește treburile publice mai personale, Monseniorul nutrea o altă idee cu adevărat nobilă și anume că totul trebuia să se desfășoare în direcția sa — să se îndrepte spre propria-i putere și propriu-i buzunar. Din plăcerile sale, generale și particulare, Monseniorul extrăgea o altă idee și anume că lumea a fost creată pentru satisfacerea acestora. Textul acestui precept (modificat față de original numai în privința pronumelui, ceea ce nu-i mare lucru) suna astfel: „Pămîntul și toate roadele lui sînt ale mele", cita Monseniorul.

Și totuși, încetul cu încetul, Monseniorul descoperise că mici încurcături vulgare se strecurau în afacerile lui, atît personale cît și publice; drept care, se întovărășise de nevoie, în ambele categorii de afaceri, cu un fermier general[2]. Pentru că în ce privește finanțele publice, Monseniorul tot nu se pricepea deloc, așa încît era mai bine să se lase pe mîna unuia care se pricepea; iar în ce privește finanțele personale, pentru că fermierii generali erau bogați, iar Monseniorul, după generații întregi de desfrîu și risipă, sărăcise. Așadar, Monseniorul și-a scos sora de la mănăstire, împiedicînd la țanc căderea vălului castității — cea mai ieftină podoabă pe care ar fi putut-o purta această domnișoară — și a oferit-o drept recompensă unui foarte bogat fermier general, de obîrșie umilă. Care fermier general, purtînd un baston adecvat, cu măciulie de aur, se afla acum în sălile palatului său, mult frecventate de picioarele unei slugarnice omeniri — dar nu și de acea superioară omenire care era de-un sînge cu Monseniorul și care, incluzînd-o și pe soția sa, îl privea pe acesta cu un trufaș dispreț.

Grandios om era fermierul general! Treizeci de armăsari nechezau în grajdurile lui, douăzeci și patru de valeți se foiau prin apartamentele sale, șase cameriste o slujeau pe soția sa. Ca unul ce nu avea altă pretenție decît să despoaie și să prade pe unde putea, fermierul general — pe care,

---

[1] Referire la Carol al II-lea Stuart (1660–1685), supranumit *the Merry monarch* (Monarhul cel vesel), care a semnat o serie de tratate secrete cu Ludovic al XIV-lea.

[2] Denumire dată, sub monarhia franceză, celor care aveau dreptul de a percepe impozite, într-un anumit district.

oricum, relațiile matrimoniale îl obligau la moralitate socială — constituia, cel puțin, realitatea cea mai autentică printre personajele care populau reședința Monseniorului în acea zi. Căci luxoasele saloane, deși ofereau un minunat decor, împodobite fiind cu toate mijloacele de înfrumusețare pe care bunul gust și măiestria acelor vremi le puteau născoci, erau, de fapt, lipsite de orice siguranță; puse față-n față cu sperietorile de ciori, în zdrențele și-n scufiile lor, saloanele ar fi apărut extrem de nesigure — dacă cineva dintre cei aflați în reședința Monseniorului s-ar fi ostenit să facă această confruntare. Se aflau acolo militari lipsiți de orice noțiune de militărie; ofițeri navali care nu aveau idee ce-i o navă; slujbași civili care n-aveau habar de treburile statului, clerici nerușinați, lumești în tot ce are lumea mai rău, cu ochi pofticioși, limbi desfrînate și vieți și mai desfrînate; cu toții nepotriviți pentru feluritele lor profesiuni, cu toții înșelînd crunt omenirea în pretenția lor c-ar fi fost potriviți, dar cu toții, mai mult sau mai puțin din aceeași categorie cu Monseniorul, și deci strecurați în toate slujbele oficiale din care puteau suge cîte ceva; din aceștia puteai găsi cu nemiluita. Erau pe acolo și destui oameni care n-aveau legături directe cu Monseniorul sau cu Statul, dar care n-aveau legătură nici cu nimic din ce era real, sau cu viața. Medici, care se chivernisiseră dînd leacuri galante pentru boli imaginare, zîmbeau pacienților aristocratici, în anticamerele Monseniorului. Oameni de idei care descoperiseră tot felul de remedii pentru relele mărunte de care era măcinat Statul, dar nici un remediu pentru smulgerea din rădăcină a vreunui singur rău mare, își picurau palavrele în orice ureche le ieșea în cale, la recepția Monseniorului. Filozofi lipsiți de orice crez, replămădind lumea din vorbe și înălțînd Turnuri Babel din cărți de joc, pe care să se cațăre pînă la ceruri, stăteau de vorbă cu chimiști lipsiți de orice crez, avînd gîndul la transmutarea metalelor — tot în cadrul acestei minunate adunături realizate de Monsenior. Gentilomi foarte delicați, cu cea mai aleasă creștere, renumită în acele vremuri deosebite — și de atunci încoace — pentru roadele sale (și anume, nepăsarea față de orice constituie un subiect firesc pentru interesul uman), se aflau acolo, în reședința Monseniorului, în cea mai totală stare de vlăguire. Aceste diverse notabilități lăsaseră în urma lor, în aleasa lume a Parisului, asemenea căminuri sterpe, încît iscoadelor care mișunau prin mulțimea de credincioși ai Monseniorului — alcătuind o bună jumătate a

distinsei societăți — le-ar fi venit foarte greu să descopere printre îngerii acelei sfere o singură femeie care prin comportarea și prin înfățișarea ei să fi putut avea pretenție la denumirea de mamă. Într-adevăr, abstracție făcînd de acțiunea brută de a aduce o creatură supărătoare pe lume — act care e departe de împlinirile ce merită numele de mamă — moda acelei societăți nu cunoștea altceva. Femei de la țară le îngrijeau copiii nedoriți și îi creșteau, în timp ce fermecătoarele bunici de șaizeci de ani se îmbrăcau și petreceau nopțile ca la douăzeci.

Viciul și irealitatea desfigurau toate făpturile omenești care gravitau în jurul Monseniorului. În sala cea mai îndepărtată, se afla o jumătate de duzină de oameni excepționali care, de cîțiva ani încoace, începuseră să aibă cîteva îndoieli vagi că, în general, treburile ar merge așa cum se cuvine. Alegînd o promițătoare cale de a pune lucrurile la punct, o jumătate din acea jumătate de duzină deveniseră membrii unei fantastice secte denumită „Convulsioniștii", și stăteau încă la gînduri cum să se manifeste: să spumege, să turbeze, să urle și să cadă țepeni pe jos — ca prin aceasta să ridice în fața viitorului un deget plin de semnificație, menit să-l călăuzească pe Monsenior. În afară de acești derviși, mai erau ceilalți trei, care intraseră în altă sectă ce-și propunea să îndrepte starea de lucruri printr-un jargon despre „Centrul Adevărului" susținînd că omul a ieșit în afara Centrului Adevărului — afirmație care nu necesită să fie demonstrată — dar nu în afara cercului al cărui centru e adevărul, și că întreaga luptă trebuie dusă pentru a-l menține în interiorul cercului, ba chiar pentru a-l împinge înapoi spre Centru, ceea ce se realizează postind și evocînd spirite. Printre aceștia din urmă se discuta mult despre spirite — fapt ce ducea la rezultate foarte bune, numai că acestea niciodată nu puteau fi văzute.

Dar marea consolare consta în faptul că întreaga adunătură din marea reședință a Monseniorului era de o eleganță desăvîrșită. Dacă s-ar fi stabilit că ziua Judecății de Apoi e o zi a eleganței, toți cei de față s-ar fi aflat de-a pururi pe drumul dreptății. Peruci atît de ondulate și de pudrate și de lipite, obraji atît de gingași și de artificial menținuți și cîrpiți, spade atît de galante, și atîta delicat prinos adus simțului mirosului ar fi făcut, desigur, ca totul să meargă înainte, în vecii vecilor. Delicații gentilomi, cu creștere alea-

să, purtau mici brelocuri care clincăneau la fiecare din languroasele lor mișcări; datorită clincănitului, foșnetului mătăsurilor și brocarturilor și pînzeturilor fine, se simțea în aer un fel de freamăt care se auzea pînă departe, răscolind suburbia Saint-Antoine, cu foamea sa neostoită.

Îmbrăcămintea era talismanul fermecat folosit ca să țină orice lucru la locul său. Fiecare era îmbrăcat ca pentru un bal mascat care nu avea să se termine niciodată. De la Palatul Tuileries, trecînd pe la Monsenior și prin întreaga Curte, pe la birourile judecătorești și prin Palatul de Justiție, prin toate straturile societății (cu excepția sperietorilor de ciori), balul mascat cobora pînă la gîde: care, în virtutea talismanului, trebuia să oficieze „cu părul încrețit și pudrat, îmbrăcat într-o haină cu fireturi de aur, pantofi de bal și ciorapi de mătase albă". La spînzurători și la roata de tortură — securea era pe atunci o raritate — Monsieur Paris (după cum era obiceiul să-l numească frații săi întru profesie din provincie, Monsieur Orléans de pildă și restul) prezida în acest costum șic. Și cine din societatea aflată la recepția Monseniorului, în acest al o mie șapte sute optzecilea an al Domnului, ar fi cutezat să creadă că un sistem ce avea la rădăcină un călău pomădat, pudrat, cu fireturi de aur, pantofi de bal și ciorapi de mătase albă, ar fi putut vreodată să apună!

Monseniorul, după ce-i absolvi pe cei patru oameni de însărcinările lor și-și bău șocolata, consimți ca ușile Sfintei Sfintelor să fie larg deschise și își făcu apariția. Și atunci, cîtă supunere, cîtă ploconeală și gudurare, cîtă slugărnicie, cîtă abjectă umilință! În ce privește îngenuncherea trupească și spirituală, nimic nu mai fu păstrat pentru ceruri — ceea ce s-ar fi putut să fie una dintre rațiunile pentru care adoratorii Monseniorului nu apelau niciodată la ceruri.

Zvîrlind un cuvînt promițător ici, un surîs dincoace, o șoaptă unui preafericit rob și o fluturare de mînă altuia, Monseniorul trecu, plin de bunăvoință, prin toate saloanele, pînă în regiunile îndepărtate ale Cercului Adevărului. Acolo, Monseniorul făcu iute cale întoarsă, și reveni, pe același drum, astfel încît, la momentul cuvenit, se afla din nou închis de către duhurile șocolatei în sanctuarul său, de unde nu mai fu văzut.

Spectacolul isprăvindu-se, freamătul din aer se prefăcu într-o mică furtună, și clopoțeii porniră să clincănească pe scări în jos. Curînd, din întreaga mulțime nu mai rămase

decît o singură persoană care, cu pălăria sub braț și o tabacheră de prizat în mînă, trecu agale printre oglinzi, în drum spre ieșirea din palat.

— Te blestem, sortindu-te Diavolului! rosti această persoană oprindu-se la ultima dintre ușile saloanelor, întorcîndu-se cu fața în direcția sanctuarului.

Cu aceste cuvinte, își scutură tabacul de pe degete ca și cum și-ar fi scuturat praful de pe tălpi, și porni liniștit pe scări în jos.

Era un bărbat de vreo șaizeci de ani, frumos îmbrăcat, trufaș în purtări și cu o față ca o mască fină. O față de o paloare străvezie; cu fiecare trăsătură distinct conturată; cu o expresie fermă. Nasul, altminteri frumos desenat, se subția ușor la extremitatea fiecărei nări. Aceste două șănțulețe, sau crestături, erau singurele care reflectau vreo schimbare a feței. Uneori își modificau culoarea, și alteori se dilatau și se contractau într-un soi de fină pulsație; în asemenea cazuri, împrumutau întregii înfățișări o expresie de fățărnicie și de cruzime. Dacă-i cercetai fața cu atenție, descopereai posibilitatea de a reflecta o asemenea expresie în linia gurii și în cea a orbitelor, care erau prea orizontale și prea subțiri; totuși, chiar cînd producea asemenea impresie, fața rămînea frumoasă și deosebită.

Posesorul acestei fețe coborî în curte, se urcă în trăsura sa și plecă. La recepție nu-i vorbiseră prea mulți oameni; stătuse într-un colțișor mai retras, iar Monseniorul i-ar fi putut arăta ceva mai multă căldură. În împrejurările date, se părea că nobilului nostru îi făcea plăcere să vadă cum se fereau oamenii simpli în fața cailor săi, adeseori abia izbutind să nu fie călcați în picioare. Vizitiul gonea ca pornit împotriva vrăjmașului, iar furioasa lui nepăsare nu-și găsea nici o dezaprobare pe fața sau pe buzele stăpînului. Chiar în acel oraș surd și în acel veac mut, se făcuse uneori auzită plîngerea că, pe străzile strîmte, lipsite de trotuare, obiceiul aprigilor patricieni de a mîna cu nebunească viteză primejduia viața și îi schilodea în chip barbar pe cei sărmani. Dar prea puțini se sinchiseau îndeajuns pentru a se gîndi la așa ceva și, în această chestiune, ca și în toate celelalte, bieții năpăstuiți erau lăsați să se descurce cum îi taie capul.

Cu un uruit și un zăngănit sălbatic, și cu o lipsă de considerație greu de înțeles în zilele noastre, trăsura se năpustea pe străzi și năvălea pe la colțuri, însoțită de țipetele femeilor și ale bărbaților care se încleștau unul de altul și

înșfăcau copiii aflați în drum. În cele din urmă, dînd buzna la un colț de stradă, lîngă o fîntînă, una din roți se hurducă puternic trecînd peste un corp moale; se auziră mai multe glasuri țipînd, iar caii se cabrară și făcură un salt.

Dacă n-ar fi intervenit acest din urmă inconvenient, probabil că trăsura ar fi mers mai departe; adeseori echipajele își vedeau de drum, lăsîndu-și răniții în urmă. Și de ce nu? Dar valetul înspăimîntat coborî în goană de pe capră, și douăzeci de mîini apucară hățurile cailor.

— Ce s-a întîmplat? întrebă *Monsieur* privind calm afară.

Un om deșirat, cu o scufie pe cap, ridicase dintre picioarele cailor o grămăjoară, o așezase pe postamentul fîntînii, și acum se ghemuia în glod și în apăraie, urlînd ca o fiară sălbatică.

— Iertați, domnule marchiz, răspunse un om zdrențăros și umil, e vorba de un copilaș.

— Și de ce răcnește ăla atît de odios? E copilul lui?

— Iertăciune, domnule marchiz — din păcate — da.

Fîntîna era la oarecare distanță, pentru că strada se deschidea într-o piață de vreo zece sau doisprezece iarzi pătrați. Cînd omul cel deșirat se ridică deodată de la pămînt și se năpusti spre trăsură, domnul marchiz își încleștă o clipă degetele pe mînerul sabiei.

— L-a omorît! strigă omul cu o desperare sălbatică în glas, ridicîndu-și ambele brațe, în toată lungimea lor, deasupra capului și zgîindu-se la marchiz. E mort!

Lumea se strînse în cerc, uitîndu-se la domnul marchiz. Ochii numeroși care-l priveau nu dezvăluiau nimic altceva decît așteptare și curiozitate; nu se deslușeau semne de amenințare sau de mînie. Și nu se auzea o vorbă; după primele strigăte, oamenii amuțiseră și rămaseră astfel. Glasul omului supus care vorbise răsunase fad și docil în extrema-i umilință. Domnul marchiz își plimbă ochii asupra mulțimii, de parc-ar fi fost tot atîția șobolani ieșiți din găurile lor.

Își scoase punga.

— Mi se pare nemaipomenit, începu el, că voi, oamenii din popor, nu vă puteți purta de grijă vouă și copiilor voștri! Mereu ne stați în drum, ba unul, ba altul. Cum pot eu să știu dacă nu mi-ați vătămat caii? Hei! Dă-i asta!

Aruncă un ban de aur ca să-l ridice valetul, și toate gîturile se lungiră și toți ochii urmăriră moneda în timp

ce cădea. Omul cel deșirat scoase din nou un răcnet nepămîntesc: „Mort!"

Fu oprit de sosirea rapidă a altui om, căruia toți ceilalți îi făcură loc. Văzîndu-l, nefericita făptură i se aruncă la piept, cu capul pe umărul lui, hohotind și sughițînd și arătînd cu degetul spre fîntînă, unde cîteva femei stăteau aplecate peste grămăjoara neînsufletită, sau se învîrteau ușurel în jur. Femeile erau la fel de tăcute ca și bărbații.

— Știu, știu totul, spuse noul venit. Fii tare, amice Gaspard! E mai bine pentru micuțul ăsta să moară astfel decît să trăiască. Ar fi putut trăi măcar un singur ceas în atîta tihnă?

— Ești un filozof, tu de colo, rosti marchizul, zîmbind. Cum ți se spune?

— Mi se spune Defarge.

— Și ce meserie ai?

— Vînzător de vinuri, domnule marchiz.

— Ține asta, filozofule vînzător de vinuri, strigă marchizul aruncîndu-i un alt ban de aur, și cheltuiește-l după placul inimii tale. Hei, ce-i cu caii, sînt teferi?

Fără a catadicsi să mai arunce mulțimii o a doua privire, domnul marchiz se lăsă pe spetează gata să fie condus mai departe, cu aerul gentilomului care întîmplător a spart un obiect oarecare și l-a plătit, întrucît își poate îngădui să-l plătească; dar liniștea îi fu deodată tulburată de zornăitul unei monede care zbură în trăsură, rostogolindu-se pe jos.

— Oprește! strigă domnul marchiz. Oprește caii! Cine a aruncat moneda?

Privi spre locul unde stătuse mai înainte Defarge, vînzătorul de vinuri; dar văzu în acel loc doar pe nefericitul tată, tîrîndu-se cu fața-n jos pe caldarîm, iar persoana ce stătea lîngă el era o femeie negricioasă și trupeșă, care împletea.

— Cîinilor! spuse marchizul, dar pe un ton calm și cu expresia feței neschimbată, cu excepția crestăturilor de pe nări. Aș trece cu plăcere cu roțile peste oricare dintre voi și v-aș stîrpi de pe fața pămîntului! Dacă l-aș ști pe nemernicul care a aruncat moneda în trăsură, și dacă banditul ăsta ar fi îndeajuns de aproape, l-aș strivi sub roți.

Atît de umilă era starea supușilor, și atît de îndelungă și de amarnică experiența cu asemenea stăpîni și cu ce le puteau ei face sub oblăduirea sau fără oblăduirea legii, încît nu se înălță nici un glas, nici măcar o mînă și nici măcar o privire. Printre bărbați nici una. Dar femeia care împletea

ridică fără şovăială privirile şi-l fixă pe marchiz drept în faţă. Nu era de demnitatea lui să arate că a observat-o; ochii dispreţuitori îşi plimbară privirile asupră-i, ca şi asupra celorlalţi şobolani; se lăsă din nou în trăsură pe spate şi porunci: „Înainte!"

Plecă mai departe şi un şuvoi întreg de trăsuri îi urmară în mare goană; Ministrul, Legislatorul, Fermierul general, Doctorul, Avocatul, Clericul, Opera Mare, Comedia Franceză, întregul Bal Mascat, într-un continuu flux luminos, trecu uruind pe lîngă ei. Şobolanii ieşiseră din găurile lor ca să se uite, şi rămaseră aşa, uitîndu-se ceasuri întregi; ostaşii şi poliţia se aşezau adeseori între ei şi spectacol, alcătuind o baricadă în spatele căreia se furişau, şi prin care trăgeau cu ochiul. Nefericitul părinte îşi luase de mult copilul mort şi se pitise cu el pe undeva, iar femeile care-l vegheaseră rămaseră pe postamentul fîntînii privind la apa care susura şi la Balul Mascat care se scurgea — iar singura femeie care se aflase în văz, împletind, continua să împletească cu statornicia Ursitei. Apa fîntînii curgea, fluviul repede curgea, ziua se scurgea în noapte, viaţa oraşului se scurgea, în mare parte, în moarte, după cum grăieşte regula, timpul şi valul nu aşteptau pe nimeni, şobolanii dormeau din nou claie peste grămadă în găurile lor negre, Balul Mascat radia la supeu, şi toate se scurgeau pe vechiul lor făgaş.

Capitolul VIII

DOMNUL MARCHIZ LA ŢARĂ

O privelişte frumoasă, cu grîu auriu dar nu îmbelşugat. Petice de secară, acolo unde ar fi trebuit să fie grîu, petice cu mazăre sfrijită şi fasole, petice cu zarzavaturi grosolane în loc de grîne. Atît natura neînsufleţită, cît şi bărbaţii şi femeile care o cultivau păreau să aibă, fără voia lor, o precumpănitoare înclinaţie spre viaţa vegetativă — o apatică dispoziţie de a se resemna, de a se veşteji.

Domnul marchiz, aflat în trăsura sa de călătorie (care ar fi putut să fie mai uşoară) trasă de patru cai de poştă şi precedată de doi călăreţi înaintaşi, se opintea la deal.

Roșeața care se ivise pe obrajii domnului marchiz nu era o consecință a înaltei sale educații; nu era stîrnită dinlăuntrul său, ci pricinuită de o împrejurare exterioară ce-i scăpa de sub control: soarele care apunea.

Razele asfințitului scăldau în atîta strălucire trăsura, încît cînd aceasta ajunse pe culmea dealului, pasagerul dinăuntru părea muiat în roșu.

„O să se stingă repede" își spuse domnul marchiz privindu-și mîinile.

Într-adevăr, soarele coborîse atît de jos, încît într-o clipă pieri. Cînd roților li se puse frîna grea și trăsura porni coborîșul, învăluită într-un nor de praf cu iz de cenușă, aureola roșie se topi cu repeziciune; soarele și domnul marchiz coborînd în același timp, nici o dîră de strălucire nu rămase în urmă-le, cînd frîna fu iarăși dată la o parte.

Rămase, în schimb, un ținut secătuit, cutezător și deschis, un cătun la poalele dealului, un cot de drum și un povîrniș dincolo de el, o turlă de biserică, o moară de vînt, o pădure plină de vînat și o măgură cu o fortăreață în vîrf, folosită ca închisoare. Marchizul își roti privirile asupra tuturor acestor locuri cuprinse de înserare, cu aerul cuiva care se apropie de casă.

Satul avea o singură uliță amărîtă, cu o berărie amărîtă, o tăbăcărie amărîtă, o crîșmă amărîtă, un grajd amărît pentru schimbul cailor de poștă, o fîntînă amărîtă, și toate obișnuitele instituții amărîte. Avea și oamenii săi amărîți. Toți locuitorii erau săraci lipiți pămîntului, și mulți dintre ei puteau fi văzuți șezînd în prag și tocînd ceapă și alte zarzavaturi pentru cină, în timp ce mulți alții se aflau la fîntînă unde clăteau frunze și ierburi și alte sărmane roade ale pămîntului bune de mîncat. Nu lipseau semnele grăitoare ale pricinii pentru care erau atît de săraci: biruri către stat, biruri către biserică, biruri către senior, biruri locale și biruri generale trebuiau plătite ici și dincoace, conform cu anunțurile solemne aflate în cătun, încît părea mare minune că mai rămînea cîte ceva neînghițit din satul ăsta.

Puțini copii puteau fi văzuți, iar cîini deloc. Cît despre femei și bărbați, alegerea pe care o aveau de făcut pe acest pămînt era înscrisă în privelîștea însăși — viața în cele mai mizere condiții în care îți poți duce zilele, acolo devale, în satul de sub moară; sau temnița și moartea în închisoarea care trona pe măgură.

Vestită fiindu-i sosirea printr-o ştafetă trimisă mai devreme şi prin şfichiurile celor doi călăreţi înaintaşi, care-şi răsuceau bicele deasupra capului, în văzduhul serii, asemenea unor şerpi, domnul marchiz, însoţit parcă de Furii, se opri cu trăsura sa de călătorie în faţa hanului de poştă. Cum se afla chiar lîngă fîntînă, ţăranii îşi lăsară treburile ca să se uite la el. Se uită şi el la ei şi văzu, fără să-şi dea seama, acele feţe şi trupuri roase de mizerie, care aveau să facă din siluetele subţiri ale francezilor o superstiţie englezească menită să întunece adevărul mai bine de o sută de ani.

Domnul marchiz îşi aruncă privirile asupra chipurilor smerite care se închinau în faţa lui, aşa cum cei de-o seamă cu el se închinaseră în faţa Monseniorului de la Curte — cu singura deosebire că aceştia de aici se închinau ca să sufere, şi nu ca să prospere — cînd un reparator de drumuri, cu părul cărunt, se alătură adunăturii.

— Adu-l încoace pe omul de colo ! ceru marchizul adresîndu-se ştafetei.

Omul fu adus, cu şapca-n mînă, iar ceilalţi se apropiară, ca să vadă şi să audă ce se întîmplă, aşa cum făcuse şi gloata de la fîntîna din Paris.

— Am trecut pe lîngă tine pe drum?

— Monseniore, e drept. Am avut cinstea să treceţi pe lîngă mine pe drum.

— Şi cînd am urcat dealul şi sus pe culmea dealului?

— Monseniore, e drept.

— Şi la ce te uitai, mă rog, cu o privire atît de fixă?

— Monseniore, mă uitam la om.

Se aplecă uşor şi arătă cu şapca albastră şi jerpelită sub trăsură. Toţi de faţă se aplecară şi priviră sub trăsură.

— La ce om, porcule? Şi ce te tot uiţi acolo?

— Iertare, Monseniore; spînzura de lanţul frînei.

— Cine spînzura? întrebă marchizul.

— Monseniore, omul.

— Dracu să vă ia de idioţi ! Şi cum îl chema pe omul ăsta? Îi cunoşti doar pe toţi din împrejurimi. Cine era?

— Îndurare, Monseniore ! Nu era de prin partea locului. În viaţa vieţii mele n-am dat ochii cu el.

— Şi spînzura de lanţ? Gata să fie sufocat?

— Cu îngăduinţa dumneavoastră, Monseniore, iaca de asta mă minunam şi eu. Capu-i spînzura în jos — uite-aşa !

Se vîrî sub o latură a trăsurii și se culcă pe spate, cu fața în sus și capul spînzurînd în jos; apoi se ridică din nou în picioare, își mototoli șapca-n mîini și făcu o plecăciune.

— Și cum arăta?

— Monseniore, era mai alb ca morarul. Acoperit tot de praf, alb ca un strigoi, și lung tot ca un strigoi.

Descrierea stîrni mare senzație în mulțime; dar toți ochii, fără să se fi înțeles între ei, erau ațintiți asupra domnului marchiz. Poate ca să-și dea seama dacă avea vreun strigoi pe conștiință.

— Nu zău, ce-o fi în capul tău, spuse marchizul, conștient că nu trebuie să se lase tulburat de asemenea cloacă; să vezi că un hoț însoțește trăsura mea și să nu casti gura asta cît o șură. Pfui! Ia-l de-aici, domnule Gabelle!

Domnul Gabelle era șeful poștei și colector de biruri totodată; ieșise afară, cu mare slugărnicie, ca să asiste la investigare, și-l ținea pe investigat, cu severitate, de braț, în chip foarte oficial.

— Pfui! Pleacă de-aici! făcu domnul Gabelle.

— Gabelle, pune mîna pe străinul acela dac-o să caute la noapte adăpost în sat, și asigură-te că are gînduri cinstite.

— Monseniore, sînt măgulit să fiu la ordinele dumneavoastră.

— Individul acela a șters-o? Unde-i afurisitul?

Afurisitul se afla iar sub trăsură, cu vreo jumătate de duzină de prieteni intimi, arătînd cu șapca lui albastră spre lanț. O altă jumătate de duzină de prieteni intimi îl traseră pe dată afară și-l înfățișară, cu răsuflarea tăiată, domnului marchiz.

— Ia spune, netotule, cînd noi ne-am oprit să scoatem frîna omul acela a fugit?

— Monseniore, s-a năpustit în vale, cu capul înainte, ca un om care se aruncă în rîu.

— Ai grijă, Gabelle! Dați-i drumul!

Jumătatea de duzină de prieteni care se holbau la lanț se aflau încă sub trăsură ca o turmă de oi; roțile se puseră atît de brusc în mișcare, încît abia putură să-și salveze pielea și oasele; altceva nu mai aveau de salvat, și de aceea erau niște oameni atît de fericiți.

Viteza cu care trăsura ieși din sat și o porni pe povîrniș în sus fu curînd astîmpărată de coasta pieptișă a dealului. Treptat, caii începură să urce la pas, iar trăsura se legăna și se hurduca la urcuș, printre miresmele nopții de vară.

Călăreții înaintași, încercuiți de roiuri de țînțari care-i împresurau acum în locul Furiilor, șfichiuiau liniștit, din vîrfurile biciuștilor; feciorul mergea pe jos pe lîngă cai; ștafeta putea fi auzită, galopînd în fața lor, la o depărtare nedeslușită...

La punctul cel mai povîrnit al dealului, se găsea un mic cimitir, cu o cruce și cu trupul Mîntuitorului răstignit pe ea; era o amărîtă de sculptură în lemn, cioplită de un meșter rustic și lipsit de experiență, dar care se inspirase din viață — poate că din propria-i viață — pentru că trupul era înspăimîntător de sfrijit și de costeliv.

În fața acestui dureros simbol al marii dureri omenești, care de multă vreme încoace devenea tot mai cruntă și încă nu-și atinsese punctul culminant, se afla o femeie îngenuncheată. Cînd trăsura se apropie, își întoarse capul, se ridică în grabă și se apropie de portieră.

— Dumneavoastră sînteți, Monseniore ! Monseniore, vin cu o jalbă !

Cu o exclamație de enervare, dar cu fața neclintită, Monseniorul privi afară.

— Alta ! Ce mai e? Mereu jalbe !

— Monseniore ! În numele Domnului nostru sfînt ! Bărbatul meu, pădurarul...

— Ce-i cu bărbatul tău, pădurarul? Mereu aceeași poveste cu voi ! Ce nu poate plăti?

— A plătit totul, domnule. Și a murit.

— Foarte bine. Atunci are liniște. Și crezi că ți-l pot învia?

— Vai, nu, domnule ! Dar zace acolo, domnule, sub o moviliță de iarbă.

— Ei și?

— Monseniore, sînt atîtea movilițe de iarbă acolo !

— Ei și ce-i cu asta?

Femeia arăta bătrînă, cu toate că nu era. Părea stăpînită de o suferință crîncenă; ba își încleșta cu o energie sălbatică mîinile vînoase și noduroase, ba își punea una dintre mîini pe portiera trăsurii cu un gest duios, mîngîietor, de parcă ar fi fost vorba de un piept omenesc, și te puteai aștepta să simtă atingerea rugătoare.

— Monseniore, daţi-mi ascultare! Monseniore, plecaţi urechea la jalba mea! Bărbatul meu a murit de sărăcie; mulţi mor de sărăcie; şi mulţi or să mai moară încă.

— Ei şi ce-i cu asta? Crezi că pot să-i hrănesc eu?

— Monseniore, asta o ştie numai bunul Dumnezeu; dar eu altceva cer. Jalba mea cere ca pe groapa bărbatului meu să fie împlîntată o bucată de piatră sau de lemn, cu numele lui, ca să arate unde-i înmormîntat. Altminteri, locul o să fie repede dat uitării, şi n-o să mai fie găsit cînd aceeaşi boală o să mă secere şi pe mine, aşa c-or să mă îngroape sub o altă moviliţă de iarbă. Monseniore, sînt atît de multe, şi numărul lor sporeşte atît de iute, şi-i atîta sărăcie! Monseniore! Monseniore!

Feciorul o îmbrînci de la portiera trăsurii, echipajul se puse în mişcare cu repeziciune, înaintaşii iuţiră pasul, femeia fu lăsată în urmă, iar marchizul, din nou escortat de Furii, împuţina, văzînd cu ochii, distanţa dintre el şi castelul său.

Miresmele dulci ale nopţii de vară îl învăluiau şi învăluiau — cu aceeaşi imparţialitate cu care cade ploaia — şi grupul de oameni zdrenţăroşi, acoperiţi de colb şi vlăguiţi de trudă, care se găseau încă la fîntînă, nu prea departe; şi în faţa cărora, reparatorul de drumuri, cu ajutorul şepcii lui albastre fără de care nu valora doi bani, încă mai făcea speculaţii asupra omului care arăta ca un strigoi, şi ar fi tot vorbit cît l-ar mai fi răbdat ceilalţi. Dar încetul cu încetul, cum nu-l mai putură răbda, începură să dispară, unul cîte unul, şi luminiţele porniră să clipească în cocioabe; şi aceste luminiţe, pe măsură ce cocioabele se înfundau în întuneric şi stelele se aprindeau pe cer, păreau să fi săltat pe boltă şi nu să se fi stins.

În acest timp, umbra unei clădiri somptuoase, cu acoperiş înalt, şi a unor copaci care o ocroteau sub curbura crengilor, se proiecta asupra domnului marchiz; şi umbra fu alungată de lumina unei făclii care întîmpină trăsura, iar marea poartă a castelului se deschise înainte-i.

— Monsieur Charles, pe care-l aştept, a sosit din Anglia?

— Încă nu, Monseniore.

CAPUL GORGONEI[1]

Castelul domnului marchiz era o clădire masivă, greoaie, avînd în faţă o curte spaţioasă, pavată cu piatră, şi două şiruri paralele de scări de piatră, care se întîlneau pe terasa spre care dădea uşa principală. Un mare conglomerat de piatră, cu balustrade grele de piatră, urne de piatră, flori de piatră, chipuri omeneşti de piatră şi capete de animale din piatră în toate colţurile. De parcă ochii Gorgonei urmăriseră lucrările, cu două sute de ani în urmă, cînd fusese clădit castelul.

Domnul marchiz, precedat de făclie, coborî din trăsură şi urcă treptele largi şi joase, spre terasă, destrămînd îndeajuns întunericul pentru a stîrni protestele stridente ale unei bufniţe de pe acoperişul grajdurilor cuibărite printre copaci. În rest, totul era atît de neclintit, încît făclia care urca scările şi cealaltă făclie, care aştepta în poarta castelului, ardeau fără pîlpîiri, ca şi cum nu s-ar fi aflat în aerul liber al nopţii, ci în cel stătut al unei încăperi închise. În afară de ţipătul bufniţei, nu se mai auzea nici un sunet, decît clipocitul apei unei fîntîni arteziene, în bazinul ei de piatră; căci era una din acele nopţi negre care-şi ţin ceasuri în şir răsuflarea, dîndu-i apoi drumul într-un suspin adînc, după care şi-o reţin din nou.

Poarta grea se închise cu o bufnitură, şi domnul marchiz străbătu o sală, sumbru împodobită cu lănci de străpuns mistreţul, spade şi cuţite de vînătoare; dar şi mai sumbru încă împodobită cu cravaşe şi bice de călărie, a căror şfichiuire o simţiseră mulţi dintre ţăranii — acum izbăviţi în binefăcătoarele braţe ale Morţii — atunci cînd stăpînul era mîniat.

Trecînd pe lîngă încăperile mai spaţioase, întunecate şi repede cuprinse de noapte, domnul marchiz, cu făclierul care mergea înaintea-i, urcă scara îndreptîndu-se spre o uşă ce dădea într-un coridor. Uşa fu deschisă, şi domnul marchiz intră în apartamentul său particular, alcătuit din trei odăi:

---

[1] Gorgonele erau monştri mitologici reprezentaţi sub chipul unor femei hidoase, cu şerpi încolăciţi în plete. Legenda spune că nici un muritor nu le putea privi fără a fi prefăcut în stană de piatră.

dormitorul și încă alte două. Încăperi cu tavane boltite și pardoseli neacoperite de covoare, cu cîini uriași pe scoarțele din fața căminelor în care iarna ardeau focuri zdravene, și cu tot fastul care se cuvenea rangului unui marchiz într-o epocă și o țară a fastului. În mobilierul bogat se deslușea moda penultimului Ludovic — dintr-o dinastie care nu avea să se frîngă prea repede — Ludovic al paisprezecelea, dar diversificată de numeroase obiecte ce ilustrau file vechi din istoria Franței.

În cea de a treia dintre încăperi se afla o masă de cină așternută pentru două persoane; odaia era rotundă, situată fiind într-unul din cele patru foișoare ale castelului, terminate cu acoperișuri conice, ca niște stingătoare de lumînări; o încăpere mică, de turn, cu ferestrele larg deschise, dar cu șipcile obloanelor de lemn lăsate, astfel încît noaptea cea neagră pătrundea numai prin înguste fîșii orizontale de întuneric ce alternau cu fîșii late de culoarea pietrei.

— Mi se spune că nepotul meu nu a sosit încă, rosti marchizul privind la masa pregătită pentru cină.

Într-adevăr, nu sosise; dar fusese așteptat să vină o dată cu Monseniorul.

— Nu cred să mai sosească în noaptea asta; totuși lasă masa așa cum e. Eu voi fi gata de cină într-un sfert de oră.

Un sfert de oră mai tîrziu, marchizul fu gata și se așeză singur în fața bucatelor îmbelșugate și alese. Ședea cu fața spre fereastră și tocmai își isprăvise supa și ridica la buze paharul cu vin de Bordeaux, cînd îl lăsă din nou, repede, jos.

— Ce-i asta? întrebă liniștit uitîndu-se cu grijă la fîșiile orizontale de întuneric și de culoarea pietrei.

— Monseniore, care asta?

— Dincolo de obloane. Deschide obloanele!

Porunca fu îndeplinită.

— Ei?

— Monseniore, nu se vede nimic. Doar copacii și noaptea.

Servitorul care vorbise deschisese larg obloanele, privise în pustietatea întunericului și acum stătea cu spatele spre hăul nopții, așteptînd noi instrucțiuni.

— Bine, zise imperturbabilul lui stăpîn. Închide-le la loc!

Porunca fu îndeplinită și marchizul își văzu înainte de cină. Ajunsese pe la jumătatea mesei, cînd se opri din nou cu paharul în mînă, de astă dată la auzul unui huruit de roți. Se apropia cu repeziciune și se opri în fața castelului.

— Întreabă cine a venit.

Sosise nepotul marchizului. Călătorise la cîteva leghe distanță de unchiul său, la începutul după-amiezii. Micșorase distanța dintre ei, dar nu chiar atît încît să-l poată ajunge pe drum. I se spusese, la hanul de poștă, că marchizul trecuse pe acolo înaintea lui.

Urma să i se comunice că masa îl așteaptă și că era rugat să vină de îndată. În scurt timp, nepotul intră în încăpere. L-am cunoscut în Anglia, sub numele de Charles Darnay.

Marchizul îl întîmpină politicos, dar nu-și strînseră mîinile.

— Ați plecat din Paris ieri, domnule? îl întrebă el pe marchiz în timp ce se așeza la masă.

— Ieri. Și dumneata?

— Eu am sosit direct.

— De la Londra?

— Da.

— Ți-a trebuit mult timp pînă să vii, replică marchizul cu un zîmbet.

— Dimpotrivă, am sosit direct.

— Scuză-mă! N-am vrut să spun că drumul ți-a luat mult timp, ci hotărîrea de a face acest drum.

— Am fost reținut de... — nepotul șovăi o clipă — de felurite treburi.

— Neîndoielnic, răspunse politicosul unchi.

Atîta timp cît servitorul fu de față, nu mai schimbară nici un cuvînt. După ce fu servită cafeaua și rămaseră singuri, nepotul, privindu-și unchiul și întîlnind ochii acelui chip asemănător cu o mască frumoasă, deschise discuția:

— M-am întors, domnule, așa cum bănuiți, în vederea aceluiași scop care m-a obligat să plec. M-a împins în primejdii mari și neașteptate; dar e un țel sfînt, și chiar dacă m-ar fi împins la moarte, nădăjduiesc că mi-ar fi ajutat să-mi susțin curajul.

— Nu chiar la moarte, interveni unchiul; nu-i necesar să spui „la moarte".

— Mă îndoiesc, domnule, că, dacă m-ar fi împins chiar pe muchea abisului morții, dumneavoastră ați fi mișcat un deget ca să mă opriți din cădere.

La aceste cuvinte, cele două crestături ale nărilor și liniile fine și drepte ale chipului crud oglindiră o expresie prevestitoare de rău; unchiul schiță un grațios gest de protest, dar care era, în chip atît de evident, o manifestare dictată doar de buna creștere, încît nu putea fi deloc liniștitor.

— Într-adevăr, domnule, urmă nepotul, din cîte știu eu, dumneavoastră ați fi făcut tot ce-i cu putință ca să dați o aparență și mai suspectă împrejurărilor suspecte în care mă aflam.

— Nu, nu, nu, tăgădui unchiul an abil.

— Dar oricum ar fi fost, reluă nepotul măsurîndu-l cu adîncă neîncredere, știu că diplomația dumneavoastră urmărește să-mi zădărnicească scopul prin orice mijloc și că nu cunoașteți scrupule în alegerea mijloacelor.

— Prietene, asta ți-am spus-o chiar eu, răspunse unchiul, cu o fină pulsație a crestăturilor de pe nări. Acordă-mi favoarea de a-ți aduce aminte că te-am prevenit de acest lucru cu multă vreme în urmă.

— Îmi aduc aminte.

— Mulțumesc, răspunse marchizul cu multă suavitate.

Intonația lui pluti în aer, aproape ca acordul unui instrument muzical.

— Într-adevăr, domnule, cred că numai ghinionul dumneavoastră și norocul meu m-au împiedicat să putrezesc în vreo închisoare, aici, în Franța.

— Nu prea te înțeleg, răspunse unchiul, sorbindu-și cafeaua. Pot să-ți cer să vorbești mai explicit?

— Cred că dacă n-ați fi căzut în dizgrația Curții, și dacă n-ați fi fost adumbrit de acest nor de cîțiva ani încoace, o *lettre de cachet*[1] m-ar fi înfundat pe veci în vreo temniță.

— Se prea poate, replică unchiul, cu un calm neștirbit. Pentru a salva onoarea familiei, s-ar fi putut să iau hotărîrea de a te incomoda chiar în asemenea măsură. Te rog să mă scuzi.

— Observ că, din fericire pentru mine, recepția care a avut loc alaltăieri s-a desfășurat la fel de rece ca și pînă acum.

— Eu n-aș spune „din fericire", prietene, replică unchiul cu rafinată politețe. Nu m-aș arăta chiar atît de sigur. Un prilej de adîncă meditație, în condițiile prielnice ale unei totale singurătăți, s-ar fi putut să-ți influențeze mult mai favorabil destinul, decît ți-l influențezi singur. Dar e zadarnic

---

[1] Ordin scris, sigilat, emis de regele Franței.

să mai discutăm această chestiune. Așa cum afirmi, eu mă aflu într-o situație neprielnică. Aceste mici instrumente de corecție, aceste gentile ajutoare în sprijinul puterii și onoarei unei familii, aceste neînsemnate favoruri care s-ar fi putut să te incomodeze pe dumneata atît de rău nu pot fi obținute astăzi decît de lingușitori și de nepoftiți. Sînt solicitate de mulți, și acordate (relativ) la atît de puțini! Pe vremuri era altfel, dar, din toate aceste puncte de vedere, situația în Franța a dat înapoi. Strămoșii noștri nu prea îndepărtați aveau drept de viață și de moarte asupra plebei din jur. Chiar din această încăpere, mulți din cîinii de plebei au fost duși la spînzurătoare; în camera alăturată, dormitorul meu, după cîte știu, un individ a fost înjunghiat pe loc pentru că dăduse dovadă de o insolentă sensibilitate în legătură cu fiică-sa — fiica lui, auzi dumneata! Am pierdut multe din privilegiile noastre; acum e la modă o nouă filozofie; și astăzi, afirmarea rangului nostru ne-ar putea aduce (nu merg pînă acolo încît să spun că ne aduce, dar ne-ar putea aduce) reale inconveniente. Timpuri grele, foarte grele!

Marchizul își duse la nări cîteva fire de tabac și clătină din cap; mîhnit cu eleganță, atît cît se cuvenea să fie, de soarta unei țări care-l conținea încă pe el ca mijloc major de regenerare.

— Noi ne-am afirmat rangul în asemenea măsură atît în trecut, cît și în timpurile mai noi, ripostă nepotul cu amărăciune, încît cred că numele nostru stîrnește mai multă ură decît orice alt nume din Franța.

— Să nădăjduim că e așa, răspunse unchiul. Ura față de cei sus-puși e omagiul involuntar adus de cei de jos.

— În tot acest ținut care ne înconjură, urmă nepotul pe același ton, nu există un singur chip pe care să văd zugrăvit altceva decît respectul întunecat al fricii și al sclaviei.

— Un compliment adus grandoarei familiei, și meritat de felul în care familia și-a susținut grandoarea, replică marchizul. Ha!

Și luă între degete o altă delicată priză de tabac, după care își încrucișă picioarele unul peste celălalt.

Dar cînd nepotul, rezemîndu-și cotul de masă, își acoperi ochii cu mîna, într-un gest de îngîndurare și tristețe, masca cea fină îl privi piezîș, cu mai multă ascuțime, pătrundere și antipatie, decît era compatibil cu indiferența afectată de purtătorul măștii.

— Oprimarea este unica filozofie trainică, adăugă marchizul. Respectul fricii și al sclaviei îi va face pe cîini să asculte de bici, tot atîta timp cît acest acoperiș va ascunde cerul de ochii noștri.

S-ar fi putut însă ca acoperișul să nu dăinuie chiar atîta cît își închipuia marchizul. Dacă în noaptea aceea cineva i-ar fi zugrăvit imaginea castelului său așa cum avea să arate peste cîțiva ani, și a cincizeci de alte castele așa cum aveau să arate peste cîțiva ani, marchizul n-ar fi știut cum să-și smulgă mai repede ceea ce-i aparținea dintre ruinele cumplite, pîrjolite de foc și devastate de jaf. Cît despre acoperișul pe care-l slăvea, ar fi putut descoperi, poate, că va ascunde în alt chip cerul de ochii muritorilor — de ochii acelora în care se vor înfige plumbii turnați din el, și detunați prin țevile a o sută de mii de muschete.

— Între timp, urmă marchizul, voi menține eu onoarea și odihna de veci a familiei, dacă dumneata n-ai de gînd s-o faci. Dar trebuie să fii ostenit. Vrei să punem capăt aici întrevederii noastre?

— Încă un moment.

— Și un ceas dacă dorești.

— Domnule, începu nepotul, noi am făcut mult rău, și pîrguim la sîn roadele răului.

— Noi am făcut rău? repetă marchizul cu un zîmbet mirat, arătînd delicat cu degetul întîi spre nepotul său, apoi spre sine.

— Familia noastră; familia noastră, a cărei onoare înseamnă atît de mult pentru noi amîndoi, deși în chip diferit. Chiar și în timpul vieții tatălui meu am făcut nespus de mult rău, zdrobind orice făptură omenească ce se ivea între noi și plăcerile noastre, oricare ar fi fost ele. Dar de ce să vorbesc despre vremurile tatălui meu, cînd acestea au fost și ale dumneavoastră? Aș putea oare să fac o separație între tatăl meu și fratele său geamăn, comoștenitor și succesor al său?

— Moartea a făcut această separație, răspunse marchizul.

— Și m-a lăsat pe mine, urmă nepotul, legat de un sistem pe care îl socotesc înspăimîntător, ale cărui responsabilități le port, dar față de care sînt neputincios; străduindu-mă să împlinesc cea din urmă dorință desprinsă de pe buzele scumpei mele mame, și să mă supun ultimei sale

priviri, care mă implora să am milă și să mă izbăvesc; și torturat de căutarea zadarnică a unui sprijin, a unei puteri.

— Dacă le cauți la mine, nepoate, spuse marchizul, atingîndu-i pieptul cu arătătorul (acum erau așezați amîndoi la gura sobei), le vei căuta de-a pururi în zadar, de asta poți fi sigur.

Fiecare dintre trăsăturile fine și drepte tăiate în paloarea străvezie a feței marchizului se detașa cu o concentrată cruzime și viclenie și cu o sfredelitoare ascuțime, în timp ce-și privea calm nepotul, ținînd în mînă tabachera de prizat. Îi atinse din nou pieptul, de parcă arătătorul său era vîrful ascuțit al unei mici spade, cu care-i străpungea, foarte gingaș, trupul, și spuse:

— Prietene, eu unul voi muri perpetuînd sistemul în care am trăit.

După ce rosti cele de mai sus, priză o ultimă doză de tabac și-și vîrî tabachera în buzunar.

— E mai bine să fii rezonabil, adăugă apoi, după ce scutură un clopot mic aflat pe masă, și să accepți soarta care ți-a fost hărăzită. Dar, după cîte văd, Charles, dumneata ești un om pierdut.

— Această proprietate și Franța sînt pierdute pentru mine, răspunse nepotul cu mîhnire; renunț la ele.

— Socotești că amîndouă îți aparțin, încît să poți renunța la ele? Poate că Franța ți-o fi aparținînd, dar proprietatea? Nu e vrednică s-o pomenim, dar îți și aparține?

— Folosind cuvintele pe care le-am folosit, nu am avut intenția să o reclam. Dar dacă ar fi să treacă mîine din mîinile dumneavoastră într-ale mele...

— Ceea ce, am vanitatea să sper, nu e probabil să se întîmple.

— ... sau peste douăzeci de ani...

— Mă onorezi prea mult, replică marchizul, dar prefer această ipoteză.

— ... eu unul aș părăsi-o și aș trăi în alt mod și altundeva. Și nu renunț la mare lucru. Ce-i altceva decît o pustietate de mizerie și ruină?

— Ha! exclamă marchizul, rotindu-și privirile prin salonul fastuos.

— Aici, se înfățișează ochiului destulă frumusețe; dar privită în întregimea ei, sub cerul liber și la lumina zilei, nu-i alta decît un turn — gata să se năruie — al risipei,

al nepriceperii, al jecmănelii, al datoriilor, al ipotecilor, al oprimării, al foamei, al goliciunii, al suferinței!

— Ha! făcu din nou marchizul, plin de satisfacție.

— Dacă această proprietate va deveni vreodată a mea, va fi încredințată unor mîini mult mai dibace să o elibereze (dacă acest lucru e cu putință) de poverile care o trag la fund, așa încît nefericiții care nu o pot părăsi, și care au fost storși pînă la ultima limită a puterii de a răbda, să poată, într-o generație viitoare, să sufere mai puțin; dar nu e potrivită pentru mine. Un blestem atîrnă asupra acestei case și asupra acestor pămînturi.

— Și dumneata? întrebă unchiul. Iartă-mi curiozitatea; dumneata intenționezi să trăiești grațios din noua dumitale filozofie?

— Pentru a putea trăi va trebui să fac ceea ce poate, într-o bună zi, vor fi nevoiți să facă și alți compatrioți ai mei de obîrșie nobilă — și anume să muncesc.

— În Anglia, de pildă?

— Da. Aflîndu-mă în acea țară, onoarea familiei nu va avea de suferit din pricina mea. De altfel, numele familiei nu va avea de suferit din partea mea în nici o țară, pentru că nu-l port în nici o țară.

Sunetul clopoțelului făcu să se ivească o lumină în dormitorul alăturat. Acum, lumina străluci puternic prin ușa de comunicare. Marchizul privi într-acolo și așteptă pînă cînd valetul se retrase.

— Anglia pare să fie foarte atrăgătoare pentru dumneata, ținînd seama de felul cum ai prosperat acolo, observă marchizul întorcîndu-și spre nepot fața calmă și zîmbitoare.

— Am mai spus, pentru faptul că am putut prospera acolo, vă sînt simțitor îndatorat dumneavoastră. Pentru rest, Anglia e refugiul meu.

— Englezii ăștia fanfaroni se laudă că țara lor e un refugiu pentru mulți. Cunoști cumva un compatriot care a găsit refugiu acolo? Un doctor?

— Da.

— Cu o fiică?

— Da.

— Da, făcu și marchizul. Ești ostenit. Noapte bună.

Cînd își înclină capul, în cel mai curtenitor salut, fața surîzătoare a marchizului reflecta un aer enigmatic, iar cuvintele rostite de el avură o rezonanță misterioasă, care izbi

urechile nepotului. În același timp, liniile subțiri și drepte ale orbitelor, și buzele subțiri și drepte, și semnele de pe nări se curbară cu un sarcasm ce dădea feței o diabolică frumusețe.

— Da, repetă marchizul. Un doctor cu o fiică. Da. Așa începe noua filozofie. Ești ostenit. Noapte bună.

Dac-ai fi căutat să scoți ceva de la oricare dintre pietrele castelului, ți-ar fi folosit la fel cît și încercarea de a afla ceva din expresia feței marchizului.

— Noapte bună! repetă unchiul. Mă gîndesc cu nerăbdare la plăcerea de a te revedea mîine dimineață. Odihnă plăcută! Luminează drumul nepotului meu pînă la dormitorul său. „Și fie ca nepotul meu să ardă de viu în așternut", adăugă în sinea sa marchizul înainte de a suna din nou clopoțelul și de a-l chema pe valet în propriul său dormitor.

Valetul se duse și se întoarse, iar domnul marchiz se învîrti de colo pînă colo, în halatul său de casă larg, pregătindu-se calm pentru somn, în acea noapte fierbinte. Foindu-se prin cameră, în papuci de casă moi, care nu scoteau nici un zgomot, marchizul era aidoma unui tigru rafinat: părea un marchiz vrăjit dintr-un basm, crud la inimă și fără de căință, a cărui periodică prefacere din om în tigru ori tocmai avusese loc, ori tocmai se pregătea.

Plimbîndu-se de la un capăt la celălalt pe dinaintea voluptuosului său pat, revăzu în fața ochilor frînturi din călătoria acelei zile, care i se iveau, nepoftite, în minte; urcușul trudnic pe deal, în asfințit, soarele care apunea, coborîșul, moara, închisoarea de pe măgură, cătunul din vale, țăranii la fîntînă, reparatorul de drumuri cu șapca lui albastră tot arătînd spre lanțul de sub trăsură. Fîntîna din sat îi aduse în minte fîntîna din Paris, bocceluța de zdrențe de pe postament, femeile care se plecau asupră-i, omul cel deșirat, cu brațele ridicate, răcnind: „Mort!"

— Acum, că m-am răcorit, murmură domnul marchiz, mă pot duce la culcare.

Și astfel, lăsînd o singură lampă aprinsă pe polița largă a căminului, dădu drumul perdelelor de voal care căzură în jurul patului, ascultă noaptea destrămînd tăcerea cu un prelung suspin și se pregăti pentru somn.

Timp de trei ceasuri apăsătoare, chipurile de piatră de pe zidurile casei se zgîiră orbește în noaptea cea neagră; timp de trei ceasuri apăsătoare, caii din grajduri își scuturară capetele, cîinii lătrară, iar bufnița scoase țipete care semănau

prea puțin cu cele pe care, în chip convențional, poeții le atribuie bufnițelor. Dar toate aceste făpturi au năravul îndărătnic de a nu împărtăși și altora ceea ce văd că se petrece în fața lor.

Timp de trei ceasuri apăsătoare, capetele de piatră de pe zidurile castelului, capete de lei și de oameni, se zgîiră orbește în noapte. O beznă compactă învăluia priveliștea, o beznă compactă își alătura muțenia colbului de pe drum ce vătuia orice sunet. Cimitirul se resemnase cu necazul că movilițele-i de iarbă nu puteau fi deosebite una de cealaltă; trupul de pe cruce era atît de invizibil, încît ar fi putut să și coboare fără ca să-l observe cineva. În cătun, cei ce strîngeau bîruri și cei ce plăteau bîruri dormeau același somn adînc. Visînd, poate, ospețe, așa cum visează cei lihniți; visînd bunăstare și odihnă, așa cum visează sclavii mînați și boii înjugați; sfrijiții săteni dormeau adînc, și-n somn aveau parte de hrană și de libertate.

Fîntîna din sat clipocea nevăzută și neauzită, iar fîntîna de la castel își depăna șuvițele de apă, nevăzută și neauzită — amîndouă topindu-și apele așa cum se topeau și clipele desprinse din fîntîna Timpului —, preț de trei ceasuri apăsătoare. Și apoi, apele cenușii ale ambelor fîntîni nălucirăîn alburiul zorilor, iar ochii capetelor de piatră de pe castel se căscară.

Se lumina tot mai mult, pînă cînd, în sfîrșit, soarele atinse vîrfurile copacilor neclintiți, și-și vărsă baia de limpezime peste deal. În vîltoarea răsăritului, apele fîntînii de la castel părură să se prefacă în sînge, iar chipurile de piatră se împurpurară. Imnul păsărilor se ridică puternic și înalt, iar pe prichiciul măcinat de vreme al ferestrei de la dormitorul marchizului, o păsărică solitară intonă cel mai dulce dintre cîntece, cu toată vigoarea ei. La acest cînt, cea mai apropiată dintre fețele de piatră păru să privească înmărmurită și, cu gura-i căscată și gușa îngroșată, arăta parcă împietrită de groază.

Acum soarele se ridicase din plin și satul se trezi la viață. Ferestrele cocioabelor se deschiseră, drugii fură trași de pe uși, oamenii ieșiră pe afară dîrdîind — înfrigurați încă de aerul proaspăt al dimineții. Și apoi începu truda zilnică, rareori ușurată, a sătenilor. Unii la fîntînă; alții, la cîmp; femei și bărbați aici, săpînd și brăzdînd; bărbați

și femei dincoace, grijind de amărîtele de vite, scoțînd vaci costelive la păscut pe cîtă pășune puteau afla pe marginea drumului. În biserică și-n fața crucii, cîte o umbră sau două îngenuncheate; și asistînd la rugile acestora din urmă, o biată vacă pripășită, încercînd să-și încropească o gustare de dimineață din buruienile de pe drum.

Castelul se deșteptă ceva mai tîrziu, așa cum se cuvine rangului, dar se deșteptă încet și sigur. Întîi, singuraticele lănci de străpuns mistrețul și cuțitele de vînătoare fură muiate în roșu, ca în străvechile vremuri, apoi sclipiră tăios în soarele dimineții; acum, ușile și ferestrele se deschiseră larg, caii din grajduri își suciră capetele și priviră peste umăr la lumina și prospețimea ce pătrundeau prin porți, frunzele scînteiară și foșniră frecîndu-se de zăbrelele de fier ale ferestrelor, cîinii smuciră cu putere de lanț și se ridicară de picioarele dindărăt, nerăbdători să li se dea drumul.

Toate aceste întîmplări mărunte țineau de rutina vieții și de reîntoarcerea dimineții. Dar, desigur, nu același lucru s-ar putea spune despre dangătul clopotului mare de la castel, despre alergătura în sus și-n jos pe scări, despre siluetele grăbite de pe terasă, despre tropăitul și bocănitul de ici și de colo, și de pretutindeni, despre înșeuatul iute al cailor și plecările în grabă.

Ce vînt i-a dat asemenea viteză căruntului reparator de drumuri, aflat de mult la lucru pe coama dealului de dincolo de sat, cu merindele-i de prînz (trăgînd foarte puțin la greutate) strînse într-o bocceluță din care ciorile n-ar fi avut ce ciuguli, așezată pe un morman de pietre? Oare păsările ce purtau grăunțe în cioc îi aruncaseră unul în creștet, în timp ce însămînțau la întîmplare? Fie că era așa sau nu, reparatorul de drumuri își luă picioarele la spinare și fugi rupînd pămîntul, pe deal în jos, în zăpușeala dimineții, înfundîndu-se în praf pînă la genunchi, alergînd de parcă-i era pielea în joc, fără să se oprească pînă n-ajunse la fîntînă.

Toată populația satului se adunase la fîntînă, stînd în picioare, în felul lor abătut, și vorbind în șoaptă, fără să arate însă vreun alt semn de emoție în afară de curiozitate posacă și de surpriză. Vacile, mînate în grabă și priponite de orice putea servi în acest scop, priveau prostește, sau se tolăneau pe jos, mestecînd cine știe ce nimic, nevrednic să le răsplătească osteneala, și pe care-l culeseseră în hoinăreala lor întreruptă.

Cîțiva dintre oamenii de la castel, și cîțiva dintre cei de la hanul de poștă, și strîngătorii de biruri stăteau, mai mult sau mai puțin înarmați, de cealaltă parte a uliței, unde așteptau, fără nici o noimă. Reparatorul de drumuri se și vîrîse în mijlocul unui grup de vreo cincizeci de prieteni și se bătea cu șapca albastră în piept. Ce prevesteau toate acestea, ce prevestea faptul că domnul Gabelle fusese luat pe sus, cocoțat pe o șa în spatele unui servitor, și purtat în galop (în ciuda dublei poveri pe care o ducea calul), ca o nouă versiune a baladei germane despre Lenora[1]?

Prevesteau faptul că acolo sus, la castel, se ivise un chip de piatră în plus.

Peste noapte, Gorgona supraveghease iar lucrările, și adăugase singurul chip de piatră care mai lipsea; chipul de piatră pe care-l așteptase vreme de două sute de ani.

Zăcea pe perna domnului marchiz. Era ca o mască fină, luată prin surprindere, mîniată, apoi pietrificată. Împlîntat în inima figurii de piatră, care părea să atîrne de el, era un pumnal. În jurul mînerului, un petic de hîrtie pe care cineva mîzgălise:

Cărați-l repede la groapă. Așta, din partea lui JACQUES.

Capitolul X

DOUĂ FĂGĂDUIELI

Mai multe luni, ba chiar douăsprezece la număr, sosiseră și plecaseră, iar domnul Charles Darnay se statornicise în Anglia, unde preda, la un înalt nivel de cunoștințe, limba franceză și literatura franceză. În zilele noastre, l-am fi numit „profesor", pe atunci, însă, se numea „preceptor".

Preda tinerilor care aveau răgazul și interesul de a studia o limbă vie, vorbită în lumea întreagă, și le cultiva gustul pentru patrimoniul de cunoștințe și de literatură al acestei

---

[1] Referire la balada fantastică a poetului romantic german August Bürger (1747—1799), în care eroina Lenora călătorește în noapte pe aceeași șa cu fantoma iubitului ei mort pe cîmpul de luptă.

țări. În plus, el putea scrie despre toate acestea într-o foarte bună engleză, ba chiar să le și transpună într-o engleză sadea. Pe vremea aceea nu găseai la tot pasul asemenea maeștri; foștii principi și viitorii regi nu se apucaseră încă să facă pe profesorii, iar nobilii ruinați nu picaseră încă din registrele Băncii Tellson, ca s-o facă pe bucătarii și pe dulgherii. Ca preceptor ale cărui metode de predare erau deosebit de plăcute și de utile pentru elevi, și ca traducător într-un stil elegant, care infiltra tălmăcirii ceva în plus față de simpla transpunere a cuvintelor, tînărul domn Darnay ajunse curînd cunoscut și încurajat. Mai mult, era la curent cu tot ce se petrecea în țara lui, iar evenimentele din Franța se bucurau de un interes crescînd. Și astfel, cu rîvnă neobosită și cu stăruință, ajunsese să prospere.

Nu-și făcuse iluzia că la Londra va păși pe caldarîm de aur și că va dormi în puf; poate că, dac-ar fi pornit de la asemenea așteptări nesăbuite, n-ar fi propășit. Se așteptase la muncă, și muncă găsise, muncă îndeplinea, și se împăca de minune cu munca. În aceasta consta prosperitatea lui.

Își petrecea o bună bucată de timp la Cambridge, unde ținea conferințe studenților, universitate care făcea un soi de negoț de contrabandă cu limbile europene, în loc să introducă, pe căile legale ale vămii, greaca și latina. Restul timpului locuia la Londra.

Ei, dar din vremile străvechi cînd era de-a pururi vară în grădinile Paradisului, și pînă-n zilele noastre cînd e mai mult iarnă la latitudinile scăzute, universul omului a mers neabătut pe o singură cale — calea lui Charles Darnay — calea iubirii pentru o femeie.

O iubise pe Lucie Manette din clipa marii lui primejdii. Nu auzise nicicînd un sunet mai dulce și mai duios decît cel al glasului ei în care vibra mila; nu văzuse nicicînd un chip de o frumusețe mai suavă decît chipul ei, față-n față cu al lui, pe marginea gropii săpate pentru el. Dar pînă acum nu-i vorbise încă despre iubirea lui; omorul din castelul părăsit, aflat departe, dincolo de valurile umflate și de lungile, nesfîrșitele drumuri prăfuite — castelul masiv de piatră care ajunsese acum aidoma unui vis —, omorul zic se săvîrșise de un an, și totuși Charles Darnay nu rostise încă o singură vorbă care să dezvăluie simțămintele inimii lui.

Avusese motivele sale să n-o facă, și părea foarte conștient de acest lucru. Era din nou o zi de vară cînd, abia sosit la Londra de la preocupările lui universitare din Cam-

bridge, se îndreptă spre liniștitul colțișor din Soho, cu gîndul de a găsi un prilej ca să se destăinuiască doctorului Manette. Era spre sfîrșitul după-amiezii de vară și știa că la acea oră Lucie ieșise în oraș cu domnișoara Pross.

Îl găsi pe doctor citind în fotoliul de lîngă fereastră. Acea mare energie, care îl susținuse de-a lungul vechilor sale suferințe, dar care, în același timp, le făcuse să-i pară și mai crîncene, se redeșteptase încetul cu încetul în el. Era acum, într-adevăr, un om foarte energic, un om cu mare putere de voință, fermitate în hotărîri și vigoare în acțiuni. În energia sa redobîndită, era uneori puțin schimbăcios, trecînd pe neașteptate de la o stare la alta, așa cum fusese la început și în exercitarea facultăților mintale, la rîndul lor redobîndite; dar acest fapt nu se făcea des observat și, în ultima vreme, devenise din ce în ce mai rar.

Studia mult, dormea puțin, rezista foarte bine la oboseală, și era de o voioșie cumpănită și egală.

Charles Darnay intră la el; văzîndu-l, doctorul lăsă cartea jos și-i întinse mîna.

— Charles Darnay! Mă bucur că te văd. Ne așteptam să sosești acum trei-patru zile. Domnul Stryver și Sydney Carton au fost ieri împreună pe aici și amîndoi socoteau că ești în întîrziere.

— Le sînt îndatorat pentru interesul pe care mi-l poartă, răspunse tînărul cu răceală în glas în ce-i privea pe cei doi, dar foarte cald față de doctor. Domnișoara Manette...

— E bine, răspunse doctorul cînd Darnay își curmă vorba, și reîntoarcerea dumitale ne face plăcere la toți. A ieșit pentru cîteva cumpărături gospodărești, dar în scurt timp va fi acasă.

— Domnule doctor Manette, știam că nu e acasă. Am profitat de prilejul că e în oraș, ca să vă rog să-mi îngăduiți să vă vorbesc.

Urmă o tăcere deplină.

— Da? spuse în cele din urmă doctorul cu vizibilă stinghereală. Adu-ți scaunul aici și vorbește-mi.

Darnay se supuse în ce privea scaunul, dar se părea că-i vine mai greu să vorbească.

— Domnule doctor Manette, de un an și jumătate am avut fericirea de a fi considerat în casa dumneavoastră un prieten intim — începu el în cele din urmă — și nădăjduiesc că cele ce sînt pe cale să vă declar nu vor...

Fu oprit de doctor care ridică o mînă pentru a-l stăvili. După ce ținu un timp mîna nemișcată, în sus, și-o retrase întrebînd:

— E vorba de Lucie?

— Da.

— Îmi vine greu să discut despre ea. Îmi vine foarte greu să ascult discutîndu-se despre ea pe acest ton, Charles Darnay!

— Domnule doctor Manette, este tonul unei admirații fierbinți, al unui adînc omagiu, și al unei puternice iubiri, se apără Darnay, respectuos.

Urmă alt răstimp de tăcere deplină, pînă cînd tatăl reluă firul discuției:

— Cred. Nu te nedreptățesc; cred.

Stingherea lui era atît de vizibilă și era atît de evident că pornea din împotrivirea de a discuta acest subiect, încît Charles Darnay șovăi.

— Să continui, domnule?

Altă tăcere deplină.

— Da, continuă.

— Știți bine cele ce urmează să vă spun, deși nu puteți ști cu cîtă sinceritate le spun și cu cîtă sinceritate le simt, atîta timp cît nu cunoașteți tainele inimii mele, tainicele speranțe și temeri și îngrijorări care-mi împovărează de multă vreme inima. Scumpul meu doctor Manette, o iubesc pe fiica dumneavoastră profund, tandru, dezinteresat, cu trup și suflet. Dacă a existat vreodată pe pămînt o iubire curată, aceea e iubirea mea. Și dumneavoastră ați iubit; lăsați vechea dumneavoastră dragoste să vorbească pentru mine!

Doctorul ședea cu fața întoarsă și ochii plecați. La auzul ultimelor cuvinte, își înălță din nou mîna cu grabă și strigă:

— Nu, domnule, asta nu! Lasă asta! Te conjur, nu mai evoca asemenea lucruri!

Strigătul lui fusese în asemenea măsură un strigăt de reală durere, încît continuă să răsune în urechile lui Charles Darnay încă multă vreme după ce încetase.

Doctorul făcu un gest cu mîna înălțată, părînd să-l roage pe Darnay să se întrerupă. Cel puțin așa îl interpretă tînărul, care rămase tăcut.

— Îți cer iertare, reluă doctorul după cîteva momente, pe un ton scăzut. Nu mă îndoiesc că o iubești pe Lucie; de asta poți fi sigur.

Se întorsese cu fața spre el, dar nu-l privi, nici măcar nu-și ridică ochii. Stătea cu bărbia în palmă, iar părul-i alb îi umbrea fața.

— Ai vorbit cu Lucie?

— Nu.

— Nici nu i-ai scris?

— Niciodată.

— Ar însemna o lipsă de generozitate din partea mea dacă n-aș recunoaște că abnegația dumitale se datorește considerației pe care o porți tatălui ei. Și tatăl ei îți mulțumește.

Îi întinse mîna; dar privirile lui nu se îndreptară spre Darnay.

— Eu știu prea bine, urmă tînărul pe un ton plin de respect, și cum aș putea să nu știu, domnule doctor Manette, eu care v-am văzut împreună zi de zi, că între dumneavostră și domnișoara Manette există o afecțiune atît de deosebită, atît de impresionantă, atît de specifică împrejurărilor neobișnuite în care s-a înfiripat, încît i-aș putea găsi puține asemănări, chiar printre sentimentele dintre părinte și copil. Știu, domnule doctor Manette, și cum aș putea să nu știu, că, îmbinată cu afecțiunea și sentimentul de datorie al fiicei care a devenit matură, ea poartă în inimă toată dragostea și nevoia de ocrotire a copilăriei. Știu prea bine că în copilărie a fost lipsită de părinți, așa încît acum vă închină întreaga statornicie și fervoare a anilor și a caracterului matur, îmbinată cu încrederea și atașamentul vîrstei fragede în care ați fost pierdut pentru ea. Știu perfect de bine că dacă i-ați fi fost readus de pe lumea cealaltă, tot n-ați fi putut avea în ochii ei un nimb mai sfînt decît cel pe care-l aveți. Știu că atunci cînd se agață de gîtul dumneavoastră, vă îmbrățișează cu mîinile copilului, ale fetei și ale femeii laolaltă. Știu că în dragostea pe care vi-o poartă o vede și o iubește pe propria-i mamă cînd avea vîrsta ei, vă vede și vă iubește pe dumneavoastră cînd aveați vîrsta mea, o iubește pe mama ei cu inima zdrobită, vă iubește pe dumneavoastră în tot lungul anilor cumpliți de tortură și în binecuvîntata dumneavoastră revenire. Am știut acest lucru, zi și noapte, de cînd v-am văzut în căminul dumneavoastră.

Doctorul rămase tăcut, cu capul plecat. Respirația îi era puțin agitată, dar nu vădea nici un alt semn de tulburare.

— Scumpul meu doctor Manette, fiind tot timpul conștient de cele de mai sus, și văzîndu-vă, pe ea și pe dumneavoastră, înconjurați de această sfîntă aureolă, mi-am reținut sentimentele și m-am înfrînat, atîta cît stă în firea unui om s-o facă. Am avut simțămîntul, și-l mai încerc și acum, că a aduce iubirea mea — chiar și iubirea mea — între dumneavoastră doi, ar însemna să vă întinez povestea cu ceva care-i mai prejos de ea. Dar o iubesc. Cerul mi-e martor că o iubesc!

— Cred, răspunse tatăl, posomorît. Mi-am dat seama mai de mult. Cred.

— Vă rog să nu credeți însă, urmă Darnay, a cărui ureche fusese izbită de vocea tristă ce suna ca o dojană, vă rog să nu credeți că dacă mi-ar fi hărăzită fericirea de a o face într-o bună zi pe Lucie soția mea, aș încerca vreodată să o despart de dumneavoastră, sau c-aș sufla o vorbă din cele ce vă spun acum. Nu numai că o asemenea încercare ar fi zadarnică, dar ar însemna și o josnicie. Dacă gîndurile mele ar adăposti, sau inima mea ar ascunde asemenea intenție — chiar peste ani și ani — sau dacă a încolțit vreodată în mine — sau dacă ar putea vreodată încolți în mine — n-aș fi vrednic să ating acum această mînă onorată.

Rostind cuvintele de mai sus, își lăsă mîna peste mîna doctorului.

— Nu, dragul meu doctor Manette. Și eu, ca și dumneavoastră, m-am exilat de bunăvoie din Franța; și eu, ca și dumneavoastră, am fugit de acolo alungat de nebuniile, de opresiunile, de mizeriile ei; ca și dumneavoastră, m-am străduit să-mi înjghebez o existență, departe de patrie, prin munca mea, încrezîndu-mă într-un viitor mai bun; nu doresc altceva decît să împărtășesc soarta dumneavoastră, viața și căminul dumneavoastră, și să vă fiu credincios pînă la moarte. Nu doresc să împart cu Lucie privilegiul de a vă fi copil, tovarăș, prieten; ci să sprijin acest privilegiu al ei, să o leg și mai mult de dumneavoastră, dacă acest lucru e cu putință.

Mîna lui strîngea mereu mîna doctorului.

După ce răspunse o clipă acestei strînsori, și nu cu răceală, tatăl își rezemă mîinile de brațele fotoliului și-și înălță privirile pentru prima dată de la începutul discuției. Pe față i se citeau limpede semnele unei lupte; lupta împotriva acelei expresii, plină de negre îndoieli și de spaimă, care-i apărea uneori pe chip.

— Vorbești cu atîta simțire și cu atîta bărbăție, Charles Darnay, încît îți mulțumesc din toată inima, și-mi voi deschide și eu toată inima — sau aproape. Ai vreun temei să crezi că Lucie te iubește?

— Nu. Pînă acum nici unul.

— Scopul destăinuirii este acela de a te asigura de sentimentele ei, cu buna mea știință?

— Nici măcar atît. S-ar putea să nu am curajul să-i mărturisesc săptămîni de aici încolo; s-ar putea (fie că greșesc sau nu) să am curajul s-o fac mîine.

— Aștepți vreun ajutor din partea mea?

— Nu cer nici unul, domnule. Dar am gîndit că ar sta în putința dumneavoastră, dacă socotiți că e drept, să-mi oferiți vreun sfat.

— Aștepți vreo făgăduială din partea mea?

— Aștept.

— Ce anume?

— Îmi dau perfect de bine seama că, fără sprijinul dumneavoastră, nu am nici o speranță. Înțeleg prea bine că și în cazul cînd domnișoara Manette m-ar purta în acest moment în inima-i pură — vă rog să nu gîndiți că-mi făuresc asemenea cutezătoare speranțe — n-aș avea nici o șansă împotriva iubirii pe care o poartă tatălui ei.

— Dacă-i așa, îți dai seama, pe de altă parte, ce implică acest fapt?

— Înțeleg la fel de bine că o vorbă rostită de tatăl său, în favoarea oricărui pretendent, ar înclina balanța ei și a întregului univers. Din această pricină, domnule doctor Manette, nu aș cerși asemenea vorbă, chiar dacă mi-ar fi viața în joc.

— Sînt convins de acest lucru. Charles Darnay, o apropiere prea mare dă naștere la mistere, la fel ca și o lungă despărțire; în primul caz, misterele sînt subtile și gingașe, și greu de pătruns. Din acest singur punct de vedere, fiica mea Lucie este un mister pentru mine; nu-i pot ghici sentimentele.

— Îmi îngăduiți să vă întreb, domnule, dacă gîndiți că ar exista vreun...

Cum șovăia să continue, doctorul adăugă sfîrșitul întrebării:

— ...că ar exista vreun alt pretendent?

— Asta am vrut să spun.

Tatăl rămase o clipă pe gînduri înainte de a răspunde:

— Și dumneata l-ai întîlnit aici pe domnul Carton. Și domnul Stryver ne vizitează din cînd în cînd. Dacă mai există vreun pretendent, nu poate fi decît unul din aceștia doi.

— Sau amîndoi, adăugă Darnay.

— Nu m-am gîndit la amîndoi; nu cred probabil acest lucru. Dorești o făgăduială de la mine. Ce anume?

— Făgăduiala că, dacă, vreodată, domnișoara Manette vă va face o destăinuire asemănătoare cu cea pe care v-am făcut-o eu astăzi, îmi veți fi martor că v-am împărtășit sentimentele mele și că credeți în ele. Nădăjduiesc că aveți atîta părere bună despre mine, încît să nu o influențați împotriva mea. Nu vreau să mai adaug nici un cuvînt în interesul meu; asta-i ceea ce vă cer. Voi respecta întru totul condiția pe care aveți deplinul drept să mi-o puneți în schimbul acestei cereri.

— Îți fac făgăduiala, răspunse doctorul, și fără nici un fel de condiție. Cred că intențiile dumitale sînt curate și sincere așa cum ai afirmat. Cred că dorești să perpetuezi, și nu să slăbești legăturile dintre mine și celălalt eu al meu, mult mai drag. Dacă îmi va mărturisi vreodată că pentru ea nu poate exista fericire fără dumneata, ți-o voi dărui. Și dacă vreodată ar exista... Charles Darnay, dacă-ar exista...

Tînărul îi luă cu recunoștință mîna; mîinile lor erau împreunate cînd doctorul vorbi:

— ...dacă ar exista anumite închipuiri, anumite rațiuni, anumite temeri, sau ceva de genul ăsta, vechi sau noi, împotriva omului pe care ea l-ar iubi cu adevărat — răspunderea directă a acestora neatîrnînd asupră-i — îți făgăduiesc că de dragul ei toate acestea vor fi date uitării. Lucie înseamnă totul pentru mine; mai mult decît suferința mea, mai mult decît nedreptatea care mi s-a făcut, mai mult decît... În sfîrșit, asta-i vorbărie goală!

Își reluă tăcerea într-un chip atît de straniu, și cînd încetă să mai vorbească privirea-i fixă deveni atît de stranie, încît Darnay își simți mîna înghețînd în mîna doctorului, care-și slăbea încet strînsoarea degetelor lăsînd-o să cadă.

— Parcă-mi spuneai ceva, reluă doctorul Manette cu un zîmbet. Ce-mi spuneai?

Darnay nu știu ce să-i răspundă, cînd își aminti deodată că-i vorbise de o condiție. Ușurat că-i apăruse această aducere aminte, îi răspunse:

— Încrederea pe care mi-o arătați trebuie răsplătită cu o egală încredere din parte-mi. Numele pe care-l port acum, deși doar ușor schimbat față de cel al mamei mele, nu este, dacă vă aduceți aminte, adevăratul meu nume. Vreau să vi-l spun pe acesta și să vă mărturisesc de ce mă aflu în Anglia.

— Oprește-te ! strigă doctorul din Beauvais.

— Doresc să mă arăt vrednic de încrederea pe care mi-o arătați și să nu păstrez nici o taină față de dumneavoastră.

— Oprește-te !

O clipă, doctorul își astupă urechile cu mîinile; o clipă mai tîrziu, își apăsă mîinile pe buzele lui Darnay.

— Nu-mi spune acum, ci cînd am să ți-o cer eu. Dacă speranța dumitale va izbîndi, dacă Lucie o să te iubească, îmi vei spune în dimineața căsătoriei voastre. Îmi făgăduiești?

— Din inimă.

— Dă-mi mîna. Curînd, Lucie va sosi acasă, e mai bine să nu ne găsească împreună în seara asta. Du-te ! Dumnezeu să te binecuvînteze !

Cînd Charles Darnay îl părăsi, abia se lăsa întunericul, dar cînd Lucie se întoarse acasă, un ceas mai tîrziu, întunericul devenise dens; intră în grabă singură în salon — pentru că domnișoara Pross urcase de-a dreptul în camera ei — și fu surprinsă cînd găsi fotoliul de lectură pustiu.

— Tată ! strigă Lucie. Tăticule drag !

Nu veni nici un răspuns, dar din odaia lui răzbi zgomotul surd al unui ciocan. Trecînd prin odaia comunicantă, Lucie privi din ușă în dormitorul lui, și coborî înspăimîntată, cu sîngele înghețat în vine, strigînd în sinea ei: „Ce să mă fac ! Ce să mă fac !"

Șovăiala ei dură doar o clipă; urcă în goană înapoi, bătu la ușa lui, și-l strigă încetișor. La sunetul glasului ei, zgomotul ciocanului încetă, doctorul veni la dînsa și, împreună, începură se se plimbe în sus și-n jos, vreme îndelungată.

În noaptea aceea, Lucie coborî din pat ca să-i vegheze somnul. Dormea adînc, iar băncuța cu sculele de cizmărie și pantoful neisprăvit zăceau în colțul lor, ca de obicei.

TABLOUL A DOI PRIETENI

— Sydney, se adresă domnul Stryver șacalului său, în aceeași noapte, sau mai bine-zis în zori; Sydney, mai prepară o cupă de punci; am ceva să-ți spun.

Sydney lucrase pe ruptelea în noaptea aceea, și o noapte înainte, și o noapte înaintea acesteilalte, și-n multe alte nopți, punînd mare ordine în hîrtiile domnului Stryver înainte de vacanța cea mare. În cele din urmă, toate actele fură rînduite; toate restanțele lui Stryver fură lichidate; totul fu pus la punct pînă cînd noiembrie avea să vină cu cețurile lui atmosferice și cu cețurile juridice, dîndu-le din nou apă la moară.

După atîta sîrg, Sydney nu arăta nici mai voios, nici mai mohorît. Avusese nevoie de o substanțială rezervă de prosoape ude, ca să isprăvească treburile acelei nopți; o doză corespunzătoare de vin precedase ceremonialul prosoapelor; și arăta foarte răvășit acum cînd își smulse turbanul de pe cap și-l aruncă în ligheanul în care-l muiase în repetate rînduri, în ultimele șase ceasuri.

— Prepari odată cupa aia de punci? întrebă Stryver cel falnic, cu mîinile în brîu, rotindu-și privirile de pe canapeaua pe care zăcea culcat.

— O prepar.

— Acum, fii atent la mine. Am de gînd să-ți spun ceva care o să te surprindă, și care o să te facă poate să mă consideri mai puțin șmecher decît mă crezi tu în general. Mă gîndesc să mă însor.

— Nu zău?

— Da. Și nu pentru bani. Ei, ce mai zici acum?

— Nu prea am chef să zic mare lucru. Și cine-i fata?

— Ghicește !

— O cunosc?

— Ghicește !

— N-am chef să ghicesc la cinci dimineața, cînd creierii îmi fierb și-mi fumegă în cap. Dacă vrei să ghicesc, invită-mă la prînz.

— Ei bine, atunci am să-ți spun eu, răspunse Stryver ridicîndu-se încet și [illegible]ndu-se în capul oaselor. Sydney,

eu unul renunț să mă mai fac înțeles de tine, pentru că ești pur și simplu o brută insensibilă.

— În timp ce tu, replică Sydney, amestecînd de zor punciul, ești un spirit atît de sensibil și de poetic !

— Haide, hai, făcu Stryver, rîzînd plin de sine, cu toate că nu pretind a fi un suflet romantic (sper că n-oi fi chiar atît de naiv), sînt totuși un tip mai tandru decît tine.

— Ești un tip mai norocos, dacă asta vrei să spui.

— Nu asta vreau să spun. Doresc să spun că sînt mai... mai...

— Zi că ești mai curtenitor, dacă tot cauți cuvîntul, îi sugeră Carton.

— Mă rog ! Să zicem mai curtenitor. Ceea ce vreau eu să spun, continuă Stryver împieptoșîndu-se către prietenul său care prepara punciul, e că sînt un om care ține mai mult să fie agreabil, care-și dă mai multă silință să fie agreabil, care știe mai bine să fie agreabil în societatea unei femei, decît o faci tu.

— Zi mai departe !

— Ba nu; înainte de a merge mai departe, continuă Stryver, scuturînd din cap în felul său bătăios, trebuie să-ți spun tot ce gîndesc despre tine. Și tu ai fost în casa doctorului Manette tot de atîtea ori cît am fost și eu, ba poate chiar mai des. Ei bine, mi-a fost rușine de felul morocănos în care te purtai ! Te arătai atît de îmbufnat și de ursuz și de mofluz, încît, pe viața mea dacă mint, mă rușinam cu tine, Sydney !

— Unui om cu experiența ta la bară, trebuie să-i prindă foarte bine să se mai rușineze cîte un pic; s-ar cuveni să-mi fii foarte îndatorat.

— În felul ăsta n-ai să ajungi nicăieri, ripostă Stryver; zău așa, Sydney, e de datoria mea să ți-o spun — și ți-o spun de la obraz ca să-ți fac un bine — ești un individ foarte puțin potrivit pentru asemenea societate. Ești un individ dezagreabil.

Sydney dădu pe gît o dușcă din punciul pe care-l preparase și rîse.

— Uită-te la mine, continuă Stryver, împăunîndu-se, eu am mult mai puțină nevoie decît tine să mă fac agreabil oamenilor, dat fiind că dispun de condiții de viață mult mai independente. Și totuși de ce-o fac?

— Nu mi-am dat pînă acum seama c-o faci, bombăni Carton.

— O fac din diplomație; o fac din principiu. Și uită-te la mine ! Avansez !

— Dar nu avansezi deloc în relatarea intențiilor tale matrimoniale, răspunse Carton cu nepăsare. Aș vrea să revii la ele. În ce mă privește pe mine — niciodată n-ai să înțelegi că sînt incorijibil?

Puse această întrebare pe un ton zeflemitor.

— Nu există nici un motiv să fii incorijibil, răspunse prietenul său, destul de arțăgos.

— Din cîte știu eu, nu există nici un motiv să exist, spuse Sydney Carton. Cine-i domnișoara?

— Sydney, n-aș vrea ca dezvăluirea numelui ei să te facă să te simți stingherit, își începu domnul Stryver, cu ostentativă prietenie, preparativele destăinuirii; eu știu că tu nu crezi cu adevărat nici jumătate din cîte spui; și chiar dacă ai crede, n-ar avea nici o importanță. Fac această mică introducere, pentru că tu ai vorbit o dată, în termeni ușuratici, în fața mea, despre această domnișoară.

— Zău?

— Neîndoios. Și chiar în această cameră.

Sydney Carton își privi paharul cu punci, apoi își privi îngăduitorul prieten; apoi bău o gură de punci și-și privi din nou îngăduitorul prieten.

— Te-ai referit la această domnișoară numind-o „o păpușă cu păr auriu". E vorba de domnișoara Manette. Dacă tu, Sydney, ai fi avut cea mai mică sensibilitate sau delicatețe în asemenea chestiune, aș fi fost supărat pe tine pentru felul cum ai descris-o; dar nu ai. Ești total lipsit de acest simț; de aceea nu-ți port mai multă pică pentru expresia folosită, decît aș purta unui ageamiu în ale artei care nu ar aprecia o pictură de-a mea, sau unui ageamiu în ale muzicii care n-ar aprecia o compoziție a mea.

Sydney Carton începu să bea în mare viteză din cupa cu punci; bău cu înghițituri mari, privindu-și prietenul.

— Acum, Syd, ai aflat totul, urmă domnul Stryver. Nu-mi pasă că n-are avere; e o ființă fermecătoare și mi-am pus în gînd să-mi satisfac o plăcere: cred că, în general, pot să-mi îngădui satisfacerea unei plăceri. Ea va avea în mine un bărbat cu o poziție frumoasă, și care se ridică vertiginos și, în plus, un bărbat de oarecare distincție; e un noroc pentru ea, dar merită acest noroc. Ești mirat?

Carton, continuînd să bea, ripostă:

— De ce-aș fi mirat?

— Ești de acord?

Carton, continuînd să bea, replică:

— De ce n-aș fi de acord?

— Bravo ! exclamă prietenul său Stryver, accepți noutatea cu mai multă ușurință decît mi-aș fi închipuit eu și ești mai puțin răutăcios, în ce mă privește, decît gîndeam eu c-ai să fii; cu toate că, să fim clari, te-ai convins pînă acum că vechiul tău amic știe ce vrea. Da. Sydney, mi s-a făcut lehamite de stilul ăsta de viață, fără nici o variație; cred că pentru un bărbat e un lucru foarte plăcut să-și aibă căminul lui, cînd are chef să se întoarcă la cămin (și cînd nu, n-are decît să rămînă în oraș), și cred că domnișoara Manette poate să facă față în oricare împrejurare și că o să-mi facă întotdeauna cinste. Așa încît m-am hotărît. Și acum, Sydney, băiete, vreau să-ți spun o vorbă și în legătură cu perspectivele tale. Ești într-un hal fără de hal, o știi și tu; realmente într-un hal fără de hal. Habar n-ai de valoarea banului, îți faci de cap, într-o bună zi ai să te dărîmi și-ai să te trezești sărac și bolnav; trebuie numaidecît să te gîndești la cineva care să-ți poarte de grijă.

Superioritatea umflată cu care dădu aceste sfaturi îl făcu să pară de două ori mai voluminos decît era în realitate, și de patru ori mai bătăios.

— Dă-mi voie să te sfătuiesc să privești adevărul în față, urmă Stryver. Și eu l-am privit în față, dar de pe poziția mea diferită; privește-l și tu, de pe poziția ta. Ia-ți pe cineva care să-ți poarte de grijă. N-are a face că nu guști tovărășia femeilor, că nu le înțelegi, că ești lipsit de tact față de ele. Găsește-ți pe cineva. Găsește-ți o femeie respectabilă, care să aibă o mică proprietate — gen proprietăreasă de camere mobilate — și ia-o de nevastă, ca să-ți asiguri bătrînețile. Asta-i ce-ți trebuie ție. Gîndește-te la lucrul ăsta, Sydney.

— O să mă gîndesc la lucrul ăsta, răspunse Sydney.

OMUL PLIN DE GINGĂȘIE

După ce luă hotărîrea mărinimoasă de a oferi fiicei doctorului acest mare noroc, domnul Stryver decise să o încunoștiințeze de fericirea ce dăduse peste ea, încă înainte de a pleca în vacanța mare. Dezbătu problema în sinea lui și ajunse la concluzia că ar fi bine să depășească rapid toate preliminariile, astfel încît să poată stabili după aceea în tihnă dacă să-i acorde mîna lui cu o săptămînă sau două înainte de Sfîntul Mihail sau în mica vacanță de Crăciun.

În ce privește soliditatea argumentelor din procesul de față, nu avea nici un fel de îndoială, și-și vedea calea deschisă spre verdict. Dacă pledezi în fața juriului pe baza unor temeinice argumente lumești — singurele argumente vrednice a fi luate în seamă — procesul devine limpede, și nu are nici un punct vulnerabil. El își asuma rolul reclamantului și depoziția lui nu avea nevoie să fie supusă unui interogatoriu; avocatul pîrîtului o să expună cazul în două cuvinte, iar juriul nici măcar nu va avea nevoie să se retragă ca să delibereze. După ce-l revizui în minte, judecătorul Stryver ajunse la concluzia că proces mai limpede nici că putea să existe.

În consecință, domnul Stryver își inaugură vacanța mare cu o invitație făcută domnișoarei Manette de a-l însoți la teatrul de vară Vauxhall; invitația fiind refuzată, o pofti la Ranelagh; și această invitație căzînd, nu-i rămase decît să se înfățișeze în Soho și acolo să-și declare nobila intenție.

Deci domnul Stryver o porni pe drumul dintre Temple și Soho, în frageda pruncie a vacanței mari. Oricine l-ar fi văzut năpustindu-se spre Soho, cînd de fapt se găsea încă în Temple Bar, grăbindu-se de-a lungul caldarîmului și îmbrîncind în lături pe toți cei slabi, ar fi constatat cît era de solid și de puternic.

Cum drumul său trecea pe lîngă Banca Tellson, și cum domnul Stryver era pe de o parte clientul băncii, iar pe de alta știa că domnul Lorry e prietenul intim al familiei Manette, îi veni ideea să facă o vizită la bancă, pentru a-i revela domnului Lorry lumina ce strălucea la orizontul Soho. Așadar, împinse ușa hîrîind răgușit din gîtlej, se poticni pe cele două

trepte, în jos, trecu pe lîngă cei doi casieri antici și dete buzna în cămăruța dosnică și mucegăită unde domnul Lorry ședea în fața unor mari registre cu pătrățele pentru cifre, sub fereastra cu bare de oțel perpendiculare, de parcă ar fi fost și ea împărțită în pătrățele pentru cifre.

— Helo ! strigă domnul Stryver. Ce mai faci? Sper că bine.

Era o ciudățenie a lui Stryver că întotdeauna părea prea mare în orice loc, în orice spațiu. Părea atît de mare pentru Banca Tellson, încît bătrînii funcționari din cele mai îndepărtate colțuri înălțară priviri mustrătoare ca și cum prezența lui îi strivea de pereți. Însăși „firma", care-și citea cu măreție ziarul, într-un plan ceva mai distanțat, se ghemui nemulțumit, ca și cum căpățîna lui Stryver i s-ar fi îndesat în însăși deschizătura vestei împovărată de responsabilități.

Discretul domn Lorry întrebă pe tonul-mostră pe care l-ar fi recomandat altora în asemenea împrejurări:

— Ce mai faceți, domnule Stryver? Ce mai faceți, domnule? și dădu mîna cu el.

Felul lui de a strînge mîna avea o caracteristică lesne de observat la toți funcționarii Băncii Tellson, care dădeau mîna cu un client în timp ce „firma" impregna atmosfera. Dădeau mîna într-un fel impersonal, ca și cum o dădeau în numele Băncii Tellson.

— Ce pot face pentru dumneavoastră, domnule Stryver? întrebă domnul Lorry pe tonul lui de afaceri.

— A, nimic, mulțumesc; am dorit să-ți fac o vizită particulară, domnule Lorry, am venit pentru o mică discuție particulară.

— Ah, da? spuse domnul Lorry, plecînd urechea, în timp ce ochii i se îndreptau către „firmă".

— Am de gînd, începu domnul Stryver, rezemîndu-și confidențial brațele pe biroul care, deși era dublu, păru pe loc să nu fie decît o jumătate de birou, am de gînd, domnule Lorry, să mă însor cu micuța și drăgălașa dumitale prietenă, domnișoara Manette.

— Oh, vai de mine ! exclamă domnul Lorry, frecîndu-și bărbia și privind cu îndoială la vizitatorul său.

— „Oh, vai de mine", domnule? repetă domnul Stryver, trăgîndu-se îndărăt. Oh, vai de dumneata, domnule? Ce înțelegi prin aceste cuvinte, domnule Lorry?

— Ce înțeleg? răspunse omul de afaceri. Înțelesul cuvintelor mele este, desigur, plin de prietenie și de prețuire, și găsesc că-ți face mare onoare și — pe scurt, înțelesul lor este tot ceea ce ți-ai putea dori. Dar... zău așa, domnule Stryver... Domnul Lorry se opri din vorbă și clătină din cap privindu-l într-un fel curios, ca și cum s-ar fi văzut nevoit să adauge în sinea lui: „Asta-i prea de tot și realmente prea ne izbim de dumneata!"

— Ia te uită! zise Stryver, plesnind biroul cu mîna-i aprigă, căscînd larg ochii și respirînd adînc. Să mă bată Dumnezeu dacă te înțeleg, domnule Lorry!

Domnul Lorry își trase, pe ambele urechi, peruca strîmtă, și mușcă pana de scris.

— Ei, fir-ar să fie, strigă Stryver, cu ochii la el. Ce, nu sînt bun de însurătoare?

— O, ba da. Da. Da, ești bun de însurătoare. Dacă zici bun de însurătoare, apoi sigur că ești!

— N-am o situație înfloritoare?

— O, dacă-i vorba de situație înfloritoare, ai.

— N-am perspective frumoase?

— Cît despre perspective, răspunse domnul Lorry bucuros că mai poate fi de acord cu ceva, nimeni nu ți le poate pune la îndoială.

— Atunci, ce naiba vrei să spui, domnule Lorry? întrebă Stryver vizibil supărat.

— Mă rog, eu... vrei să te duci chiar acum la ei?

— Direct! răspunse Stryver, izbind cu pumnul în masă.

— Eu să fiu în locul dumitale nu m-aș duce.

— De ce? se stropși Stryver. Uite ce-i, am să te strîng cu ușa, urmă el, amenințîndu-l prin clătinarea unui deget justițiar. Dumneata ești un om de afaceri și deci trebuie să ai un motiv serios. Expune-l. De ce nu te-ai duce dac-ai fi în locul meu?

— N-aș întreprinde asemenea demers fără să am un motiv temeinic de a crede că voi avea succes.

— Să fiu al naibii! exclamă Stryver. Asta-i mai tare ca orice!

Domnul Lorry privi în depărtare, spre distanta „firmă", apoi își întoarse privirile la Stryver cel mîniat foc.

— Poftim, zise acesta, am în față un om de afaceri... un om în vîrstă... un om cu experiență... care lucrează la o bancă... și după ce-i înșir trei motive capitale menite să-mi

asigure succesul, îmi răspunde că n-am nici un motiv temeinic. Şi o spune cu capul pe umeri! remarcă domnul Stryver, accentuînd ciudăţenia, ca şi cum ar fi fost infinit mai natural dacă domnul Lorry ar fi spus-o cu capul tăiat.

— Cînd vorbesc de succes, mă refer la succesul faţă de tînăra domnişoară; şi cînd vorbesc de cauze şi raţiuni menite să facă posibil succesul, mă gîndesc la acele cauze şi raţiuni care au trecere la această domnişoară. Domnişoara, bunul meu domn, spuse domnul Lorry lovindu-l uşor pe domnul Stryver pe braţ, domnişoara! Domnişoara înainte de orice!

— Vrei să spui, domnule Lorry, replică Stryver, împieptoşîndu-se, că, după părerea dumitale, domnişoara în chestiune e o gîsculiţă mofturoasă?

— Nu asta vreau să spun. Ceea ce vreau eu să spun, domnule Stryver, răspunse domnul Lorry, roşu ca para focului, este că nu rabd să aud pe nimeni vorbind despre această domnişoară într-un mod lipsit de respect; şi că dacă aş întîlni pe cineva — ceea ce nădăjduiesc să nu se întîmple — cu un gust atît de grosolan şi cu un temperament atît de nesocotit încît nu şi-ar putea reţine vorbele lipsite de respect cu privire la această domnişoară, aici la biroul meu, nici măcar Banca Tellson nu m-ar putea împiedica să-i spun în faţă ce gîndesc despre el.

Obligaţia de a se înfuria pe un ton înăbuşit umflase primejdios vinele domnului Stryver cînd fusese rîndul acestuia să se înfurie; acum însă, cînd era rîndul domnului Lorry, nici vinele acestuia, oricît ar fi fost ele de cuminţi, nu se găseau într-o stare mai bună.

— Asta am ţinut să-ţi spun, domnule, încheie domnul Lorry. Şi te rog să nu te îndoieşti de acest lucru.

O bucată de timp, domnul Stryver nu spuse nimic, ci se mulţumi să sugă capătul unei rigle, apoi începu să-şi ciocănească dantura cu ea, în ritmul unei melodii, ceea ce-i dădea probabil dureri de dinţi. În cele din urmă, sparse tăcerea stingheritoare spunînd:

— Asta-i ceva neaşteptat pentru mine, domnule Lorry. Deci mă sfătuieşti să nu mă duc în Soho şi să nu-mi ofer mîna — mîna mea, a lui Stryver de la Curtea Supremă?

— Îmi ceri sfatul, domnule Stryver?

— Da.

— Foarte bine. Atunci ţi-l dau, şi dumneata l-ai repetat mai înainte foarte corect.

— Și tot ce pot spune, rîse Stryver ofensat, este că acest lucru... ha! ha!... depășește tot ce mi-a fost dat să cunosc, în trecut, prezent și viitor.

— Înțelege-mă bine, urmă domnul Lorry, în calitate de om de afaceri n-aș fi în măsură să-mi dau părerea în această chestiune, pentru că în calitate de om de afaceri nu o cunosc. Dar ca vechi prieten, care a purtat-o pe domnișoara Manette în brațe, care e omul de încredere al domnișoarei Manette și al tatălui ei, și care le nutrește amîndurora o adîncă afecțiune, mi-am spus părerea. Nu eu sînt acela care a provocat această confidență, ține minte! Acum, spune-mi, socotești că s-ar putea să nu am dreptate?

— Nu spun una ca asta! răspunse Stryver fluierînd. Eu nu-mi pot asuma răspunderea de a atribui bun-simț unei terțe persoane; pot doar să constat singur dacă are sau nu. La anumite persoane presupun existența bunului-simț; iar dumneata presupui existența unor nonsensuri de afectare și răsfăț. Pentru mine e ceva cu totul nou, dar cred că ai dreptate.

— Ceea ce presupun eu, domnule Stryver, prefer să formulez singur. Și înțelege-mă bine, spuse domnul Lorry din nou cu obrajii ca para focului, nu dau voie nimănui — nici chiar Băncii Tellson — să formuleze în numele meu ceea ce presupun eu.

— Ei! Îți cer scuze.

— Le primesc. Mulțumesc. Uite, domnule Stryver, ce voiam să-ți spun: s-ar putea să fie neplăcut pentru dumneata să constați că te-ai înșelat; s-ar putea să fie neplăcut pentru doctorul Manette să-ți dea explicații, s-ar putea să fie foarte neplăcut pentru domnișoara Lucie Manette să fie explicită. Dumneata știi în ce termeni am onoarea și plăcerea de a mă găsi cu această familie. Dacă dorești, aș putea, fără să te angajez în nici un fel și fără să te reprezint în nici un fel, să încerc să corectez sfatul pe care ți l-am dat, străduindu-mă să observ lucrurile și să le chibzuiesc sub acest unghi nou. Dacă vei fi nemulțumit de rezultatul meu, vei putea să-i verifici singur temeinicia; dacă, dimpotrivă, te vei declara satisfăcut, și dacă situația va fi aceea pe care o întrevăd acum, înseamnă că veți fi cu toții cruțați de ceea ce-i preferabil să fiți cruțați. Ce părere ai?

— Cît timp m-ar reține chestia asta în oraș?

— O, e o problemă doar de cîteva ore. M-aș duce astă-seară în Soho, și după ce plec de acolo pot veni direct la dumneata.

— Atunci accept, zise Stryver; nu mă mai duc acum la ei, de altfel nici nu ardeam s-o fac; accept și te aștept să treci deseară pe la mine. Bună ziua.

Domnul Stryver se răsuci pe călcîie și o zbughi afară din bancă, dezlănțuind în trecerea sa un asemenea uragan, încît cei doi funcționari bătrîni avură nevoie să-și adune toate rămășițele de putere pentru a se menține înclinați îndărătul ghișeelor lor. Aceste venerabile și fragile persoane erau surprinse întotdeauna de public în acțiunea de a se înclina, și circula părerea că, atunci cînd se înclinau la ieșirea unui client, rămîneau în această poziție, în biroul gol, pînă cînd se înclinau la sosirea altui client.

Avocatul era suficient de ager încît să-și dea seama că omul de afaceri nu s-ar fi hazardat să meargă atît de departe în afirmarea opiniilor lui dacă acestea nu ar fi avut baza solidă a unei certitudini morale. Deși nu era pregătit să înghită un asemenea hap, îl împinse pe gît în jos.

„Și-acum, vorbi în sinea lui domnul Stryver scuturîndu-și degetul justițiar în direcția imobilului Temple, nu pot să ies basma curată din povestea asta decît întorcînd totul cu fața-n jos."

Era un tertip al tacticianului de la Old Bailey, în care află mare ușurare. „N-ai să mă joci tu pe mine, domnișoară, ci eu pe tine."

În consecință, cînd în acea noapte, pe la ora zece, domnul Lorry veni la el, domnul Stryver, înfundat pînă-n gît într-un morman de volume și de hîrtii adunate în acest scop, părea să aibă în minte orice altceva în afară de subiectul care-l preocupase dimineața. Ba chiar manifestă surpriză cînd dădu cu ochii de domnul Lorry, față de care se arătă cu totul distrat și absorbit.

— Ei bine, zise binevoitorul emisar după o jumătate de oră de zadarnice încercări de a-l aduce la subiect, am fost în Soho.

— În Soho? repetă domnul Stryver, cu indiferență. Ah, da, desigur! Unde mi-e capul?

— Și nu mai am nici o îndoială că lucrurile stau așa cum am spus eu. Părerea mi-a fost confirmată și repet sfatul pe care ți l-am dat.

— Te asigur, răspunse domnul Stryver, în felul cel mai prietenesc posibil, că îmi pare rău de dragul dumitale și de dragul sărmanului ei tată. Îmi închipui că trebuie să fie un subiect dureros pentru familie; hai să nu mai vorbim despre asta!

— Nu înțeleg, răspunse domnul Lorry.

— Cred, cred, îl asigură domnul Stryver, dînd din cap într-un fel menit să-l aline pe celălalt și să pună capăt discuției, dar n-are a face, n-are a face!

— Ba are a face, stărui domnul Lorry.

— Nu, n-are a face; te încredințez că n-are. Am crezut în mod fals că există minte acolo unde nu există, și că există o ambiție lăudabilă, acolo unde de fapt nu e; dar mi-am îndreptat greșeala și nimeni n-a avut de suferit. Și în trecut fetele tinere au săvîrșit adeseori asemenea nebunii, și au ajuns apoi să se căiască în sărăcie și-n beznă. Dacă stau să judec altruist, regret că povestea a căzut baltă, pentru că ar fi fost un lucru foarte profitabil pentru ceilalți, din punct de vedere social; dacă stau să judec egoist, sînt bucuros că a căzut, deoarece pentru mine ar fi fost un lucru neprofitabil din punct de vedere social — nu-i necesar să spun că eu nu aveam nimic de cîștigat. Dar nimeni n-a avut de suferit. N-am cerut-o în căsătorie pe tînără și, fie vorba între noi, acum că mă gîndesc mai bine nu sînt deloc sigur că m-aș fi angajat chiar pînă acolo. Domnule Lorry, micile vanități și aiureli ale fetelor fără minte nu pot fi controlate; niciodată nu trebuie să te amăgești c-ai s-o poți face, ca să nu rămîi dezamăgit. Nu, te rog, nu mai spune nici un cuvînt. Îți repet, îmi pare rău numai de dragul altora, dar în ce mă privește sînt bucuros. Și îți sînt foarte îndatorat că mi-ai dat sfatul pe care mi l-ai dat; o cunoști pe tînără mai bine decît o cunosc eu, ai avut dreptate, n-ar fi ieșit nimic bun.

Domnul Lorry era atît de năucit, că se uita cu gura căscată la domnul Stryver care-l împingea spre ușă, cu aparența că toarnă balsamul mărinimiei, îngăduinței și înțelegerii peste capul lui buimac.

— Împacă-te cu soarta, bunul meu domn, îl consola Stryver, și să nu mai vorbim despre asta; îți mulțumesc încă o dată pentru sfatul pe care mi l-ai dat; noapte bună!

Înainte de a ști pe ce lume se află, domnul Lorry se trezi afară, în noapte. Domnul Stryver se întinse pe canapea, clipind, cu ochii în tavan.

OMUL LIPSIT DE GINGĂȘIE

Dacă Sydney Carton strălucea vreodată, apoi neîndoielnic că nu în casa doctorului Manette se întîmpla acest lucru. Venise adeseori pe acolo de-a lungul unui an întreg și întotdeauna își păstrase aceeași înfățișare trîndavă, îmbufnată și posacă. Cînd se străduia să vorbească vorbea bine; dar norul acelei depline nepăsări, care-l învăluia în umbra-i fatală, se lăsa arareori străpuns de lumina dinlăuntrul său. Și totuși se sinchisea îndeajuns de străzile care împrejmuiau casa doctorului Manette, și de pietrele nesimțitoare care pavau aceste străzi. Nopți în șir, cînd vinul nu izbutea să-i aducă o vremelnică bucurie, rătăcea, pierdut și nefericit, pe acele străzi; și de multe ori zorii posomorîți îi aflau silueta singuratică zăbovind pe acolo; continua să zăbovească și cînd primele raze de soare decupau în reliefuri puternice uitatele podoabe de arhitectură ale turlelor de biserică și ale trufașelor palate, așa cum, poate, ceasul acela de tihnă scotea la lumină și în cugetul lui sensul ascuns al unor simțăminte mai bune, altminteri uitate și de neatins. În ultima vreme, patul neglijat din Temple îl adăpostise mai rar ca oricînd; și de multe ori, după ce se trîntise abia de cîteva minute pe pat, se scula și pornea iar să bîntuie prin acele locuri.

Într-o zi de august, cînd domnul Stryver (după ce-l înștiințase pe șacalul său că „se răzgîndise în ce privește chestia aia cu însurătoarea") își transportase „gingășia" în Devonshire, și cînd privelиștea și miresmele florilor de pe străzile din City răspîndeau pribege unduiri de bunătate pentru cei răi, de sănătate pentru cei bolnavi și de tinerețe pentru cei bătrîni, tălpile lui Sydney continuau să bătătorească aceleași pietre. Dar pașii săi, din nehotărîți și haihui, deveniră deodată însuflețiți de o țintă, și întru împlinirea acestei ținte îl purtară la ușa doctorului.

Fu condus la primul cat, unde o găsi pe Lucie singură, cu lucrul ei de mînă. În prezența lui Carton, Lucie nu se simțea niciodată la largul ei, și-l primi cu oarecare stinghereală în timp ce tînărul se așeza lîngă măsuța de lucru. Dar privindu-i fața, după ce schimbaseră primele fraze convenționale, observă la el o schimbare.

— Mă tem că nu te simți bine, domnule Carton.

— N-am nimic. Dar viața pe care o duc eu, domnișoară Manette, nu-i dătătoare de sănătate. La ce te poți aștepta din sau de pe urma unor atari rătăciri?

— Dar nu e... iartă-mă; întrebarea mi-a scăpat de pe buze... nu e păcat să duci o asemenea viață?

— Dumnezeu știe că e o rușine.

— Atunci de ce n-o schimbi?

Privindu-l din nou cu blîndețe, fu surprinsă și întristată să-i vadă lacrimi în ochi. Lacrimi tremurau și-n glasul lui cînd îi răspunse:

— E prea tîrziu. Niciodată nu voi mai putea să mă îndrept. O să decad tot mai jos, și o să fiu tot mai rău.

Își rezemă cotul de măsuța ei și își acoperi ochii cu palma. Măsuța tremură în tăcerea care urmă.

Lucie nu-l văzuse niciodată înduioșat și se simțea foarte mîhnită. Știind-o astfel, Carton continuă fără s-o privească:

— Te rog să mă ierți, domnișoară Manette, mă las doborît înainte de a-ți fi spus ceea ce doresc să-ți spun. Vrei să mă asculți?

— Dacă acest lucru o să-ți facă bine, domnule Carton, dacă o să te facă mai fericit, sînt bucuroasă să te ascult.

— Dumnezeu să te binecuvînteze pentru această dulce milă.

După un timp, își îndepărtă mîna de pe față și vorbi cu glas ferm.

— Să nu-ți fie teamă de cele ce-am să-ți spun. Nu da îndărăt în fața a nimic din ce-ți voi spune. Sînt ca un om care a murit foarte tînăr. Toată viața mea s-a și scurs.

— Nu, domnule Carton. Sînt sigură că partea cea mai bună a vieții dumitale urmează să vină; sînt convinsă că vei putea deveni mult, mult mai vrednic de dumneata însuți.

— Așa gîndești dumneata, domnișoară Manette, și cu toate că eu știu mai bine — cu toate că deslușesc mai bine tainele propriei mele inimi înrăite — n-o să-ți uit niciodată cuvintele.

Lucie era palidă și tremura. El îi veni în ajutor cu o neclintită deznădejde în ceea ce-l privea, care făcea ca această întrevedere să nu semene cu nici o alta din lume.

— Domnișoară Manette, dacă ar fi fost cu putință să răspunzi iubirii omului pe care-l vezi în fața dumitale — așa dărîmat, irosit, bețiv, cum îl știi că este — el ar fi

fost conștient, în această zi și în acest ceas, în pofida fericirii sale, că n-ar fi putut decît să te tîrască în mizerie, în durere și căință, că te-ar fi vătămat, te-ar fi distrus, te-ar fi tras după el în mocirlă. Știu foarte bine că nu poți nutri nici o afecțiune pentru mine; nici nu-ți cer; ba chiar sînt recunoscător că așa ceva e cu neputință.

— Și fără afecțiune, n-aș putea să te ajut, domnule Carton? N-aș putea să te readuc — din nou te rog să mă ierți — pe o cale mai bună? N-aș putea în nici un fel să-ți răsplătesc destăinuirea? Știu că e o destăinuire, spuse ea cu modestie, după o scurtă șovăială și cu lacrimi sincere în ochi, și știu că nu o vei mai face nimănui altcuiva. N-aș putea s-o folosesc spre binele dumitale, domnule Carton?

Carton clătină din cap.

— Spre nici un fel de bine, domnișoară Manette. Nu. Dacă vei binevoi să mă mai asculți încă puțin, vei fi făcut tot ce se poate face pentru mine. Doresc să știi că ești cel din urmă vis al sufletului meu. În degradarea mea, nu am fost chiar atît de decăzut încît priveliștea dumitale, împreună cu a tatălui dumitale, și a acestui cămin pe care dumneata l-ai făcut să fie astfel, să nu stîrnească în mine vechi umbre pe care de mult le crezusem stinse. De cînd te-am cunoscut pe dumneata, am fost ros din nou de o remușcare pe care o socotisem tocită pentru totdeauna, și am auzit șoapta unor glasuri ce-mi dădeau ghes să mă ridic din noroi, glasuri pe care le crezusem amuțite pe veci. Au încolțit în mine gînduri nedeslușite legate de noi strădanii, de reluarea vieții de la capăt, de smulgerea din lene și din plăcerile simțurilor, de nou avînt în lupta de mult părăsită. Un vis, totul nu-i decît un vis, care sfîrșește în gol, și-l lasă pe cel adormit să zacă unde zace, dar doresc să știi că dumneata ai inspirat acest vis.

— Și nu va lăsa chiar nimic în urmă-i? O, domnule Carton, mai gîndește-te! Mai încearcă!

— Nu, domnișoară Manette, în tot lungul acestui vis am știut că nu-l merit. Și totuși am avut slăbiciunea, și am încă această slăbiciune, de a dori să afli cu cîtă neașteptată dibăcie ai atițat mormanul de scrum, care sînt eu, prefăcîndu-l în foc — dar un foc ce nu poate fi despărțit de propria-mi natură, un foc care nu stimulează nimic, nu luminează nimic, nu slujește la nimic, ci doar arde consumîndu-se în el însuși.

— Domnule Carton, din moment ce am avut nefericirea de a te face să suferi mai mult decît înainte de a mă fi cunoscut...

— Nu spune una ca asta, domnișoară Manette, dacă cineva ar putea vreodată să-mi facă bine, apoi dumneata ești aceea. Nu dumneata vei fi cauza decăderii mele.

— Dar din moment ce starea de spirit pe care mi-ai descris-o poate, oricum, să fie atribuită înrîuririi mele — asta voiam să spun, dacă mă fac bine înțeleasă — n-aș putea, cumva, să te înrîuresc și în bine? N-am nici o putere asupra dumitale care să te împingă și la bine?

— Domnișoară Manette, am venit aici ca să înfăptuiesc maximum de bine de care mă simt eu în stare. Îngăduie-mi să port cu mine, în tot restul vieții mele rătăcite, amintirea faptului că mi-am deschis inima în fața dumitale — că ești ultimul om din această lume în fața căruia am făcut-o; și că, în acel moment, mai exista în mine ceva ce ai putut deplînge și compătimi.

— Ceva care, te implor din toată inima să crezi, domnule Carton, e în stare să împlinească lucruri mult mai bune.

— Nu mă mai implora să cred așa ceva, domnișoară Manette, m-am pus la încercare și mă cunosc mai bine. Te întristez; voi căuta să mă apropii repede de sfîrșit. Ai să-mi dai voie să cred, cînd îmi voi reaminti de această zi, că ultima destăinuire pe care am făcut-o în viața mea a fost adăpostită în inima dumitale pură și nevinovată, și că va rămîne acolo, în singurătatea ei, fără a fi împărtășită de nimeni altcineva?

— Dacă acest lucru îți aduce mîngîierea, atunci da.

— Nici măcar de acela care ți-e cel mai drag în viață?

— Domnule Carton, răspunse tînăra după o pauză agitată, taina este a dumitale și nu a mea, îți făgăduiesc s-o respect.

— Îți mulțumesc. Și, din nou, Domnul să te binecuvînteze.

Îi înălță mîna la buze și se îndreptă spre ușă.

— Domnișoară Manette, să nu ai teamă că voi încerca vreodată să reiau această discuție, fie chiar și printr-o vorbă aruncată în treacăt. Niciodată nu mă voi mai referi la ea. Dac-aș fi mort și tot n-ai putea fi mai sigură de acest lucru. În ceasul morții voi evoca o singură amintire sfîntă — pentru care îți voi mulțumi și te voi binecuvînta — și anume că ultima dezvăluire a ființei mele am făcut-o în

fața dumitale, și că numele meu, păcatele mele, durerile mele au fost purtate cu îngăduință în inima dumitale. Mă rog ca această inimă să fie scutită de orice poveri și să cunoască fericirea.

Sydney Carton era atît de diferit de cel care păruse a fi, și era un lucru atît de dureros să te gîndești cît de mult irosise din el însuși, și cît de mult păstra încă în el, încît Lucie Manette îi plînse de milă cu lacrimi amare, în timp ce el stătea în ușă, privind-o.

— Fii mîngîiată! Eu nu sînt vrednic de asemenea simțăminte, domnișoară Manette. Încă un ceas sau două, și mîrșavii mei tovarăși, și mîrșavele deprinderi pe care le disprețuiesc dar cărora nu le pot rezista mă vor face mai nedemn de asemenea lacrimi decît ultimul dintre vagabonzii care-și tîrăsc pașii pe drum. Fii mîngîiată! Dar, în străfundurile mele, voi fi întotdeauna față de dumneata cel ce sînt acum, deși aparent voi fi același pe care l-ai cunoscut și pînă azi. Penultima rugăminte pe care ți-o fac este să crezi acest lucru despre mine.

— Îl cred, domnule Carton.

— Și ultima rugăminte din toate va fi următoarea; și o dată cu ea, te voi scuti de prezența unui oaspete cu care știu că nu ai nimic comun, și de care te desparte o prăpastie fără fund. E zadarnic să o spun, dar țîșnește din sufletul meu. Pentru dumneata, și pentru oricine ți-ar fi drag, sînt în stare să fac orice. Dacă existența mea ar fi de asemenea natură încît să-mi ofere prilej sau posibilitate de sacrificiu, aș face orice sacrificiu pentru dumneata și pentru cei ce-ți sînt dragi. Încearcă să-ți amintești despre mine, cîndva, în vremuri de tihnă, că măcar în această unică privință am fost de o arzătoare sinceritate. Va veni un timp, un timp care n-o să întîrzie mult, cînd noi legături se vor forma în jurul dumitale — legături care te vor uni mai tandru și mai puternic de căminul pe care făptura dumitale îl împodobește — cele mai scumpe legături cu care poți fi binecuvîntată și bucurată. O, domnișoară Manette, cînd imaginea chipului unui tată fericit se va înălța spre dumneata, cînd îți vei vedea luminoasa frumusețe multiplicată la picioarele dumitale, spune-ți, cînd și cînd, că există un om care și-a

jertfit viața pentru ca o altă viață dragă dumitale să-ți rămînă alături.

Îi mai spuse un „Bun rămas" și un ultim „Domnul să te binecuvînteze" și o părăsi.

Capitolul XIV

CINSTITUL NEGUSTOR

În timp ce ședea pe scăunașul lui în Fleet-street, avîndu-l alături pe băiețandrul lui pocit, domnului Jeremiah Cruncher i se perindau zilnic prin fața ochilor un mare număr și o mare varietate de oameni în continuă mișcare. Cine ar fi putut să șadă, pe orice s-ar fi nimerit, în Fleet-street, în timpul orelor de vîrf ale zilei, și să nu fie amețit și asurzit de cele două imense procesiuni, una îndreptîndu-se spre apus, în direcția soarelui, cealaltă spre răsărit, opusă soarelui, și ambele de fapt îndreptîndu-se către plaiurile aflate dincolo de zarea roșie și purpurie unde apune soarele?

Sugîndu-și firul de pai, domnul Cruncher ședea contemplînd cele două șuvoaie omenești, asemenea acelui țăran păgîn care a rămas la datorie preț de cîteva veacuri, veghind un rîu — cu deosebirea că Jerry nu se aștepta să le vadă secînd. Și nici n-ar fi fost de dorit să se aștepte la așa ceva, pentru că o părticică din veniturile lui provenea din pilotarea unor doamne sfielnice (cele mai multe bine îmbrăcate și trecute de cumpăna vieții) din șuvoiul de pe partea Băncii Tellson pe țărmul celălalt. Oricît de scurtă ar fi fost tovărășia în asemenea cazuri, doamna în cauză stîrnea pînă-ntr-atît interesul domnului Cruncher, încît acesta nu pierdea niciodată prilejul să-i exprime dorința-i vie de a avea onoarea să bea în sănătatea ei. Și din pomenile oferite în vederea împlinirii unui scop atît de binevoitor, își rotunjea domnul Cruncher finanțele, așa cum s-a arătat.

Cîndva, un poet s-a așezat pe un scăunaș într-o piață publică și a meditat în văzul oamenilor. Domnul Cruncher, așezat pe un scăunaș într-o piață publică, dar nefiind poet, medita cît mai puțin posibil, în schimb se uita în jur.

Se nimeri să-și petreacă timpul în acest fel tocmai într-un anotimp cînd mulțimea se rărise, femeile întîrziate erau puține la număr, și cînd afacerile sale mergeau în general atît de prost, încît încolțise în inimă bănuiala că doamna Cruncher o fi „îngenuncheat" iarăși, cînd atenția îi fu atrasă de-o neobișnuită procesiune ce se scurgea pe Fleet-street spre apus. Uitîndu-se într-acolo, domnul Cruncher deslușì un soi de înmormîntare care se apropia, dar poporul se împotrivea acestei înmormîntări, ceea ce isca vacarm.

— Tinere Jerry, porunci domnul Cruncher adresîndu-se vlăstarului său, vine o înmormîntare!

— Uraaa, tată! strigă tînărul Jerry.

Exclamația euforică a tînărului gentilom avea o semnificație misterioasă. Gentilomul mai vîrstnic primi însă cu atîta neînțelegere strigătul, încît așteptă să se ivească un prilej și-i trase o urecheală băiatului.

— Ce-ți veni? La ce tot răcnești „uraa"? Ce vrei să-i dai a înțelege tatălui tău, gloabă sfrijită ce ești? Băiatu' ăsta se-ntrece cu gluma, zău așa! grăi domnul Cruncher fără să-l slăbească din ochi. Ia te uită, el și uralele lui! Să nu-mi mai audă urechile una ca asta, că-ți ard una de nu te vezi! Ai înțeles?

— Da' n-am vrut să fac nimica rău, protestă junele Jerry, frecîndu-și urechea.

— Atunci las-o baltă! ceru domnul Cruncher. Să nu mai aud de „nimica rău" ăsta al tău. Ia urcă-te colo și uită-te la mulțime!

Fiul se supuse; mulțimea se apropia din ce în ce; mulțimea răcnea și șuiera în jurul unui dric ponosit, urmat de o singură trăsură ponosită, în care se afla un singur jeluitor, împopoțonat cu gătelile jerpelite considerate ca esențiale pentru demnitatea poziției sale. Dar această poziție nu prea părea să-i fie pe plac, în mijlocul gloatei care sporea întruna în jurul lui, luîndu-l în rîs, strîmbîndu-se la el, mîrîind întruna și strigîndu-i: „Huo! Iscoade! Ptiu! Huo! Iscoade!", laolaltă cu multe alte complimente, prea numeroase și prea tari ca să le mai repetăm.

Înmormîntările exercitau întotdeauna o deosebită atracție asupra domnului Cruncher; ori de cîte ori trecea vreo înmormîntare pe lîngă Banca Tellson, toate simțurile domnului Cruncher stăteau la pîndă și el însuși devenea foarte atît at. De aceea, firește, o înmormîntare cu un public

atît de neobișnuit îi stîrni curiozitatea la culme, ceea ce-l făcu să se adreseze primului om care trecu pe lîngă el:

— Ce e, frate-miu? Ce se întîmplă?

— Nu știu, răspunse omul. Iscoade! Huo! Ptiu! Iscoade!

Întrebă pe un altul:

— Cine e?

— Nu știu, răspunse și acesta, ducîndu-și însă mîinile pîlnie la gură și vociferînd cu neobișnuit avînt și cu cea mai aprinsă ardoare: Iscoade! Huo! Ptiu, ptiu! Is-coa-de!

În cele din urmă dădu peste o persoană mai bine informată asupra particularităților cazului, de la care află că înmormîntarea aceasta era înmormîntarea unuia Roger Cly.

— Era iscoadă? se interesă domnul Cruncher.

— Iscoadă plătită de Old Bailey, îl informă interlocutorul. Huo! Ptiu! Huo! Iscoadele de la Old Bailey!

— Ei, asta-i! exclamă Jerry amintindu-și de procesul la care luase parte. Doar l-am văzut. Și-i mort?

— Mort ca un cîine mort, răspunse celălalt. Trageți-i afară! Hei! Iscoade! Scoateți-i afară! Iscoade!

Ideea păru atît de rezonabilă, în absența oricărei alteia, încît gloata și-o însuși cu entuziasm și, repetînd în gura mare sugestia de a-i trage afară, de a-i scoate afară, oamenii împresurară strîns cele două vehicule, care se văzură nevoite să oprească. Cînd mulțimea deschise portiera trăsurii, unicul jeluitor dădu să opună rezistență și într-o clipă se trezi în mîinile lor; dar fu atît de iute, și știu atît de bine să-și folosească timpul, încît un minut mai tîrziu fugea de rupea pămîntul pe o străduță laterală, după ce-și lepădase haina, pălăria, crepul lung de doliu de la pălărie, batista albă de la piept și simbolicele lacrimi.

Mulțimea sfîșie toate acestea în bucăți, aruncîndu-le cu mare veselie în cele patru vînturi, în timp ce negustorii se grăbiră să-și închidă prăvăliile; căci gloata, în acele timpuri, nu se dădea înapoi de la nimic și era foarte de temut. Ajunseseră să deschidă dricul și să tragă coșciugul afară, cînd o minte și mai luminată sugeră că mai bine să-l petreacă cu toții pînă la destinație, veselindu-se și chefuind. Cum era mare nevoie de propuneri practice, aceasta din urmă fu primită cu aclamații și trăsura se umplu pe dată cu opt oameni înăuntru și o duzină pe dinafară, iar pe acoperișul dricului se cățărară atîția încît abia reușiră, prin trucuri ingenioase,

să-și mențină echilibrul. Printre voluntarii din prima categorie se afla și Jerry Cruncher în persoană, care-și piti cu modestie capul țepos în colțul cel mai îndepărtat al trăsurii, spre a nu fi observat de cei de la Tellson.

Cioclii oficiali încercară să protesteze împotriva schimbărilor în ceremonial; dar, cum fluviul se afla alarmant de aproape, și cum cîteva glasuri subliniară eficacitatea unor cufundări în apă rece pentru temperarea membrilor refractari ai acelei grave profesiuni, protestele fură slabe și de scurtă durată. Procesiunea astfel remodelată porni, dricul fiind condus de un coșar — sub îndrumarea directă a vizitiului oficial, care se cocoțase alături de el, supraveghindu-l de-aproape — iar trăsura fiind condusă de un plăcintar, asistat de asemenea de șeful său de cabinet. Un ursar, figură populară a străzii, fu înrolat în convoi în chip de ornament suplimentar, înainte ca procesiunea s-o fi luat în jos pe Strand; iar ursul, care era negru și soios, dădea într-adevăr un aer funebru acelei părți de convoi în care mergea el.

Și astfel, dezordonatul puhoi își vedea de drum, bînd bere, trăgînd din pipe, urlînd cîntece — o colosală caricaturizare a durerii — și recrutînd la tot pasul nou-veniți, în timp ce prăvăliile își trăgeau obloanele în fața lor. Destinația era vechea biserică St. Pancras, afară, în cîmp. Într-un tîrziu ajunseră și acolo; năvăliră în cimitir; în cele din urmă efectuară îngropăciunea răposatului Roger Cly, așa cum le veni lor s-o facă și spre marea lor mulțumire.

O dată ce terminară cu mortul, cum gloata avea nevoie să-și procure o nouă distracție, o altă minte genială (sau poate că tot aceeași) avu năstrușnica idee de a se lega de trecătorii întîmplători, acuzîndu-i că ar fi iscoade la Old Bailey și răzbunîndu-se pe ei. În realizarea acestei șotii, năpasta căzu pe cîteva zeci de cetățeni inofensivi, care în viața lor nici nu trecuseră măcar pe lîngă Old Bailey și care se pomeniră chelfăniți și scuturați. Trecerea la sportul spargerii geamurilor, și de aici la devastarea cîrciumilor, nu însemnă decît un pas ușor și firesc. În cele din urmă, după cîteva ore, cînd mai multe dughene fură făcute praf, iar parii de demarcație fură smulși pentru a sluji drept arme spiritelor mai războinice, se răspîndi zvonul că vin gărzile. Sub efectul alarmei, gloata se topi treptat, și poate că gărzile au venit, sau poate că n-au venit, dar așa evolua în mod obișnuit prostimea aținată.

Domnul Cruncher nu luă parte la manifestările de închidere, ci rămase în cimitir, pentru a discuta și a compătimi cu groparii. Locul acela exercita asupră-i o mare reconfortare. Își procură o pipă dintr-o cîrciumă învecinată și o fumă, privind la vergelele gardului și chibzuind matur asupra locului.

— Jerry, își spuse domnul Cruncher, apostrofîndu-se în felul său obișnuit, l-ai văzut în ziua aceea pe Cly ăsta și-ai constatat cu ochii tăi că era tînăr și bine clădit!

După ce-și fumă pipa și mai rumegă o bucată de vreme, se întoarse ca să-și poată ocupa postul la Tellson înainte de ora închiderii. N-am putea spune dacă meditațiile asupra vremelniciei omului i-au afectat ficatul, sau dacă starea sănătății sale lăsa și înainte de dorit, sau dacă a urmărit numai să facă o vizită de politețe unei personalități eminente, fapt este că în drumul de întoarcere se opri pentru cîteva clipe la medicul său — un distins chirurg.

Tînărul Jerry, plin de interes filial, ținuse locul tatălui său și-i raportă la întoarcere: „Nimic de lucru". Banca se închise, funcționarii ieșiră, orologiul fu, ca de obicei, întors, iar domnul Cruncher și cu fiul său se duseră acasă la ceai.

— Acuma doresc să-ți intre bine un lucru în cap! se adresă domnul Cruncher soției sale de îndată ce dădu ochii cu ea. Dacă la noapte, treburile mele de negustor cinstit îmi ies iarăși pe dos, atunci am să știu sigur că iar te-ai rugat împotriva mea și am să te pedepsesc ca și cum te-aș fi prins eu însumi închinîndu-te.

Amărîta doamnă Cruncher scutură din cap.

— Ce, o faci chiar sub nasul meu? strigă domnul Cruncher dînd semne de mînioasă îngrijorare.

— N-am spus nimic.

— Atunci nici să nu te gîndești la nimic; dacă te gîndești e ca și cum îngenunchezi. Poți să te închini împotriva mea și într-un fel și-n altul. Las-o baltă!

— Da, Jerry.

— „Da, Jerry", o îngînă domnul Cruncher, așezîndu-se la masa de ceai. „Da, Jerry." Aici e buba! Chiar că poți spune: „Da, Jerry".

Aceste oțărîte sublinieri ale domnului Cruncher nu aveau un înțeles anume, dar le folosea și el, ca mulți alții, pentru a-și exprima în mod ironic o totală nemulțumire.

— Tu și cu „da, Jerry" al tău! urmă domnul Cruncher, mușcînd zdravăn din pîinea cu unt.

— Ieși în seara asta? îl întrebă cuviincioasa soție, cînd îl văzu îmbucînd o a doua înghițitură.

— Da.

— Tată, pot să vin și eu cu tine? întrebă fiu-su plin de însuflețire.

— Nu, nu poți. Eu mă duc... așa cum știe și maică-ta... la pescuit. Acolo mă duc. Mă duc la pescuit.

— Da' undița ți-a cam ruginit; nu-i așa, tată?

— N-are nimic.

— Și-ai să aduci pește acasă, tată?

— Dacă n-aduc, înseamnă că mîine halești răbdări prăjite, răspunse bătrînul, scuturînd din cap. Și-acuma, gata cu întrebările; nu plec pînă cînd nu te văd dormind bușteau...

Spre ora unu, bătrînul se ridică de pe scaun, scoase o cheie din buzunar, deschise un dulap încuiat, luă un sac, un drug de fier de mărime potrivită, o funie, un lanț și alte unelte de pescuit de aceeași natură. Rînduind cu îndemînare toate aceste scule, aruncă o ultimă privire sfidătoare doamnei Cruncher, stinse lumina și ieși.

Tînărul Jerry, care se prefăcuse numai a se dezbrăca, o luă în scurt timp pe urmele lui taică-su. Sub acoperămîntul întunericului, îl urmă afară din încăpere, îl urmă în jos, pe scări, în curte, pe stradă. Nu se temea că n-o să poată intra înapoi în casă, pentru că imobilul colcăia de chiriași și ușa rămînea deschisă toată noaptea.

Îmboldit de lăudabila ambiție de a studia meșteșugul și misterul cinstitului negoț întreprins de tatăl său, tînărul Jerry nu-și scăpa onoratul părinte din ochi, ținîndu-se la fel de aproape de fațadele caselor, de ziduri și uși, pe cît de apropiați îi erau ochii unul de celălalt. Onoratul părinte, care mergea înspre nord, nu făcuse cale lungă, cînd i se alătură un alt discipol al lui Izaak Walton și cei doi mărșăluiră împreună.

O jumătate de oră mai tîrziu, trecuseră de felinarele somnoroase și de paznicii de noapte și mai somnoroși și o porniră pe un drumeag pustiu. Aici, li se alătură un al treilea pescar — dar totul se produse atît de pe mutește, încît, dacă tînărul Jerry ar fi fost superstițios, ar fi putut crede că cel de-al doilea membru al echipajului se despicase, pe neașteptate, în două.

Cei trei merseră înainte, Jerry merse și el înainte, pînă cînd cei trei se opriră pe un dîmb ce se înălța la marginea șoselei. Sus, pe dîmb, era un zid scund de cărămidă ce susținea un gard din vergele de fier. La umbra dîmbului și a zidului, cei trei cotiră, îndepărtîndu-se de drum, și o luară la vale pe o cărăruie ce se înfunda, străjuită pe una din laturi de un zid, care în acel loc nu măsura mai mult de un metru jumătate sau doi. Pitulîndu-se într-un colț și holbîndu-se pe cărare, primul lucru pe care-l văzu tînărul Jerry fu silueta onoratului său părinte, foarte clar conturată de o lună spălăcită și cețoasă, escaladînd sprintenă gardul de fier. Apoi îl urmă al doilea pescar, în sfîrșit, al treilea. Se lăsară ușurel la pămînt, dincolo de gard, și rămaseră un timp locului, poate trăgînd cu urechea. După puțin, porniră în patru labe.

Acum era rîndul tînărului Jerry să se apropie de gard, ceea ce și făcu pe dată, ținîndu-și răsuflarea. Ghemuindu-se din nou într-un colț și privind printre vergele, îi văzu pe cei trei pescari tîrîndu-se printr-o iarbă deasă; și mai văzu toate pietrele de mormînt — pentru că se aflau într-un vast cimitir — profilîndu-se albe ca niște strigoi, în timp ce turla bisericii se înălța ca stafia unui fioros uriaș. Nu se tîrîră prea mult, după care se opriră și se ridicară în picioare. Și atunci începură „pescuitul".

La început, „pescuiră" cu o lopată. După aceea, onoratul lui părinte păru să pregătească un alt instrument, ceva ca un fel de rac de scos dopurile. Munceau din greu, cînd înspăimîntătoarele bătăi ale orologiului bisericii îl speriară atît de cumplit pe tînărul Jerry, încît o luă la fugă, cu părul măciucă, întocmai ca al lui taică-su.

Dar vechea-i dorință de a afla mai mult despre treburile astea nu numai că-l opri din fugă, dar îl îndemnă să se întoarcă la postul de observație. Cei trei continuau să „pescuiască" de zor; în sfîrșit, se pare că peștele muscase din momeală. Se auzeau, de acolo de jos, un scrîșnet și un vaier, și siluetele îndoite erau încordate de parcă trăgeau la suprafață ceva greu. Încetul cu încetul obiectul greu străpunse pămîntul care-l acoperea și ieși afară. Tînărul Jerry știuse foarte bine ce avea să fie acel obiect; și totuși, cînd îl văzu și-și mai văzu și onoratul părinte pregătindu-se să-l deschidă, o luă iar la sănătoasa și nu se opri decît după ce parcurse o milă sau două.

Și nici atunci nu s-ar fi oprit, dacă n-ar fi simțit nevoia să-și tragă sufletul; căci alerga nebunește, stăpînit de

ideea că sicriul pe care-l văzuse fugea după el, țopăind în urma lui, în picioare, săltînd pe muchea mai îngustă, gata mereu să-l ajungă, așa încît sosi la ușa casei mai mult mort decît viu.

În zori, înainte de răsăritul soarelui, tînărul Jerry fu deșteptat din somnul lui agitat de către taică-su căruia se vede că treburile îi merseseră anapoda, fiindcă o ținea pe doamna Cruncher de urechi și-o izbea cu capul de tăblia patului.

Cearta se desfășura cu glas scăzut și se termină cînd negustorul „cinstit" își zvîrli din picioare ghetele năclăite de glod și se întinse, cît era de lung, pe dușumea. După ce-i aruncă o privire sfioasă și-l văzu zăcînd pe spate, cu mîinile pline de rugină înnodate sub ceafă, în chip de pernă, fiul său se strecură din nou în pat și adormi.

La gustarea de dimineață nu avură nici pește, nici altceva. Domnul Cruncher era morocănos și mîniat foc și ținea lîngă el un capac de oală, în chip de proiectil pentru admonestarea doamnei Cruncher, în caz că ar fi observat la aceasta unele înclinații către rugăciuni sau binecuvîntare. La ora obișnuită, domnul Cruncher arăta ferchez și curat și o porni, cu fiul său alături, spre îndeplinirea profesiunii pe care o exercita de ochii lumii.

Tînărul Jerry, pășind alături de tatăl său, cu scăunașul sub braț, de-a lungul străzii însorite și populate, era cu totul diferit de tînărul Jerry din noaptea trecută, care fugea de mama focului, prin beznă și pustiu, ca să scape de hîdul lui urmăritor. O dată cu ziua i se redeșteptase șmecheria, iar spaimele i se risipiseră o dată cu noaptea — ceea ce nu i se întîmpla numai lui în acea frumoasă dimineață pe Fleet-street și în City.

— Tată, zise tînărul Jerry în timp ce mergeau, avînd grijă să se țină cît mai departe și să aibă scăunașul pavăză între ei, ce e aia „profanator de morminte"?

Domnul Cruncher se opri brusc locului, înainte de a răspunde:

— De unde vrei să știu?

— Eu credeam că dumneata le știi pe toate, tată, spuse băiatul cel naiv.

— Hm! Mă rog, răspunse domnul Cruncher, pornind iar la drum și scoțîndu-și pălăria pentru ca țepii din cap să mai respire, e un soi de negustor.

— Da' ce mărfuri vinde, tată? întrebă isteţul tînăr Jerry.

— Mărfurile pe care le vinde el, îl lămuri domnul Cruncher după ce chibzui un timp, ţine de ştiinţă.

— Cadavre, nu-i aşa, tată? întrebă puştiul.

— Cred c-aşa ceva.

— Vai, tată, cînd o să fiu mare, mi-ar plăcea să mă fac profanator de morminte!

Domnul Cruncher se liniştise, dar scutură din cap într-un fel moral şi muncit de îndoieli.

— Asta depinde de *dezinvoltarea* talentelor tale. Bagă de seamă să-ţi *dezinvolţi* talentele, şi niciodată să nu spui nimănui o vorbă mai mult decît trebuie, căci nu se poate şti ce-ai fi în stare s-ajungi în viaţă.

Cînd tînărul Jerry o luă înainte ca să aşeze scăunaşul în umbra imobilului, domnul Cruncher îşi spuse în sinea lui: „Jerry, tu, negustor cinstit ce eşti, e speranţe ca băiatu' ăsta al tău să-ţi fie o binecuvîntare la bătrîneţe şi să te răsplătească pentru maică-sa!"

Capitolul XV

ÎMPLETIND

În vinăria domnului Defarge, muşteriii începuseră cu băutura mai devreme ca de obicei. Încă de la şase dimineaţa, feţele gălbejite, care aruncaseră cîte o ocheadă pe ferestrele cu zăbrele, văzuseră înăuntru alte mutre aplecate peste stacanele cu vin. Chiar şi în cele mai bune timpuri, domnul Defarge vindea un vin foarte subţiratic, dar cel pe care-l vindea acum părea să fie negrăit de subţiat. Mai mult, un vin acru, sau mai curînd un vin care te înăcrea, pentru că toţi cei care-l beau arătau mohoriţi. Nici o flacără bacanalică nu ţîşnea din ciorchinii striviţi ai lui Defarge; dar un foc domolit, pîlpîind în întuneric, mocnea ascuns în drojdia lor.

Era a treia dimineaţă la rînd de cînd muşteriii porneau cu noaptea în cap să bea la cîrciuma lui Defarge. Începuse de luni, şi acum era miercuri. Sau am zice că mai curînd stăteau pe gînduri cu noaptea-n cap decît beau; căci

mulți dintre cei care ascultau, sporovăiau și se foiau pe acolo de la ora deschiderii n-ar fi putut scoate un ban chiar dacă i-ai fi stors. Și totuși, manifestau atîta interes pentru vinărie, de parcă și-ar fi putut comanda butoaie întregi cu vin; și se mutau de pe un scaun pe altul, și dintr-un colț în altul, cu priviri lacome, înghițind vorbărie în loc de vin.

În ciuda neobișnuitei îngrămădeli de mușterii, stăpînul vinăriei nu era de văzut. Dar nici nu i se simțea lipsa; pentru că nimeni din cei care treceau pragul nu-l căuta, nimeni nu întreba de el, nimeni nu se mira c-o vede numai pe doamna Defarge prezidînd împărțeala vinului și avînd în față un castronaș cu monede mărunte, tocite, la fel de șterse și de bătucite față de chipul inițial gravat pe ele, precum era și mărunțișul acela uman din ale cărui buzunare ieșeau.

Iscoadele care trăgeau cu ochiul în vinărie, așa cum trăgeau cu ochiul pretutindeni, la mari și la mici, de la palatul regelui pînă-n temnița ucigașului, ar fi putut observa o atmosferă de interes domol și de lipsă de atenție. Partidele de joc de cărți lîncezeau, jucătorii de domino clădeau, visători, turnuri din pietre, băutorii desenau contururi ciudate întinzînd stropii de vin picați pe masă, pînă și doamna Defarge își ciugulea, cu scobitoarea, broderia de pe mînecă, și vedea și auzea ceva invizibil și inaudibil, undeva departe.

Așa arăta Saint-Antoine, în această imagine de crîșmă a sa, pînă cînd se făcu ora prînzului. Trecuse de amiază cînd doi drumeți acoperiți de colb îi străbătură străzile, pe sub felinarele spînzurate; unul dintre ei era Defarge; celălalt, un reparator de drumuri cu o șapcă albastră. Sosirea lor aprinse în pieptul tuturor un soi de flacără, care se răspîndi iute, pe măsură ce se apropiau, licărind și scînteind pe fețele îngrămădite în dreptul ușilor și ferestrelor. Și totuși, nimeni nu se ridică, și nimeni nu scoase o vorbă cînd intrară, deși ochii tuturor erau ațintiți asupra lor.

— Bună ziua, domnilor, grăi Defarge.

Fu un semnal de dezlegare a limbilor. Slobozi un cor de „bună ziua".

— Vreme proastă, domnilor, adăugă Defarge, clătinînd din cap.

La care cuvinte, fiecare dintre cei de față aruncă o privire vecinului său; apoi toate privirile se lăsară în pămînt și toată lumea amuți. Un singur om se ridică și ieși.

— Nevastă, spuse Defarge cu glas tare, adresîndu-se către madame Defarge. Am străbătut cîteva leghe împreună cu acest reparator de drumuri și om de treabă, care se numește Jacques. L-am întîlnit — din întîmplare — la o depărtare de o zi și jumătate de Paris. E un om bun reparatorul ăsta de drumuri care se numește Jacques. Dă-i să bea, nevastă!

Un al doilea om se ridică și ieși. Madame Defarge puse o cană cu vin în fața reparatorului de drumuri care se numea Jacques și care salută societatea ridicîndu-și șapca albastră, apoi bău. Își scoase din sîn un codru de pîine neagră; o mîncă printre picături, molfăind și bînd la tejgheaua patronată de madame Defarge.

Un al treilea om se ridică și ieși.

Defarge se împrospătă și el cu o dușcă de vin — dar mai puțin decît i se dăduse străinului, întrucît pentru el vinul nu era o raritate — și așteptă pînă cînd țăranul își isprăvi gustarea. Nu se uita la nimeni dintre cei de față, și nimeni dintre aceștia nu se uita la el; nici măcar madame Defarge, care-și reluase împletitura și lucra la ea de zor.

— Ți-ai isprăvit masa, prietene? întrebă la momentul potrivit.

— Da, mulțumesc.

— Atunci, vino cu mine. Îți voi arăta apartamentul unde ți-am spus că vei putea locui. O să ți se potrivească de minune.

Ieșiră din vinărie în stradă, din stradă într-o curte, din curte o luară pe o scară înclinată, de pe scară într-un pod — podul unde un bărbat cu părul ca neaua șezuse cîndva pe o băncuță scundă, foarte concentrat, cu spinarea îndoită, confecționînd pantofi.

Acum nu se găsea acolo nici un bărbat cu părul ca neaua, ci numai cei trei bărbați care plecaseră, unul cîte unul, din vinărie. Dar între aceștia și bărbatul cu părul alb ca neaua exista o legătură: erau cei ce-l priviseră cîndva prin crăpăturile din zid.

Defarge închise ușa cu grijă și le vorbi pe un ton înăbușit:

— Jacques Unu, Jacques Doi, Jacques Trei! Acesta este martorul cu care mi-am dat întîlnire, eu, Jacques Patru. Vă va povesti totul. Vorbește, Jacques Cinci.

Reparatorul de drumuri, ținînd șapca în mînă, își șterse cu ea fruntea tuciurie și zise:

— De un' să-ncep, domnule?

— Începe de la început, fu răspunsul, nu lipsit de logică, al lui Defarge.

— L-am văzut, atunci, domnilor — în vara asta s-a făcut un an — pe sub trăsura marchizului, spînzurînd de lanț. Închipuiți-vă cum a fost. Eu isprăvindu-mi lucrul la drum, căci apusese soarele, trăsura domnului marchiz urcînd agale la deal, și el spînzurînd de lanț — uite-așa.

Încă o dată, reparatorul de drumuri dădu vechea sa reprezentație, în care trebuie să se fi perfecționat de-a binelea, dat fiind că timp de un an întreg fusese unica resursă de distracție a satului.

Jacques Unu interveni întrebîndu-l dacă-l mai văzuse vreodată pe omul acela.

— Niciodată, răspunse reparatorul de drumuri, reluîndu-și poziția verticală.

Jacques Trei îl întrebă cum de-a putut atunci să-l recunoască mai tîrziu.

— După cît era de înalt, răspunse reparatorul de drumuri, cu glas domol, ducîndu-și un deget la nas. Cînd domnul marchiz m-a întrebat în seara aceea: „Ia spune, cum arăta?" eu am răspuns: „Lung ca un strigoi".

— Ar fi trebuit să spui „scurt ca un pitic", zise Jacques Doi.

— Da' cum era să știu? Pe-atunci nu făptuise încă omorul și nici nu mi-a făcut mărturisiri. Luați aminte! Chiar și așa eu n-am venit singur atunci să mărturisesc. Domnu' marchiz mă arătase cu degetu', stînd în picioare lîngă mica noastră fîntînă, și zisese: „Atenție! Ia aduceți-mi-l pe neisprăvitul acela!" Pe legea mea, domnilor, nu de bunăvoie am vorbit!

— Așa-i, Jacques, murmură Defarge către cel ce-i întrerupsese. Zi mai departe!

— Așa! făcu reparatorul de drumuri cu un aer misterios. Omul cel lung dispare, și după aceea-i căutat — cîte luni să-l tot fi căutat? Nouă, zece, unsprezece?

— N-are importanță cîte, răspunse Defarge. S-a ascuns bine, dar pîn' la urmă din păcate tot l-au găsit. Zi mai departe!

— Și iaca lucram din nou pe coasta dealului și soarele se pregătea să se ducă la culcare. Dau să-mi strîng sculele ca să cobor la căsuța mea din vale, unde se și făcuse seară; cînd îmi ridic ochii și văd venind în sus, pe deal, șase ostași. Între ei, un om înalt, cu brațele legate de coapse, uite-așa!

Cu ajutorul nelipsitei șepci, imită un om cu coatele strîns legate de șolduri prin funii care-l încercuiau.

— Eu mă trag deoparte, domnilor, lîngă grămada mea de pietre, ca să mă uit la ostași și la prizonierul lor (că-i un drum tare pustiu pe-acolo, unde n-ai mare lucru de văzut), și la început nu pot vedea alta decît că sînt șase ostași și un om înalt, legat, și că mie îmi apăreau aproape negri — în afară de partea dinspre soare, unde erau tărcați de cîte o dîră roșie, domnilor. Mai văd că umbrele lor lungi cad pe clina scobită de cealaltă parte a drumului și că par ca umbrele unor uriași. Mai văd că-s acoperiți de praf și că praful joacă pe măsură ce se apropie, trop! trop! Dar cînd ajung în dreptul meu, îl recunosc pe omul cel înalt și el mă recunoaște pe mine. Ah, ce i-ar mai fi plăcut și-acum să-și dea drumu-n vale, ca-n prima seară cînd l-am întîlnit, chiar aproape de locul acela.

Descrise totul ca și cum se afla în acel moment acolo de față; era limpede că vedea tabloul ca aievea; poate că nu văzuse prea multe lucruri în viața lui.

— Nu m-arăt față de ostași că-l recunosc pe omul înalt; și el nu se-arată față de ostași că m-a recunoscut pe mine; ne recunoaștem, și ne-o spunem amîndoi, da' numai din ochi. „Hai, poruncește șeful poterii, arătînd cu mîna spre sat, cărați-l iute la groapă!" și-l mînă mai repede. Eu îi urmez. Brațele i se umflaseră de strîns ce-i erau legate, saboții de lemn îi scăpau din picioare, iar el șchiopăta. Pentru că șchiopăta și înainta anevoie, ostașii îl împingeau cu patul puștilor — uite-așa!

Imită mișcările unui om împins înainte cu paturile muschetelor.

— Cînd pornesc să coboare dealul în fugă, ca niște apucați, omul cade. Ostașii rîd și-l ridică în picioare. Fața îi sîngerează și e plină de praf, da' el nu și-o poate șterge; și asta-i face pe ostași să rîdă. Îl aduc în sat, și tot satul iese ca să privească; îl duc dincolo de moară și-apoi sus, la temniță. Tot satul vede porțile temniței deschizîndu-se în noapte și înghițindu-l — uite-așa!

Deschise gura mare, apoi o închise brusc, cu un clănțănit din dinți. Observînd că nu prea îl trage inima să-și strice efectul deschizînd din nou gura, Defarge îl îndemnă:

— Zi înainte, Jacques!

— Tot satul se dă îndărăt, urmă reparatorul de drumuri, pășind în vîrful picioarelor și înmuindu-și glasul. Tot

satul șoptește la fîntînă; tot satul doarme; tot satul îl visează pe acel nefericit de dincolo de lacătele și drugii închisorii de pe măgură, căruia nu-i mai e dat să iasă de acolo, decît pentru a păși în cea lume. Dimineața, cu uneltele pe umăr, ronțăindu-mi din mers codrul de pîine neagră, în drum spre locul meu de lucru, dau un ocol pe la închisoare. Și-l văd, sus de tot, dincolo de gratiile unei cuști de fier, privind cu fața la fel de însîngerată și plină de praf ca și-n seara trecută. N-are nici o mînă liberă ca să-mi facă un semn; nu cutez să-i strig nimic și el mă privește ca un om mort.

Defarge și ceilalți trei Jacques schimbară între ei priviri întunecate. În timp ce ascultau istorisirea țăranului, toți arătau sumbri, răzbunători, strunindu-se cu greu; felul lor de a fi, deși conspirativ, era și foarte autoritar. Dădeau impresia unui tribunal: Jacques Unu și Jacques Doi șezînd pe vechiul pat de paie, fiecare cu bărbia în palmă și cu ochii ațintiți asupra reparatorului de drumuri; Jacques Trei, la fel de încordat, cinchit în spatele lor într-un genunchi, trecîndu-și mereu mîna agitată peste rețeaua fină de cute din jurul gurii și a nasului; Defarge stînd în picioare între ei și povestitor, pe care-l așezaseră în lumina ferestrei, și privind pe rînd ba la el, ba la ei.

— Zi înainte, Jacques, îl îndemnă Defarge.

— Și rămîne cîteva zile acolo, în cușca lui de fier. Satul se uită la el pe furiș, pentru că se teme. Dar de la depărtare, mereu își ridică privirile în sus, spre închisoarea de pe măgură; și seara, cînd muncile zilei s-au isprăvit, și satul se adună la fîntînă să sporovăiască, toate fețele se întorc către închisoare. Altădată, se întorceau spre hanul de poștă; acum însă spre închisoare. Și se șoptește la fîntînă că, deși e osîndit la moarte, n-o să fie executat; cică s-au înfățișat petiții la Paris, care arătau că era înnebunit de moartea copilului; cică o petiție ar fi fost înmînată chiar regelui. Ce știu eu? S-ar putea. Poate să fie așa, poate să nu fie.

— Ascultă aici, Jacques, interveni cu voce gravă cel ce purta numărul Unu. Află că a fost înaintată o petiție regelui și reginei. Toți cei aflați aici de față, în afară de tine, l-au văzut pe rege luînd petiția, în timp ce stătea în caleașcă alături de regină. Defarge aici de față s-a năpustit înaintea cailor, cu primejdia vieții lui, ținînd petiția în mînă.

— Și mai ascultă, Jacques, zise numărul Trei, cel ce stătea într-un genunchi în timp ce mîna-i rătăcea iar și iar

peste nervurile fine din jurul gurii, cu un aer pofticios, de parcă rîvnea la ceva — ceva ce nu era nici hrană și nici băutură, ascultă: gărzile, pedestrași și călări, l-au împresurat pe purtătorul petiției și l-au biciuit. Auzi?

— Aud, domnilor.

— Atunci, zi înainte, adăugă Defarge.

— Așa, își reluă țăranul firul povestirii, pe de altă parte, se șoptește la fîntînă că o să fie adus jos, în ținutul nostru, ca să fie executat la locul crimei, și că va fi executat fără doar și poate. Ba chiar se zice că întrucît l-a omorît pe marchiz, și cum marchizul era părintele sătenilor de pe pămînturile sale — adică al robilor, sau cum le veți fi zicînd —, o să fie executat ca patricid. Un bătrîn de la fîntînă zice că, cică, o să-i ardă mai întîi, chiar sub ochii lui, mîna dreaptă, înarmată cu pumnalul; după aceea, cică, în tăieturile pe care o să i le facă pe brațe, pe picioare și pe piept, o să-i toarne ulei încins și plumb topit, rășină clocotită, ceară și sulf; la urmă, o să fie sfîrtecat, mădular cu mădular, de patru cai vînjoși. Mai zicea bătrînul acela că întocmai așa i s-a făcut unui prizonier care a încercat să-i ia viața ultimului rege, Ludovic al cinșpelea. Da' eu de un' să știu dacă minte? Că eu doar nu-s cărturar.

— Atunci ascultă încă o dată, Jacques! zise omul cel cu mîna plină de neastîmpăr și cu înfățișarea plină de jind. Numele acelui prizonier era Damiens, și totul s-a petrecut în plină zi și în plină stradă a acestui oraș Paris; și nimic n-a fost mai vrednic de luat în seamă în marea îmbulzeală de oameni care au văzut totul cu ochii lor, decît învălmășeala de doamne nobile și elegante, care au privit cu lăcomie pînă-n cea din urmă clipă — pînă-n cea din urmă, Jacques, prelungită după căderea nopții, cînd pierduse ambele picioare și un braț și încă mai răsufla! Și asta s-a întîmplat — ia stai, cîți ani ai?

— Treizeci și cinci, răspunse reparatorul de drumuri care arăta de șaizeci.

— S-a întîmplat cînd erai trecut de zece ani; ai fi putut lua parte.

— Destul! strigă Defarge cu cruntă nerăbdare. Cinste Satanei! Zi înainte!

— Așa! Unii șoptesc într-un fel, alții într-altul; nu se mai vorbește de nimic altceva; pînă și din apa fîntînii pare să țîșnească aceeași șoaptă. În cele din urmă, duminică noaptea, cînd tot satul doarme, vin ostașii, șerpuind pe

cărarea temniței în jos, iar puștile zăngănesc pe pietrele uliței. Meșteri sapă, meșteri izbesc cu ciocane, ostași rîd și cîntă; iar dimineața se ridică lîngă fîntînă o spînzurătoare înaltă de patruzeci de picioare, otrăvind apa.

Reparatorul de drumuri privi mai curînd prin decît la tavanul scund și arătă cu brațul de parcă vedea spînzurătoarea undeva în ceruri.

— Toată munca stă locului, toată omenirea se adună acolo, nimeni nu mai mînă vacile la păscut, vacile stau și ele acolo cu mulțimea. La amiază, bubuit de tobe. Ostașii au intrat peste noapte în închisoare, și iacătă-l că vine acum în mijlocul multor ostași. E legat, tot ca și mai înainte, și în gură are un căluș — dar în așa fel vîrît și prins cu o sfoară, de-ai zice că omul rîde.

Reparatorul de drumuri își ilustră spusele vîrîndu-și degetele mari în colțurile gurii și întinzîndu-și fălcile pînă la urechi.

— În vîrful spînzurătorii e înfipt cuțitul, cu lama în sus și vîrful în aer. Și îl spînzură acolo, la patruzeci de picioare înălțime — și e lăsat să spînzure, otrăvind apa.

Ascultătorii se priviră unul pe celălalt, iar țăranul se folosi de șapca albastră ca să-și șteargă fața pe care se iviseră broboane de sudoare în timp ce-și aducea aminte de spectacol.

— E cumplit, domnilor! Cum pot femeile și copiii să mai scoată apă?! Cum poți să mai sporovăiești seara sub umbra aceea?! Sub ea, am zis? Dar cînd am părăsit satul, luni seara, pe cînd soarele se ducea la culcare, și cînd am aruncat o privire în urmă, de sus, de pe deal, umbra spînzurătorii cădea peste biserică, peste închisoare — părea să cadă peste întreg pămîntul, domnilor, pînă-n locul unde se reazimă cerul pe el.

Omul care părea hămesit își roase o unghie, în timp ce-i privea pe ceilalți trei, iar degetul păru să tremure de atîta poftă cît îl chinuia pe om.

— Asta-i tot, domnilor. Am plecat la asfințit (așa cum am fost învățat să fac) și am străbătut cale de o noapte și o jumătate de zi, pînă cînd l-am întîlnit (așa cum mi s-a spus) pe camaradul ăsta de aici. Am venit împreună cu el, ba călare, ba pe jos, tot restul zilei de ieri și toată noaptea. Și iacătă-mă-s!

După o tăcere încărcată, cel dintîi Jacques grăi:

— Bine! Ne-ai înfățișat și ne-ai istorisit totul cu fidelitate. Vrei să aștepți dincolo de ușă, pînă te chemăm din nou?

— Cu dragă inimă, răspunse reparatorul de drumuri.

Defarge îl petrecu pînă la capul scării și, lăsîndu-l așezat acolo, se întoarse.

Cei trei se ridicaseră în picioare și capetele li se alăturaseră cînd Defarge intră din nou în pod.

— Ce părere ai, Jacques? întrebă numărul Unu. Se înscrie în registru?

— Se înscrie în registru ca sortit pieirii, răspunse Defarge.

— Minunat! cîrîi omul cel cu pofta neostoită.

— Castelul și întreaga stirpe? întrebă primul.

— Castelul și întreaga stirpe, răspunse Defarge. Stîrpiți de pe fața pămîntului!

Omul cel hămesit repetă într-un cîrîit extaziat: „Minunat!" și începu să-și roadă altă unghie.

— Ești sigur, îl întrebă Jacques Doi pe Defarge, că nu putem avea nici o încurcătură cu felul în care ne ținem noi registrul? Fără îndoială, e sigur, pentru că nimeni în afară de noi nu-l poate descifra; dar noi o să-l putem oare descifra oricînd, sau, mai bine zis, dînsa o să poată?

— Jacques, răspunse Defarge îmbătoșîndu-se, dacă doamna, soția mea, și-ar lua sarcina să țină registrul numai în memorie, te încredințez că o vorbă din el nu i-ar scăpa, ce mai, o iotă n-ar pierde. Împletit așa cum e, în propriile-i lucrături și simboluri, te asigur că e limpede pentru ea ca lumina zilei. Ai încredere în madame Defarge. Va fi mai simplu pentru ultimul mișel în viață să se radă singur de pe fața pămîntului, decît să-și radă o literă din numele său și din faptele lui împletite în registrul ținut de madame Defarge.

Urmă un murmur de aprobare și încredere, după care omul cel hămesit întrebă:

— Pe țăranul ăsta îl trimitem înapoi? Nădăjduiesc că da. E foarte simplu; dar nu-i și puțin primejdios?

— Nu știe nimic, spuse Defarge, cel puțin nimic mai mult decît ceea ce l-ar urca pe o spînzurătoare la fel de înaltă. Îmi iau eu răspunderea pentru el; lăsați-l la mine; o să-i port de grijă și o să-l pun pe drumul cel bun. Dorește să vadă lumea de sus — regele, regina, Curtea; las' să-i vadă duminica asta.

— Cum? exclamă omul hămesit, căscînd ochii. Oare-i un semn bun că dorește să vadă monarhia și nobilimea?

— Jacques, răspunse Defarge, dacă vrei ca o pisică să rîvnească la lapte, arată-i-l. Arată-i unui cîine prada, dacă vrei s-o înhațe într-o bună zi.

Nu se mai rosti un cuvînt, și reparatorul de drumuri, care ațipise pe prima treaptă a scării, fu sfătuit să se culce pe patul de paie și să se odihnească. Nu se lăsă greu convins, și curînd adormi.

S-ar fi putut găsi și locuri mai rele decît vinăria lui Defarge pentru un sclav de provincie de teapa lui. Viața pe care o ducea aici era foarte nouă și plăcută, cu excepția unei spaime misterioase pe care i-o inspira madame Defarge și care-l bîntuia întruna. Madame ședea toată ziulica la tejghea, părînd atît de inconștientă de prezența lui, și atît de înverșunat hotărîtă să nu observe că existența lui, la dînșii, ar avea vreo legătură cu ceva de dincolo de suprafața lucrurilor, încît bietul om se cutremura în saboții lui de lemn ori de cîte ori îi cădeau privirile pe ea. „Căci, își argumenta lui însuși, cu neputință să prevezi ce-i în stare să ticluiască această cucoană"; era încredințat că dacă și-ar fi băgat în căpșorul ei strălucitor împodobit că l-a văzut săvîrșind un omor și că după aceea a jupuit cadavrul, nu s-ar fi lăsat pînă ce n-ar fi dovedit toată tărășenia de la un capăt la altul.

De aceea, cînd sosi duminica, reparatorul de drumuri nu fu prea încîntat (deși el susținu că este) cînd descoperi că madame avea să-i însoțească pe bărbatu-său și pe el la Versailles. Și fu cu atît mai descumpănit, cu cît madame continuă să împletească tot drumul pînă acolo, într-un vehicul public; dar fu și mai descumpănit după masa, luată în mijlocul mulțimii, cînd madame continuă să împletească așteptînd laolaltă cu norodul să vadă caleașca regelui și reginei.

— Lucrați vîrtos, cucoană, îi zise un om de lîngă ea.

— Da, răspunse madame Defarge; am mult de lucru.

— Da' ce împletiți?

— Diferite lucruri.

— Ca de pildă...?

— Ca de pildă, răspunse madame Defarge foarte calm, giulgiuri pentru morți.

Omul, de îndată ce putu, se mută mai departe de ea; iar reparatorul de drumuri începu să-și facă vînt cu șapca albastră: simțea că se înăbușă de-atîta zăduf. Dacă avea cumva

nevoie de un rege și de o regină ca să-l facă să-și vină în fire, atunci din fericire leacul îi era la îndemînă; căci, foarte curînd, regele cel fălcos și regina cea frumoasă își făcură apariția în caleașca lor aurită, înconjurați de strălucitoarea orbită a Curții, un sclipitor alai de doamne vesele și de cavaleri distinși; iar reparatorul de drumuri se scăldă într-atîtea giuvaiere și mătăsuri și pudră și splendori și siluete elegante și chipuri frumoase și disprețuitoare de ambele sexe, și se simți atît de îmbătat, încît strigă: „Trăiască regele, trăiască regina, trăiască oricine și orice !", de parcă în viața lui n-ar fi auzit de Jacques cel omniprezent. Și pe urmă, au mai urmat grădini, curți, terase, fîntîni arteziene, pajiști verzi, din nou regele și regina, din nou strălucitoarea orbită, din nou cavaleri și doamne, din nou trăiască cu toții, pînă ce începu să plîngă de-adevăratelea, de atîta sentiment. Pe întreg parcursul acestor scene, care durară vreo trei ceasuri, avu parte de multe strigăte și plînsete și sentimentalisme, dar Defarge îl ținu tot timpul de guler, de parc-ar fi vrut să-l împiedice ca nu cumva să se repeadă la obiectele recentei lui veneraţii și să le sfîșie în bucăți.

— Bravo ! îi zise Defarge bătîndu-l pe spate, în chip proteguitor, cînd totul se isprăvi. Ești un băiat bun !

Reparatorul de drumuri își revenise acum în fire și gîndea că o cam scrîntise cu manifestările lui; dar nici vorbă de așa ceva.

— Ești omul care ne trebuie, îi șopti Defarge în ureche, îi faci pe tonții ăștia să creadă că totul va dăinui pe veci. În felul ăsta, ei devin tot mai dezmățați, iar sfîrșitul le e tot mai aproape.

— Hei ! strigă reparatorul de drumuri căzînd pe gînduri. Asta-i drept !

— Tonții ăștia nu știu nimic. În timp ce ei disprețuiesc și suflarea din tine, și ar înăbuși-o pe veci în tine și în alți o sută ca tine mai curînd decît să-și atingă unul din caii sau din cîinii lor, ei nu știu alta decît ce le spune gura ta. Las' să-i mai amăgească un timp; nu-i poate amăgi prea mult.

Madame Defarge îl privi cu trufie pe discipol și dădu din cap a încuviințare.

— Cît despre tine, grăi ea, ești în stare să zbieri și să verși lacrimi pentru tot ce strălucește și face tărăboi. Ia zi ! Nu-i așa?

— Așa-i, madame, așa cred și eu. Pentru moment.

— Dar dacă ţi s-ar arăta un maldăr de păpuşi, şi-ai fi pus să le faci bucăţi şi să le despoi pentru propriul tău interes, le-ai alege pe cele mai bogat învesmîntate şi mai strălucitoare. Ia zi! Nu-i aşa?

— Ba aşa-i, madame.

— Da. Şi dacă ţi s-ar arăta un stol de păsări care ar zbura şi-ai fi pus să le jumulești de pene pentru propriul tău interes, le-ai alege pe cele cu penele cele mai strălucitoare, nu-i aşa?

— Ba aşa-i, madame.

— Ei, astăzi ai văzut şi păpuşi şi păsări, zise madame Defarge, fluturîndu-şi mîna spre locul unde acestea apăruseră. Acuma, du-te acasă!

Capitolul XVI

TOT ÎMPLETIND

Madame Defarge şi domnul soţul ei reveniră paşnic în Saint-Antoine, în timp ce o pată cu şapcă albastră înainta trudnic prin beznă şi prin colb, de-a lungul leghelor obositoare de drum lăturalnic, îndreptîndu-se anevoie spre acel punct din spaţiu unde castelul răposatului marchiz continua să asculte şoapta copacilor. Atîta nemărginit răgaz aveau chipurile de piatră să asculte şi să tot asculte şopotul copacilor şi al fîntînii, încît celor cîteva sperietori de ciori rămase în sat care, tot cutreierînd după ierburi bune de mîncat şi după vreascuri bune de pus pe foc, nimereau în dreptul curţii pietruite şi a scării ce ducea la terasă, li se părea, în închipuirea lor flămîndă, că figurile îşi schimbaseră expresia. În sat prinsese fiinţă un zvon — vlăguit şi golaş întocmai ca şi oamenii — şi anume că atunci cînd pumnalul s-a împlîntat în inimă, figurile de piatră s-au schimbat la faţă, adică din chipuri trufaşe s-au prefăcut în măşti de mînie şi durere; şi că, atunci cînd trupul bălăbănit a fost urcat la patruzeci de picioare deasupra fîntînii, figurile s-au schimbat iar la faţă, oglindind de astă dată expresia crîncenă a celui răzbunat, pe care aveau s-o poarte de-a pururi. Iar pe chipul de piatră de peste fereastra cea mare a dormitorului unde fusese săvîrşit

omorul, se iviseră două crestături în nasul sculptat, pe care nimeni nu le văzuse pînă atunci, dar pe care oricine le putea recunoaște; și cînd, vreodată, doi sau trei țărănoi flenduroși se răzlețeau de ceată ca să arunce o privire marchizului cel împietrit, cît ai clipi o și luau din loc, împleticindu-se printre frunze și mușchi, aidoma iepurilor mai norocoși care găsiseră de-ale gurii pe-acolo.

Castel și cocioabă, chip de piatră și trup bălăbănit, pată sîngerie pe pardoseala de piatră și apă cristalină din fîntîna satului — mii de acri de glie — un întreg ținut din Franța — însăși Franța — zăceau sub cerul noptatic, adunate într-o dîră subțire cît firul de păr. Așa cum o lume întreagă, cu toate mărimile și micimile ei, zace concentrată în licărul unei stele. Și așa cum mintea omenească poate despica raza de lumină ca să-i cerceteze alcătuirea, tot astfel, poate, minți mai sublime citesc în sclipetul slab al acestui pămînt al nostru orice gînd și orice faptă, orice viciu sau virtute, a fiecărei făpturi cu conștiință de pe glob.

Cei doi Defarge, soț și soție, veneau hurducîndu-se în vehiculul public, sub cerul înstelat, către acea poartă a Parisului spre care ducea drumul lor. La postul de pază de la barieră, avu loc obișnuita oprire și obișnuitele felinare își întinseră gîtul pentru obișnuita examinare și cercetare. Defarge coborî; se cunoștea cu unul sau doi dintre soldați și cu unul dintre polițiști. Ba chiar cu acesta din urmă era intim și se strînseră în brațe cu afecțiune.

Cînd Saint-Antoine îi cuprinse din nou pe cei doi Defarge sub aripile-i arămii, și cînd aceștia, părăsind vehiculul la marginea mahalalei, o porniră pe jos prin noroiul negru și prin lăturile străzilor, madame Defarge grăi către soțul său:

— Spune-mi, prietene, ce ți-a șoptit Jacques de la poliție?

— În seara asta prea puțin, dar tot ce știe. A fost delegat un nou spion pentru cartierul nostru. S-ar putea să fie mai mulți, dar el știe de unul.

— Ah, da! făcu madame Defarge, înălțîndu-și sprîncenele cu aerul indiferent al omului de afaceri. E necesar să-l înregistrăm. Cum se numește?

— E englez.

— Cu atît mai bine. Numele?

— Barsad, răspunse Defarge, dînd numelui o rostire franțuzească. Dar avusese grijă să rețină numele exact, așa încît îl silabisi cu multă corectitudine.

— Barsad, repetă madame. Bun. Numele de botez?

— John.

— John Barsad, repetă madame, după ce murmurase o dată numele ca pentru ea. Bun. Cum arată? Se știe?

— Vîrsta în jurul a patruzeci de ani; înălțimea cam un metru șaptezeci și cinci; părul negru; tenul smead; trăsături regulate; ochi negri; fața îngustă, prelungă, cu obrajii scobiți; nas acvilin, dar nu drept, ci deviat spre stînga, ceea ce dă feței o expresie sinistră.

— Ei, pe cuvîntul meu, ăsta-i portret, nu glumă! spuse madame, rîzînd. Mîine va fi înregistrat.

Intrară în vinăria închisă (pentru că era miezul nopții) și unde madame Defarge își reluă pe dată locul îndărătul tejghelei și începu să numere mărunțișul adunat în lipsa ei, să verifice stocul de sticle, să revizuiască intrările notate în registru, să facă alte notări ale ei și să-l descoasă în fel și chip pe băiatul de prăvălie, după care-l trimise la culcare. Apoi răsturnă pentru a doua oară conținutul castronașului cu mărunțiș și începu să înnoade monedă cu monedă în basma, făcînd un lanț lung de noduri separate, ca să păstreze banii în siguranță peste noapte. În tot acest timp, Defarge se plimba în sus și-n jos, cu pipa-n gură, admirîndu-i, satisfăcut, activitatea, dar fără să se amestece; atît în ce privea afacerile, cît și problemele casnice, Defarge nu făcea decît să se plimbe în sus și-n jos.

Noaptea era zăpușitoare, iar în prăvălia zăvorîtă și împrejmuită de vecinătăți împuțite plutea un miros greu. Simțul olfactiv al domnului Defarge nu era deosebit de gingaș, dar vinurile aveau întotdeauna mai mult miros decît gust, la fel ca și damigenele cu rom, cu rachiu și cu anason. Încercă să alunge vălmășagul de miasme, pufăind ultimul fum din pipa pe care o lăsă apoi deoparte.

— Ești ostenit, îi spuse madame, ridicînd privirea de pe lanțul de bani.

— Adevărat că-s cam ostenit, încuviință soțul ei.

— Și ești și cam abătut, adăugă madame ai cărei ochi ageri, oricît ar fi fost de atenți la socoteli, aruncaseră o căutătură sau două și către el. Ah, bărbații, bărbații!

— Bine, draga mea... începu Defarge.

— Bine, draga mea ! îl îngînă madame, dînd cu hotărîre din cap. Bine, draga mea ! Eşti cam slab de înger în seara asta, dragul meu !

— Mă rog, recunoscu Defarge, vărsîndu-şi năduful, ia prea mult timp.

— Ia prea mult timp, îl îngînă iar nevastă-sa. Şi ce, mă rog, nu ia prea mult timp? Răzbunarea şi răsplata au nevoie de timp; aşa-i legea !

— Trăsnetului nu-i trebuie mult timp ca să-l lovească pe om, răspunse Defarge.

— Dar de cît timp e nevoie pînă să se alcătuiască trăsnetul? întrebă madame cu calm. Ia spune-mi?

Defarge îşi înălţă îngîndurat fruntea, de parcă, da, era un adevăr şi-n asta.

— Cutremurului nu-i trebuie mult timp să înghită un oraş, urmă madame. Dar, ia spune-mi, de cît timp e nevoie pînă se pregăteşte un cutremur?

— Bănuiesc că de mult timp.

— Dar cînd e gata şi se dezlănţuie năruie totul în cale. Pînă atunci însă, se tot pregăteşte fără ca ochiul să vadă şi urechea să audă. Asta să-ţi fie mîngîierea. Şi agaţă-te de ea.

Cu ochi scînteietori, madame Defarge strînse un nod, de parc-ar fi sugrumat beregata unui vrăjmaş.

— Îţi spun eu, urmă dînsa, întinzîndu-şi braţul drept ca pentru a-şi întări vorbele, că e pe drum şi se apropie din ce în ce, cu toate că drumul e lung şi anevoios. Îţi spun eu că nici o clipă nu dă îndărăt, şi nici o clipă nu stă locului. Îţi spun eu că înaintează necontenit. Priveşte în juru-ţi şi gîndeşte-te la vieţile oamenilor pe care-i ştim, gîndeşte-te la feţele oamenilor pe care-i ştim, gîndeşte-te la furia şi nemulţumirea care cresc ceas de ceas în sînul *Jacqueriei*[1]. Asemenea stări pot să mai dureze? Aş ! Mă faci să rîd !

— Buna mea soţie, i se adresă Defarge, oprindu-se înaintea ei cu capul uşor înclinat în faţă şi cu mîinile împreunate la spate, ca un elev ascultător şi grijuliu. Eu nu pun toate acestea la îndoială. Dar ia prea mult timp şi s-ar putea — şi tu, nevastă, ştii foarte bine că s-ar putea — să n-o mai apucăm cît sîntem în viaţă.

---

[1] Numele de *Jacquerie*, provenind de la o răscoală ţărănească antifeudală care a avut loc în 1358, s-a dat de atunci oricărei mişcări populare revoluţionare.

— Ei, și ce-i cu asta? întrebă madame, legînd un alt nod de parc-ar fi sugrumat beregata unui vrăjmaș.

— Mă rog, răspunse Defarge cu o ridicare din umeri ce exprima pe jumătate amărăciune, pe jumătate scuză. Înseamnă că n-o să vedem izbînda.

— Dar înseamnă c-am pus și noi umărul la ea, răspunse madame, întinzîndu-și iar mîna cu hotărîre. Nimic din ce facem noi nu e în zadar. Eu cred, din toată inima, c-o să apucăm să vedem izbînda. Dar chiar dacă nu, chiar dac-aș ști cu siguranță că nu, ia dă-mi un gît de aristocrat și de tiran și nu mă...

La aceste cuvinte, madame, cu dinții încleștați, strînse cu strășnicie un nod înverșunat.

— Stai! strigă Defarge, roșind ușor de parcă l-ar fi acuzat de lașitate. Nici eu, draga mea, nu m-aș da îndărăt de la nimic.

— Da! Dar tu ai o slăbiciune: uneori simți nevoia să-ți vezi cu ochii victima, numai așa îți poți ține curajul. Ei bine, ține-ți-l și fără asta. Cînd vine momentul, dă frîu liber și tigrului și satanei; dar pînă vine momentul, ține în frîu și tigrul și satana, și așteaptă alături de ei — fără să te arăți — dar gata în orice clipă.

Madame sublinie concluzia acestei povețe izbind cu lanțul ei de monede în tejghea, de parc-ar fi vrut să-l rupă; apoi, cu seninătate, strînse sub braț basmaua îngreunată și observă că-i vremea de mers la culcare.

Amiaza celei de a doua zile o află pe această minunată femeie la locul ei obișnuit în vinărie, împletind cu sîrg. Pe tejghea, alături, se găsea un trandafir și dacă, din cînd în cînd, madame își arunca ochii la floare, asta nu însemna că aerul ei absorbit o părăsea măcar o clipă. În prăvălie erau puțini mușterii care beau, stăteau în picioare sau ședeau. Era o zi dogorîtoare, și roiuri de muște, care-și extindeau perchezițiile curioase și aventuroase pînă în păhărușele încleiate de lîngă madame, picau moarte. Și totuși, moartea lor nu producea nici o impresie asupra celorlalte muște ieșite la promenadă, care le priveau pline de răceală (ca și cum ele ar fi fost elefanți sau o altă specie la fel de îndepărtată), pînă cînd împărtășeau aceeași soartă. Ciudat, cînd stai să te gîndești cît de nesăbuite sînt muștele — poate că și cei de la Curte erau la fel de nesăbuiți în acea zi însorită de vară.

O siluetă ce intră pe ușă proiectă asupra doamnei Defarge o umbră pe care aceasta o simți ca fiind străină.

Lăsă din mînă împletitura și, înainte de a se uita măcar la cel ce intrase, își înfipse trandafirul în păr.

Curios! De îndată ce madame Defarge luă trandafirul, mușteriii se opriră din vorbă și începură, unul cîte unul, să se strecoare afară din vinărie.

— Bună ziua, doamnă, zise nou-venitul.

— Bună ziua, domnule.

Rosti aceste cuvinte cu glas tare dar, în timp ce-și relua împletitura, adăugă în sinea ei: „Ha! Bună ziua, vîrsta în jurul a patruzeci de ani, înălțimea cam un metru șaptezeci și cinci, părul negru, tenul smead, trăsături regulate, ochii negri, fața îngustă, prelungă, cu obrajii scobiți, nas acvilin, dar nu drept, ci deviat spre stînga, ceea ce dă feței o expresie sinistră! Bună ziua, și ție și lor!"

— Vreți să fiți bună să-mi dați un păhărel de coniac vechi, și un strop de apă rece, madame?

Madame se supuse, cu un aer politicos.

— Minunat coniacul ăsta, madame!

Era pentru prima oară că se aducea un elogiu coniacului, și madame Defarge, care-i cunoștea antecedentele, știa ea ce știa. Cu toate acestea, răspunse în numele coniacului, care se simțea măgulit, apoi își reluă împletitura. Oaspetele îi urmări cîteva clipe degetele și apoi profită de prilej ca să cerceteze prăvălia în general.

— Împletiți cu mare dibăcie, madame.

— Sînt obișnuită.

— Și ce model frumos!

— Găsiți? răspunse madame, privindu-l cu un zîmbet.

— Categoric. Pot să vă întreb ce este?

— O trecere de vreme, răspunse madame, continuînd să-l măsoare cu același zîmbet, în timp ce degetele i se mișcau cu sprinteneală.

— Nu-i pentru folosință?

— Depinde. S-ar putea să-i găsesc într-o bună zi o folosință. Și dacă-i găsesc — urmă madame, răsuflînd adînc și dînd din cap cu un soi de severă cochetărie — ei bine, am să-l folosesc.

Era un lucru foarte curios, dar trandafirul din părul doamnei Defarge părea să nu fie deloc pe gustul consumatorilor. Doi oameni intrară pe rînd, gata să ceară de băut, și, cum dădură cu ochii de această podoabă, șovăiră, se prefăcură a căuta pe cineva care nu se afla acolo și o șterseră iute. Nu mai rămăsese picior din cei care fuseseră în vinărie la

intrarea nou-venitului. Se topiseră cu toții. Iscoada își ținea ochii bine deschiși, dar nu putu deslușì nici un semn suspect. Oamenii tîndăleau pe acolo în felul lor amărît, lălîu, la întîmplare, dar cu naturalețe și mai presus de orice bănuială.

„John" își spuse madame, cercetîndu-și împletitura și privindu-l apoi pe străin. „Dacă mai întîrzii pe aici, îl împletesc și pe Barsad pînă să pleci."

— Sînteți căsătorită, madame?

— Da.

— Copii?

— N-am copii.

— Și treburile nu par să meargă prea bine!

— Treburile merg foarte prost, lumea-i atît de nevoiașă!

— Ah, bietul, nefericit popor! Și cît e de împilat, după cum spuneți dumneavoastră.

— După cum spuneți dumneavoastră, ripostă madame, corectîndu-l, și împletind cu îndemînare un amănunt în plus, care n-avea să-i prindă prea bine.

— Scuzați-mă; fără îndoială eu am spus-o, dar, firește, o gîndiți și dumneavoastră. Fără doar și poate.

— Eu să gîndesc? se stropși la el madame, cu glas ridicat. Eu și bărbatul meu avem destul de furcă să ținem vinăria asta deschisă, fără să mai și gîndim pe deasupra. Tot ce gîndim noi aici e cum să ne ducem viața de azi pe mîine. Ăsta-i subiectul la care ne gîndim noi, și ne dă destul de gîndit de dimineața pînă seara ca să nu ne mai împovărăm mintea și cu necazurile altora. Eu să mă gîndesc la alții? Asta nu!

Iscoada, care venise să culeagă orice fărîmă i s-ar fi ivit sau ar fi putut născoci, nu îngădui dezamăgirii să se oglindească pe fața-i sinistră; rămase cu cotul rezemat de tejgheaua la care ședea madame Defarge și păstră aceeași atmosferă de flecăreală curtenitoare, sorbind din cînd în cînd cîte o înghițitură de coniac.

— Urîtă treabă, madame, execuția lui Gaspard! Ah! Bietul Gaspard!

Cuvintele fură urmate de un suspin de compasiune.

— Ei asta-i! răspunse madame pe un ton nepăsător. Dacă oamenii se slujesc de cuțit în asemenea scopuri, trebuie să plătească. A știut dinainte care-i prețul unui atare lux; și l-a plătit.

— Cred, urmă iscoada înmuindu-şi glasul într-un ton care îmbia la destăinuiri şi exprimînd prin fiecare fibră a feţei lui ticăloase un elan revoluţionar scandalizat, cred că oamenii de pe aici resimt multă milă şi multă mînie în legătură cu acel biet nefericit! Asta rămîne între noi.

— Aşa să fie? întrebă madame, cu gîndurile aiurea.

— Păi nu ?

— Iată-l pe bărbatul meu! exclamă madame Defarge.

Cînd patronul vinăriei intră pe uşă, spionul îl salută ducîndu-şi un deget la pălărie şi rostind, cu un zîmbet ademenitor: „Bună ziua, Jacques!" Defarge se opri locului şi-l privi fix.

— Bună ziua, Jacques, repetă străinul cu o voce mai dezumflată şi cu un zîmbet oarecum stînjenit de privirea celuilalt.

— Vă înşelaţi, domnule, răspunse patronul vinăriei. Mă confundaţi cu altcineva. Nu mă numesc astfel. Eu sînt Ernest Defarge.

— E totuna, răspunse iscoada cu voioşie, dar tot mai dezumflat. Bună ziua.

— Bună ziua, răspunse Defarge sec.

— Tocmai îi istoriseam doamnei, cu care am avut plăcerea să stau de vorbă cînd ai intrat dumneata, că mi se spune — şi nu-i de mirare! — că pe aici, prin Saint-Antoine, există multă compătimire şi furie în legătură cu soarta crudă a sărmanului Gaspard.

— Mie nu mi-a spus nimeni una ca asta, replică Defarge, clătinînd din cap. Eu nu ştiu nimic.

După ce dădu acest răspuns, trecu îndărătul tejghelei şi rămase cu mîna pe spătarul scaunului soţiei sale, privind pe deasupra acestei baricade la persoana din faţa lor; persoana în care fiecare dintre ei ar fi descărcat cu dragă inimă un glonte.

Spionul, călit în treburile lui, nu-şi schimbă poza de nepăsare, ci se mulţumi să-şi golească păhărelul de coniac, luă o gură de apă rece, şi mai ceru un coniac. Madame Defarge i-l turnă, îşi reluă împletitura şi fredonă un cîntecel.

— S-ar zice că cunoşti bine cartierul nostru; aş spune chiar mai bine decît mine, observă Defarge.

— Nicidecum, dar sper să-l cunosc mai bine. Mă interesează atît de mult soarta sărmanilor săi locuitori...

— Hm! făcu Defarge.

— Plăcerea de a discuta cu dumneavoastră, domnule Defarge, îmi aduce aminte că numele dumneavoastră îmi trezește unele interesante asociații.

— Zău? murmură Defarge cu multă indiferență.

— Da, într-adevăr. Știu că atunci cînd a fost eliberat doctorul Manette, dumneavoastră, vechiul său slujitor, ați avut grijă de el. V-a fost încredințat dumneavoastră. Vedeți, sînt informat.

— Chiar așa stau lucrurile, răspunse Defarge.

În timp ce împletea și fredona, nevastă-sa îi comunicase printr-o întîmplătoare atingere a cotului că ar face mai bine să spună adevărul, dar foarte pe scurt.

— Și tot la dumneavoastră a venit și fiica lui, urmă spionul, și l-a preluat din grija dumneavoastră într-a ei, însoțită fiind de un domn curățel, în haine cafenii, cum îl cheamă? — unul cu o perucă strîmtă — Lorry — de la Banca „Tellson and Company" — și l-au dus în Anglia.

— Întocmai, încuviință Defarge.

— Ce amintiri interesante! exclamă iscoada. I-am cunoscut în Anglia pe doctorul Manette și pe fiica sa.

— Da? se miră Defarge.

— Nu prea aveți vești de la ei? se interesă spionul.

— Nu, răspunse Defarge.

— De fapt, interveni madame, întrerupîndu-se din împletit și din cîntecel, nu mai avem nici o veste de la ei. Am fost înștiințați că au sosit cu bine, și am mai primit poate o scrisoare sau două; dar pe urmă ei au luat-o pe drumul lor—și noi pe-al nostru—și n-am mai purtat corespondență.

— Așa-i, madame, replică spionul. Domnișoara are de gînd să se mărite.

— Are de gînd? repetă madame. Era atît de drăguță că mă mir că nu s-a măritat de mult. Voi, englejii, sînteți cam reci, așa îmi face impresia.

— A! Știți că sînt englez?

— Observ că limba ți-e englezească, răspunse madame, și bănuiesc că ce-i limba e și omul.

Spionul nu luă identificarea drept un compliment; dar se prefăcu amuzat și îi întoarse vorba rîzînd. După ce-și bău coniacul pînă la ultimul strop, adăugă:

— Da, domnișoara Manette se mărită. Dar nu cu un englez, ci cu unul care, ca și ea, e de obîrșie franceză. Și pentru că veni vorba de Gaspard (Ah, bietul Gaspard! Ce

bestialitate, ce bestialitate!), mi se pare curios că se mărită tocmai cu nepotul domnului marchiz din pricina căruia Gaspard a săltat la atîta înălțime; cu alte cuvinte, se mărită cu actualul marchiz. Dar el trăiește, necunoscut, în Anglia, unde nu se știe că-i marchiz; acolo trece drept domnul Charles Darnay. Numele de familie al mamei lui era D'Aulnais.

Madame Defarge continuă să împletească neclintită, dar asupra soțului ei vestea avu un efect simțitor. Orice ar fi făcut acolo, îndărătul tejghelei, ca de pildă scăpărînd o scînteie, aprinzîndu-și pipa, tot își trădă tulburarea și tremurul mîinii. Și spionul n-ar fi fost spion dacă n-ar fi observat sau dacă nu și-ar fi întipărit faptul în minte.

Alegîndu-se, în cele din urmă, cu această unică descoperire, prețioasă sau nu, și cum nici un mușteriu nu mai călcă pragul vinăriei pentru a-l ajuta să facă și alte descoperiri, domnul Barsad plăti pentru ce băuse și-și luă ziua bună, fără să piardă însă prilejul de a declara, înainte de plecare, pe un ton curtenitor, că abia așteaptă plăcerea de a-i revedea pe domnul și pe doamna Defarge. Timp de cîteva minute după ce plecase, soțul și soția rămaseră exact în postura în care-i părăsise, de teamă să nu-l vadă reîntorcîndu-se.

— Crezi că poate fi adevărat, întrebă Defarge pe o voce scăzută, privind în jos spre nevastă-sa în timp ce stătea în picioare fumînd, cu mîna pe speteaza scaunului ei, crezi că poate fi adevărat ce-a spus despre Ma'mselle Manette?

— Din moment ce-a spus-o el, probabil că nu-i adevărat, răspunse femeia, înălțîndu-și ușor sprîncenele. Dar s-ar putea să și fie.

— Și dacă este... începu Defarge și apoi curmă vorba.

— Și dacă este? repetă nevastă-sa.

— ... și dacă mai apucăm să vedem izbînda cu ochii, nădăjduiesc, de dragul domnișoarei, că soarta o să-l țină pe soțul ei departe de granițele Franței.

— Soarta soțului ei o să-l împingă acolo unde-i stă scris să se ducă și o să-l mîne spre ținta unde-l așteaptă sfîrșitul. Asta-i tot ce știu, răspunse doamna Defarge cu calmul ei obișnuit.

— Dar e foarte bizar — hai, recunoaște măcar că e foarte bizar, urmă Defarge aproape rugîndu-se de nevastă-sa să admită, ca în ciuda marii simpatii pe care o purtăm doctorului și chiar domnișoarei Manette, numele soțului ei să fie proscris în acest moment de însăși mîna ta, alături de cel al cîinelui blestemat care tocmai a ieșit pe ușă!

— Cînd va să vină, se vor petrece lucruri mult mai bizare decît acesta, răspunse madame. I-am înregistrat pe amîndoi, asta-i sigur; amîndoi figurează în registrul meu. Asta-i de ajuns.

Rostind aceste cuvinte, își făcu împletitura sul, după care își scoase din păr trandafirul vîrît pe sub basmaua legată în jurul capului. Nu știm dacă beţivanii din Saint-Antoine simţiră instinctiv că nedorita podoabă fusese înlăturată sau dacă pîndeau s-o vadă dispărînd; oricum, în foarte scurtă vreme vinăria și-a recăpătat aspectul obișnuit.

În serile din anotimpul în care Saint-Antoine scoate la vedere pe toţi cei cuibăriţi pe dinăuntrul lui, așezîndu-i în prag și pe prichiciul ferestrelor, sau mînîndu-i prin colţuri de străzi sau de curţi puturoase ca să ia o gură de aer curat, madame Defarge, cu împletitura în mînă, obișnuia să treacă de la o casă la alta și de la un grup la altul. Toate femeile împleteau. Împleteau lucruri fără valoare; dar munca mecanică era un înlocuitor mecanic al mîncării și al băuturii; mîinile se mișcau în locul fălcilor și al aparatului digestiv; dacă degetele ciolănoase ar fi rămas nemișcate, foamea ar fi pișcat și mai crunt stomacul.

Dar, așa cum se învîrteau degetele, se învîrteau și ochii și gîndurile. Și toate se învîrtiră mai iute și mai aprig pe măsură ce madame Defarge se deplasa de la un grup la altul, lăsînd în urmă-i cîte un ciorchine de femei cu care stătuse de vorbă.

Bărbatul ei adăsta în prag fumînd și urmărind-o cu admiraţie. „Măreaţă femeie, gîndea el, o femeie puternică și măreaţă, înfricoșător de măreaţă!"

Umbrele serii se împreunau asupră-le, din depărtare răsunau dangăte de clopote și bătaia surdă a tobelor Gărzii Regale, în timp ce femeile împleteau, împleteau... Întunericul le împresură. Alte valuri de beznă aveau să le cotropească, atunci cînd dangătul clopotelor ce vor răsuna în multe din zveltele turle ale Franţei se va contopi cu bubuitul tunurilor; cînd tobele vor bate pentru a amuţi glasul nefericirii, la fel de viguros în aceea noapte ca glasul Puterii și al Belșugului, al Libertăţii și al Vieţii! Și atît de strîns se înfășura întunericul în jurul acelor femei ce ședeau împletind și tot împletind, încît pînă și făptura lor lăuntrică se înfăţișa în jurul unei zidiri încă nezidite în care aveau să șadă împletind și tot împletind și numărînd capetele ce aveau să cadă.

O NOAPTE DEOSEBITĂ

Niciclnd nu asfinţise soarele cu un nimb mai glorios asupra liniştitului colţişor din Soho, decît într-o memorabilă seară cînd doctorul şi fiica sa şedeau împreună sub platanul din curte. Niciclnd nu răsărise luna cu o mai diafană strălucire asupra întinsei Londre, decît în aceeaşi noapte, cînd îi află încă pe amîndoi aşezaţi sub copac, şi cînd, prelingîndu-şi razele printre frunze, le lumină chipurile.

Lucie avea să se mărite a doua zi. Îi rezervase tatălui ei această din urmă seară, şi acum şedeau singuri sub platan.

— Eşti fericit, iubitul meu tată?

— Foarte, copila mea.

Îşi vorbiseră puţin, deşi stătuseră îndelung acolo, împreună. Cît fusese încă destulă lumină pentru lucrul de mînă sau pentru citit, Lucie nu-şi luase nici broderia şi nici nu-i citise. Petrecuse nenumărate seri alături de el, sub copac, fie lucrînd, fie citind; dar seara aceasta nu semăna cu nici una dintre celelalte, şi nimic n-o putea face să semene.

— Şi eu sînt foarte fericită în seara asta, tată. Iubirea cu care m-a binecuvîntat Cerul — iubirea mea pentru Charles şi a lui Charles pentru mine — mă face să încerc o profundă fericire. Dar dacă n-ar fi fost ca viaţa mea să rămînă şi pe mai departe închinată dumitale, sau dacă măritişul meu ar fi fost să ne despartă, fie şi prin distanţa cîtorva străzi, aş fi fost acum mult mai nefericită, şi cu conştiinţa mai încărcată decît îţi poţi măcar închipui. Chiar şi aşa...

Chiar şi aşa, Lucie nu-şi mai putu stăpîni glasul.

În melancolicul clar de lună, îşi încolăci braţele în jurul gîtului tatălui ei şi-şi culcă obrazul pe pieptul lui. În lumina lunii, care e întotdeauna tristă — ca şi lumina soarelui — ca şi acea lumină numită viaţa umană — ori de cîte ori răsare sau se stinge.

— Dragul meu drag! Ai vrea să-mi mai repeţi pentru această ultimă oară că eşti cu totul şi cu totul încredinţat că nici unul dintre noile mele sentimente şi nici una dintre noile mele îndatoriri nu s-ar putea vreodată intercala între noi doi? Eu una ştiu prea bine acest lucru, dar îl ştii şi dumneata? În adîncul inimii, eşti pe deplin încredinţat?

Tatăl îi răspunse cu o voioasă fermitate și convingere, pe care cu greu ar fi putut-o simula.

— Sînt absolut încredințat, scumpa mea. Ba mai mult, adăugă el, sărutînd-o tandru, viitorul meu, văzut prin prisma căsătoriei tale, e mult mai luminos, Lucie, decît ar fi putut fi — sau decît a fost vreodată — fără de ea.

— O, tată, de-aș putea într-adevăr să nădăjduiesc asta!

— Crede-mă, dragostea mea. Într-adevăr, așa e. Gîndește-te numai cît e de firesc și cît e de clar, draga mea, ca lucrurile să se întîmple astfel. Tu, atît de tînără și devotată cum ești, nu-ți poți da seama de îngrijorarea care mă rodea ca nu cumva să-ți irosești viața...

Lucie încercă să-i astupe gura cu palma, dar doctorul îi luă mîna într-a lui și-i repetă cuvintele.

— ...să-ți irosești viața, copila mea — căci n-ar fi fost o irosire dacă de dragul meu te-ai fi abătut de la ordinea firească a lucrurilor? Generozitatea ta nu poate să înțeleagă în adîncime cît de obsedată mi-era mintea de acest gînd; dar întreabă-te singură cum ar fi putut fericirea mea să fie deplină, atîta timp cît a ta nu era?

— Tată, dacă nu l-aș fi întîlnit niciodată pe Charles, aș fi fost pe deplin fericită alături de dumneata.

Doctorul zîmbi în fața acestei inconștiente recunoașteri că, o dată ce-l întîlnise pe Charles, ar fi fost nefericită fără de el, și răspunse:

— Copila mea, pe el l-ai întîlnit și e Charles. Și dacă n-ar fi fost Charles, ar fi fost un altul. Sau dacă n-ar fi fost un altul, eu aș fi fost pricina și în acest caz partea tenebroasă a vieții mele și-ar fi aruncat umbra dincolo de făptura mea, căzînd asupră-ți.

Cu excepția procesului lui Charles, era pentru prima oară că Lucie îl auzea făcînd o aluzie la suferințele lui. Cînd îi răsunară în ureche aceste cuvinte, fu năpădită de o senzație stranie și nouă, de care avea să-și amintească multă vreme după aceea.

— Privește-o! urmă doctorul din Beauvais arătînd cu mîna spre lună. Am privit-o și eu prin ferestruica închisorii mele pe cînd nu puteam să-i suport lumina. Am privit-o pe cînd însemna asemenea tortură pentru mine să mă gîndesc că razele ei strălucesc asupra a ceea ce pierdusem eu, încît mă dădeam cu capul de zidurile temniței. Am privit-o într-o stare atît de apatică și de letargică, încît nu mă puteam gîndi la nimic altceva decît la numărul liniilor orizontale pe care

le-aș fi putut trasa pe suprafața ei cînd era plină și la numărul liniilor perpendiculare care le-ar fi putut intersecta. Douăzeci de linii, și orizontale și verticale, adăugă doctorul cu aerul lui interiorizat și îngîndurat, și-mi aduc aminte că cea de-a douăzecea încăpea cu greu.

Fiorul straniu pe care-l încercase Lucie auzindu-l că se întoarce la acele vremuri se intensifica pe măsură ce doctorul se adîncea tot mai mult în amintiri; și totuși, în felul lui de a le înfățișa nu era nimic care s-o sperie. Părea doar să pună față-n față bucuria și mulțumirea momentului prezent cu caznele cumplite care se isprăviseră.

— Am privit-o, punîndu-mi mii de întrebări în legătură cu copilașul încă nenăscut căruia îi fusesem smuls. Mă întrebam dacă trăiește. Dacă s-o fi născut viu, sau dacă nu cumva șocul prin care trecuse sărmana lui mamă l-o fi ucis în pîntece. Dacă era un fiu care într-o bună zi avea să-și răzbune tatăl. (A existat un timp, de-a lungul întemnițării mele, cînd setea de răzbunare era aproape de neîndurat.) Dacă era un fiu care n-avea să afle niciodată povestea tatălui său; care ar putea chiar să trăiască încredințat că tatăl lui a pierit din propria-i voință și de propria-i mînă. Sau dacă era o fată care va deveni o femeie...

Lucie se lipi mai strîns de el și-i sărută obrazul și mîna.

— Mi-am închipuit-o pe fiica mea uitînd cu totul de mine — sau mai curînd total neștiutoare, inconștientă de existența mea. I-am depănat viața, an după an. Am văzut-o căsătorită cu un bărbat care nu avea habar de ursita mea. Eu pierisem cu totul din amintirea celor vii, iar în generația următoare locul meu era vid.

— Tată! Numai auzindu-te că ai putut gîndi astfel în legătură cu o fiică ce nu există îmi rănește inima de parcă eu aș fi acea copilă.

— Tu, Lucie? Tocmai mîngîierea și tămăduirea pe care mi le-ai adus tu au făcut cu putință ca aceste amintiri să se ivească iar și să se perinde între mine și lună, în această din urmă noapte. Ce spuneam?

— Că fiica nu știa nimic de dumneata. Că nu-i păsa de dumneata.

— Așa! Dar în alte nopți cu lună, cînd tristețea și tăcerea mă afectau în alt chip — strecurîndu-mi în inimă un soi de dureroasă pace, atîta pace cît îți poate inspira o emoție izvorîtă din suferință —, o închipuiam pe această fiică intrînd în celula mea și călăuzindu-mă afară, în libertatea de dincolo

de gratii. I-am privit adeseori imaginea zugrăvită în clarul de lună, așa cum privesc acuma chipul tău; numai că niciodată n-am strîns-o în brațe: stătea întotdeauna între ferestruica zăbrelită și ușă. Dar înțelegi, cred, că nu aceasta era copila despre care ți-am vorbit?

— Nu era aceasta figura ei... imaginea... închipuirea?

— Nu. Imaginea era cu totul altceva. Stătea în fața ochilor mei cu văz tulburat, și niciodată nu clintea. Dar fantoma pe care o urmărea mintea mea era aceea a unui copil mult mai real. Cu aceeași înfățișare ca a mamei sale. Nu știu decît că era leită maică-sa. Și cealaltă îi semăna — așa cum îi semeni tu — dar era altceva. Mă urmărești, Lucie? Mă tem că nu ți-e prea clar. Bănuiesc că numai atunci cînd ai dus o viață de pușcăriaș singuratic poți înțelege asemenea deosebiri derutante.

Felul lui calm și stăpînit de a povesti nu o împiedica pe Lucie să-și simtă sîngele înghețîndu-i în vine în timp ce-l asculta disecîndu-și vechile simțăminte.

— Cînd trăiam o stare de spirit mai pașnică, mi-o închipuiam, în lumina clarului de lună, venind la mine și luîndu-mă să-mi arate căminul ei, pătruns de amintirea iubitoare a părintelui pierdut. Fotografia mea era prezentă în iatacul ei, iar eu eram prezent în rugile ei. Ducea o viață activă, vioaie, folositoare; dar impregnată toată de tragica mea poveste.

— Tată, acea copilă eram eu. N-am fost nici pe jumătate atît de bună, dar în iubire am fost cum ai spus.

— Îmi arăta apoi copilașii ei, urmă doctorul din Beauvais, și copilașii știau de mine și fuseseră învățați să-mi căineze soarta. Cînd treceau prin fața unei închisori, se țineau departe de zidurile-i crîncene, și-și înălțau privirile spre gratiile-i de fier, vorbind între ei în șoaptă. Dar această fiică nu izbutea niciodată să mă elibereze de tot. Mi-o închipuiam mereu aducîndu-mă îndărăt după ce-mi arătase toate acele minunății. Și atunci, binecuvîntat de alinarea pe care ți-o dau lacrimile, cădeam în genunchi și o blagosloveam.

— Tată, nădăjduiesc că eu sînt acea fiică. O, scumpul, scumpul meu, mă vei binecuvînta și pe mine, mîine, cu aceeași ardoare?

— Lucie, îmi aduc aminte de toate aceste suferințe din pricină că în noaptea asta am motive să te iubesc mai mult decît o pot spune cuvintele și să-i mulțumesc Domnului pentru marea fericire pe care mi-a hărăzit-o. Închipuirile

mele, chiar cînd o luau razna, niciodată nu cutezau să se apropie de o fericire ca aceea pe care am cunoscut-o alături de tine, sau ca aceea care ne stă azi în față.

O îmbrățișă, implorînd solemn Cerul să o aibă în pază și mulțumindu-i că i-o hărăzise lui. Curînd, intrară în casă.

La cununie nu fusese invitat nimeni în afară de domnul Lorry; nici domnișoare de onoare nu urmau să fie, nimeni decît mîhnita domnișoară Pross. Căsătoria nu avea să producă nici o schimbare în gospodăria lor; avuseseră posibilitatea să o extindă preluînd apartamentul de sus ce aparținuse odinioară invizibilului locatar apocrif; așa încît nu-și doreau nimic mai mult.

La cină, doctorul Manette se arătă foarte vesel. Erau numai trei la masă, domnișoara Pross fiind cea de-a treia. Doctorul regreta că nu se afla și Charles printre ei; ba era chiar dispus să obiecteze împotriva micii uneltiri drăgăstoase datorită căreia Charles nu venise în acea seară; și bău cu drag în sănătatea lui.

Și astfel sosi clipa în care trebui să-i ureze noapte bună Luciei și să se despartă. Dar, în liniștea celui de-al treilea ceas dinspre ziuă, Lucie urcă din nou treptele și se furișă în camera lui, stăpînită de temeri neînțelese.

Toate erau însă la locul lor; peste tot domnea liniștea; iar tatăl ei dormea cu părul alb răspîndit pe perna netedă și cu mîinile odihnind nemișcate pe cuvertură. Lucie își lăsă inutila lumînare într-un colț mai umbrit, se furișă tiptil pînă la pat și-și lipi ușor buzele de cele ale tatălui ei; apoi, aplecată asupră-i, îl privi un timp.

Apele amare ale captivității îi brăzdaseră fața frumoasă; dar își ascundea vestigiile suferinței sub masca unei hotărîri atît de dîrze, încît își strunea trăsăturile pînă și în somn. În întregul vast imperiu al somnului, în acea noapte, n-ai fi putut afla un chip mai interesant decît acesta, în lupta sa calmă, hotărîtă și controlată cu un dușman nevăzut.

Lucie își lăsă cu sfială mîna pe pieptul lui îndrăgit, și se rugă să-i poată fi mereu la fel de devotată cum năzuia iubirea ei și cum o meritau suferințele lui. Apoi își retrase mîna, îi depuse un nou sărut ușor pe buze și dispăru. Și astfel, cînd soarele își revărsă lumina, umbrele frunzelor de platan îi dezmierdară fața la fel de lin ca și buzele ei cînd murmuraseră rugăciunea.

NOUĂ ZILE

Ziua cununiei se anunța senină și strălucitoare; așteptau cu toții în fața ușii doctorului Manette, care stătea de vorbă cu Charles Darnay. Erau gata să meargă la biserică: frumoasa mireasă, domnul Lorry, domnișoara Pross — pentru care evenimentul, în urma unui treptat proces de împăcare cu inevitabilul, ar fi fost o pricină de fericire deplină, de n-ar fi stăruit încă gîndul că fratele ei Solomon s-ar fi cuvenit să fie mirele.

— Și uite așa, zise domnul Lorry care nu se mai sătura să admire mireasa și care se tot învîrtise în jurul ei ca să nu scape nici un centimetru din frumoasa și discreta ei rochie, vasăzică, pentru asta te-am purtat în brațe peste Canal, draga mea Lucie! Bată-mă norocul să mă bată! Nici prin gînd nu-mi trecea. Nu-mi dădeam seama de binele pe care aveam să i-l fac domnului Charles!

— Cum ai fi putut să știi pe atunci? remarcă pozitivista domnișoară Pross. Aiureli!

— Zău? Mă rog, dar nu-i nevoie să plîngi, răspunse blajinul domn Lorry.

— Eu nu plîng, se apără domnișoara Pross, dumneata plîngi.

— Eu, buna mea Pross? (Domnul Lorry cuteza acum să mai glumească cu ea din cînd în cînd.)

— Află că plîngeai; te-am văzut și nici că mă mir. Un asemenea dar de argint cum le-ai făcut e menit să aducă lacrimi în ochii oricui îl vede. Ieri-seară, după ce a sosit caseta, n-a rămas furculiță sau lingură din serviciu peste care să nu vărs lacrimi, pînă ce nu le-am mai putut vedea cu ochii.

— Mă bucur foarte mult, răspunse domnul Lorry, deși, pe cuvîntul meu, n-am avut intenția ca acele neînsemnate suveniruri să devină invizibile pentru ochii nimănui. Vai, vai! Ăsta-i unul din prilejurile care-l fac pe om să gîndească la tot ceea ce a pierdut. Vai, vai, vai! Cînd te gîndești că aproape în orice moment din acești ultimi cincizeci de ani ar fi putut exista o doamnă Lorry!

— Aș, de unde! fu răspunsul domnișoarei Pross.

— Socotești că n-ar fi putut exista o doamnă Lorry? întrebă gentlemanul ce purta acest nume.

— Pfff ! făcu domnișoara Pross. Dumneata te-ai născut holtei.

— Mă rog, observă domnul Lorry, aranjîndu-și radios peruca, și asta-i posibil.

— Și-ai fost croit pentru a fi holtei încă înainte de a te fi născut.

— În cazul ăsta, consider că mi s-a făcut o nedreptate și că ar fi trebuit să am și eu un cuvînt de spus la alegerea modelului după care am fost croit. Destul ! Și acum, scumpa mea Lucie, i se adresă el petrecîndu-și duios brațul pe după mijlocul fetei, îi aud mișcîndu-se în camera alăturată, iar domnișoara Pross și cu mine, ca doi oameni de afaceri formaliști, nu vrem să pierdem acest ultim prilej de a-ți spune ceva ce dorești să auzi. Scumpa mea, îl lași pe bunul tău tată pe mîini tot atît de sincere și tot atît de iubitoare ca și ale tale; în următoarele două săptămîni, cît te vei găsi în Warwickshire și în împrejurimi, pînă și Banca Tellson va trece pe planul al doilea (comparativ vorbind) în fața lui. Și cînd, la capătul celor două săptămîni, tatăl tău va veni la tine și la iubitul tău soț ca să plecați toți trei pentru alte două săptămîni în Wales, vei constata că ți l-am trimis în cea mai bună formă, zdravăn și fericit. Acum, aud pașii cuiva apropiindu-se de ușă. Dă-mi voie să te sărut, scumpa mea, și să-ți dau binecuvîntarea unui burlac demodat, înainte ca acel cineva să vină și să-și ia ce-i aparține.

O clipă, îi ținu fața la oarecare depărtare, pentru a-i privi încă o dată binecunoscuta expresie a frunții, apoi lipi buclele de aur de peruca lui mică și cînepie, cu o tandrețe și o gingășie care, dacă-s demodate, apoi atunci se trag de pe vremea lui Adam.

Ușa se deschise și doctorul ieși împreună cu Charles Darnay. Fața doctorului era de o paloare cadaverică — pe care nu o avusese înainte de a intra cu tînărul în cameră — încît ai fi zis că se scursese din ea orice urmă de culoare. Dar stăpînirea de sine îi era neschimbată — numai ochiul ager al domnului Lorry putu să deslușească vagi urme că acea veche expresie de spaimă și de fereală trecuse, ca un vînt rece, peste fața lui.

Îi oferi fiicei sale brațul și o conduse, pe scări, spre trăsura pe care domnul Lorry o închiriase în onoarea acestei zile. Ceilalți se urcară într-o a doua trăsură și, nu după mult

timp, într-o biserică din vecinătate, ferită de ochi străini, Charles Darnay și Lucie Manette fură cununați.

În afara boabelor de lacrimi care sclipeau printre zîmbetele micului grup, mai scînteiau pe degetele miresei niște diamante foarte luminoase și licăritoare, de curînd extrase din neagra obscuritate a unuia dintre buzunarele domnului Lorry.

Se întoarseră acasă pentru micul dejun și totul decurse perfect, iar la momentul cuvenit, buclele de aur, care se amestecaseră odinioară cu șuvițele argintii ale sărmanului cizmar din podul parizian, se amestecară din nou cu acestea, sub strălucirea soarelui dimineții, în pragul casei, la despărțire.

Era o despărțire grea, deși de scurtă durată. Dar tatăl își îmbărbătă fiica și, în cele din urmă, desprinzîndu-se ușurel din îmbrățișarea ei, spuse:

— Ia-o Charles ! E a ta !

Mîna ei agitată flutură spre dînșii de la fereastra poștalionului, apoi dispăru.

Colțul de stradă neaflîndu-se în calea tuturor gurăcască și a curioșilor, și cum pregătirile de plecare fuseseră foarte simple și puține, curînd doctorul, domnul Lorry și domnișoara Pross rămaseră singuri. Abia cînd reintrară în răcoarea binevenită a holului umbros, observă domnul Lorry o mare schimbare la doctorul Manette; parcă brațul înălțat al uriașului de aur, aflat acolo, îi dăduse o lovitură cumplită.

De bună seamă, își strunise nervii într-o mare încordare și, odată înlăturată cauza încordării, era de așteptat o reacție. Dar domnul Lorry fu tulburat de expresia speriată și rătăcită a feței, expresia de pe vremuri, și, cînd urcară, felul distrat în care-și prindea capul în mîini și felul jalnic în care se plimba în sus și în jos prin camera lui îi amintiră domnului Lorry de vînăria lui Defarge și de călătoria sub cerul înstelat.

— Cred c-am face mai bine să nu-i vorbim acum și să nu-l tulburăm defel, îi șopti el domnișoarei Pross după un răstimp de îngrijorată chibzuință. Eu trebuie să dau o fugă pînă la Tellson, așa încît mă duc acum și mă întorc imediat. După aceea, o să-l scoatem la o plimbare pe cîmp, pe urmă o să luăm masa aici și totul o să fie bine.

A fost mai ușor pentru domnul Lorry să dea o fugă pînă la Tellson decît să dea o fugă înapoi de la Tellson. A fost reținut acolo două ore. Cînd reveni, urcă singur vechea scară, fără să-i fi pus slujnicei nici o întrebare; intrînd în aparta-

mentul doctorului, se opri locului auzind zgomotul unui bocănit.

— Dumnezeule mare! exclamă tresărind puternic. Ce-i asta?

Domnișoara Pross, cu o figură înspăimîntată, era lîngă el:

— Vai de mine! Vai de mine! Totul e pierdut! se văicări ea, frîngîndu-și mîinile. Ce-o să-i spunem puișorului meu? Nu mă mai recunoaște și face pantofi!

Domnul Lorry îi șopti cîteva cuvinte menite s-o liniștească și intră în odaia doctorului. Băncuța fusese întoarsă cu fața spre lumină, exact în poziția în care-l văzuse prima dată pe cizmar la lucru, iar el ședea cu spinarea îndoită, părînd foarte absorbit.

— Doctore Manette! Dragul meu prieten, doctore Manette!

Doctorul se uită o clipă la el — cu o privire pe jumătate întrebătoare, pe jumătate supărată de întrerupere — și se aplecă din nou asupra lucrului.

Își dezbrăcase surtucul și vesta; cămașa îi era deschisă la gît, așa cum o purtase și altă dată, la lucru; îi revenise vechea expresie răvășită, ba pînă și pielea ofilită a feței. Lucra de zor — cu nerăbdare — ca și cum simțea că intervenise o întrerupere în munca lui.

Domnul Lorry privi la obiectul din mîna lui și observă că era un pantof de aceeași mărime și formă ca și cel din trecut. Luă perechea pantofului care zăcea pe jos, lîngă cizmar, și-l întrebă ce era.

— Un pantof de plimbare pentru o tînără domnișoară, mormăi bătrînul fără să ridice ochii. Ar fi trebuit să fie terminat de mult. Să fie măcar acum!

— Dar, doctore Manette! Uită-te la mine!

Se supuse, în felul mecanic de odinioară, fără să se oprească din lucru.

— Nu mă recunoști, scumpul meu prieten? Gîndește-te! Asta nu-i adevărata dumitale ocupație. Gîndește-te, prietene drag!

Dar nimic nu-l putea face să vorbească. Înălța privirile, doar pentru o clipă, cînd i se cerea s-o facă; pentru nimic în lume însă n-ai fi putut smulge o vorbă de la el. Lucra, lucra, lucra de zor, în tăcere, iar cuvintele cădeau asupră-i cum ar fi căzut în văzduh. Unica rază de speranță pe care o putea întrezări domnul Lorry consta în faptul că uneori

doctorul își înălța privirea pe furiș, fără să i se ceară. Și atunci, licărea în ochii lui o foarte slabă scînteie de curiozitate sau nedumerire — de parcă încerca să-și liniștească unele îndoieli.

Două probleme i se impuseră domnului Lorry ca fiind mai importante decît toate celelalte: prima era ca întreaga poveste să fie ținută în taină față de Lucie; a doua, ca taina să fie menținută față de toți cei ce-l cunoșteau pe doctor. În colaborare cu domnișoara Pross, luă măsuri imediate în vederea celei de-a doua precauții, dînd de știre că doctorul nu se simțea bine și că avea nevoie de cîteva zile de repaos total. Pentru a înșela îngrijorarea fiicei, domnișoara Pross urma să-i scrie, povestindu-i că doctorul fusese chemat afară din oraș în interes profesional și referindu-se la o scrisoare imaginară în care tatăl ei îi adresase în fugă două-trei rînduri și care i-ar fi fost expediată prin același curier.

Nădăjduind că doctorul avea să-și revină cît mai curînd, domnul Lorry luă aceste măsuri, necesare în orice caz. Domnul Lorry își mai rezerva o intervenție, în eventualitatea în care doctorul avea să-și revină în scurt timp, și anume să-și verifice o anumită opinie pe care o socotea cea mai exactă, asupra cazului acestuia.

În speranța unei tămăduiri cît mai rapide și, prin aceasta, a punerii în aplicare a intervenției pe care dorea s-o facă, domnul Lorry luă hotărîrea să-l supravegheze pe doctor îndeaproape, fără ca, în aparență, să trădeze cîtuși de puțin acest lucru. Drept care, pentru prima oară în viața lui își luă cîteva zile libere de la Tellson și-și preluă postul de veghe lîngă fereastra din odaia doctorului.

Nu-i trebui mult pînă să-și dea seama că n-avea nici un rost să-i vorbească, întrucît, de îndată ce era presat, bolnavul devenea neliniștit. Încă din prima zi părăsi încercarea de a i se adresa și hotărî în schimb să se mențină în fața ochilor doctorului, ca un protest tacit împotriva amăgirii în care căzuse acesta sau era pe cale să cadă. De aceea, ședea întruna pe scaunul lui de lîngă fereastră, citind și scriind, și căutînd să exprime prin cele mai plăcute și mai firești mijloace pe care le putea născoci că, acolo unde se aflau, se bucurau de totală libertate.

Doctorul Manette accepta tot ce i se dădea să mănînce și să bea și, în această primă zi, lucră neîntrerupt pînă cînd întunericul îl împiedică să mai vadă ceva — oricum, lucră încă o jumătate de oră după ce domnul Lorry n-ar mai fi

văzut în ruptul capului să scrie sau să citească. Cînd își lăsă sculele la o parte, pînă dimineață, domnul Lorry se ridică și-i zise:

— Vrei să ieșim?

Bătrînul privi în dreapta și în stînga pe podea, așa ca pe vremuri, apoi își înălță ochii, tot ca pe vremuri, și repetă cu vocea stinsă de pe vremuri:

— Să ieșim?

— Da; să facem o plimbare împreună. De ce nu?

Nu făcu nici un efort să-i spună de ce nu și nu mai rosti nici un cuvînt. Dar domnului Lorry i se păru că zărise în ochii lui, în timp ce stătea aplecat pe băncuță, în întuneric, cu coatele pe genunchi și capul în palme, întrebarea încețoșată: „De ce nu?" Și, cu înțelepciunea sa de om de afaceri, văzu în aceasta un semn bun, de care era hotărît să se agațe.

Veghea de noapte o împărțea cu domnișoara Pross, și îl păzeau pe rînd din camera alăturată. Înainte de a se culca, doctorul se plimba un lung răstimp, în sus și-n jos, prin odaie; dar cînd, în cele din urmă, se întindea pe pat, adormea numaidecît. Se scula cu noaptea în cap și se așeza la măsuța de cizmărie.

În cea de a doua zi, domnul Lorry îl salută voios chemîndu-l pe nume și începu să-i vorbească despre felurite subiecte de care se preocupaseră amîndoi în ultima vreme. Nu dădu nici un răspuns, dar era limpede că auzea ce i se spune și că, într-un fel pîclos, se gîndea la tot ce auzea. Faptul îl încurajă pe domnul Lorry s-o cheme de cîteva ori în cameră pe domnișoara Pross, ca să șadă acolo cu lucrul ei de mînă; în acele momente discutau liniștit despre Lucie și despre tatăl ei de față, ca de obicei, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Discutau fără gesturi ostentative, și nu prea îndelung, sau uneori îndeajuns doar cît să-l zgîndăre; și inima bună a domnului Lorry se însenina la impresia că doctorul ridica privirile mai des și că părea stîrnit de senzația unor nepotriviri în jurul lui.

Cînd se lăsă din nou întunericul, domnul Lorry îl întrebă ca și cu o zi înainte:

— Doctore dragă, vrei să ieșim?

Ca și cu o zi înainte, bătrînul repetă:

— Să ieșim?

— Da; să facem o plimbare împreună. De ce nu?

De astă dată, cînd nu putu obține nici un răspuns, domnul Lorry se prefăcu a pleca, și se reîntoarse după o

absență de un ceas. În acest timp doctorul se mutase pe scaunul de lîngă fereastră și stătuse acolo, privind platanul; dar cum îl văzu pe domnul Lorry intrînd, trecu înapoi pe băncuța lui.

Timpul se scurgea anevoie, speranțele domnului Lorry se întunecau, iar inima îi devenea, pe zi ce trecea, mai grea. Sosi și trecu cea de-a treia zi, cea de-a patra, cea de-a cincea. Cinci zile, șase, șapte, opt, nouă zile.

Domnul Lorry străbătu tot acest tulbure răstimp cu o speranță tot mai stinsă și cu o inimă tot mai împovărată. Taina era păstrată cu grijă, iar Lucie inconștientă și fericită; dar domnul Lorry nu se putea împiedica să observe că mîna cizmarului, care la început fusese cam stîngace, devenea extraordinar de îndemînatică; niciodată doctorul nu fusese atît de absorbit de munca lui și niciodată mîinile lui nu fuseseră atît de iscusite și de dibace, ca în seara celei de-a noua zile.

Capitolul XIX

O PĂRERE

Istovit de veghe și de îngrijorare, domnul Lorry adormi în post. În cea de a zecea dimineață de așteptare, se deșteptă speriat de lumina strălucitoare ce inunda acum odaia; fusese cufundată în beznă pe cînd îl furase pe el somnul.

Se frecă la ochi și se sculă dar, odată în picioare, îl cuprinse îndoiala dacă nu cumva visează încă. Căci, ducîndu-se la ușa camerei doctorului Manette, văzu că băncuța și uneltele de cizmărie fuseseră date deoparte, iar doctorul ședea în fotoliul de lîngă fereastră, citind. Era îmbrăcat în obișnuitu-i halat de dimineață, iar fața (pe care domnul Lorry i-o putea vedea foarte lămurit), deși încă palidă, avea o expresie de atenție calmă, concentrată.

Chiar cînd se asigură că e treaz de-a binelea, domnul Lorry începu să se îndoiască dacă nu cumva visase povestea cu cizmăritul din ultimele zile; nu i se înfățișa oare ochilor prietenul său, îmbrăcat ca de obicei, arătînd ca de obicei, și prins în preocupările-i obișnuite? Și exista cel mai mic

semn că schimbarea care-l impresionase atît de puternic avusese într-adevăr loc?

Asemenea întrebare nu putea fi decît rodul unei neduмeriri și uluiri, întrucît răspunsul era evident. Dacă nu fusese vorba decît de o impresie, lipsită de o pricină și o bază reală, atunci ce căuta acolo el, Jarvis Lorry? De unde pînă unde se lăsase furat de somn, complet îmbrăcat, pe canapeaua din cabinetul doctorului Manette, și cum de se afla dis-de-dimineață în pragul odăii acestuia, punîndu-și atari întrebări?

Cîteva minute mai tîrziu, domnișoara Pross îi vorbea în șoaptă la ureche. Dacă l-ar mai fi muncit vreo urmă de îndoială, apoi vorbele acesteia i-ar fi risipit-o cu desăvîrșire; dar în momentele acelea începuse să gîndească limpede și nu se mai îndoia. O sfătui pe domnișoara Pross să nu intervină în nici un fel pînă la ora obișnuită a micului dejun, și atunci să se poarte față de doctor ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Dacă doctorul se va dovedi că e în starea lui firească de spirit, atunci domnul Lorry va încerca să obțină unele informații și idei călăuzitoare în acea direcție pe care în tot timpul veghii sale fusese preocupat s-o stabilească.

Domnișoara Pross fu întru totul de părerea lui și, împreună, ticluiră cu grijă planul. Avînd timp berechet ca să-și pună la punct metodica-i toaletă, domnul Lorry se înfățișă la micul dejun cu obișnuita-i rufărie albă ca neaua și cu ciorapii bine trași pe picior. Doctorul fu chemat ca de obicei la gustare.

Din cît îți puteai da seama de mecanismul gîndirii lui, fără a întreprinde acele mici și treptate tatonări pe care domnul Lorry le socotea singurele avansuri sigure, părea să considere că nunta fiicei lui avusese loc cu o zi înainte. O aluzie întîmplătoare, dar deliberat scăpată, la ziua din săptămînă și data acelei dimineți, îl puse pe gînduri și păru să-și facă unele socoteli, vădit stingherit. Dar în toate celelalte privințe era în asemenea măsură cel de totdeauna, încît domnul Lorry hotărî să obțină de la dînsul ajutorul pe care-l dorea. Un ajutor în propriul interes al doctorului.

De aceea, după ce își luară gustarea și farfuriile fură strînse de pe masă, rămas singur cu doctorul, i se adresă plin de preocupare.

— Dragul meu Manette, aș vrea să-ți cer un sfat confidențial într-un caz foarte curios, care mă interesează în

mod deosebit; poate că dumitale, care ești mai bine informat, cazul n-o să ți se pară chiar atît de curios.

Privindu-și mîinile bătătorite de truda ultimelor zile, doctorul păru tulburat și ascultă cu atenție. Nu era prima dată în acea dimineață că-și privea mîinile.

— Doctore Manette, începu domnul Lorry, punîndu-i cu afecțiune mîna pe braț. E vorba de cazul unui foarte drag prieten al meu. Te rog să te gîndești bine la sfatul pe care mi-l dai, atît de dragul lui cît, mai ales, de dragul fiicei lui — al fiicei lui, scumpul meu Manette.

— Dacă înțeleg bine, răspunse doctorul pe un ton înăbușit, e vorba de un șoc mintal...

— Exact.

— Fii mai explicit, ceru doctorul. Încearcă să nu omiți nici un amănunt.

Domnul Lorry își dădu seama că se înțeleseseră unul pe celălalt și continuă:

— Dragul meu Manette, e vorba de un șoc foarte vechi și prelungit, de mare intensitate și seriozitate, și care afectează sentimentele, simțurile... hm... așa cum te-ai exprimat... mintea pacientului, spiritul. E vorba de un șoc sub imperiul căruia pacientul a trăit în trecut, nu știu cîtă vreme, pentru că nici el singur nu poate socoti timpul, și nu există alte mijloace de a-l delimita. E vorba de un șoc de care pacientul s-a vindecat, printr-un proces de care nu e conștient, așa cum l-am auzit povestind o dată în mod public, într-o manieră uluitoare. E vorba de un șoc de care s-a tămăduit atît de deplin, încît pacientul este astăzi un om cu o inteligență foarte vie, apt de vaste speculații mintale, de un susținut efort fizic, de o continuă îmbogățire a cunoștințelor și așa foarte numeroase. Dar, din nefericire, a avut loc — aici domnul Lorry făcu o pauză și respiră adînc — o ușoară revenire a șocului.

Cu un glas sugrumat, doctorul întrebă:

— Și cît a durat?

— Nouă zile și nouă nopți.

— Cum s-a manifestat? Vreau să spun — și-și privi din nou mîinile — printr-o reluare a unei vechi activități legate de șoc?

— Întocmai.

— Spune-mi, te rog, întrebă doctorul foarte deslușit și cu multă stăpînire de sine, deși pe același glas înăbușit, l-ai văzut și pe vremuri angajat în această activitate?

— O singură dată.

— Și cînd a avut loc revenirea, s-a manifestat la fel ca atunci?

— Cred că da.

— Mi-ai vorbit de fiica lui. A fost încunoștiințată de revenirea șocului?

— Nu. Nu i s-a adus nimic la cunoștință și nădăjduiesc că nici nu i se va aduce vreodată. Faptul nu este cunoscut decît de mine și de încă o persoană de mare încredere.

Doctorul îi strînse mîna în mîna lui și murmură:

— Ai dovedit multă bunătate. Ai dovedit multă omenie.

Domnul Lorry îi strînse la rîndul său mîna și un timp nici unul dintre ei nu mai rosti o vorbă.

— Și acum, dragul meu Manette, reluă în cele din urmă domnul Lorry, în felul său cel mai afectuos și mai grijuliu, eu sînt un simplu om de afaceri și nu mă pricep să fac față la asemenea chestiuni complicate și delicate. Nu dețin informațiile necesare, nu dețin înțelegerea necesară; am nevoie de îndrumări. Și nimeni pe lume nu mi-ar putea da îndrumări mai exacte decît ai putea-o face dumneata. Explică-mi, cum a fost posibilă această revenire? Există primejdia unei noi reveniri? Ar putea fi prevenită o eventuală repetare? Ce anume o provoacă? Ce pot face pentru prietenul meu? Nu există om mai doritor decît mine să-și servească un prieten, numai de-aș ști cum s-o fac. Dar nu mă pricep de unde să pornesc, într-un caz ca ăsta. Dacă înțelepciunea, cunoștințele și experiența dumitale m-ar pune pe calea cea bună, aș putea face multe; dar neluminat și neîndrumat, nu-s bun de nimic. Te rog, discută lucrurile astea cu mine, te rog, ajută-mă să le înțeleg mai clar și învață-mă cum pot fi de mai mare ajutor.

După rostirea acestor cuvinte pline de sinceritate, doctorul Manette rămase un timp pe gînduri, iar domnul Lorry nu-l grăbi defel.

— Eu cred, spuse după un timp doctorul, rupînd cu un vădit efort tăcerea, că revenirea pe care mi-ai descris-o, dragă prietene, nu l-a luat pe nepregătite pe pacient.

— Adică se temea că i-ar putea reveni șocul? se hazardă domnul Lorry să întrebe.

— Foarte mult. (Rosti cuvintele cutremurîndu-se fără voie.) Nu-ți poți face idee cît de covîrșitoare este o asemenea teamă pentru mintea pacientului, și cît de greu îi vine —

aș spune chiar că-i e cu neputință — să rostească o singură vorbă în legătură cu subiectul care-l apasă.

— S-ar simți mult mai ușurat dacă s-ar lăsa determinat să împărtășească cuiva această tainică povară de gînduri?

— Cred că da. Însă, așa cum ți-am spus, este aproape o imposibilitate. Ba uneori socotesc că e o imposibilitate absolută.

— Și atunci, spuse domnul Lorry, după o scurtă tăcere de ambele părți, lăsîndu-și din nou ușor mîna pe brațul doctorului, de ce pricină ai putea lega acest acces?

— Cred că a existat o puternică, o extraordinară reîntoarcere la șuvoiul de gînduri și de aduceri-aminte care au constituit prima cauză a bolii. Cred că a fost rechemată la lumină o intensă asociație de idei, de o natură extrem de dureroasă. E probabil că în mintea pacientului mocnea de mult spaima că o asemenea asociație ar putea fi provocată — în anumite împrejurări să zicem, sau cu un anumit prilej. A încercat să se pregătească sufletește, dar în zadar; poate că însăși strădania de a se pregăti l-a făcut mai puțin apt să-i reziste.

— Ar putea, crezi, să-și aducă aminte de cele ce s-au întîmplat în timpul revenirii șocului? întrebă domnul Lorry cu o firească șovăială.

Doctorul își plimbă descurajat privirile de jur-împrejurul odăii, clătină din cap și răspunse cu voce scăzută:

— Absolut deloc.

— Și ce trebuie făcut pe viitor?

— În ce privește viitorul, m-aș arăta foarte optimist, răspunse doctorul cu un glas mai ferm. Dat fiind că a fost voia Domnului să-și revină atît de repede din șoc, m-aș arăta optimist. A cedat sub presiunea a ceva foarte complex, de care se temea de mult, pe care-l prevăzuse de mult în chip nedeslușit și împotriva căruia luptase; dar acum, că și-a revenit după ce furtuna a izbucnit și s-a astîmpărat, nădăjduiesc că tot ce-a fost mai rău a trecut.

— Mă rog, mă rog! Asta e o mare consolare, răspunse domnul Lorry.

— Îți sînt recunoscător, repetă doctorul, înclinîndu-și capul cu un gest de reverență.

— Mai există două puncte ale chestiunii asupra cărora aș dori să fiu îndrumat, urmă domnul Lorry. Pot continua?

— Nici c-ai putea face un mai mare serviciu prietenului dumitale. Doctorul îi întinse mîna.

— Atunci să începem cu primul. Pacientul e o persoană foarte studioasă și e înzestrat cu o deosebită energie; se preocupă cu foarte multă rîvnă de îmbogățirea cunoștințelor profesionale, de organizarea unor experiențe și de alte multe lucruri. Spune-mi, te rog, nu cumva se osteneşte prea mult?

— N-aș crede. Se prea poate ca această permanentă nevoie de ocupație să fie o trăsătură caracteristică a spiritului său. S-ar putea să fie, în parte, o înclinație firească, iar în parte un rezultat al suferințelor prin care a trecut. Cu cît i-ar fi mintea mai puțin preocupată de lucruri sănătoase, cu atît s-ar face mai simțit pericolul de a o lua pe calea gîndurilor nesănătoase. E posibil ca omul să se fi studiat și să fi ajuns la această descoperire.

— Ești convins că nu se supune la un efort intelectual prea puternic?

— Cred că sînt convins.

— Dragul meu Manette, dacă în clipa de față ar fi surmenat...

— Dragul meu Lorry, mă îndoiesc că s-ar putea întîmpla așa ceva. A existat o încordare prea violentă într-o anumită direcție, ceea ce a făcut necesară o contrapondere.

— Scuză-mă dacă stărui, ca un om de afaceri ce sînt. Presupunînd, pentru o singură clipă, că ar fi surmenat, faptul acesta s-ar putea manifesta printr-o reapariție a tulburărilor?

— Nu cred. Nu cred, declară doctorul Manette cu tăria convingerii, că tulburările ar putea fi declanșate de o altă cauză în afara acelui șuvoi de asociații. Așadar, nu cred că altceva decît atingerea acelei anume coarde le-ar putea determina să reapară. După cele ce s-au petrecut și după revenirea pacientului la normal, e greu să-mi închipui că acea coardă ar putea vibra din nou cu asemenea violență. Sînt încredințat, aș putea spune chiar că sînt pe deplin convins, că împrejurările susceptibile să redeștepte procesul s-au consumat.

Vorbea cu rezervele omului care știe cît de ușor poate fi tulburată gingașa structură a spiritului dar, în același timp, cu încrederea omului care și-a făurit treptat o convingere din suferințele și nefericirile pe care le-a îndurat. Prietenul lui nu i-ar fi clintit pentru nimic în lume această încredere. Se declară mai liniștit și mai încurajat decît se simțea în realitate și abordă cel de-al doilea și ultimul punct care-l interesa. Era o chestiune mai dificilă decît tot ce

discutaseră pînă acum dar, aducîndu-şi aminte de conversaţia pe care o avusese cu domnişoara Pross, într-o duminică dimineaţă, precum şi de toate la cîte fusese martor în ultimele nouă zile, ştiu că va trebui s-o înfrunte.

— În legătură cu acea activitate la care se întoarce pacientul cînd se află sub influenţa şocului de care din fericire s-a tămăduit, începu domnul Lorry dregîndu-şi glasul, activitate pe care, haide s-o numim muncă de fierar... Fierărit. Hai să spunem, ca să ilustrăm faptele cu un exemplu, că în vremurile lui de restriştе a deprins meşteşugul fierăritului. Voi sublinia că acum, pe neaşteptate, a fost din nou găsit mînuind uneltele de fierărie. Nu-i un păcat că şi le păstrează în apropiere?

Doctorul îşi umbri fruntea cu mîna şi bătu nervos cu piciorul în podea.

— Şi le-a păstrat mereu în apropiere, urmă domnul Lorry, aruncîndu-i o privire îngrijorată. Spune-mi, te rog, n-ar fi mai bine să se despartă de ele?

Doctorul, cu fruntea în palmă, continuă să lovească nervos cu piciorul în podea.

— Îţi vine greu să-mi dai un sfat? întrebă domnul Lorry. Înţeleg că-i o chestiune delicată. Şi totuşi, cred... Dar îşi curmă vorba, clătinînd din cap.

— Vezi, începu doctorul Manette, întorcîndu-se spre el după o tăcere stînjenitoare, e foarte complicat să explici coerent meandrele minţii acestui om. Cîndva, pe vremuri, a tînjit cu atîta ardoare după această activitate şi a fost o salvare cînd i s-a acordat; fără îndoială că a însemnat o mare alinare să-şi poată înlocui nedumeririle minţii cu nedumeririle degetelor şi, pe măsură ce devenea mai iscusit, să-şi înlocuiască ingeniozitatea torturilor spirituale prin ingeniozitatea mîinilor; de asta n-a suportat niciodată gîndul de a nu mai avea la îndemînă uneltele. Chiar şi acum, cînd, cred eu, e mai optimist în ceea ce îl priveşte decît a fost vreodată în trecut şi cînd izbuteşte să vorbească oarecum cu încredere despre el însuşi, ideea că s-ar putea cîndva să simtă nevoia vechii lui activităţi şi să nu-şi găsească uneltele îi dă un simţămînt de spaimă, asemănător, bănuiesc, cu cel ce încolţeşte în inima unui copil care s-a pierdut.

Arăta ca o ilustrare a propriilor sale spuse, şi-şi înalţă privirile spre faţa domnului Lorry.

— Dar nu s-ar putea... dă-mi voie! Eu cer o informaţie, aşa, ca un stîngaci om de afaceri care nu vine în legătură

decît cu obiecte materiale de felul guineelor, șilingilor și bancnotelor — nu s-ar putea ca păstrarea acelor unelte să implice și menținerea ideii? Dacă uneltele ar fi îndepărtate, nu s-ar putea, dragul meu Manette, ca și temerile să se spulbere o dată cu ele? Pe scurt, păstrarea uneltelor de fierărie nu înseamnă o concesie făcută răului?

Urmă un alt răstimp de tăcere.

— Știi, mai înseamnă și un vechi tovarăș de suferință, spuse doctorul cu un glas tremurat.

— Eu unul nu le-aș păstra, stărui domnul Lorry, scuturînd din cap, căci, pe măsură ce-l vedea pe doctor descumpănit, el devenea tot mai categoric. I-aș recomanda pacientului să le sacrifice. Voiam numai să-ți obțin încuviințarea, ca un om drag și bun ce ești. De hatîrul fiicei lui, dragul meu Manette!

Era straniu să urmărești lupta care se dădea în el.

— Atunci, fie, de dragul ei; sînt de acord. Dar eu nu le-aș îndepărta în prezența lui. Să se facă acest lucru cînd va fi plecat; să simtă, după o absență, lipsa vechiului său tovarăș de suferință.

Domnul Lorry acceptă pe dată această condiție și puse capăt discuției. Petrecură restul zilei la țară și doctorul se simți pe deplin întremat. Următoarele trei zile continuă să se simtă foarte bine și, în cea de a paisprezecea zi de la cununie, plecă să se întîlnească cu Lucie și cu soțul ei. Domnul Lorry îl lămurise că se luaseră măsuri pentru ca tăcerea lui să nu o îngrijoreze pe Lucie și că-i scrisese în acest sens, astfel încît fata nu avea nici o bănuială.

În seara zilei în care plecase doctorul, domnul Lorry intră în odaia acestuia, înarmat cu un satîr, un ferăstrău, o daltă și un ciocan, însoțit de domnișoara Pross, care ținea în mînă o lumînare. Și acolo, cu ușile închise, într-o atmosferă de mister și vinovăție, domnul Lorry hăcui băncuța cizmarului, făcînd-o bucăți, în timp ce domnișoara Pross ținea lumînarea de parc-ar fi asistat la un omor — și cu figura ei încrîncenată nici c-ai fi aflat o persoană mai potrivită pentru așa ceva. Fără întîrziere, se procedă la arderea cadavrului (ciopîrțit în vederea acestui scop) în soba din bucătărie; iar sculele, pantofii și pielea, fură îngropate în grădină. Pentru spiritele cinstite, distrugerea și tăinuirea apar ca niște acți-

uni atît de mîrşave, încît domnul Lorry şi domnişoara Pross, angajaţi în treaba pe care o porniseră şi în îndepărtarea oricărei urme, aproape că se simţeau şi aproape că arătau ca doi complici ai unui asasinat.

Capitolul XX

O RUGĂMINTE

Cînd tînăra pereche se întoarse acasă, prima persoană care se înfăţişă să-i felicite fu Sydney Carton. Sosiseră abia de cîteva ore, cînd se şi prezentă la ei. Nu părea să fi progresat nici ca deprinderi, nici ca înfăţişare, nici ca fel de a fi; dar avea un aer de nestrămutată fidelitate, care pînă atunci scăpase observaţiei lui Charles Darnay.

Pîndi prilejul de a-l chema pe Darnay deoparte, în cadrul unei ferestre, şi de a-i vorbi fără a fi auzit de urechi străine.

— Domnule Darnay, aş dori să putem fi prieteni.

— Sper că sîntem prieteni.

— Această amabilă afirmaţie e doar un fel de a vorbi; dar eu nu mă refer la cuvinte convenţionale; de altfel, cînd afirm că aş dori să putem fi prieteni, şi eu mă gîndesc de fapt la altceva.

Cum era firesc, Charles Darnay îl întrebă bine dispus şi pe un ton de camaraderie la ce anume se gîndeşte.

— Pe viaţa mea, îi răspunse Carton zîmbind, e mai uşor să clocesc toate astea în mintea mea decît să fac pe un altul să le înţeleagă. Oricum, dă-mi voie să încerc. Îţi aminteşti de un anumit prilej cînd am fost mai băut decît... decît de obicei?

— Îmi amintesc de un anumit prilej cînd m-ai silit să-ţi mărturisesc că ai băut.

— Şi eu îmi amintesc. Blestemul unor atari prilejuri atîrnă crunt asupră-mi pentru că niciodată nu le pot şterge din minte. Sper că se va ţine seama de acest lucru cîndva, cînd zilele mele vor ajunge la capăt. Nu te alarma! N-am de gînd să ţin o predică.

— Nu mă alarmez. Sinceritatea dumitale nu poate fi pricină de alarmă pentru mine.

— Ah! făcu Carton cu o nepăsătoare fluturare a mîinii, de parcă ar fi vrut să înlăture subiectul. Cu acel prilej de beție (unul dintr-un lung șir, după cum bine știi), m-am dovedit foarte nesuferit tot agitînd chestiunea dacă îmi placi sau nu-mi placi. Aș dori să uiți acest lucru.

— L-am uitat de mult.

— Ăsta-i iarăși un fel de a vorbi. Domnule Darnay, pentru mine uitarea nu-i atît de ușoară cum vrei să lași a crede că ar fi pentru dumneata. Eu nu am uitat discuția aceea și un răspuns ușuratic din partea dumitale nu mă va ajuta s-o uit.

— Dacă a fost un răspuns ușuratic, te rog să mă ierți. Nu am avut altă intenție decît aceea de a îndepărta conversația de la un lucru de nimic care, spre surprinderea mea, pare să te tulbure mult. Îți declar, pe onoarea mea de gentilom, că de mult am alungat din minte chestiunea de atunci. Dumnezeule mare, dar nici măcar nu am avut ce alunga! Oare nu existau lucruri mult mai importante de ținut minte, în legătură cu marele serviciu pe care mi-l făcuseși în acea zi?

— Cît despre marele serviciu, răspunse Carton, mă simt dator să-ți spun, auzindu-te că-l numești astfel, că totul n-a fost decît o capcană avocățească. Cînd ți-am făcut acel serviciu, nu cred că-mi păsa prea mult de soarta dumitale. Dă-mi voie! Accentuez: atunci cînd ți-am făcut acel serviciu. Vorbesc despre trecut.

— Tratezi cu ușurință îndatorirea pe care o am față de dumneata, dar eu nu mă supăr pentru răspunsul dumitale ușuratic.

— E adevărul gol-goluț, domnule Darnay, crede-mă. Dar m-am îndepărtat de la subiect; vorbeam despre faptul că aș dori să fim prieteni. Uite ce-i, dumneata mă cunoști; știi că sînt incapabil de elanuri înaripate. Dacă te îndoiești, întreabă-l pe Stryver și el o să te asigure că așa e.

— Prefer să-mi formez singur părerile, fără ajutorul lui.

— Mă rog. Oricum, știi bine că sînt un individ nevolnic, care n-a fost niciodată bun de nimic și nici nu va fi.

— Nu știu că „nu vei fi".

— Ba eu știu și poți să mă crezi pe cuvînt. Ei bine! Dacă poți răbda ca un asemenea individ lipsit de orice valoare și cu o reputație deșucheată să-ți intre și să-ți iasă din casă în ceasurile lui libere, ți-aș cere să-mi acorzi favoarea de a veni și de a pleca oricînd de aici, în chip de persoană privile-

giată; favoarea de a fi privit întocmai ca o mobilă inutilă (aș adăuga și dizgrațioasă, dacă n-ar fi acea asemănare pe care am descoperit-o între noi doi), o mobilă pe care o ții pentru că te-a slujit cîndva, dar la care nu te mai uiți. Nu cred că voi abuza de această îngăduință. Pun rămășag pe o sută contra unu că nu mă voi folosi de ea mai mult de patru ori într-un an. Dar pot afirma că mi-ar pricinui o mare mulțumire să pot gîndi c-o am.

— Vrei să încerci a gîndi astfel?

— Acesta e un fel de a mă anunța că mi s-a acordat ceea ce am cerut. Îți mulțumesc, Darnay. Îmi pot lua libertatea de a-ți spune pe nume?

— Cred că e și timpul, Carton.

Își strînseră mîinile și Sydney se îndepărtă. Un minut mai tîrziu era, în aparență, la fel de șters ca întotdeauna.

După plecarea lui, în cursul unei seri petrecute în societatea domnișoarei Pross, a doctorului și a domnului Lorry, Charles Darnay se referi în treacăt și în linii generale la discuția avută și-l caracteriză pe Sydney Carton drept un caz iremediabil de neglijență și nepăsare. Pe scurt, vorbi despre el nu cu răutate sau în chip acuzator, ci așa cum ar fi vorbit oricine l-ar fi judecat după aparențe.

Nici prin cap nu-i trecea că vorbele lui ar putea să se înfigă în gîndurile tinerei și frumoasei sale soții; dar mai tîrziu, cînd se retrase în apartamentul lor, o găsi așteptîndu-l cu vechea și drăgălașa-i expresie de încruntare pe frunte.

— Sîntem îngîndurată în noaptea asta! spuse Darnay, petrecîndu-și brațul pe după umerii ei.

— Da, iubitul meu Charles, răspunse ea punîndu-și mîinile pe pieptul lui și fixîndu-l cu acea expresie atentă și cercetătoare. Sîntem cam îngîndurată în noaptea asta pentru că ne stă ceva pe inimă.

— Ce anume, Lucie?

— Dacă îți cer, îmi făgăduiești că nu-mi pui nici o întrebare?

— Să-ți făgăduiesc? Ce nu i-aș făgădui iubirii mele?

Și, într-adevăr, ce i-ai fi putut refuza în timp ce cu o mînă îi îndepărta șuvițele de aur de pe obraz iar cu cealaltă îi simțea inima care bătea pentru el?

— Cred, Charles, că sărmanul domn Carton merită mai multă considerație și mai mult respect decît ai arătat tu în seara asta, vorbind despre el.

— Zău, iubirea mea? Și de ce?

— Asta-i întrebarea pe care nu trebuie să mi-o pui. Dar cred — mai bine zis știu — că merită.

— Dacă tu o știi, îmi ajunge. Și ce-ai dori să fac, viața mea?

— Ți-aș cere, iubitule, să te arăți întotdeauna foarte generos cu el și foarte îngăduitor cu păcatele lui, atunci cînd nu e de față. Ți-aș cere să crezi că are o inimă pe care o dezvăluie foarte, foarte rar, dar că această inimă e adînc rănită. Iubitul meu, eu am văzut-o sîngerînd.

— E dureros gîndul că l-am nedreptățit, răspunse Charles Darnay, mirat. Niciodată n-aș fi crezut așa ceva despre el.

— Ăsta-i adevărul, dragul meu soț. Mi-e teamă că nu mai poate fi salvat; nu cred că mai există vreo speranță ca soarta sau firea lui să se schimbe. Dar sînt convinsă că e capabil de fapte bune, prietenești, chiar de fapte mărețe.

Era atît de frumoasă în puritatea încrederii sale într-un om pierdut, încît soțul ar fi putut s-o privească ceasuri întregi fără să se sature.

— Și, dragostea mea, îl îndemnă mai departe Lucie lipindu-se de el, culcîndu-și capul pe pieptul lui și înălțîndu-și ochii către ochii lui, amintește-ți cît de puternici sîntem noi în iubirea noastră și cît de slab e dînsul în nefericirea lui!

Rugămintea îi merse la inimă.

— O să-mi amintesc întotdeauna, viața mea! O să-mi amintesc cîte zile o să am.

Se aplecă peste căpșorul de aur, își lipi buzele de buzele ei trandafirii și o cuprinse în brațe.

Dacă un pribeag bezmetic, străbătînd străzile în beznă, ar fi putut auzi candida ei mărturisire și ar fi văzut mărgăritarele milei sorbite de buzele soțului de-a dreptul din dulcii ochi albaștri, atît de iubitori, ar fi plîns în noapte — și ar fi murmurat cuvintele care nu pentru prima oară i se desprindeau de pe buze:

— Doamne, binecuvînteaz-o pentru dulcea ei compasiune!

ECOURI DE PAȘI

Colțișorul unde locuia doctorul era un minunat lăcaș al ecourilor. Răsucind cu sîrg firul de aur care-l lega pe soțul, pe tatăl ei, pe ea însăși și pe vechea-i îndrumătoare și tovarășă de viață într-o tihnită mulțumire, Lucie ședea în căsuța liniștită din acel colț al tăcutelor rezonanțe și asculta ecoul pașilor timpului.

La început, a fost o vreme cînd, cu toate că era o tînără soțioară pe deplin fericită, se întîmpla ca împletitura să-i lunece din mîini și ochii să i se umezească de lacrimi. Căci ecourile purtau zvonul a ceva ce avea să vină, ceva încă vag, foarte îndepărtat, care abia se făcea auzit, dar care-i răscolea adînc inima. Fluturări de speranțe și de îndoieli — speranțele unei iubiri încă necunoscută pentru ea; îndoieli că avea să rămînă în viață pentru a se bucura de această nouă fericire; și inima-i era sfîșiată între speranță și îndoială. Și atunci, printre ecouri, deslușea pași apropiindu-se de propriul ei mormînt; și gîndul la soțul care avea să rămînă atît de părăsit, jelind cu atîta durere dispariția ei, îi țîșnea din ochi spărgîndu-se în șiroaie de lacrimi.

Dar trecu și acel răstimp și iat-o pe micuța Lucie la pieptul ei. De atunci, printre ecourile ce se apropiau, se amestecau și tropăitul piciorușelor de copil și cuvintele gîngurite. Dar oricît de puternic ar fi răsunat alte ecouri, tînăra mamă așezată lîngă un leagăn le putea deslușî din nou apropiindu-se.

Și răsucind mereu, cu sîrg, firul de aur care-i lega pe toți laolaltă, împletind binefacerea fericirei ei influențe în însăși urzeala vieților lor și netezind-o egal și lin, fără nici un nod de părtinire, Lucie nu auzea în ecourile timpului decît rezonanțe prietenoase și mîngîietoare. Pasul soțului ei răsuna viguros printre acestea; al tatălui ei, ferm și măsurat. Iat-o și pe domnișoara Pross, strunită-n zăbală, stîrnind ecouri ca un cal frînat de biciușcă, sforăind și lovind cu copita pămîntul de sub platanul din grădină.

Și chiar cînd printre ecouri se strecurau tînguiri dureroase, acestea nu erau nici aspre, nici crîncene. Chiar cînd bucle de aur, atît de asemănătoare cu ale ei, zăceau ca un

nimb pe albul pernei, în jurul feţişoarei supte a unui băieţaş care şoptea cu un surîs luminos: „Scumpii mei tătic şi mămică, mă doare că trebuie să vă părăsesc pe voi şi pe drăgălaşa mea surioară, dar trebuie să plec!"

Şi astfel, printre celelalte ecouri se amesteca şi fîlfîitul unor aripi de înger, ecou nu întru totul pămîntean, ci păstrînd un suflu divin. Şi se contopea cu el suspinul vîntului ce adia peste un micuţ mormînt săpat în grădină, ambele prinse de auzul Luciei ca un murmur stins — ca răsuflarea mării adormite într-o zi de vară pe un ţărm nisipos —, în timp ce mica Lucie, învăţînd lecţia de dimineaţă, sau îmbrăcînd o păpuşă lîngă scăunelul pe care-şi odihnea maică-sa picioarele, ciripea în limbile celor două oraşe — Parisul şi Londra — ce se împletiseră în viaţa ei.

Rareori răspundeau ecourile la paşii lui Sydney Carton. Cel mult în şase rînduri pe an făcea el uz de privilegiul de a veni neinvitat în acea casă; şi atunci îşi petrecea seara printre ei, aşa cum făcuse de atîtea ori pe vremuri. Niciodată nu venea acolo înfierbîntat de băutură. Şi ecourile mai şopteau ceva în legătură cu el, ceva ce-au şoptit de veacuri şi veacuri toate ecourile adevărului.

Orice bărbat care a iubit sincer o femeie şi n-a dobîndit-o, dar, ştiind-o soţia altuia şi mamă, a continuat s-o urmărească cu gînduri la fel de curate şi de neschimbate, se bucură de o ciudată simpatie din partea copiilor ei — aceştia îi nutresc o duioşie şi o milă instinctive. Ce sensibilitate ascunsă vibrează într-un asemenea caz, n-o spune nici un ecou; dar aşa se întîmplă, şi aşa se întîmpla şi acum. Carton a fost primul străin spre care micuţa Lucie îşi întinse mînuţele durdulii şi care şi-a păstrat locul în inima ei chiar cînd fetiţa crescuse. Iar sărmanul băieţaş vorbise de el aproape pînă în ultimele clipe: „Bietul Carton! Sărutaţi-l din partea mea!"

Domnul Stryver îşi făcuse loc cu coatele pe calea avocaturii, asemenea unei ambarcaţiuni masive ce-şi taie drum prin ape tulburi, tîrîndu-şi după el folositorul amic, ca pe o navă remorcată la pupă. Şi cum o navă astfel remorcată are de înfruntat condiţii potrivnice şi pluteşte mai mult pe sub apă, tot aşa şi Sydney ducea o viaţă scufundată. Dar deprinderea, lesnicioasă şi puternică, din nefericire la el mult mai lesnicioasă şi mai puternică decît orice stimulator simţ al zădărniciei şi ruşinii, făcea din viaţa lui singura viaţă pe care o putea duce; şi nu se gîndea să răzbată din situaţia sa

de șacal la dispoziția leului, mai mult decît s-ar gîndi un șacal adevărat să ocupe locul unui leu. Stryver ajunsese bogat; se căsătorise cu o văduvă prosperă cu proprietăți și cu trei feciori, care nu aveau nimic strălucitor în afară de părul lins de pe capetele aidoma unor găluști. Mînîndu-i pe acești trei tineri gentilomi ca pe trei oi, domnul Stryver, exalînd prin fiecare por un simț de superioritate de cea mai jignitoare speță, se înființă în liniștitul colțișor din Soho și-i oferi, în chip de discipoli, soțului tinerei Lucie, declarînd plin de delicatețe:

— Helo! Darnay, iaca ți-am adus trei felii de pîine cu brînză pentru picnicul tău matrimonial!

Refuzînd politicos cele trei felii de pîine cu brînză, Darnay îl făcu pe domnul Stryver să colcăie de o indignare pe care o converti mai tîrziu în învățăminte pentru cei trei gentilomi, povățuindu-i să se păzească de mîndria cerșetorilor de teapa belferului aceluia. Mai obișnuia de asemenea să-i istorisească doamnei Stryver, pe deasupra pocalului cu vin vîrtos, vicleșugurile cu care se străduise odinioară actuala doamnă Darnay ca să-l „prindă în mreje", și despre vicleșugurile lui — doar cui pe cui se scoate, cucoană — pentru a nu se lăsa prins. Unii dintre cunoscuții lui de la Curtea Supremă, care luau parte uneori la pocalele cu vin vîrtos și la minciuni, îl scuzau pentru acestea din urmă afirmînd că le repetase de atîtea ori, încît ajunsese el singur să le creadă — ceea ce e de fapt o asemenea agravare a unei greșeli inițiale, încît cel ce săvîrșește atari păcate ar merita să fie dus într-un colțișor retras și spînzurat acolo în tăcere.

Cam acestea erau ecourile pe care le ascultase Lucie, uneori gînditoare, alteori înveselită și surîzătoare, în acel lăcaș al ecourilor, pînă cînd fetița ei împlinise șase ani. Nu-i nevoie să spunem cît de cald răsunau în inima ei ecourile pașilor copilitei, cele ale dragului tată, mereu activ și stăpîn pe sine, sau cele ale iubitului soț. Și nici că în urechile ei suna a muzică cel mai vag ecou al căminului lor închegat, diriguit de ea cu atîta înțeleaptă și elegantă dibăcie, încît în casă era mereu mai mult belșug decît risipă. Și nici cum o învăluiau ecourile dulci ale repetatelor cuvinte rostite de tatăl ei care-i mărturisea că o socoate mai devotată lui (dacă asemenea lucru e cu putință), de cînd se măritase decît înainte; sau ale cuvintelor rostite de soț care-i mărturisea că nu simte nicicînd că alte griji sau îndatoriri i-ar împărți în două dragostea sau ajutorul ce i-l dădea lui, sau care o întreba:

— Iubita mea, ce taină vrăjită te face să fii totul pentru noi toți, de parcă fiecare n-am fi decît unul singur, și totuși niciodată nu pari zorită sau copleșită de treburi?

Dar în tot acest răstimp mai răzbăteau și alte ecouri, de la mari depărtări, care vuiau amenințător spre acel lăcaș. Și acum, în preajma sărbătoririi micuței Lucie, care împlinea șase ani, începură să răsune tot mai înverșunat, de parcă în Franța s-ar fi dezlănțuit o furtună violentă ce răscolea adîncurile mării.

Într-o noapte din miezul lunii iulie, în anul una mie șapte sute optzeci și nouă, domnul Lorry sosi tîrziu de la Banca Tellson și se așeză pe pervazul ferestrei întunecate, lîngă Lucie și soțul ei. Era o noapte fierbinte, sălbatică, și toți trei își amintiră de acea duminică seară cînd priviseră din același loc dezlănțuirea unei furtuni cu fulgere și trăsnete.

— Începusem să cred, zise domnul Lorry, potrivindu-și peruca strîmtă, cînepie, că va trebuie să-mi petrec toată noaptea la Tellson. Am avut atîta de furcă întreaga zi, că pur și simplu nu știam de unde să începem și încotro să ne îndreptăm. S-a stîrnit atîta neliniște la Paris, încît ne-a năpădit un val de încredere în noi. Clienții noștri de acolo nu știu cum să ne încredințeze mai rapid avuțiile lor. Fără doar și poate i-a apucat pe toți mania de a-și expedia bunurile în Anglia.

— Asta nu miroase a bine, comentă Darnay.

— Spui că nu miroase a bine, dragul meu Darnay? O fi, dar nu știm ce rațiune se ascunde îndărătul acestui fapt. Oamenii sînt atît de iraționali! Unii dintre cei de la Tellson au cam îmbătrînit și, pur și simplu, nu ne putem îngădui să ne lăsăm abătuți din rutina noastră, fără să existe un motiv serios.

— Și totuși, urmă Darnay, știi bine ce sumbru și amenințător e cerul.

— Sigur că știu, încuviință domnul Lorry, încercînd să se convingă singur că firea lui blajină era acră, știu, dar, după toată bătaia de cap de azi, am de gînd să bruftuiesc. Unde-i Manette?

— Aici! spuse doctorul, intrînd chiar în acea clipă în camera întunecoasă.

— Mă bucur că ești acasă; pentru că năvala asta de urgențe și prevestiri care m-a copleșit toată ziua de azi mi-a creat o stare de nervi fără vreo pricină precisă. Sper că n-ai de gînd să ieși în oraș?

— Nu; am de gînd să joc o partidă de cărți cu dumneata, dacă ți-e pe plac, zise doctorul.

— Ca să fiu sincer, nu cred că mi-e pe plac. Nu mă simt în formă să-ți țin piept în seara asta. Măsuța de ceai e încă aici, Lucie? Nu văd nimic.

— Desigur. Am păstrat-o pentru dumneata.

— Mulțumesc, draga mea. Copilița scumpă e în pat, în siguranță?

— Doarme liniștită.

— Asta-i bine; totu-i în siguranță și în ordine. Nici nu știu de ce n-ar fi totul în siguranță și în ordine aici, slavă Domnului; dar m-a întors pe dos ziua de azi și nu mai sînt nici eu atît de tînăr! Ăsta-i ceaiul meu, scumpo? Îți mulțumesc. Așa, acum așezați-vă în jur și haide să stăm tăcuți și să ascultăm ecourile despre care tu aveai o teorie...

— Nu era o teorie; o simplă închipuire.

— Atunci o închipuire, comoara mea de înțelepciune, răspunse domnul Lorry, dezmierdîndu-i mîna.

Și în timp ce micul grup ședea lîngă întunecata fereastră londoneză, pași năvalnici, pași nebuni, pași primejdioși pentru oricine în a cărui viață ar fi dat buzna, pași care nu și-ar fi putut șterge lesne urma roșie bîntuiau departe, în Saint-Antoine.

În acea dimineață, Saint-Antoine fusese o imensă și întunecoasă mare de sperietori, care se ridicau ici și colo, cu dese scăpărări de lumină deasupra talazurilor de capete, cînd lamele de oțel și baionetele licăreau în soare. Un muget înfiorător se înălța din gîtlejul mahalalei și o pădure de brațe goale se zbuciuma în aer, asemenea ramurilor desfrunzite în bătaia crivățului; și toate degetele se încleștau convulsiv pe orice armă sau simulacru de armă care le era zvîrlită din adîncurile de dedesubt, oricît ar fi fost ele de departe.

Cine le zvîrlea, de unde veneau, unde își avuseseră începutul, prin a cui mijlocire vibrau și săltau demonic, cu zecile deodată peste capetele mulțimii, iluminînd asemenea unui fulger, nici un ochi din puhoi n-ar fi putut deslușì; și totuși se împărțeau muschetele — la fel și cartușele, pulberea și ghiulelele, drugii de fier și de lemn, jungherele, securile, lăncile, orice armă pe care o zănatică inventivitate o putea descoperi sau născoci. Cei ce nu puteau apuca nimic se căzneau, cu mîini sîngerînde, să desprindă pietre și cărămizi din ziduri. Fiecare inimă, fiecare suflare din Saint-Antoine

vibra la cea mai înaltă tensiune. Fiecare făptură vie de acolo își nesocotea propria viață și era cuprinsă de furia smintită de a și-o jertfi.

Așa cum un vîrtej de ape clocotitoare are un punct central, tot astfel valurile turbate se învîrtejeau în jurul vinăriei lui Defarge și fiecare strop din cazanul acela uman se scurgea spre inima vîltorii în care Defarge în persoană, mînjit de praf de pușcă și de sudoare, împărțea ordine, împărțea arme, trimitea un om în rîndurile din spate, scotea pe altul mai în față, dezarma pe unul pentru a înarma pe altul, trudea și se căznea în chiar miezul tumultului.

— Ține-te pe lîngă mine, Jacques Trei, răcnea Defarge, iar voi, Jacques Unu și Doi, despărțiți-vă și puneți-vă în fruntea a cît mai mulți dintre acești patrioți. Unde e soția mea?

— Ei bine, iată-mă ! spuse madame mai calmă ca oricînd, dar de astă dată fără să împletească. Mîna ei fermă ținea acum o secure în locul igliței, iar la cingătoare purta un pistol și un pumnal.

— Încotro mergi, nevastă?

— Deocamdată merg alături de tine, răspunse madame. Ai să mă zărești din cînd în cînd în fruntea femeilor.

— Atunci vino ! strigă Defarge cu o voce tunătoare. Patrioți și prieteni, sîntem gata. Bastilia !

Cu un răcnet care vuia de parcă întreaga suflare a Franței articula doar acest cuvînt plin de ură, marea cea vie se înălță, val după val, adînc după adînc, și se revărsă inundînd orașul către acel punct. Clopotele de alarmă băteau, tobele bubuiau, iar marea vîjîia și tuna spre noua-i plajă: astfel începu atacul.

Șanțuri adînci, dublu pod basculant, ziduri grele de piatră, opt turnuri masive, tun, muschete, foc și fum. Prin foc și prin fum — în foc și în fum, fiindcă talazurile mării îl zvîrlise lîngă un tun și pe dată devenise tunar — Defarge de la vinărie luptă ca un brav ostaș, două ceasuri crîncene.

Un singur șanț adînc, un singur pod basculant, ziduri grele de piatră, opt turnuri masive, tun, muschete, foc și fum. Un pod a căzut ! „La treabă, camarazi, la treabă ! La treabă, Jacques Unu, Jacques Doi, Jaques O mie, Jacques Două mii, Jacques Douăzeci și cinci de mii, în numele tuturor îngerilor sau diavolilor — la alegerea voastră — la treabă!" Acesta era Defarge de la vinărie, la post lîngă tunul lui, care se încinsese.

— După mine, femei! striga madame, soția lui. Ce mai! Și noi putem ucide ca și bărbații cînd o să cadă fortăreața!

Și-n urma ei, cu strigăte ascuțite și setoase, mărșăluiau femeile cu arme în fel și chip, dar deopotrivă înarmate cu foame și răzbunare.

Tun, muschete, foc și fum; dar același șanț adînc, pod basculant, ziduri grele de piatră, opt turnuri masive. Ușoare strămutări ale valurilor turbate, pricinuite de căderea răniților. Arme scînteietoare, torțe aprinse, căruțe cu paie ude, fumegînde, luptă grea la baricadele vecine, urlete, grindină de gloanțe, blesteme, vitejie neînfrîntă, trosnete, detunături și răpăială, și vuietul înfuriat al mării vii; dar, încă în același loc, șanțul adînc, podul basculant, zidurile grele de piatră, cele opt turnuri masive, precum și Defarge de la vinărie lîngă tunul lui, de două ori mai încins după patru ceasuri de vajnică luptă.

Un steag alb înălțat din fortăreață și un purtător de cuvînt — făcîndu-se foarte puțin auzit în tumultuoasa vijelie, aproape neauzit — și deodată marea se umflă fără măsură în înalturi și în larguri, îl mătură pe Defarge de la vinărie peste podul coborît, se sparse peste zidurile grele de piatră, și se vărsă în clocot peste cele opt masive turnuri înfrînte!

Atît de impetuoasă era forța oceanului care-l purta, încît Defarge nu se simțea în stare să-și tragă nici răsuflarea sau să-și miște capul, de parc-ar fi luptat într-adevăr împotriva curenților Mării Sudului; pînă cînd valul îl depuse în curtea exterioară a Bastiliei. Acolo, rezemat de colțul unui zid, se luptă să poată arunca o privire în jur. Jacques Trei se afla lîngă el; madame Defarge, tot în fruntea cîtorva dintre femeile ei, putea fi văzută cu pumnalul în mînă. Pretutindeni tumult, triumf, uluire asurzitoare și dementă, vacarm amețitor.

— Prizonierii!

— Dosarele!

— Celulele secrete!

— Instrumentele de tortură!

— Prizonierii!

Cînd primele viituri se rostogoliră pe lîngă el, purtînd slujbașii închisorii și amenințîndu-i pe toți cu omorîrea pe loc dacă mai rămîne vreo taină nedezvăluită, Defarge își lăsă mîna grea în pieptul unuia — un om cu păr cărunt, care ținea o făclie aprinsă în mînă —, îl desprinse de ceilalți și-l înghesui în zid.

— Arată-mi Turnul de Nord! îi ceru Defarge. Iute!

— O să vă arăt cu supunere, dacă binevoiți să mă însoțiți. Dar nu mai e nimeni acolo.

— Ce înseamnă O sută cinci, Turnul de Nord? întrebă Defarge. Spune iute!

— Ce înseamnă, domnule?

— Înseamnă numărul unui prizonier sau al unei celule? Sau vrei să-ți crăp țeasta pe loc?

— Omoară-l! cîrîi Jacques Trei, care venise după dînșii.

— Domnule, e o celulă.

— Arată-mi-o!

— Atunci veniți pe aici!

Jacques Trei, cu același aer de poftă neostoită, evident dezamăgit de faptul că dialogul luase o întorsătură care nu promitea vărsare de sînge, se ținea pe lîngă Defarge, așa cum acesta se ținea pe lîngă temnicer. În timpul scurtei convorbiri de mai sus, capetele celor trei se apropiaseră foarte mult, și acesta era singurul lucru pe care-l puteau face pentru a se auzi unul pe celălalt: atît de cutremurător era mugetul oceanului viu, în fortăreață, înecînd curțile, coridoarele, scările. Afară, de jur-împrejur, talazurile uriașe izbeau zidurile cu un vuiet adînc, răgușit, din care, din cînd în cînd, izbucneau frînturi de țipete și strigăte, sărind în aer și împroșcînd asemenea stropilor din spuma valurilor.

Pe sub bolți tenebroase unde lumina zilei nu licărise niciodată, pe lîngă porțile de groază ale unor grote și vizuine negre, coborînd trepte cavernoase și apoi din nou urcînd coaste pieptișe de piatră și cărămidă, semănînd mai curînd a cascade împietrite decît a scări, Defarge, temnicerul și Jacques Trei, ținîndu-se de braț, înaintau cu toată graba. Ici, colo, mai ales la început, viitura umană dădea peste ei și-i mătura din cale; dar cînd isprăviră de coborît și începură să se cațăre pe scara în melc a unui turn, nu-i mai ajunse nimeni. Strivită aici de grosimea apăsătoare a zidurilor și a bolților, vijelia care pustia fortăreața și împrejurimile ei nu răzbea decît ca un vaier surd, înăbușit, de parcă vuietul

din care veneau le nimicise auzul. Temnicerul se opri la o ușă scundă, vîrî o cheie într-un lacăt zăngănitor, împinse cu greutate ușa și spuse, în timp ce pătrundeau cu toții înăuntru îndoindu-și spinarea:

— O sută cinci, Turnul de Nord.

Cocoțată foarte sus în zid, era o ferestruică zăbrelită, fără geam, astupată cu o piatră, astfel încît, ca să poți zări o dîră de cer, trebuia să te apleci sub ea și să privești în sus. Mai în fund, era și o mică vatră, cu deschiderea bătută în bîrne. În vatră, jos, se vedea o grămăjoară de cenușă fulguită. În bîrlog se găsea un scăunaș, o măsuță și un pat de paie. Pereții erau negri ca smoala și pe unul atîrna un inel de fier ruginit.

— Plimbă încet lumina torței pe ziduri, așa ca să le pot vedea, porunci Defarge temnicerului.

Omul se supuse și Defarge urmări îndeaproape mișcarea petei de lumină.

— Oprește-te ! Uite aici, Jacques !

— A. M. ! cîrîi Jacques Trei, citind parcă cu lăcomie.

— Alexandre Manette, îi șopti Defarge la ureche, trasînd conturul literelor cu arătătorul lui tuciuriu, adînc însămînțat de pulberea de pușcă. Și uite ce-a mai scris aici: „Un biet medic". Și, fără îndoială, tot el a scrijelit și calendarul ăsta pe piatră. Ce ții în mînă? O rangă? Ia dă-o-ncoa !

Defarge avea încă în mînă aprinzătorul tunului. Făcu pe loc schimb de unelte și, răsucindu-se spre scăunașul și măsuța mîncate de cari, le făcu țăndări din cîteva izbituri.

— Ține lumina mai sus ! strîgă mînios către temnicer. Jacques, caută cu atenție printre cioturile astea. Uite, ia cuțitul meu, îi spuse aruncîndu-i-l. Spintecă patul ăsta și caută printre paie. Hei, tu de colo, ține lumina mai sus !

Aruncîndu-i temnicerului o privire amenințătoare, se lăsă pe brînci în fața căminului și, uitîndu-se pe horn în sus, izbi cu ranga de-o parte și de alta și o folosi în chip de pîrghie, ca să desprindă grătarul de fier ce astupa vatra. După cîteva minute, începu să plouă cu praf și moloz, astfel încît trebui să-și ferească fața; scormoni cu mare grijă în moloz, și-n grămăjoara de cenușă, și într-o crăpătură din vatră în care-i lunecase sau în care i se prinsese ranga.

— N-ai aflat nimic nici în lemn și nici în paie, Jacques?

— Nimic.

— Hai să le adunăm la un loc în mijlocul celulei. Așa ! Hei, tu de colo, dă-le foc !

Temnicerul dădu foc micului morman care se aprinse cu o pară înaltă și fierbinte. Îndoindu-se din nou din șale ca să poată ieși din bîrlogul scund, lăsară focul să ardă și făcură cale-ntoarsă spre curtea închisorii; pe măsură ce coborau, păreau să-și recapete simțul auzului, pînă ce se pomeniră din nou în mijlocul puhoiului pustiitor.

Valurile se ridicau și se sugeau, în căutarea chiar a lui Defarge. Mahalaua Saint-Antoine voia să-și aibă în frunte vinarul în chip de gardă a guvernatorului care apărase Bastilia și trăsese în mulțime. Altminteri, guvernatorul n-ar fi fost condus la Primărie spre a fi judecat. Altminteri, guvernatorul ar fi dat bir cu fugiții, și sîngele poporului (ajuns brusc la preț, după ani și ani în care nu avusese nici o valoare) ar fi rămas nerăzbunat.

În urlătorul univers de patimi și gîlcevi care părea să-l împresoare pe acel vechi și crunt slujbaș, bătător la ochi în mantaua-i cenușie cu vipuști roșii, nu exista decît o singură siluetă neclintită, și aceasta era a unei femei.

— Iată-l pe soțul meu, strigă femeia arătînd cu mîna. Iată-l pe Defarge!

Stătea nemișcată, lîngă cruntul slujbaș, și nemișcată rămase; rămase nemișcată alături de el, în timp ce Defarge și ceilalți îl purtară de-a lungul străzilor; rămase nemișcată alături de el cînd ajunseră aproape la destinație și mulțimea din spate începu să-l înghiontească; rămase nemișcată alături de el cînd ploaia de lovituri de cuțit și de pumn — cu greu stăvilită pînă atunci — începu să se reverse; era atît de aproape de el, încît, atunci cînd căzu mort sub junghere, femeia, brusc însuflețită, își puse talpa piciorului pe grumazul lui și, cu crîncenu-i pumnal de mult pregătit, îi reteză capul.

Sunase ceasul cînd cei din Saint-Antoine aveau să-și realizeze hidoasa inspirație de a spînzura oameni în locul felinarelor, pentru a arăta omenirii cine sînt ei și ce-s în stare să facă. Li se urcase sîngele la cap, în timp ce sîngele tiraniei și al dominației era la picioarele lor — împrăștiat pe trepte la Primărie, unde zăcea cadavrul guvernatorului — mînjind talpa pantofului cu care madame Defarge călcase peste grumazul destinat mutilării.

— Coborîți felinarul acela! strigau oamenii, după ce se zgîiau în jur, căutînd un nou mijloc de a semăna moartea; uite unul dintre ostașii guvernatorului care trebuia să-i stea de pază!

Santinela se înălța bălăbănindu-se, iar fluxul mării se prăvălea mai departe.

O mare cu ape cernite și amenințătoare, cu valuri care se încălecau zdrobitor unul peste celălalt, cu adîncuri încă nesondate și cu puteri încă necunoscute. Marea necruțătoare, umflîndu-se în contururi tulburi, în glasuri de răzbunare, în chipuri călite-n cuptorul suferinței pînă ce mila nu mai putea lăsa nici o urmă asupră-le.

Dar în acest ocean de chipuri pe care pulsa cu însuflețire tot ce înseamnă mînie și cruzime, existau două grupuri de fețe — cîte șapte în fiecare grup — contrastînd atît de puternic cu toate celelalte, încît niciodată valurile mării, în rostogolirea lor, n-au purtat epave mai de neuitat. Șapte fețe de pușcăriași, eliberați pe neașteptate de vijelia ce se abătuse peste mormintele lor, fuseseră deodată înălțate deasupra mării de capete: șapte fețe înspăimîntate, pierdute, uimite și înmărmurite, de parcă venise ziua Judecății de Apoi, iar cei ce se veseleau în juru-le ar fi fost doar duhuri rătăcitoare. Celelalte șapte fețe înălțate deasupra capetelor erau șapte chipuri de morți, ai căror ochi pe jumătate orbi, pe sub pleoapele lăsate, așteptau într-adevăr Judecata de Apoi. Fețe împietrite în așteptare; fețe aflate mai curînd într-un înfricoșător repaos, după care vor fi nevoite să-și înalțe pleoapele și, cu buze livide, să rostească mărturia: „Tu ești de vină!"

Șapte prizionieri eliberați, șapte capete însîngerate înfipte în pari, legătura de chei a blestematei fortărețe cu opt turnuri, cîteva scrisori și alte documente ale captivilor întemnițați în trecut și care de mult muriseră de inimă rea — acestea, sau cam acestea, erau trofeele pe care le escortau pașii cu prelung ecou ai celor din Saint-Antoine, pe străzile Parisului, în miez de iulie a anului una mie șapte sute optzeci și nouă.

Capitolul XXII

MAREA CONTINUĂ SĂ CREASCĂ

Trecuse abia o săptămînă de frenezie de cînd Saint-Antoine își îndulcise, atîta cît se pricepuse, dramul de pîine

neagră și amară cu deliciul îmbrățișărilor și felicitărilor frățești, cînd madame Defarge se și găsea, ca de obicei, la tejghea, prezidînd asupra mușteriilor. Madame Defarge nu mai purta un trandafir în păr, pentru că marea frăție a iscoadelor devenise, chiar în această singură săptămînă, foarte prevăzătoare și-și pusèse nădejdea în mila Celui de Sus. Felinarele străzii li se legănau cu prevestiri sinistre deasupra capetelor.

Madame Defarge, cu brațele la piept, ședea în lumina și-n arșița dimineții contemplînd vinăria și strada. Și-n una și-n cealaltă tîndăleau cîteva cete de oameni, jegoși și jigăriți, emanînd însă un vizibil simț al puterii, întronat deasupra mizeriei. Cea mai zdrențăroasă scufie de noapte, tuflită strîmb pe cel mai nenorocit dintre capete, părea să poarte aceeași diabolică semnificație: „Știu cît de greu e pentru mine, purtătorul acestei bonete; dar tu știi cît de ușor e pentru mine, purtătorul acestei bonete, să nimicesc viața din tine?" Fiecare braț despuiat și scheletic, care zăcuse pînă atunci fără lucru, avea acum în față perspectiva unei ocupații: aceea de a lovi. Degetele femeilor care împleteau fuseseră viciate de experiența că puteau sfîșia. În înfățișarea cartierului Saint-Antoine se ivise o schimbare; de sute de ani se dăltuise, pe îndelete, această nouă imagine, dar ultimele lovituri de ciocan îi fixaseră cu fermitate expresia.

Madame Defarge o studia cu o reținută aprobare, așa cum numai conducătoarei femeilor din Saint-Antoine i se cuvenea. Alături de ea, ședea, împletind, nevasta scundă, durdulie, a unui băcan hămesit, avînd și doi copii pe deasupra; acest aghiotant își și cîștigase porecla de *Răzbunarea*.

— Sst! făcu Răzbunarea. Ia ascultă! Cine vine?

Ca și cum s-ar fi dat brusc foc unei trîmbe de praf de pușcă stîrnită la marginea cartierului Saint-Antoine și mînată pînă-n ușa vinăriei, așa izbucni deodată un murmur de voci care se propagă rapid pe tot parcursul.

— E Defarge, spuse madame. Liniște, patrioți!

Defarge dădu buzna înăuntru cu răsuflarea tăiată, își smulse din cap scufia roșie și-și plimbă privirile de jur-împrejur.

— Ascultați cu toții! vorbi din nou Madame. Ascultați la ce spune!

Defarge stătea în picioare gîfîind, proiectat pe un fundal de ochi scăpărători și de buze întredeschise, care se alcătuise în afara ușii; toți cei dinăuntru se ridicaseră în picioare.

— Vorbește, bărbate! Ce este?

— Veşti de pe lumea cealaltă!

— Cum aşa? strigă madame cu dispreţ. De pe lumea cealaltă?

— Vă amintiţi cu toţii de bătrînul Foulon, care a spus poporului flămînd că n-are decît să mănînce iarbă şi care a murit ajungînd în iad?

— Cu toţii, izbucni un glas din toate gîtlejurile.

— Veştile sînt în legătură cu el. E printre noi.

— Printre noi? izbucniră iarăşi într-un glas. Nu-i mort?

— Nu-i mort! Se temea atît de tare de noi — şi pe bună dreptate — încît s-a prefăcut mort şi şi-a ticluit o falsă şi pompoasă înmormîntare. Dar l-au descoperit viu, într-o ascunzătoare la ţară, şi l-au adus aici. L-am văzut cu ochii mei mai adineauri, în drum spre Primărie, în chip de prizonier. Am spus că avea dreptate să se teamă de noi. Răspundeţi cu toţii. Avea sau nu?

Acel mizerabil păcătos bătrîn, avînd mai bine de trei ori douăzeci de ani plus zece, dacă n-ar fi ştiut răspunsul pînă atunci, ar fi trebuit să audă răcnetul ce-a urmat.

Veni apoi un moment de tăcere adîncă. Defarge şi nevasta lui se uitară, fără a clinti, unul la celălalt. Răzbunarea se aplecă şi îndată se auzi duruitul unei tobe pe care o ridică de jos, de sub tejghea.

— Patrioţi, strigă Defarge cu glas hotărît, sîntem gata?

Pe dată, pumnalul se ivi în cingătoarea doamnei Defarge; toba bubui în stradă, de parcă zburase, ca prin farmec, o dată cu toboşarul; iar Răzbunarea, scoţînd strigăte înspăimîntătoare, fîlfîindu-şi braţele în jurul capului de parc-ar fi fost toate cele patruzeci de Furii la un loc, detună din casă-n casă, stîrnind femeile.

Bărbaţii erau cumpliţi în furia sîngeroasă cu care priveau pe geam, înşfăcau orice armă le cădea în mînă şi se alăturau puhoiului din stradă; dar femeile ofereau o privelişte menită să-ţi îngheţe sîngele în vine. Se smulgeau de la amărîtele de treburi casnice pe care le îngăduie sărăcia lucie, se smulgeau de lîngă copii, de lîngă bătrînii şi bolnavii ghemuiţi pe podeaua neacoperită, lihniţi şi goi, şi alergau cu părul despletit, îmboldindu-se una pe cealaltă, şi fiecare pe ea însăşi, în marea nebunie, cu cele mai sălbatice ţipete şi gesturi. „Blestematul de Foulon a fost prins, soru-mea! L-au prins pe bătrînul Foulon, fii-mea!" Şi alte zeci de femei năvăleau peste ele, bătîndu-se cu pumnii în piept, smul-

gîndu-și părul din cap și zbierînd: „Foulon e în viață ! Foulon care a spus poporului înfometat că n-are decît să mănînce iarbă ! Foulon care i-a spus bătrînului meu tată că n-are decît să mănînce iarbă, cînd n-am avut un codru de pîine să-i astîmpăr foamea ! Foulon care a spus pruncului meu că n-are decît să mănînce iarbă cînd țițele mi-au secat de-atîtea nevoi ! Oh, Preasfîntă Maică a Domnului ! Foulon ! Oh, Cerule, cît am mai îndurat ! Auziți-mă, voi, pruncul meu mort și tatăl meu pe moarte: jur în genunchi, îngenuncheată pe aceste pietre, jur că am să vă răzbun ! Soți și frați, și voi flăcăi tineri, dați-ne sîngele lui Foulon, dați-ne capul lui Foulon, dați-ne inima lui Foulon, dați-ne trupul și sufletul lui Foulon, sfîrtecați-l pe Foulon în bucăți și îngropați bucățile în pămînt ca să crească iarbă din el !"

Cu asemenea strigăte, zeci de femei, biciuite de o furie oarbă, se lăsau tîrîte în vîrtej, lovind și sfîșiind carnea semenelor lor, pînă cădeau într-un soi de leșin al urii și numai bărbații le salvau să nu fie călcate în picioare de mulțime.

Cu toate astea, nu se pierdu nici un moment; nici un moment ! Foulon se găsea la Primărie și s-ar fi putut să le scape. Și așa ceva nu trebuia să se întîmple ! Nu, dacă Saint-Antoine își cunoștea propriile-i amaruri, și insulte, și nedreptăți. Bărbați și femei înarmate se adunară în pîlc și străbătură cartierul cu atîta grabă, trăgînd după ei întreaga drojdie cu asemenea putere de absorbție, încît un sfert de oră mai tîrziu Saint-Antoine nu mai oploșea la sîn decît niște babe și cîțiva țînci miorlăiți.

Nu ! Se înghesuiră cu toții pînă la asfixiere în sala de judecată unde se afla bătrînul acela hîd și corupt și se revărsară în spațiile libere din jur și în străzile vecine. Familia Defarge, soț și soție, Răzbunarea și Jacques Trei se înfipseseră în primul rînd, nu departe de cel judecat.

— Ia te uită ! strigă madame, arătînd cu vîrful pumnalului. Ia te uită la ticălosul bătrîn legat în funii. Bună idee a avut cine i-a legat un smoc de iarbă la spate. Ha, ha ! Bună idee ! N-are decît s-o mănînce !

Madame își vîrî pumnalul la subțioară și bătu din palme ca la teatru.

Oamenii care se aflau în spatele ei explicară celor din spatele lor pricina veseliei, și aceștia explicară altora din spate, pînă cînd străzile învecinate răsunară de ropotul bătăilor din palme. Tot așa, în timpul celor două sau trei ceasuri de vorbă lungă, cît se vînturară baniță întregi de cuvinte,

semnele dese de nerăbdare pe care le dădea madame Defarge fură preluate, cu mare repeziciune, de cei din depărtare: cu atît mai ușor cu cît unii din cei ce se cățăraseră pe ornamentele arhitecturale ale zidurilor exterioare, ca să poată privi pe fereastră, o cunoșteau bine pe madame Defarge și acționau în chip de telegrafie fără fir între ea și gloata din stradă.

În cele din urmă, soarele se ridică în cumpăna cerului și aruncă o rază blîndă, ca un simbol de speranță sau de ocrotire, drept pe creștetul bătrînului prizonier. Asemenea favoare nu mai putea fi îndurată; într-o secundă, bariera de praf și de pleavă care rezistase surprinzător de multă vreme se spulberă în cele patru vînturi și Saint-Antoine tăbărî pe el!

Faptul fu cunoscut pe dată, pînă la cea mai îndepărtată graniță a mulțimii. Defarge n-avusese decît să sară peste o bară și peste o masă, ca să înșface mizerabila epavă într-o îmbrățișare mortală — madame Defarge îl urmase și-și înfipsese mîna într-una din funiile cu care era legat. Răzbunarea și Jacques Trei nu-i ajunseseră încă din urmă, iar cei de la ferestre nu apucaseră să tabere în sală, ca păsările de pradă ce se năpustesc de pe ramurile de sus — cînd întreg orașul păru să reverbereze strigătul: „Scoateți-l afară! Aduceți-l la felinar!"

Jos, sus, cu capul înainte pe treptele edificiului; ba în genunchi, ba în picioare; ba pe spate; tîrît, izbit, sufocat de ghemotoacele de iarbă și de paie pe care i le zvîrleau sute de mîini în față; sfîrtecat, stîlcit, gîfîind, sîngerînd, dar necontenind să implore și să cerșească îndurare; ba vehement însuflețit de agonia de a acționa, înconjurat de un mic spațiu liber cînd gloata se trăgea îndărăt ca să vadă mai bine; ba ca o buturugă moartă, tîrșită printr-o pădure de picioare; fu ridicat la primul colț de stradă, unde atîrna unul dintre fatalele felinare, și abia acolo madame Defarge îi dădu drumul — asemenea pisicii care lasă șoarecele din gheară — și-l privi cu calm, în tăcere, în timp ce oamenii făceau pregătirile, iar bătrînul o implora; în timp ce femeile îl zgîriau cu furie, iar bărbații cereau neînduplecați să fie omorît cu iarbă în gură. Îl ridicară o dată, funia se rupse și-l culeseră de pe jos, cu zbierete; îl ridicară a doua oară, funia se rupse și-l culeseră de pe jos, cu răcnete; a treia oară, funia se îndură de el și-l ținu; curînd, capul îi fu înfipt într-un par, cu destulă

iarbă în gură ca întreg cartierul Saint-Antoine să poată dansa de bucurie la vederea lui.

Dar treburile crude ale acestei zile încă nu ajunseseră la capăt, fiindcă Saint-Antoine atîta urlă și se înfurie, încît sîngele porni să-i clocotească din nou în vine cînd auzi, pe înserat, că ginerele răposatului, alt dușman și despot al poporului, urma să fie adus la Paris, sub escorta a cinci sute de călăreți. Saint-Antoine înscrise crimele acestuia pe coșcogea bucăți de hîrtie, puse mîna pe el — l-ar fi smuls și din sînul unei armate ca să-i țină tovărășie lui Foulon —, îi proțăpi capul și inima în pari, apoi, într-un convoi — haită de lupi — plimbă pe străzi cele trei trofee ale zilei.

Înainte de a se fi lăsat întunericul nopții, bărbații și femeile se întoarseră la țîncii care scînceau de foame. Și atunci, mizerele brutării fură asediate de șiruri lungi de oameni ce așteptau cu răbdare să cumpere pîinea rea; și în timp ce așteptau cu stomacuri goale și leșinate, amăgeau timpul îmbrățișîndu-se ca să celebreze triumfurile zilei, pe care le încununau acum cu sporovăieli. Treptat, șiragurile de zdrențăroși se scurtară și se împrăștiară; și atunci luminițele firave porniră să licărească în ferestruicile înalte, iar în stradă fură aprinse focuri firave, la care vecinii găteau în comun, înfulecîndu-și apoi bucatele în prag.

Cină puțintică și neîndestulătoare, lipsită de carne sau de vreo zeamă care să moaie pîinea proastă. Și totuși, frăția umană infuza vigoare în merindele uscate și scăpăra scîntei de voie bună. Tați și mame care-și dăduseră greu obol la grozăviile zilei se jucau acum blajin cu copilașii costelivi; și îndrăgostiții, avînd asemenea lume în jurul lor și în fața lor, se iubeau și sperau.

Se crăpa de ziuă cînd ultimul grup de mușterii părăsi vinăria lui Defarge, iar acesta se adresă consoartei sale:

— În cele din urmă, scumpa mea, o văzurăm și pe asta!

— O văzurăm! replică madame. Sau aproape.

Saint-Antoine dormea, cei doi Defarge dormeau; pînă și Răzbunarea dormea alături de băcanul ei hămesit, iar toba se odihnea. Glasul tobei era singurul din Saint-Antoine pe care sîngele și pripa nu-l schimbaseră. Răzbunarea, păzitoarea tobei, ar fi putut s-o deștepte și s-o facă să grăiască pe același glas, ca și mai înainte de a fi căzut Bastilia sau de a fi fost prins Foulon; dar nu la fel se petreceau lucrurile cu glasurile bărbaților și femeilor din mahalaua Saint-Antoine.

SE ÎNALȚĂ FOCUL

Se petrecuse o schimbare în satul în care șoptea fîntîna și unde reparatorul de drumuri o pornea zi de zi să ciocănească bolovanii, din care storcea doar atîta fărîmă de pîine cît să nu moară. Închisoarea de pe măgură nu mai părea atît de impunătoare ca odinioară; o păzeau ostași, dar nu prea mulți; iar pe ostași îi păzeau ofițerii, dar nici unul dintre aceștia n-ar fi pus mîna în foc pentru ce-aveau să facă oamenii lui — știau doar un lucru: că, probabil, n-au să facă ceea ce li se va ordona.

Departe, se așternea un ținut pustiit, unde nu se mai vedea nimic decît amărăciune. Fiecare frunză, fiecare fir de iarbă, fiecare spic de grîu erau tot atît de închircite ca și sărmanul și necăjitul popor. Toate erau la pămînt, abătute, apăsate, strivite. Case, garduri, dobitoace, bărbați, femei, copii, și pămîntul care-i purta — toate măcinate pînă-n măduvă.

Monseniorii (adeseori gentilomi de valoare luați ca indivizi) dăduseră un lustru cavaleresc tuturor lucrurilor, constituiseră o galantă pildă a unei vieți de lux și strălucire, pusă în slujba unor scopuri și mai strălucitoare; monseniorii, luați însă ca o clasă, aduseseră lucrurile, într-un fel sau altul, la starea în care se găseau. Ciudat că Natura, concepută anume pentru monseniori, se putea veșteji și slei atît de repede! Se vede treaba că exista pe undeva o lipsă de prevedere în aranjamentele eternității! Dar asta era situația; și după ce supseseră și ultimul strop de sînge din piatră seacă, după ce ultimul șurub al roții de tortură fusese atît de des răsucit încît prada dinăuntru se năruise la pămînt, iar acum roata se învîrtea în gol, nemaiavînd ce să sfîrtece, monseniorii începuseră să fugă din fața unui fenomen atît de vulgar și de inexplicabil.

Dar nu acestui fapt se datora schimbarea ivită în satul ăsta și în altele ca el. Timp de zeci și zeci de ani monseniorul tescuise și storsese satul, dar rareori îl fericise cu prezența sa, cu excepția distractivelor vînători — ba vînînd poporul, ba vînînd lighioane pentru a căror prezervare mofiseniorul îngrădea domenii speciale de o sălbăticie barbară și crudă.

Nu. Schimbarea consta mai curînd în apariția unor chipuri ciudate din straturile de jos decît în dispariția chipurilor de înaltă distincție, cizelate, sanctificate ale monseniorilor.

Căci în acele timpuri, pe cînd reparatorul de drumuri trudea singuratic în țărînă, gîndurile învîrtindu-i-se, în cea mai mare parte a timpului, în jurul faptului că avea tot atît de puține merinde pentru cină pe cît de mare i-ar fi fost pofta, în acele timpuri, zic, cînd își înălță ochii de la munca lui singuratică și cuprinse priveliștea, văzu apropiindu-se o siluetă grosolană, venind pe jos, de felul celor care odinioară se iveau foarte rar pe-acele meleaguri. Pe măsură ce străinul se apropia, reparatorul de drumuri deslușea, fără să se mire, că era un om hirsut, cu o înfățișare ca de barbar, înalt, încălțat cu saboți greoi de lemn urîți chiar și pentru ochii reparatorului de drumuri, încruntat, aspru, tuciuriu, smolit de praful și noroiul zbicit al multor drumuri, jilav de umezeala pămînturilor mocirloase, zdrelit de ghimpii și frunzele și mușchiul multor scurtături prin pădure.

Asemenea om venea acum spre el, ca o arătare, în amiaza unei zile de iulie, în timp ce reparatorul ședea pe un morman de pietre sub un terasament, adăpostindu-se pe cît putea de o ploaie cu grindină.

Omul se uită la el, se uită la satul pitit în vale, la moară și la închisoarea de pe măgură. După ce identifică toate acestea în mintea lui încețoșată, vorbi într-un dialect de abia inteligibil:

— Cum mai merge, Jacques?

— Toate-s bune, Jacques.

— Atunci bate palma!

Își strînseră mîinile și omul se așeză alături de el, pe grămada de pietre.

— Ai prînzit?

— Acu nu se mai mănîncă decît la cină, răspunse reparatorul de drumuri cu o față lihnită.

— Așa-i moda, mormăi omul. Peste tot unde-am fost, nicăieri n-am văzut să se mai prînzească.

Scoase o pipă înnegrită, o umplu, o aprinse cu o cremene și-un amnar și trase din ea cu sete; apoi o îndepărtă de buze și pică în ea ceva ce ținea între degetul mare și arătător și care scoase o flacără vioaie, mistuindu-se apoi într-o pufnire de fum.

— Bate palma!

Era rîndul reparatorului de drumuri să rostească aceste cuvinte, după ce observase operația de mai sus. Își strînseră din nou mîinile.

— La noapte? întrebă reparatorul.

— La noapte, răspunse omul, vîrîndu-și din nou pipa între buze.

— Unde?

— Aici.

Omul și reparatorul de drumuri rămaseră așezați pe movila de pietriș, uitîndu-se în tăcere unul la celălalt, în timp ce grindina cădea între ei ca o miniaturală șarjă de gloanțe, pînă cînd cerul începu să se limpezească peste sat.

— Arată-mi, zise drumețul, urcînd pe sprînceana dealului.

— Uite colo, răspunse reparatorul de drumuri, întinzînd degetul. Cobori în sat, o iei înainte pe uliță, treci de fîntînă...

— Pe dracu! îi reteză celălalt vorba, plimbîndu-și ochii peste priveliște. N-o iau pe nici o uliță și nu trec de nici o fîntînă. Ei?

— Ei! La vreo două leghe sub coama dealului ăstuia de peste sat...

— Bun. Cînd isprăvești lucrul?

— La asfințit.

— Vrei să mă trezești înainte de-a pleca? Am umblat două nopți la rînd fără să închid un ochi. După ce-mi termin pipa, o să adorm ca un prunc. Vrei să mă trezești?

— De bună seamă.

Drumețul își fumă pipa pînă la capăt, și-o vîrî în sîn, își scoase saboții grei de lemn și se întinse pe spate, peste grămada de pietre. Nu trecu mult și adormi buștean.

Pe măsură ce reparatorul de drumuri trudea la munca lui, iar norii de grindină, lopătînd mai departe, dezgoleau dîre și frînturi de cer luminos ce răsfrîngeau sticliri de argint peste priveliște, omulețul (care purta acum o bonetă roșie în locul șepcii lui albastre) părea fascinat de silueta ce se odihnea pe bolovani. Privirile i se întorceau atît de des spre drumeț, încît își folosea uneltele mecanic și, s-ar fi zis, cu foarte puțin spor. Fața arămie, părul și barba negre și hirsute, boneta grosolană de lînă roșie, îmbrăcămintea pestriță, cîrpită, din stofă țesută în casă și piei păroase de animale, trupul bine clădit, dar slăbit de mizerie, îl umpleau, pe reparator, de un respect amestecat cu groază. Drumețul venea de departe, și picioarele-i erau ostenite, tălpile însîngerate;

saboții mari, îndesați cu frunze și iarbă, îl împovăraseră la atîtea leghe de drum, iar îmbrăcămintea îi era numai zdrențe. Aplecîndu-se deasupra celui adormit, reparatorul de drumuri încercă să zărească arme secrete ascunse în sîn sau cine știe unde; dar nu fu chip, pentru că omul dormea cu brațele încrucișate peste piept, tot atît de strîns pe cît de strînse îi erau și buzele. Orașele întărite, cu baricadele lor, gărzi, porți, tranșee, punți mobile, i se păreau reparatorului lesne de pătruns pe lîngă acest cetățean. Și cînd își înălță ochii dinspre cel adormit către orizont, văzu, în închipuire, figuri asemănătoare, ce nu cunoșteau piedică în cale, îndreptîndu-se spre orașele de pe întreg cuprinsul Franței.

Omul dormi adînc, nepăsător la ropotele de grindină și la răstimpurile de înseninare, la peticele de soare ce-i jucau pe față și la cele de umbră, la dansul, pe trupul lui, al cristalelor de gheață pe care asfințitul le prefăcea în diamante, pînă cînd soarele coborî adînc înspre apus, iar cerul se încinse în văpăi. Atunci, reparatorul de drumuri, după ce-și adună uneltele și boarfele, pregătindu-se să coboare în sat, îl trezi:

— Bun! făcu drumețul ridicîndu-se într-un cot. Va să zică două leghe sub coama dealului?

— Cam așa.

— Cam așa. Bun!

Reparatorul de drumuri o porni spre casă, cu praful săltîndu-i în față pentru că dintr-acolo bătea vîntul, și curînd ajunse la fîntînă, strecurîndu-se printre vitele sfrijite, aduse la adăpat și părînd să șușotească și către acestea așa cum șușotea către întreg satul. După ce satul își luă sărăcăcioasa cină, nu se vîrî în pat, așa cum se întîmpla de obicei, ci ieși din nou în prag și rămase acolo. Îl cotropise o ciudată dorință de cercetare a cerului, dar numai într-o singură direcție. Monsieur Gabelle, mai mare peste slujbașii satului, începu să fie stînjenit; se cocoță de unul singur pe acoperișul casei și se zgîi și el în aceeași direcție; pitindu-se pe după horn, privi în jos la fețele cuprinse de întuneric de pe lîngă fîntînă și trimise apoi vorbă paracliserului, care ținea cheile bisericii, că în scurt timp s-ar putea să fie nevoie să tragă clopotul de alarmă.

Întunericul se îndesea. Arborii din jurul vechiului castel, care-i străjuiau singuratica izolare, se înfiorară în vîntul care se stîrni, ca și cum ar fi amenințat masiva și întunecata clădire. Ploaia șiroia sălbatic pe cele două rînduri de trepte ale

terasei și ciocănea în ușa din față, ca un vestitor grăbit ce-ar fi vrut să-i deștepte pe cei dinăuntru; sinistre răbufniri de vînt se strecurau în sala cea mare, printre vechile suliți și pumnale, și-o porneau, văitîndu-se, în sus pe scări, zbuciumînd draperiile patului în care dormise ultimul marchiz. Dinspre răsărit, apus, miazănoapte și miazăzi, prin desișul pădurilor, patru figuri hirsute, cu călcătura grea, striveau iarba înaltă și frîngeau ramurile, înaintînd cu luare-aminte pentru a se întîlni în curtea castelului. Și patru lumini țîșniră aici, apoi se îndepărtară fiecare în altă direcție, și totul fu iar înghițit de întuneric.

Dar nu pentru multă vreme. Peste puțin, în chip straniu, castelul începu să se contureze într-un soi de radiație a sa proprie, de parcă devenea luminiscent. Apoi o fulgerare scînteietoare șerpui dincolo de arhitectura fațadei, alegînd porțiunile transparente și reliefînd balustradele, arcadele și ferestrele. După care se avîntă în sus, se lăți și se înteți. Curînd pe ferestre țîșniră limbi de foc, iar chipurile de piatră, deșteptate, se holbară prin pălălaie.

Un murmur slab se iscă în jurul castelului, venind de la puținii oameni care mai sălășluiau pe acolo, și curînd se auzi zgomot de cal înșeuat și de galop. Pinteni dați calului, și galopat prin întuneric, hățurile zvîrlite în aer, lîngă fîntîna satului, și animalul înspumat oprit drept în ușa domnului Gabelle.

— Ajutor, Gabelle! Ajutor, voi toți!

Clopotul de alarmă bătu nerăbdător, dar nici un alt ajutor (de-ar fi fost cu putință vreunul) nu se ivi. Reparatorul de drumuri și două sute cincizeci de prieteni ai săi stăteau lîngă fîntînă, cu brațele încrucișate la piept, privind coloana de foc de pe cer. „Are vreo patruzeci de picioare înălțime", ziceau posaci; dar nu se mișcau din loc.

Călărețul de la castel și calul înspumat tropăiră din nou prin sat, luînd-o pe povîrnișul pietros, spre închisoarea de pe măgură. În poartă, un grup de ofițeri priveau la foc; ceva mai departe, o ceată de soldați.

— Ajutor, domnilor ofițeri! Castelul e în flăcări; lucruri de valoare ar mai putea fi salvate printr-un ajutor dat la timp. Ajutor! Ajutor!

Ofițerii se uitară către soldații care priveau la foc; nu dădură nici un ordin; și răspunsul exprimat prin înălțări din umeri și buze mușcate cu obidă însemna: „Trebuie să ardă!"

Cînd călăreţul ropoti iar pe deal în jos şi de-a lungul uliţei, satul era scăldat în lumină. Reparatorul de drumuri şi cei două sute cincizeci de prieteni ai săi, inspiraţi toţi ca unul de ideea iluminatului, dăduseră buzna în case şi puseseră lumînări aprinse în fiecare ochi de geam. Marea şi deplina sărăcie îi făcu să împrumute lumînările, în chip cam aspru, de la domnul Gabelle; şi cînd slujbaşul avu o clipă de reţinere şi de şovăială, reparatorul de drumuri, pe vremuri atît de docil în faţa autorităţii, făcu observaţia că trăsurile sînt foarte potrivite pentru focuri de cîmp, iar caii de poştă s-ar prăji de minune.

Castelul fu lăsat să scapere şi să ardă în legea lui. În vuietul şi urletul vîltorii, un vînt fierbinte, stîrnit de-a dreptul din pîrjolul iadului, păru să sufle clădirea cu totul de pe faţa pămîntului. Pe măsură ce vîlvătaia se umfla sau se subţia, chipurile de piatră păreau să se zvîrcolească în spasme. Cînd mormane de piatră şi de lemn se năruiră, chipul cu cele două crestături pe nări se întunecă brusc; curînd însă se ivi din nou din perdeaua de fum, de parc-ar fi fost faţa crudului marchiz, aflat în mare primejdie, luptîndu-se cu focul.

Castelul arse pînă-n temelie; arborii cei mai apropiaţi, muşcaţi de foc, se uscară şi se scorojiră; arborii mai depărtaţi, luînd foc şi ei, împrejmuiră edificiul cu o nouă pădure de fum. În bazinul de marmură al havuzului clocoteau plumbul şi oţelul topit, iar apa secase; vîrfurile conice, în formă de stingătoare de lumînări, ale turnurilor, se topiseră ca gheaţa la fierbinţeală şi se prelingeau în patru pîrîiaşe de flăcări. Crăpături şi plesnituri adînci se căscau pe ziduri, ca într-un proces de cristalizare; păsări năucite se roteau în jur şi picau în cuptor; patru făpturi aprige îşi croiau cale spre răsărit, apus, miazănoapte şi miazăzi, de-a lungul drumurilor înfăşurate în zăbranicul nopţii, călăuzite de farul pe care-l aprinseseră, îndreptîndu-se către o altă destinaţie. Satul iluminat puse mîna pe clopotul de alarmă şi-l făcu să sune de bucurie.

Dar nu numai atît; satul, înfierbîntat de foamete, de foc, de dangătul clopotului, şi chibzuind că domnul Gabelle avea ce avea cu strîngerea chiriilor şi a birurilor — deşi în ultima vreme Gabelle adunase puţine biruri şi nici o para din chirie — deveni nerăbdător să aibă o întrevedere cu el şi, împresurîndu-i casa, îl somă să se prezinte în persoană la o discuţie. Drept care, Gabelle îşi baricadă zdravăn uşa şi se

retrase să țină sfat cu sine însuși. Rezultatul acestei conferințe fu că Gabelle se piti pe acoperișul casei, în dosul clăii de coșuri; hotărît ca, în caz că gloata va sparge ușa (era un meridional mic de stat, cu o fire răzbunătoare), să sară peste parapet, cu capul înainte, și să zdrobească un om sau doi din cei de jos

Probabil că domnul Gabelle a petrecut o noapte lungă acolo sus, cu castelul îndepărtat în chip de lumînare și cu bătăile în ușa lui, îmbinate cu clopotul vesel, în chip de muzică. Grea încercare, să petreci o întreagă noapte de vară pe marginea unui ocean de smoală, gata să execuți plonjonul pentru care se hotărîse domnul Gabelle. Dar zorii prietenoși ivindu-se în cele din urmă și lumînările pripite ale satului scurgîndu-se în țurțuri de ceară, mulțimea, din fericire, se împrăștie, iar Gabelle putu în sfîrșit să coboare.

Pe o rază de o sută de mile de acolo și în lumina altor focuri, existaseră slujbași mai puțin norocoși în acea noapte și în alte nopți, pe care răsăritul soarelui îi prinsese spînzurînd deasupra străzilor odinioară pașnice, unde se născuseră și crescuseră; și mai existau, de asemenea, săteni și orășeni mai puțin norocoși decît reparatorul de drumuri și prietenii lui, cetățeni pe care slujbașii și militarii îi înfrînseseră și pe care-i înălțau acum în știreang. Dar, orice-ar fi fost, cele patru figuri aprige își croiau neobosit drum spre răsărit, apus, miazănoapte și miazăzi; și, oricine-ar fi atîrnat în știreang, focul pîrjolea. Și nici unul dintre slujbași, oricît de tare ar fi fost la matematică, n-ar fi putut calcula înălțimea spînzurătorii care să se poată preface în apă și să stingă focul.

Capitolul XXIV

ATRAS CĂTRE STÎNCA DE MAGNET

Trei ani de furtună se scurseră astfel, între focul care creștea și marea care se umfla — pămîntul fiind cutremurat de izbirea apelor unui ocean înfuriat ce nu cunoștea reflux, ci doar un flux tot mai năvalnic, spre spaima și uimirea privitorilor de pe țărm. De trei ori, ziua de naștere a micuței

Lucie fusese țesută, cu firul de aur, în pașnica urzeală a vieții din căminul ei.

Multe nopți și multe zile locatarii casei ascultaseră ecourile străzii și inimile li se strînseseră cînd auziseră vălmășagul de picioare. Căci în mintea lor, pașii care li se năzăreau erau tropotul unui popor impetuos, înaintînd sub un drapel roșu în țara lor. Clasa monseniorilor se dizolvase prin fenomenalul fapt că nimeni nu-i mai prețuia; că erau atît de puțin doriți în Franța, încît își puneau viața în primejdie pentru a o putea părăsi. Asemenea țărănoiului din poveste, care s-a dat peste cap ca să-l facă pe Aghiuță să i se înfățișeze, dar cînd a pus ochii pe el atîta s-a înspăimîntat, încît nu numai că nu i-a putut pune Necuratului vreo întrebare, dar a luat-o la sănătoasa, tot așa și monseniorii, după ce ani de-a rîndul au citit rugăciuni de la coadă la cap și au folosit tot felul de farmece ca să stîrnească diavolul, de cum l-au văzut, în toată grozăvia lui, și-au și luat picioarele la spinare.

Strălucitoarea orbită a Curții s-a făcut nevăzută, altminteri ar fi devenit ținta unui uragan național. Nu fusese nicicînd orbita unui ochi sănătos — ochiul avusese de mult bîrna trufiei lui Lucifer, a dezmățului lui Sardanapal și a orbirii de cîrtiță —, dar, oricum, căzuse și pierise. Curtea, începînd cu nucleul ei cel mai închistat și pînă la cele mai îndepărtate cercuri putrede ale intrigii, corupției și disimulării, se dizolvase. Monarhia se spulberase; fusese asediată în propriu-i palat și „suspendată".

Venise luna august a anului una mie șapte sute nouăzeci și doi, iar clasa monseniorilor se împrăștiase în cele patru vînturi.

După cum era firesc, la Londra, cartierul general al monseniorilor și forul întrunirilor era Banca Tellson. Se spune că duhurile bîntuie locurile pe care le frecventau mai des în viață; așa și monseniorii, fără o lescaie, bîntuiau locul pe unde obișnuiau să se afle guineele lor. Mai mult, banca era locul unde răzbeau cel mai iute vești sigure din Franța. Și mai mult, Tellson era o instituție mărinimoasă și acorda multe libertăți vechilor săi clienți care decăzuseră din rang. Și mai mult: acei nobili care prevăzuseră apropierea urgiei și, temîndu-se de jafuri sau confiscări, făcuseră prudente transferuri la Banca Tellson, puteau fi întîlniți acolo de către frații lor în nevoie. La care trebuie adăugat faptul că orice nou-venit din Franța dădea un raport despre persoana sa și despre ultimele noutăți la Banca Tellson, aproape ca un

lucru firesc. Din această multitudine de pricini, Banca Tellson ajunsese la vremea aceea un fel de Bursă a ştirilor pentru nobilimea franceză; acest lucru era atît de bine cunoscut tuturor şi, prin urmare, informaţiile solicitate erau atît de numeroase, încît firma Tellson scria uneori, pe o bucată de hîrtie, ultimele noutăţi şi le afişa în ferestrele băncii, pentru a putea fi citite de toţi cei care aveau drum pe lîngă Temple Bar.

Într-o după-amiază fumegoasă şi ceţoasă, domnul Lorry şedea la masa lui, avîndu-l în faţă pe Charles Darnay, înclinat peste birou şi vorbindu-i cu voce scăzută. Celula de penitenţă în care odinioară aveau loc întîlnirile cu „firma" fusese transformată acum în Bursă de ştiri şi era înţesată pînă la refuz. Scena se petrecea cam cu o jumătate de oră înainte de închidere.

— Cu toate că eşti cel mai tînăr om din lume, îi spunea Charles Darnay cu oarecare şovăială, totuşi trebuie să-ţi spun că...

— Înţeleg. Că sînt prea bătrîn? întrebă domnul Lorry.

— Vremea nestatornică, o călătorie lungă, mijloace de transport nesigure, o ţară dezorganizată, un oraş în care chiar şi dumneata ai putea să nu fii în siguranţă...

— Dragul meu Charles, răspunse domnul Lorry cu jovială încredere, înşiri tocmai unele dintre raţiunile în favoarea plecării mele, nicidecum în defavoarea ei. Voi fi în destulă siguranţă; nimeni n-o să-şi bată capul cu un moşneag de aproape optzeci de ani, cînd au atîţia alţii mult mai vrednici să-şi bată capul cu ei. Cît despre faptul că Parisul e un oraş dezorganizat, dacă n-ar fi fost aşa, nici n-ar fi fost nevoie să plece cineva de la firma noastră de aici la firma noastră de acolo, şi anume cineva care a cunoscut înainte oraşul şi afacerile şi care-i om de încredere la Tellson. Iar în legătură cu drumul nesigur, cu călătoria lungă şi vremea de iarnă, păi dacă n-aş fi gata eu, după atîţia ani de serviciu, să îndur cîteva inconveniente de dragul Băncii Tellson, atunci cine altul s-o facă?

— Aş vrea să pot pleca eu, spuse Charles Darnay cu oarecare neastîmpăr, de parc-ar fi gîndit cu glas tare.

— Nu zău! Ia uite cine se găseşte să se împotrivească şi să dea sfaturi! exclamă domnul Lorry. Ai vrea să poţi pleca tu? Tu, care eşti francez? Bună idee, n-am ce zice!

— Dragul meu domn Lorry, tocmai pentru că sînt francez mi-a trecut adeseori gîndul ăsta prin cap (și, oricum, n-aș fi vrut să-l rostesc aici, cu glas tare). Nu te poți împiedica să gîndești, atunci cînd ai nutrit simpatie pentru bietul popor, și cînd de bună voie ți-ai părăsit averea, nu te poți împiedica să-ți spui — de astă dată vorbi din nou îngîndurat, ca și mai înainte — că poate ți-ar da ascultare, poate ai avea puterea să-i convingi... Chiar aseară, după plecarea dumitale, stăteam de vorbă cu Lucie...

— Stăteai de vorbă cu Lucie, repetă domnul Lorry. Da. Mă mir că nu ți-e rușine să pomenești numele Luciei. La ora cînd ai dori să pleci în Franța!

— Oricum, nu plec, spuse Charles Darnay cu un zîmbet. Mai curînd văd că dumneata susții că pleci.

— Și chiar plec. Realitatea e, dragul meu Charles — domnul Lorry aruncă o privire către îndepărtata „firmă" și-și înmuie glasul — că nici nu-ți poți imagina dificultatea cu care ne încheiem tranzacțiile și primejdia în care se află dosarele și documentele noastre de acolo. Numai Dumnezeu din cer știe ce urmări compromițătoare ar putea avea pentru numeroși clienți dacă unele dintre documentele noastre ar fi confiscate sau distruse; și știi bine că așa ceva s-ar putea petrece în orice moment, căci cine poate garanta că Parisul nu va fi incendiat azi sau devastat mîine? Or, o selectare judicioasă a acestor acte, făcută fără cea mai mică întîrziere, și îngroparea lor sau punerea lor în siguranță (și aceasta fără să se mai piardă nici un minut prețios) nu stă decît în puterea mea. Și eu să dau înapoi, cînd Tellson cunoaște acest lucru și afirmă acest lucru — Tellson, a cărui pîine o mănînc de șaizeci de ani încoace —, să dau înapoi pentru că mi-s cam țepene încheieturile? Vai de mine, domnule, dar eu sînt un băiețandru pe lîngă vreo alte șase dintre antichitățile de aici!

— De-ai ști cum admir curajul și spiritul dumitale tinerești, domnule Lorry!

— Țț, țț, fleacuri, domnule! Și, dragul meu Charles, urmă domnul Lorry privind din nou spre „firmă", trebuie să ții seama că a scoate ceva din Paris în vremurile astea, indiferent ce, este aproape o imposibilitate. În aceste zile ne-au fost aduse documente și lucruri de preț (ți-o mărturisesc strict confidențial; nu-i onest să șoptesc asemenea lucruri, nici măcar față de tine); ne-au fost aduse de către cei mai ciudați purtători pe care ți i-ai putea imagina, și fiecăruia dintre aceștia, cînd a trecut granița, îi atîrna capul de un fir de păr.

Pe vremuri, coletele noastre veneau și plecau cu aceeași ușurință cu care se întîmplă acest lucru azi în interiorul Angliei; acum însă, totul e blocat...

— Și, într-adevăr, pleci la noapte?

— Într-adevăr, plec la noapte pentru că treburile au devenit prea presante pentru a mai suferi amînare.

— Și nu iei pe nimeni să te însoțească?

— Mi-au fost propuși tot felul de oameni, dar n-aș putea schimba un cuvînt cu nici unul dintre ei. Mă gîndesc să-l iau pe Jerry. Jerry a fost paznicul meu, în serile de duminică, de multă vreme încoace, și sînt deprins cu el. Nimeni nu l-ar putea suspecta pe Jerry că ar fi altceva decît un dulău englezesc sau că ar avea alt plan decît să se repeadă la oricine i-ar atinge stăpînul.

— Trebuie să repet iar că-ți admir din inimă curajul și tinerețea.

— Și eu trebuie să repet iar: fleacuri, fleacuri! După ce-am să îndeplinesc această mică misiune, poate că am să accept propunerea Băncii Tellson de a mă retrage și a trăi în tihnă. Atunci o să am timp berechet să-mi spun că îmbătrînesc.

Dialogul de mai sus avea loc la biroul domnului Lorry, în timp ce monseniorii mișunau la un metru sau doi depărtare, grozăvindu-se cu tot ce aveau să facă, nu peste mult, pentru a se răzbuna pe „nemernicul" popor. Stătea în firea monseniorilor, în postura lor de refugiați, și cu atît mai mult în firea dogmatismului englez să vorbească despre această teribilă revoluție ca și cum ar fi fost unica recoltă de pe fața pămîntului care răsărise fără să fi fost însămînțată — ca și cum nimeni, niciodată, nu făcuse nimic sau nu omisese să facă ceva, ducînd prin aceasta la cauzele ei — ca și cum cei ce observaseră milioanele de nenorociți din Franța și bogățiile rău folosite de cei mari, care le-ar fi putut asigura o viață prosperă, nu ar fi prevăzut cu ani în urmă că revoluția vine, în chip inevitabil, și nu ar fi concretizat, prin cuvinte simple, ceea ce vedeau.

Asemenea fanfaronadă, combinată cu uneltirile fanteziste ale monseniorilor de a restaura o stare de lucruri pe deplin consumată, care dărîmase cerul și pămîntul așa cum se dărîmase și pe sine, nu putea fi înghițită în tăcere de nici un om teafăr la minte, care cunoștea adevărul. Și o asemenea beție de cuvinte, bîzîindu-i pe la urechi, unită cu o nemulțu-

mire latentă, cuibărită în mintea lui, creaseră neastîmpărul care îl stăpînea pe Charles Darnay.

Printre vorbitori se afla și Stryver, acum apărător la Curtea Supremă, mult avansat pe calea onorabilei chiverniseli și, deci, foarte gălăgios în legătură cu subiectul; dezvăluind monseniorilor proiectele lui de a desființa poporul, de a-l stîrpi de pe fața pămîntului și de a se descurca fără el, precum și de a realiza multe obiective similare, înrudite, prin natura lor, cu încercarea de a stîrpi vulturii presărîndu-le sare pe coadă. Pe el, Darnay îl asculta cu o aversiune de un fel mai deosebit; și tocmai se simțea sfîșiat între dorința de a pleca, pentru ca să nu-l mai audă, și cea de a rămîne, pentru a-și spune părerea, cînd ceea ce urma să se întîmple se alcătui de la sine.

„Firma" se apropie de domnul Lorry și, punîndu-i în față o scrisoare soioasă, îl întrebă dacă dăduse de vreo urmă a persoanei căreia îi era adresată. „Firma" depuse scrisoarea atît de aproape, încît Darnay îi putu citi adresa — cu atît mai ușor cu cît purta numele lui adevărat. Pe adresă scria:

Foarte urgent. Fostului marchiz St. Evrémonde din Franța, încredințată grijii domnilor Tellson et Co, bancheri, Londra, Anglia.

În dimineața căsătoriei sale cu Lucie, doctorul Manette îi ceruse în mod special lui Darnay ca — pînă în momentul cînd el, doctorul, l-ar dezlega de făgăduială — numele lui să rămînă o taină între ei doi. Nimeni altcineva nu-i cunoștea adevăratul nume; soția lui nu bănuia nimic; domnul Lorry n-avea cum să bănuiască.

— Nu, îi răspunse domnul Lorry „firmei"; am întrebat, cred, pe fiecare dintre cei de-aici și nimeni nu mi-a putut spune unde e de găsit acest domn.

Acele orologiului convergînd spre ora de închidere a băncii, pe lîngă biroul domnului Lorry se dezlănțui un adevărat curent al vorbitorilor. El ținu scrisoarea în sus, cu un aer întrebător; și monseniorii, întruchipați în acești refugiați complotiști și indignați, o priviră; Acesta, Acela și Celălalt, toți avură ceva defăimător de spus, în franceză sau în engleză, la adresa marchizului ce nu putea fi găsit.

— Nepot, cred — în orice caz un urmaș degenerat —, al rafinatului marchiz care a fost asasinat, spuse unul. Din fericire, nu l-am cunoscut.

— Un laș care și-a abandonat postul acum cîțiva ani, spuse un altul, și anume un monsenior care fugise din

Paris cu picioarele înainte, pe jumătate sufocat într-o căruță cu fîn.

— Infectat de noile doctrine, spuse un al treilea, privind în treacăt la scrisoare prin lornion, s-a opus marchizului, și-a abandonat domeniile cînd le-a moștenit și le-a lăsat hoardei de barbari. Sper că acum ăștia or să-l răsplătească după merit.

— Ei, nu zău? strigă zgomotosul Stryver. Așa a făcut? Ăsta-i genul de individ? Ia să-i vedem infamul nume. Naiba să-l ia!

Darnay, nemaiputînd să se rețină, îl atinse pe Stryver pe umăr și-i zise:

— Știi, eu îl cunosc.

— Nu zău? Îmi pare rău.

— De ce?

— Cum de ce, domnule Darnay? N-ai auzit ce-a făcut? Mă mai întrebi „de ce"?

— Te întreb.

— Atunci o să-ți spun din nou, domnule Darnay, că-mi pare rău. Îmi pare rău să te aud punînd asemenea întrebări. Iată un individ care, infectat de cel mai blestemat cod diavolesc cunoscut vreodată, își abandonează proprietatea în mîna ultimelor lepădături, ucigași cu toptanul, și dumneata mă întrebi de ce-mi pare rău că un om care instruiește tineretul îl cunoaște? Ei bine, am să-ți răspund. Îmi pare rău pentru că socotesc că un pezevenghi ca ăsta e molipsitor.

Grijuliu să nu trădeze taina, Darnay se înfrînă cu mare greutate și zise doar atît:

— S-ar putea să nu-l înțelegi pe acest gentilom.

— Dar înțeleg cum să te pun pe dumneata cu botul pe labe, și am s-o fac, răspunse Stryver. Dacă individul acela e un gentilom, chiar că nu-l înțeleg. Poți să-i transmiți asta, o dată cu complimentele mele. Poți să-i mai spui din partea mea că, după ce și-a abandonat bunurile lumești și poziția în mîna gloatei ăsteia sîngeroase, mă mir că nu-i în fruntea lor. Dar nu, domnilor, declamă Stryver, privind de jur-împrejur și pocnindu-și degetele, eu mă pricep la firea oamenilor și pot să vă spun că n-o să găsiți niciodată un ins de teapa ăstuia care să se pună la dispoziția prețioșilor săi *protégés*. Nu, domnilor; tot ce-o să le arate vor fi călcîiele, și de îndată ce se încing spiritele o să șteargă putina.

Cu aceste cuvinte și cu o pocnire spectaculoasă din degete, domnul Stryver își croi drum pe Fleet-street, însoțit

de aprobarea unanimă a auditoriului. După golirea băncii, domnul Lorry și Charles Darnay rămaseră singuri la birou.

— Vrei să iei scrisoarea? întrebă domnul Lorry. Știi cui trebuie predată?

— Știu!

— Vrei să explici persoanei presupunerea noastră că scrisoarea ne-a fost adresată aici, în eventualitatea că l-am cunoaște pe destinatar, și că a zăcut la noi de cîtăva vreme?

— Așa voi face. Pleci la Paris direct de aici?

— De aici, la ora opt.

— Mă voi întoarce ca să te conduc.

Iritat pe el însuși, pe Stryver și aproape pe întreaga omenire, Darnay se grăbi să se piardă în liniștea din Temple, unde deschise scrisoarea și o citi. Iată-i cuprinsul:

Închisoarea Abbaye, Paris
21 iunie 1792

Domnule fost marchiz,

După ce am fost multă vreme în primejdia de a fi omorît de săteni, m-am pomenit ridicat, cu multe violențe și umilințe, și mînat pe jos tot drumul pînă la Paris. Pe drum am suferit cumplit. Dar nici asta nu e tot; casa mi-a fost nimicită — rasă de pe fața pămîntului.

Crima pentru care sînt închis, domnule fost marchiz, și pentru care voi fi chemat în fața tribunalului și voi plăti cu viața (dacă nu-mi veți acorda generosul vostru ajutor) este, mi se spune, trădare a Maiestății-sale Poporul; și anume, sînt acuzat că am acționat împotriva intereselor poporului în favoarea unui emigrant. Degeaba susțin că am acționat în favoarea și nu împotriva lor, în concordanță cu dispozițiile dumneavoastră. Degeaba susțin că înainte de a se fi sechestrat proprietățile emigrantului, i-am absolvit pe oameni de impozitele pe care încetaseră să le mai plătească; degeaba le spun că nu am strîns chiriile; că n-am recurs la nici o dare în judecată. Nu mi se răspunde decît că am acționat în favoarea unui emigrant și mi se cere să spun unde este acel emigrant.

Ah! milostivule domn fost marchiz, unde este acel emigrant? Strig în somn întrebînd unde e. Implor Cerul, să vină să mă elibereze! Dar nici un răspuns. Ah, domnule fost marchiz, îmi lansez strigătul peste mări, nădăjduind că poate va ajunge la urechile dumneavoastră prin marea Bancă Tellson, cunoscută la Paris!

În numele Cerului, al dreptății, al generozității, al onoarei nobilului dumneavoastră nume, vă conjur, domnule fost marchiz, să veniți și să mă salvați. Vina mea este că v-am slujit cu lealitate. O, domnule fost marchiz, vă implor să fiți și dumneavoastră acum leal față de mine!

Din această temniță a groazei, în care mă apropii, pe ceas ce trece, de pieire, vă trimit, domnule fost marchiz, asigurarea devotamentului meu îndurerat și nefericit.

Al dumneavoastră desperat
Gabelle.

Neliniștea din mintea lui Darnay se accentuă. Primejdia în care se găsea un vechi slujbaș, și încă unul bun, a cărui singură crimă fusese fidelitatea față de el și de familia lui, părea să-i izbească drept în inimă.

Știa foarte bine că, îmboldit de scîrba pe care i-o inspirase ticăloșia ce încununa toate mîrșăviile și hidoasa reputație a familiei sale, de bănuielile pline de reproș cu care-l privea pe unchiul său, de aversiunea pe care conștiința lui o avea pentru întregul sistem gata să se năruie și pe care el ar fi trebuit să-l susțină, acționase imperfect. Știa foarte bine că, sub impulsul dragostei pentru Lucie, renunțarea la poziția sa socială — deși de multă vreme deliberată — avusese un caracter pripit. Știa că ar fi trebuit să o pregătească într-un chip sistematic și că ar fi trebuit să supravegheze desfășurarea lucrurilor, că avusese de gînd să procedeze astfel, dar că n-o făcuse.

Fericirea căminului englez pe care-l alesese de bună voie, nevoia de a fi mereu activ și prins de muncă, prefacerile rapide și tulburările care se succedaseră atît de precipitat, încît evenimentele săptămînii în curs anihilau proiectele premature ale săptămînii trecute, în timp ce evenimentele săptămînii viitoare le reactualizau; cedase forței tuturor acestor împrejurări, nu fără neliniști, dar fără să depună o rezistență continuă și crescîndă.

Știa foarte bine, la fel ca oricare dintre noile autorități din Franța care i-ar fi putut imputa acest fapt, că pîndise momentul să acționeze, dar că vremurile atîta se schimbaseră și se frămîntaseră, pînă cînd momentul potrivit îi scăpase, iar nobilimea începuse să năvălească din Franța pe fiecare drum de acces principal și secundar, în timp ce proprietățile îi erau confiscate sau distruse.

Dar el, personal, nu exploatase pe nimeni, nu băgase în temniță pe nimeni; nu numai că nu reclamase plata birurilor, dar mersese pînă acolo încît renunțase la ele de bunăvoie, și se avîntase într-o lume aspră, în care-și dobîndise un loc prin propriile-i puteri și în care-și cîștiga pîinea prin muncă. Domnul Gabelle administrase respectivul domeniu secătuit, pe baza instrucțiunilor scrise pe care i le trimisese și în care i se cerea să cruțe poporul, să îi dea puținul care îi putea fi dat — anume lemnele ce puteau fi smulse de la creditori iarna, produsele agricole ce puteau fi salvate din gheara lor vara —, și, fără îndoială, Gabelle tradusese instrucțiunile în fapt, ca să-și salveze propria piele, așa încît acum totul avea să iasă la lumină.

În mintea lui Charles Darnay începu să încolțească hotărîrea desperată de a pleca la Paris.

Da. Asemenea marinarului din poveste, vîntul și curenții îl împinseseră în raza de înrîurire a Stîncii de Magnet care acum îl atrăgea inevitabil spre ea, așa încît trebuia să-i urmeze chemarea. Tot ce-i trecea prin minte nu făcea decît să-l împingă tot mai repede, tot mai hotărît, către faimoasa stîncă. Pînă acum, neliniștea lui se datorase gîndului că, în nefericita-i patrie, unele unelte ale răului mijloceau făurirea răului și că un om ca el, care se știa mai bun decît dînșii, nu se afla acolo pentru a încerca să stăvilească vărsarea de sînge, pentru a acționa în numele îndurării și umanitarismului. Cu această nemulțumire, pe jumătate înăbușită, dar pe jumătate vie în mustrările lui de cuget, ajunsese să se compare cu bătrînul domn Lorry în care simțul datoriei era atît de viguros; tocmai cînd făcuse această comparație (defavorabilă lui), fusese împroșcat de disprețul monseniorilor, care-l usturase amarnic, și de cel al lui Stryver care, pe deasupra, mai era și grosolan și exasperant. Colac peste pupăză, venise scrisoarea lui Gabelle: un captiv nevinovat, aflat în primejdie de moarte, făcea apel la simțul lui de dreptate, de onoare, și la bunul lui renume.

Se hotărî pe loc. Trebuia să plece la Paris.

Da. Stînca de Magnet îl atrăgea implacabil, iar el trebuia să navigheze într-acolo, pînă avea să se ciocnească de ea. Darnay însă nu era conștient de nici o stîncă; nu vedea aproape nici o primejdie. Intenția cu care făcuse ceea ce făcuse, chiar dacă lăsase lucrurile neterminate, i se înfățișa lui sub o lumină care urma să fie recunoscută cu gratitudine în Franța, de îndată ce-o să se prezinte acolo să-și

facă declarația. Și atunci, îi răsărea în minte glorioasa viziune a binelui pe care l-ar putea face și care constituie adeseori mirajul optimismului multor spirite bine intenționate, ba chiar se văzu, în aura iluziei, influențînd conducerea vijelioasei revoluții ce se desfășura cu atîta sălbăticie.

În timp ce se plimba încoace și încolo cu hotărîrea gata luată, își spuse că nici Lucie și nici tatăl ei nu trebuiau să știe nimic pînă după plecarea lui. În felul acesta, Lucie va fi cruțată de durerea despărțirii; iar tatăl ei, care se ferea întotdeauna, cu groază, să-și întoarcă gîndul spre zona periculoasă a trecutului, va lua cunoștință de pasul lui ca de un fapt împlinit, fără să fi suferit chinul de a cumpăni, de a șovăi, de a se îndoi. Nu se întreba cît cunoștea doctorul din caracterul nedefinit al situației lui, dat fiind că el evitase întotdeauna cu grijă să-i deștepte în minte vechi asociații cu Franța. Dar și această împrejurare își avea influența în hotărîrea lui. Se plimba încoace și încolo, meditînd concentrat, pînă cînd sosi timpul să se întoarcă la Tellson, ca să-și ia rămas-bun de la domnul Lorry. De îndată ce va sosi și el la Paris, se va prezenta la acest vechi prieten, dar acum nu trebuia să-i sufle o vorbă despre intenția sa.

O trăsură cu cai de poștă aștepta pregătită în fața băncii, iar Jerry era încălțat cu cizme și bine echipat.

— Am predat scrisoarea, îi spuse Charles Darnay domnului Lorry. N-aș accepta să vă pun în pericol încredințîndu-vă un răspuns scris, dar poate că ați consimți să preluați un răspuns verbal?

— Da, și cu dragă inimă, dacă nu-i primejdios.

— Deloc. Deși se adresează unui prizonier din închisoarea Abbaye.

— Cum se numește? întrebă domnul Lorry, cu carnețelul deschis în mînă.

— Gabelle.

— Gabelle. Și care-i mesajul pentru nefericitul Gabelle aflat în închisoare?

— Simplu: că a primit scrisoarea și că va veni.

— Se menționează cînd?

— Va porni la drum mîine noapte.

— Se menționează vreo persoană?

— Nu.

Îl ajută pe domnul Lorry să se înfofolească în numeroasele-i veste și mantale, apoi ieși împreună cu el din atmosfera caldă a băncii, în aerul pîclos din Fleet-street.

— Transmite-le dragostea mea Luciei și micuței Lucie și ai mare grijă de ele pînă cînd mă întorc, spuse domnul Lorry la despărțire.

Charles Darnay dădu din cap și zîmbi cam îndoielnic, cînd trăsura se puse în mișcare.

În noaptea aceea — era în paisprezece august — se duse tîrziu la culcare, după ce așternu două scrisori înflăcărate; una îi era adresată Luciei, căreia îi explica marea îndatorire ce-l obliga să plece la Paris, dezvăluindu-i, în sfîrșit, rațiunile pentru care era încredințat că nu-l amenință nici o primejdie. Cea de a doua scrisoare era adresată doctorului, în grija căruia o lăsa pe Lucie și pe draga lor fetiță, expunîndu-i în continuare aceleași rațiuni și încredințări. Amîndurora le făgădui să le scrie, pentru a le dovedi că e în siguranță, de îndată ce va sosi la destinație.

Fu o zi grea aceea pe care trebui s-o petreacă printre ei, aducînd pentru prima oară o rezervă în viețile lor. Era greu să menții nevinovata înșelăciune pe care ei n-o bănuiau nicidecum. Dar, o drăgăstoasă privire aruncată soției lui, atît de fericită și de preocupată, îl întări în hotărîrea de a nu-i dezvălui nimic (fusese cît pe-aci s-o facă, atît de neobișnuit i se părea să pornească la o acțiune fără a avea calmul ei ajutor), iar ziua trecu repede. Seara, devreme, o îmbrățișă pe ea și pe nu mai puțin îndrăgita purtătoare a aceluiași nume, pretinzînd că avea să revină în curînd (ieși sub pretextul unui angajament fictiv, după ce-și pusese la adăpost o valiză cu haine), și se pierdu în ceața grea, a străzilor grele, cu o inimă și mai grea.

Forța nevăzută îl atrăgea cu tărie spre ea și toți curenții și brizele îl mînau drept într-acolo. Dădu scrisorile unui mesager de încredere, pentru a fi predate cu o jumătate de oră înainte de miezul nopții, și nu mai devreme; luă poștalionul de Dover și-și începu călătoria. *În numele Cerului, al dreptății, al generozității, al onoarei nobilului dumneavoastră nume!*, așa sunase strigătul sărmanului prizonier, cu care încerca acum să-și îmbărbăteze inima mereu mai cernită pe măsură ce lăsa în urmă tot ce avea mai drag pe lume, și naviga către Stînca de Magnet.

CARTEA A TREIA

CALEA FURTUNII

Capitolul I

LA „SECRET"

Călătorul înainta încet pe drumul care ducea din Anglia la Paris, în acea toamnă a anului una mie șapte sute nouăzeci și doi. Chiar și pe vremea cînd nefericitul rege al Franței se lăfăia încă pe tronul său, în plină glorie, călătorul nostru ar fi avut de furcă cu drumuri desfundate, echipaje proaste și gloabe amărîte, care i-ar fi întîrziat sosirea; dar împrejurările noi îi scoteau în cale și alte obstacole, în afara celor de mai sus. Fiecare poartă de oraș, fiecare stație de poștă din orice sat își avea echipa sa de cetățeni-patrioți, înarmați cu muschetele naționale, gata parcă să ia foc, care opreau pe toți cei ce veneau sau plecau, supunîndu-i la interogatoriu, cercetîndu-le actele, confruntîndu-le numele cu cele aflate pe niște liste ale lor, întorcîndu-i înapoi sau trimițîndu-i mai departe sau oprindu-i pe loc și reținîndu-i, așa cum socotea judecata arbitrară sau fantezia lor că e mai bine pentru Republică, Una și Indivizibilă, a Libertății, Egalității și Fraternității.

Charles Darnay parcursese puține leghe din călătoria lui pe pămîntul Franței, cînd începu să-și dea seama că pentru el nu exista nădejde de întoarcere pînă cînd nu avea să fie declarat, la Paris, cetățean dezirabil. Orice avea să se întîmple de-acum înainte, el trebuia să-și urmeze calea pînă la capăt. Fiece cătun mizer care se închidea în urmă-i, fiece barieră obișnuită care cădea în spatele lui nu însemna — știa prea bine — decît încă o poartă de fier din șirul lung al celor ce-i închideau drumul dintre el și Anglia. Supravegherea universală îl încercuia atît de strîns, încît, dacă ar fi fost prins într-o plasă sau ar fi fost purtat spre destinație într-o cușcă, nu și-ar fi simțit libertatea mai deplin spulberată.

Supravegherea universală nu numai că-l oprea din drum de douăzeci de ori între o etapă și alta, dar îi împiedica

înaintarea de douăzeci de ori pe zi, trimițînd călăreți pe urmele lui și aducîndu-l înapoi, trimițînd călăreți înaintea lui și oprindu-l cu anticipație, trimițînd călăreți care-l însoțeau și-l țineau sub pază. Se scurseseră nu știu cîte zile de la începutul călătoriei sale numai pe pămîntul Franței, cînd, ostenit de moarte, înnoptă într-un orășel aflat încă la mare depărtare de Paris. Dacă n-ar fi arătat mereu scrisoarea îndureratului Gabelle, trimisă din temnița Abbaye, n-ar fi putut să răzbească pînă aici. La postul de pază din acest orășel i se făcuseră asemenea greutăți, încît simțea că ajunsese la un punct de criză în călătoria lui. De aceea nu fu deloc surprins cînd se pomeni deșteptat în toiul nopții în odaia micului han la care trăsese. Fu deșteptat de un funcționar local, sfielnic, și de trei patrioți înarmați, cu bonete roșii pe cap și cu pipe în gură, care se așezară pe pat.

— Emigrantule, i se adresă funcționarul, te vom expedia la Paris sub escortă.

— Cetățene, nici nu doresc altceva decît să ajung la Paris, deși m-aș putea dispensa de escortă.

— Gura! mîrîi una dintre bonetele roșii, izbind cu patul muschetei în cuvertură. Liniște, aristocratule!

— E așa cum spune bunul patriot, adăugă funcționarul cel sfielnic. Ești un aristocrat, deci trebuie să fii pus sub escortă și trebuie să plătești pentru ea.

— N-am de ales! exclamă Charles Darnay.

— De ales! Ia auzi-l! strigă aceeași „bonetă roșie" oțărîtă. Ca și cum nu i-am face o favoare că-l apărăm de felinarele de fier!

— Întotdeauna e așa cum spune bunul patriot, adăugă funcționarul. Scoală-te și îmbracă-te, emigrantule!

Darnay se supuse, și fu transportat îndărăt la postul de pază, unde alți patrioți cu bonete roșii fumau, beau sau moțăiau în jurul unui foc de tabără. Aici, Darnay plăti un preț piperat pentru escortă și la ceasurile trei dimineața o porniră laolaltă pe drumurile ude.

Escorta era alcătuită din doi patrioți călare, cu bonete roșii și cocarde tricolore, înarmați cu săbii și muschete și care mergeau în dreapta și-n stînga lui. Cel escortat își călărea singur calul, dar de căpăstrul acestuia era legată o funie al cărei capăt se încolăcea în jurul mîinii unuia dintre patrioți. Înaintau în felul acesta, sub ploaia care le biciuia obrajii; copitele cailor răpăiau într-un trap ostășesc, pe străzile prost pavate ale orașelor și prin hîrtoapele noroioase ale drumurilor

de țară. În felul acesta străbătură, schimbînd doar caii și pasul, toate leghele de glod care se așterneau între ei și capitală.

Călătoreau noaptea, oprindu-se numai la un ceas sau două după revărsatul zorilor, și zăcînd locului pînă la căderea serii. Patrioții din escortă erau atît de zdrențăros îmbrăcați, încît își legau paie în jurul picioarelor goale și-și căptușeau cu paie umerii flenduroși ai hainei pentru a se apăra de umezeală. În afara neplăcerii de a fi astfel escortat și în afară de grijile pericolului imediat pe care-l constituia faptul că unul dintre patrioți, beat întruna, își mînuia fără nici o băgare de seamă pușca, Charles Darnay nu-și îngăduia să se lase copleșit de temeri iscate de vremelnica lui constrîngere; căci, își argumenta el singur, ceea ce se întîmpla acum era un lucru independent de cazul lui individual, care nu fusese încă limpezit, și de declarațiile sale, încă nefăcute, care urmau să fie confirmate de prizonierul din închisoarea Abbaye.

Dar cînd intrară în orașul Beauvais — ceea ce se întîmplă pe înserate, cînd străzile mișunau de oameni — nu putu să nu-și spună că situația luase un aspect alarmant. O gloată amenințătoare se adună să-l vadă descălecînd la postul de pază și numeroase glasuri se înălțară strigînd: „Jos cu emigrantul!"

Dădu să coboare din șa, dar se opri, socotindu-se mai în siguranță, și spuse:

— Emigrant, oameni buni? Nu mă vedeți aici, în Franța, întors de bunăvoie?

— Ești un afurisit de emigrant, strigă un potcovar, dînd să se repeadă la el prin mulțime, cu ciocanul în mînă, un afurisit de aristocrat!

Căpitanul de poștă se așeză între acest om și călăreț (spre care se îndrepta, fără îndoială, celălalt) și spuse împăciuitor:

— Lasă-l în pace; lasă-l în pace! Va fi judecat la Paris.

— Judecat! repetă potcovarul, legănîndu-și ciocanul. Da! Și osîndit ca trădător!

La aceste cuvinte, gloata aprobă.

Oprindu-l pe căpitanul de poștă care dădea să mîne calul spre curte, Darnay vorbi de îndată ce-și putu face auzit glasul:

— Prieteni, vă înșelați, sau vă lăsați înșelați. Eu nu sînt un trădător!

— Minte! răcni potcovarul. De cînd a apărut decretul, e trădător. Viața lui aparține poporului. Afurisita lui de viață nu-i mai aparține.

În clipa cînd Darnay își dădu seama de mulțimea care într-o clipă ar fi tăbărît asupră-i, căpitanul de poștă îi întoarse calul spre curte, escorta îl urmă lipită de coapsele animalului, iar căpitanul încuie și baricadă poarta dublă. Potcovarul izbi o dată cu ciocanul în poartă și mulțimea gemu; dar nimic altceva nu se mai întîmplă.

— Despre ce decret vorbea? îl întrebă Darnay pe căpitanul de poștă, după ce-i mulțumise și descălecase alături de el, în curte.

— Adevărat, un decret pentru scoaterea în vînzare a proprietăților emigranților.

— Emis cînd?

— În paisprezece ale lunii.

— Ziua cînd am părăsit Anglia.

— Toată lumea zice că nu-i decît primul dintr-o serie, și c-or să mai vină și altele — dacă n-or fi și ieșit — prin care toți emigranții-s surghiuniți și oricare se-ntoarce e osîndit la moarte. Asta voia să spună cînd zicea că viața nu-ți mai aparține.

— Dar încă n-au fost emise aceste decrete?

— Ce știu eu? zise căpitanul de poștă, ridicînd din umeri. S-ar putea să fie, s-ar putea să nu fie. E totuna. Ce mai tura-vura!

Se odihniră într-un pod, pe niște paie, pînă la miezul nopții, și, la acel ceas, cînd orașul era cufundat în somn, porniră iar la drum. Printre numeroasele prefaceri brutale, lesne de observat la lucrurile familiare, și care făceau ca această cursă sălbatică să i se pară ireală, una dintre cele mai importante era evidenta lipsă de somn a oamenilor. După o lungă și singuratică galopadă pe drumuri mohorîte, ajungeau la cîte un pîlc de bordeie care, în loc să fie înecate în întuneric, licăreau peste tot de lumini, și acolo găseau oameni, ca niște apariții fantomatice în cumpăna nopții, prinși în horă, mînă-n mînă, în jurul unui arbore ofilit, sau îngrămădiți laolaltă și cîntînd un cîntec al libertății. Din fericire, în noaptea aceea somnul se înstăpînise peste Beauvais, astfel încît putură să părăsească orașul și să se piardă din nou în solitudine și în pustietate; tropăind prin frigul și umezeala timpurie, printre ogoarele secătuite, care în acest an nu dăduseră roadele pămîntului, monotonia era întreruptă ici, colo,

de rămăşiţele cătrănite ale caselor arse, de ivirea bruscă a ambuscadelor sau de patrulele de patrioţi, de veghe pe toate drumurile şi care le tăiau brusc calea.

În cele din urmă, zorii îi aflară în faţa zidului Parisului. Bariera era închisă şi puternic păzită cînd ajunseră la ea.

— Unde sînt documentele acestui prizonier? întrebă un personaj oficial, cu o înfăţişare hotărîtă, care fu chemat afară de către gardian.

Izbit de cuvîntul neplăcut, „prizonier", Charles Darnay ceru vorbitorului să ia aminte că era un călător liber şi cetăţean francez, în paza unei escorte pe care i-o impusese situaţia tulbure a ţării şi pentru care plătise.

— Unde sînt documentele acestui prizonier? îşi repetă personajul oficial întrebarea, fără să-i acorde nici o atenţie.

Patriotul cel beat le purta în bonetă şi le scoase încet la iveală. Aruncîndu-şi ochii peste scrisoarea lui Gabelle, personajul oficial manifestă oarecare tulburare şi surpriză şi-l privi pe Darnay cu atenţie.

Părăsi escorta şi pe escortat fără să rostească o vorbă şi intră în camera de gardă; în acest timp, călăreţii şedeau în şa, în afara porţii. Aruncîndu-şi privirile în jur, cît timp stătu în această stare de aşteptare, Charles Darnay observă că poarta era păzită de o gardă mixtă, alcătuită din ostaşi şi patrioţi, aceştia din urmă mult mai numeroşi decît primii; şi că în timp ce intrarea în oraş a căruţelor ţărăneşti, cu provizii de piaţă, era destul de simplă, ieşirea din oraş, chiar pentru oamenii cei mai obişnuiţi, era extrem de dificilă. Un vălmăşag pestriţ de bărbaţi şi femei, ca să nu mai vorbim de animale şi de vehicule de toate soiurile, aştepta ieşirea din oraş; dar identificarea prealabilă era atît de severă, încît se cerneau cu mare încetineală prin barieră. Unii dintre oameni ştiau că le va veni atît de tîrziu rîndul la cercetare, încît se întindeau pe pămînt ca să tragă un pui de somn sau să fumeze, în timp ce alţii şedeau la taclale sau tîndăleau prin jur. Boneta roşie şi cocarda tricoloră erau pretutindeni, atît printre femei, cît şi printre bărbaţi.

După ce stătuse vreo jumătate de oră țeapăn în șa, înregistrînd toate aceste amănunte, Charles Darnay se pomeni față-n față cu același personaj oficial, care dădu gărzii dispoziții să deschidă bariera. După care înmînă celor din escortă o recipisă de primire a străinului și-i ceru acestuia să descalece. Darnay se supuse, iar ceilalți doi, apucînd dîrlogii calului său frînt de oboseală, făcură cale întoarsă fără să fi intrat în oraș.

Darnay își însoți călăuza în camera de gardă, care duhnea a vin ieftin și a tutun, unde fu luat în primire de un ofițer tuciuriu la față și grosolan. [...]

— Cetățene Defarge, se adresă el călăuzei lui Darnay, în timp ce-și pregătea o foaie de scris, acesta e emigrantul Evrémonde?

— Acesta-i.

— Vîrsta, Evrémonde?

— Treizeci și șapte.

— Căsătorit, Evrémonde?

— Da.

— Căsătorit unde?

— În Anglia.

— Bineînțeles. Unde ți-e soția, Evrémonde?

— În Anglia.

— Bineînțeles. Vei fi închis, Evrémonde, în închisoarea La Force.

— Dumnezeule! exclamă Darnay. Conform cărei legi și pentru ce vină?

Ofițerul își ridică o clipă ochii de pe foaia de hîrtie.

— De cînd n-ai mai fost pe aici, Evrémonde, au apărut legi noi și vini noi.

Rosti aceste cuvinte cu un zîmbet dur și continuă să scrie.

— Vă solicit să țineți seama că eu am venit aici de bunăvoie, ca răspuns la apelul scris al unui concetățean, apel care se găsește în fața dumneavoastră. Am venit aici ca să clarific situația lui și situația mea. Nu cer nimic altceva decît să mi se ofere prilejul de a o face fără întîrziere. Nu este oare dreptul meu?

— Emigranții n-au nici un fel de drept, Evrémonde, sună răspunsul impasibil.

Ofițerul continuă să scrie pînă isprăvi, reciti ceea ce scrisese, presără nisip peste foaie și i-o înmînă cetățeanului Defarge, accentuînd:

— La „Secret".

Cetățeanul Defarge îi făcu prizonierului semn cu foaia de hîrtie să-l urmeze. Prizonierul se supuse, și o gardă alcătuită din doi patrioți înarmați porni după ei.

— Dumneata ești cel care s-a căsătorit cu fiica doctorului Manette, fost prizonier la Bastilia care nu mai există? întrebă Defarge pe o voce joasă, în timp ce coborau scările postului de pază îndreptîndu-se spre oraș.

— Da, răspunse Darnay, privindu-l cu surprindere.

— Numele meu este Defarge și țin o vinărie în cartierul Saint-Antoine. Poate că ai auzit de mine.

— Soția mea a venit la dumneata ca să-și ia tatăl? Da, așa este!

Cuvîntul „soție" păru să-i deștepte lui Defarge o sumbră asociație de idei, pentru că i se adresă cu o subită enervare:

— De ce te-ai întors în Franța?

— Ai auzit acum un minut ce m-a făcut să vin. Nu crezi că spun adevărul?

— Un adevăr care-ți prinde foarte rău, răspunse Defarge cu sprîncenele încruntate și cu privirea ațintită drept înainte.

— Într-adevăr, mă simt cu totul rătăcit. Totul aici este atît de neobișnuit, atît de schimbat, atît de neașteptat și de nedrept, că mă simt cu desăvîrșire rătăcit. Vrei să-mi acorzi un mic ajutor?

— Nici unul.

Cetățeanul Defarge vorbea ținîndu-și întruna privirea ațintită drept în față.

— Dar la o singură întrebare vrei să-mi răspunzi?

— Poate. Depinde de natura întrebării. Ce e?

— În închisoarea asta, unde sînt aruncat cu atîta nedreptate, voi putea avea vreun mijloc de comunicare cu lumea dinafară?

— Ai să vezi.

— Doar n-am să fiu îngropat acolo de viu, fără să fiu judecat și fără vreo posibilitate de a-mi susține cazul?

— Ai să vezi. Și-apoi, ce mare lucru ar fi? Pe vremuri, alții au fost îngropați la fel, în temnițe și mai rele.

— Dar nu de mine, cetățene Defarge!

Cetățeanul Defarge îi aruncă o privire întunecată în chip de răspuns și continuă să meargă înainte, păstrînd o tăcere îndărătnică. Cu cît se afunda în această tăcere, cu atît mai slabă era speranța — sau cel puțin așa i se părea lui

Darnay — de a-l înmuia cîtuși de puțin. De aceea se grăbi să spună:

— E de cea mai mare importanță pentru mine (și dumneata, cetățene, o știi chiar mai bine decît o știu eu) să pot transmite un mesaj domnului Lorry de la Banca Tellson — un domn din Anglia care se află acum la Paris —, un mesaj prin care să-i comunic doar că am fost închis în temnița La Force. Vei fi de acord să faci aceasta pentru mine?

— Nu voi face nimic pentru dumneata, răspunse Defarge cu aceeași încăpățînare. Eu am o datorie față de Țară și de Popor și m-am legat să-i slujesc împotriva dumitale. Nu voi face nimic pentru dumneata!

Charles Darnay socoti că era zadarnic să continue a-l ruga, mai ales că-și simțea și mîndria rănită. În timp ce înaintau în tăcere, nu putu decît să-și dea seama cît de obișnuiți erau oamenii cu spectacolul prizonierilor trecînd pe străzi. Nici măcar copiii nu-l băgau în seamă. Ici-colo, un trecător răzleț întorcea capul și cîțiva îl amenințară cu degetul, pentru că era aristocrat; alminteri, faptul că un om bine îmbrăcat era dus la închisoare nu părea cu nimic mai ieșit din comun decît faptul că un muncitor în straie de lucru se ducea la treburile lui. Într-o străduță strîmtă, întunecoasă și murdară, prin care treceau, un orator exaltat, cocoțat pe un scăunaș, perora în fața unui public exaltat, vestejind crimele făcute de rege și de familia regală împotriva poporului. Din cele cîteva vorbe desprinse din cuvîntul oratorului, Darnay află că regele era la închisoare și că ambasadorii străini părăsiseră Franța pînă la unul. Pe drum, cu excepția popasului din Beauvais, nu putuse afla absolut nimic. Escorta și supravegherea îl izolaseră total. [...]

Darnay presimțea sumbru probabilitatea sau chiar certitudinea tratamentului nedrept și a durității întemnițării, precum și cruda despărțire de soția și copilul său; dar, în afară de aceasta, nu se temea de nimic lămurit. Cu mintea împovărată de asemenea gînduri, destule pentru a fi purtate de-a lungul mohorîtei curți a unei închisori, sosi la temnița La Force.

Un om cu o față buhăită deschise ferestruica plumbuită a unui ghișeu, iar Defarge îi spuse:

— Emigrantul Evrémonde.

— Ce naiba! Da', cîți mai sînt! exclamă omul cu fața buhăită.

Defarge luă recipisa fără să dea atenție exclamației și se retrase împreună cu ceilalți doi patrioți.

— Ce naiba, zic! își vărsă temnicerul necazul către nevastă-sa. Cîți or mai fi?

Cum nevasta temnicerului nu avea răspuns la această întrebare, se mulțumi să-l consoleze:

— Trebuie să avem răbdare, dragul meu!

Trei paznici purtători de chei, care intrară cînd nevasta scutură un clopot, îi ținură isonul, iar unul adăugă: „De dragul Libertății!", ceea ce, în acel loc, suna ca o concluzie nu tocmai adecvată.

Închisoarea La Force era posomorîtă, întunecoasă și împuțită, îmbîcsită de duhoarea grețoasă a somnului rău mirositor. E nemaipomenit cît de repede se răspîndește în asemenea locuri, prost îngrijite, miasma respingătoare a somnului întemnițat.

— Și încă „la Secret", bombăni temnicerul privind foaia scrisă. De parcă n-ar fi și-acolo ticsit de stă să plesnească.

Îmbufnat, vîrî hîrtia într-un dosar, iar Charles Darnay mai avu de așteptat pînă la viitoarea „plăcere" o jumătate de oră, pe care și-o petrecu ba plimbîndu-se încoace și încolo prin încăperea cu bolți fortificate, ba așezîndu-se pe o bancă de piatră; era reținut însă acolo, pentru ca figura lui să se imprime în memoria șefului și a subordonaților săi.

— Haide! i se adresă șeful, scoțînd, în cele din urmă, legătura de chei. Vino cu mine, emigrantule!

Prin dezolanta semiobscuritate a închisorii, noul său paznic îl însoți prin coridoare și pe numeroase trepte, în timp ce în urmă-le o sumedenie de uși erau încuiate cu zgomot, pînă ajunseră într-o încăpere mare, joasă, boltită, înțesată de captivi de ambele sexe. Femeile erau așezate în jurul unei mese lungi, unde citeau, scriau, împleteau, coseau sau brodau; bărbații, în cea mai mare parte, stăteau în spatele femeilor, sau străbăteau încăperea în sus și-n jos.

Irealitatea irealei sale călătorii fu încununată de faptul că toți cei de față se ridicară în picioare pentru a-i face onorurile primirii, cu întreaga eleganță a manierelor vremii, cu grația și curtoazia vieții rafinate.

Atît de ciudate erau aceste rafinamente în posomorala și climatul închisorii, atît de spectrale păreau în atmosfera sordidă și în mizeria prin care erau contemplate, încît Charles Darnay avu senzația că se găsește în tovărășia unor morți.

Stafii! Stafia frumuseții, stafia măreției, stafia eleganței, stafia mîndriei, a frivolității, a spiritului scăpărător, stafia tinereții, a bătrîneții, așteptînd toate eliberarea de pe acest țărm al dezolării, fixîndu-l toate cu ochi schimbați de moartea pe care o trăiseră venind aici. [...]

— În numele tuturor celor reuniți aici întru nefericire, spuse un gentilom cu înfățișarea și vorba curtenitoare, înaintînd spre el, am onoarea să vă urez bun-sosit în temnița La Force și să deplîng, alături de dumneavoastră, calamitatea care v-a adus printre noi. Fie să se termine cît mai repede și cît mai bine. Ar fi o impertinență în orice alt loc, dar nu și aici, dacă v-am întreba de numele și rangul dumneavoastră?

Charles Darnay se ridică în picioare și oferi informația solicitată, în cuvintele cele mai potrivite pe care le putu găsi.

— Nădăjduiesc, urmă gentilomul, urmărindu-l din ochi pe temnicerul șef care se mișca prin sală, că nu ați fost dat „la Secret"?

— Nu înțeleg semnificația acestui termen, dar așa i-am auzit spunînd.

— Ah, ce păcat! Cît de rău ne pare! Dar nu descurajați; mulți membri ai comunității noastre au fost închiși inițial „la Secret", dar numai pentru scurtă durată.

Urmă un murmur de compătimire în timp ce Charles Darnay străbătu încăperea îndreptîndu-se spre poarta zăbrelită unde-l aștepta temnicerul; numeroase glasuri — printre care se distingeau limpede vocile calde, vibrînd de milă, ale femeilor — îi făcură urări și-i rostiră cuvinte de îmbărbătare. În fața porții zăbrelite, se întoarse pentru a le mulțumi tuturor din inimă; poarta se închise sub mîna temnicerului; și vedeniile pieriră pentru totdeauna din fața ochilor săi.

Portița se deschidea spre o scară de piatră. După ce urcă patruzeci de trepte (captivul de numai o jumătate de oră și începuse să le numere), temnicerul descuie o ușă scundă, neagră, și intrară într-o celulă singuratică. Era rece și umedă, dar nu întunecată.

— Asta-i, zise temnicerul.

— De ce sînt închis singur?

— De unde vrei să știu?

— Pot să cumpăr toc, cerneală și hîrtie?

— N-am primit asemenea dispoziții. Vei primi vizite și le vei putea cere. Deocamdată, îți poți cumpăra hrana și nimic mai mult.

În celulă se găseau un scaun, o masă și o saltea de paie. În timp ce temnicerul, înainte de a ieși, făcea o inspecție generală a acestor obiecte și a celor patru pereți, prin mintea captivului, care stătea rezemat de zidul din fața gardianului, trecu gîndul fugar că omul arăta atît de buhăit, și la față și la trup, încît ai fi zis că fusese înecat și se ghiftuise de apă. După plecarea temnicerului, Darnay gîndi în același chip fugar: „Acum sînt părăsit de parc-aș fi mort!"[...]

Capitolul II

PIATRA DE TOCILĂ

Banca Tellson, instalată în cartierul Saint-Germain din Paris, ocupa o aripă a unui imobil vast, împrejmuit de o curte și izolat de stradă printr-un zid înalt și o poartă masivă. Imobilul aparținuse unui mare nobil care-l locuise pînă cînd întorsese spatele necazurilor și trecuse granița deghizat în hainele propriului său bucătar. O fiară sălbatică gonită de hăitași, asta era, din moment ce acest nobil nu fusese altul decît monseniorul căruia i se servea șocolata de către patru slugi deodată.

Monseniorul făcîndu-se nevăzut, iar cei trei vlăjgani izbăvindu-se de păcatul de a fi stors de la el simbrii piperate, prin faptul că se arătaseră gata să-i taie beregata, casa monseniorului fusese întîi sechestrată, apoi confiscată. Evenimentele se desfășurau atît de precipitat, și decretele urmau unul după altul în asemenea ritm năvalnic, încît acum, în ceea de a treia noapte a lunii septembrie, patrioții-emisari ai legii se aflau în posesia casei monseniorului, pe care o însemnaseră cu un tricolor, și beau rachiu în fastuoasele-i apartamente.

La Londra, un local destinat afacerilor asemănător cu cel al Băncii Tellson din Paris i-ar fi făcut pur și simplu pe funcționari să-și iasă din minți. Căci ce-ar fi spus cumpănita responsabilitate și respectabilitate britanică dacă ar fi văzut

în 'curtea' unei bănci portocali în ciubere și un Cupidon deasupra tejghelelor? Și totuși, asemenea lucruri existau. Tellson trecuse cu bidineaua peste Cupidon, dar acesta putea fi văzut pe tavan, foarte sumar îmbrăcat, îndreptîndu-și săgeata (cum procedează foarte des) spre bani, din zori și pînă-n noapte. În Lombard-street, la Londra, prezența acestui june păgîn ar fi dus neapărat la faliment, ca și prezența unui alcov, îmbrăcat în draperii grele și aflat înapoia junelui nemuritor, precum și a unei oglinzi încastrate în perete și a unor funcționari deloc bătrîni, care țopăiau în public cînd nu te așteptai. Și totuși, Banca Tellson franceză se descurca de minune în ciuda tuturor acestor frivolități și, atîta timp cît vremurile fuseseră normale, nimeni nu se speriase și nu-și retrăsese banii din pricina lor.

Cîți bani vor fi retrași de la Banca Tellson de aici înainte și cîți vor rămîne acolo, îngropați și uitați? Cîtă argintărie și giuvaericale se vor înnegri în ascunzătorile Băncii Tellson, în timp ce depunătorii lor vor mucegăi în temniță sau vor pieri de moarte violentă? Cîte conturi cu Banca Tellson, care nu vor mai putea fi soldate pe lumea asta, vor trebui transferate pe lumea cealaltă? Nici un om n-ar fi putut răspunde în acea noapte la asemenea întrebări, nici chiar domnul Jarvis Lorry, deși își frămînta mintea cu ele. Ședea lîngă un foc de lemne de curînd aprins (în anul acela mănat și sterp se răcise de timpuriu), iar pe fața lui cinstită și curajoasă se lăsase o umbră mai adîncă decît cea pe care o arunca lampa atîrnată în tavan sau pe care o răsfrîngeau, deformată, obiectele din încăpere — se lăsase umbra groazei.

Locuia chiar la bancă. Întîmplător, ocuparea patriotică a imobilului principal îi oferea oarecare securitate, dar, în inima lui curată, bătrînul domn nu calculase nici un moment acest lucru. Împrejurări de asemenea natură îi erau absolut indiferente, așa încît el nu-și făcea decît datoria. În partea opusă a curții, sub o colonadă, se afla un spațiu întins de depozitare a trăsurilor — unde, într-adevăr, se mai aflau și acum cîteva din caleștile monseniorului. Două făclii mari fuseseră fixate pe două coloane și, luminată de acestea, în aer liber, se afla o uriașă piatră de tocilă: o piatră grosolan montată, care părea să fi fost adusă în grabă de pe la vreun fierar din vecinătate sau de la vreun alt atelier. Ridicîndu-se de pe scaun și privind pe fereastră la obiectele acestea inofensive, domnul Lorry se cutremură și se retrase din nou pe scaunul său de lîngă foc. Deschisese nu numai geamul, dar și

oblonul de șipci dinafară, și acum le închise pe amîndouă, tremurînd din toate mădularele.

Din străzile de dincolo de zidul înalt și de poarta masivă, răzbătea obișnuitul zumzet al orașului, străpuns din cînd în cînd de cîte un sunet de nedescris, ciudat și nepămîntean.

„Slavă Domnului, își zise domnul Lorry, împreunîndu-și mîinile, că nici unul dintre cei dragi mie nu se află în noaptea asta în acest cumplit oraș. Aibă-i Domnul în paza sa pe toți cei aflați în primejdie!"

Curînd după aceea, se auzi clopotul porții masive și domnul Lorry gîndi: „S-au întors!" Rămase locului trăgînd cu urechea. Dar, împotriva așteptărilor lui, nu auzi iureșul sălbatic în curte, ci doar poarta închizîndu-se din nou, și apoi liniște.

Nervozitatea și spaima care-l copleșiseră îl făceau să fie îngrijorat în ce privește securitatea băncii, îngrijorare inerentă atunci cînd porți o mare răspundere și ești înconjurat de spirite aținate. Banca era însă bine păzită și domnul Lorry se ridică de pe scaun cu gîndul de a trece pe la oamenii de încredere care o supravegheau, cînd ușa se deschise brusc și înăuntru năvăliră două persoane la vederea cărora bătrînul se prăbuși uluit pe scaun.

Lucie și tatăl ei! Lucie cu brațele întinse spre el și cu acea veche expresie gravă, atît de concentrată și de intensă, încît părea că-i fusese pecetluită pe față pentru a-i da forță și rezistență în această anume pasă a vieții ei.

— Ce înseamnă asta! strigă domnul Lorry fîstîcit și cu respirația tăiată. Ce s-a întîmplat? Lucie! Manette! Ce s-a întîmplat? Ce v-a adus aici? Ce este?

În paloarea și-n desperarea ei, cu ochii pironiți asupra lui, Lucie gîfîi cu implorare în glas, aruncîndu-i-se în brațe:

— O, scump prieten! Soțul meu!

— Soțul tău, Lucie?

— Charles.

— Ce-i cu Charles?

— E aici.

— Aici, în Paris?

— E aici, de cîteva zile — trei sau patru — nu mai știu cîte — nu pot să-mi adun gîndurile. O pornire generoasă l-a adus aici fără știrea noastră; a fost oprit la barieră și zvîrlit în închisoare.

Bătrînul domn nu-şi putu reţine un strigăt. Aproape în aceeaşi clipă, clopotul masivei porţi zdrăngăni din nou şi o larmă teribilă de tropăieli şi de glasuri se revărsă în curte.

— Ce-i acest zgomot? întrebă doctorul, îndreptîndu-se spre fereastră.

— Nu te uita! strigă domnul Lorry. Nu privi afară! Manette, pentru nimic în lume să nu atingi oblonul!

Doctorul se întoarse, cu mîna pe ivărul ferestrei, şi spuse cu un zîmbet rece, curajos:

— Dragul meu prieten, în acest oraş viaţa mea e fermecată. Am fost prizonier la Bastilia. Nu există patriot în Paris — ce spun în Paris? în întreaga Franţă — care, ştiind că am fost prizonier la Bastilia, să nu mă îmbrăţişeze şi să nu mă poarte în triumf. Vechile mele suferinţe mi-au împrumutat o putere care ne-a ajutat să trecem bariera, să aflăm veşti despre Charles şi să ajungem pînă aici. Ştiam că aşa se va întîmpla; ştiam că îl pot salva pe Charles din primejdie; i-am spus toate acestea şi Luciei. Ce-i acest zgomot?

Mîna lui era din nou pe ivărul ferestrei.

— Nu privi! strigă domnul Lorry cu desperare. Nu, Lucie, scumpa mea, nici tu! Îşi petrecu braţul pe după umerii ei şi o susţinu. Nu fi atît de îngrozită, draga mea. Îţi jur solemn că nu ştiu să i se fi întîmplat ceva rău lui Charles; că n-am avut nici cea mai mică bănuială că s-ar afla în acest oraş fatal. În ce închisoare e?

— La Force.

— La Force! Lucie, fetiţa mea, dacă ai fost vreodată în viaţa ta vitează — şi ştiu că ai fost mereu — trebuie să te stăpîneşti şi să faci întocmai ce-am să-ţi cer eu; căci de acest lucru depinde mai mult decît îţi poţi tu închipui sau decît îţi pot eu spune. În această noapte nu-ţi poate fi de ajutor nici un fel de acţiune; în nici un caz nu poţi ieşi din casă. Îţi spun toate acestea, pentru că ceea ce-ţi voi cere eu să faci, de dragul lui Charles, este lucrul cel mai greu dintre toate. Trebuie să fii supusă, liniştită, tăcută. Trebuie să-mi dai voie să te duc într-o cameră din spatele casei. Trebuie să ne laşi singuri două minute pe tatăl tău şi pe mine, şi asta, în numele Vieţii şi al Morţii, fără nici o întîrziere.

— Pe dumneata te voi asculta. Citesc pe faţa dumitale că ştii prea bine că nu pot face nimic altceva. Ştiu că spui adevărul.

Bătrînul o sărută, o conduse în grabă în camera lui și răsuci cheia în broască; apoi se întoarse repede la doctor, deschise fereastra și crăpă oblonul, își lăsă mîna pe brațul lui Manette și priviră împreună în curte.

Văzură un puhoi de bărbați și femei; dar nu destui ca să umple curtea; patruzeci sau cincizeci în total Ocupanții casei le dăduseră drumul pe poartă, ei se năpustiseră, iar acum trudeau la piatra de tocilă; fără îndoială, fusese instalată acolo pentru folosința lor, locul fiind retras și la îndemînă.

Dar cît de cumplit arătau acești oameni și cît de cumplită le era munca!

Piatra de tocilă avea două mînere, pe care le învîrteau nebunește doi bărbați ale căror chipuri, în momentul cînd mișcările roții îi făceau să-și ridice capetele și să-și arunce părul lung pe spate, arătau mai aprige și mai crude decît chipurile celor mai crînceni sălbatici, sub cea mai barbară deghizare. Își lipiseră sprîncene false și mustăți false, iar figurile hidoase le erau însîngerate și asudate, schimonosite de atîtea răcnete, și cu priviri fixe și sticloase de ațițare și de nesomn. [...] Cei doi se retraseră de la fereastră și doctorul privi la fața pămîntie a prietenului său, căutînd o explicație.

— Își ucid prizonierii, șopti domnul Lorry, privind cu teamă de jur-împrejur în camera încuiată. Dacă ești convins de cele ce spui; dacă într-adevăr ai puterea pe care gîndești c-o deții — așa cum de altfel gîndesc și eu —, fă-te cunoscut acestor oameni și roagă-i să te ducă la închisoarea La Force. S-ar putea să fie prea tîrziu, nu știu, dar nu mai pierde nici un minut!

Doctorul Manette îi strînse mîna, se năpusti, cu capul descoperit, afară din odaie și, cînd domnul Lorry se apropie din nou de oblon, el se și afla în curte.

Cascada lui de păr argintiu, fața-i de neuitat, impetuozitatea și încrederea gesturilor cu care dădea la o parte armele din cale de parcă și-ar fi croit drum prin apă îl aduseră într-o clipă chiar în inima mulțimii de la piatra de tocilă. Urmară cîteva clipe de tăcere, apoi o pripeală, un murmur și sunetul nedeslușit al vocii lui; pe urmă domnul Lorry îl văzu înconjurat de toți cei din curte, apoi prins în mijlocul unui șir de douăzeci de bărbați, toți legați umăr la umăr și fiecare cu brațul pe umărul celuilalt, grăbindu-se să iasă și strigînd de zor: „Trăiască prizonierul de la Bastilia!", „Ajutor pentru ruda prizonierului de la Bastilia întemnițată la închisoarea

La Force!", „Faceți loc, acolo în față, pentru prizonierul de la Bastilia!", „Să-l salvăm pe prizonierul Evrémonde din La Force !" Acestora le urmară nenumărate strigăte de răspuns.

Domnul Lorry închise din nou oblonul, trase perdeaua și se grăbi spre Lucie, anunțînd-o că doctorul era ajutat de popor și că plecase în căutarea soțului ei. O găsi împreună cu fetița și cu domnișoara Pross; dar mult mai tîrziu, în timp ce le veghea în atîta liniște cît le putea oferi acea noapte, îi trăsni domnului Lorry prin cap să se mire de prezența lor acolo.

La acel ceas, Lucie căzuse într-un soi de toropeală, pe podea, la picioarele domnului Lorry, agățată de mîna acestuia. Domnișoara Pross culcase copilul pe patul bătrînului, iar capul ei lunecase încetul cu încetul pe pernă, alături de drăgălașa-i comoară. Ah, acea lungă noapte întretăiată de gemetele sărmanei soții ! Ah, acea lungă, lungă noapte în care tatăl ei nu se întoarse și nici o veste nu răzbi pînă la dînșii !

Încă în două rînduri clopotul porții masive zdrăngăni în beznă, iureșul se repetă, iar piatra de tocilă se învîrti cu sîrg.

— Ce este? strigă Lucie înspăimîntată.

— Sst ! Soldații își ascut săbiile. Locul acesta este acum proprietate națională și-i folosit ca un fel de armurărie, scumpa mea.

În două rînduri, doar atît; dar ultima oară scrîșnetul fu slab și inegal. Curînd după aceea, zorii începură să se limpezească, iar domnul Lorry se desprinse ușurel din încleștarea mîinii Luciei și privi prudent pe fereastră. Un bărbat, atît de mînjit de sînge încît l-ai fi putut lua drept un ostaș grav rănit ce se redeșteaptă, încet, la viață pe cîmpul unui măcel, se ridica alene de pe pavaj, lîngă piatra de tocilă, privind în jur cu un aer buimac. Curînd, ucigașul vlăguit descoperi în lumina tulbure una dintre caleștile monseniorului și, împleticindu-se pînă la superbul vehicul, se cățără înăuntru și închise portiera, pentru a se odihni pe somptuoasele-i perne.

UMBRA

Unul dintre primele gînduri care încolțiră în mintea de om de afaceri a domnului Lorry, cînd sosi ceasul la care-și reluă treburile, a fost următorul: nu avea dreptul să pună în primejdie siguranța Băncii Tellson adăpostind sub acoperișul firmei pe soția unui prizonier emigrant. Dac-ar fi fost vorba de el, și-ar fi pus în joc, fără să pregete o clipă, tot ce avea, propria-i siguranță și propria-i viață, de dragul Luciei și al fetiței ei; dar purta o mare răspundere, iar în ce privește misiunea lui de serviciu, domnul Lorry judeca strict, ca un om de afaceri.

La început, gîndul îl purtă spre Defarge și-și spuse că ar trebui să regăsească vinăria și să se sfătuiască cu patronul în privința unui adăpost sigur în acest oraș răvășit. Dar același gînd, care-i sugerase soluția de mai sus, o și respinse; Defarge locuia în cartierul cel mai revoluționar și, de bună seamă, avea un rol influent acolo și era vîrît adînc în acțiunile-i primejdioase.

La ora amiezii, cum doctorul încă nu se arătase și cum fiecare minut de zăbavă putea compromite siguranța Băncii Tellson, domnul Lorry se sfătui cu Lucie. Aceasta îl informă că tatăl ei îi vorbise de închirierea, pe termen scurt, a unui mic apartament prin preajma băncii. Cum la asemenea hotărîre nu putea exista nici o obiecție și cum domnul Lorry prevedea că, și în cazul în care situația lui Charles s-ar fi soluționat cum e mai bine și el ar fi fost eliberat, tot n-ar fi putut nădăjdui să părăsească orașul, porni în căutarea unei locuințe și descoperi una potrivită, în capătul de sus al unei străduțe lăturalnice și retrase.

Le mută grabnic pe Lucie, fetița și domnișoara Pross, în această locuință, dîndu-le cîtă speranță putu și mult mai multă decît avea el. Îl lăsă pe Jerry cu ele, în chip de matahală care putea umple cadrul unei uși și putea rezista la o serie de lovituri în scăfîrlie, iar domnul Lorry se întoarse la treburile lui.

Ziua se mistui, mistuindu-l și pe el pînă la ceasul de închidere a băncii. Se găsea din nou singur în odaia lui, unde l-am aflat cu o noapte în urmă, și tocmai se gîndea la ce-ar

mai urma să facă acum, cînd auzi paşi pe scară. Cîteva clipe mai tîrziu, se găsi în prezenţa unui bărbat care-l măsura cu o privire iscoditoare şi care i se adresă rostindu-i numele.

— La dispoziţia dumneavoastră, răspunse domnul Lorry. Mă cunoaşteţi?

Era un om bine legat, cu păr negru, creţ, în vîrstă de vreo patruzeci şi cinci sau cincizeci de ani. Drept răspuns, repetă şi el, fără nici o schimbare de ton, aceleaşi vorbe:

— V-am mai văzut pe undeva.

— Poate că la vinăria mea?

Cu interesul brusc stîrnit şi foarte agitat, domnul Lorry îl întrebă:

— Veniţi din partea doctorului Manette?

— Da. Vin din partea doctorului Manette.

— Şi ce-mi comunică? Ce mesaj îmi trimite?

Defarge îi înmînă un petic de hîrtie despăturit. Conţinea următoarele rînduri, scrise de mîna doctorului:

Charles e în siguranţă, dar eu încă nu pot părăsi, cu inima împăcată, acest loc. Am obţinut favoarea ca purtătorul biletului să-i ducă şi Luciei unul din partea lui Charles. Dă-i voie purtătorului s-o vadă pe Lucie.

Fusese scris cu o oră în urmă, în temniţa La Force.

— Vrei să mă însoţeşti la locuinţa soţiei? spuse domnul Lorry bucuros şi uşurat în urma lecturii, cu glas tare, a biletului.

— Da, răspunse Defarge.

Fără să-şi dea încă bine seama cu cîtă ciudată rezervă şi cît de mecanic vorbea Defarge, domnul Lorry îşi puse pălăria şi ieşiră împreună în curte. Acolo găsiră două femei, una dintre ele împletind de zor.

— Fără îndoială, doamna Defarge! spuse domnul Lorry care o lăsase, cu ani în urmă, exact în aceeaşi atitudine.

— Ea e, observă soţul.

— Vine şi doamna Defarge cu noi? se interesă domnul Lorry, văzînd-o că pornea în aceeaşi direcţie.

— Da. Ca să poată recunoaşte figurile şi vedea persoanele. Spre siguranţa lor.

Începînd abia acum să fie izbit de comportarea lui Defarge, domnul Lorry îl privi bănuitor, dar merse mai departe.

Erau urmați de ambele femei; cea de a doua era Răzbunarea.

Străbătură repede străzile pînă la noul domiciliu, urcară treptele, fură întîmpinați de Jerry, și o găsiră pe Lucie plîngînd de una singură. La veștile pe care i le dădu domnul Lorry în legătură cu soțul ei, fu transportată de fericire și strînse cu putere mîna care-i dăduse biletul, fără să se gîndească la ce înfăptuise acea mînă peste noapte și la ce i-ar fi putut face chiar soțului ei.

Scumpa mea, fii curajoasă. Sînt bine și tatăl tău are mare influență pe aici. Nu-mi poți trimite nici un răspuns. Sărută copilul din partea mea.

Acesta era tot conținutul biletului. Totuși, pentru cea care-l primise însemna foarte mult, din moment ce se întoarse de la Defarge către soția lui și sărută una dintre mîinile care împleteau. Era un gest pasionat, iubitor, plin de recunoștință, feminin, dar mîna sărutată nu răspunse în nici un fel — se lasă o clipă în jos, rece și grea, apoi își reluă împletitura.

În atingerea acestei mîini a fost ceva care o făcu pe Lucie să se înfrîneze. Dădu să-și vîre biletul în sîn și se opri la mijlocul gestului, ducîndu-și mîinile la gît și privind îngrozită la doamna Defarge.

Aceasta întîmpină fruntea și sprîncenele ei înălțate cu o căutătură rece, impasibilă.

— Draga mea, interveni domnul Lorry cu intenția de a o liniști, pe străzi sînt ciocniri dese; și cu toate că-i foarte puțin probabil ca cineva să se lege de tine, doamna Defarge dorește să-i vadă personal pe cei pe care are puterea de a-i ocroti în aceste timpuri, pentru a-i putea recunoaște... pentru a-i putea identifica. Cred, urmă domnul Lorry cu tot mai multă șovăială în glasul liniștitor pe măsură ce îl izbea felul împietrit al celor trei, cred, cetățene Defarge, că expun corect lucrurile?

Defarge privi posomorît către nevastă-sa și nu dădu alt răspuns în afara unei îmbufnate mormăieli de încuviințare.

— Așa că, Lucie, ai face mai bine, continuă domnul Lorry, străduindu-se să adopte un ton și un fel de a fi cît mai împăciuitoare, să le aduci aici pe fetiță și pe buna noastră Pross. Defarge, buna noastră Pross e o doamnă din Anglia, care nu pricepe boabă franțuzește.

Doamna în chestiune, a cărei înrădăcinată convingere că poate face față cu succes oricărui străin nu se lăsase clătinată de nenorocire și primejdie, își făcu apariția, cu brațele la piept, și se adresă în englezește Răzbunării, ai cărei ochi îi întîlni mai întîi:

— Hei, Mutră înțepată! Ce mai faci? Sper că faci bine!

O gratifică și pe doamna Defarge cu o tuse specific britanică; dar nici una dintre cele două femei nu-i acordă cea mai mică atenție.

— Acesta-i copilul? întrebă doamna Defarge, oprindu-se pentru prima dată din lucru și arătînd cu andreaua spre mica Lucie, de parc-ar fi îndreptat spre ea un deget al Soartei.

— Da, doamnă, răspunse domnul Lorry, aceasta este scumpa fetiță a prizonierului nostru și unicul său copil.

Umbra ce părea a fi emanată de doamna Defarge și de însoțitorii ei căzu deodată atît de sumbru și de amenințător asupra copilului, încît mama îngenunche instinctiv și-și strînse fetița la piept. Umbra ce părea a fi emanată de doamna Defarge și de însoțitorii ei păru atunci să cadă, sumbru și amenințător, asupra micului grup alcătuit din mamă și copil.

— E de ajuns, bărbate, grăi doamna Defarge. I-am văzut. Putem pleca.

Dar în această comportare potolită mocnea destulă amenințare — nu vizibilă și concretă, ci nedeslușită și reținută — pentru ca Lucie să se simtă alarmată și, lăsîndu-și mîna plină de implorare pe rochia doamnei Defarge, să spună:

— Să fiți bună cu sărmanul meu soț. Să nu-i faceți nici un rău! Dacă va fi posibil, mă veți ajuta să-l pot vedea?

— Misiunea mea nu-l privește pe soțul dumitale, răspunse doamna Defarge, măsurînd-o de sus în jos, cu un calm desăvîrșit. Misiunea mea se extinde numai asupra fiicei tatălui dumitale.

— Atunci, de hatîrul meu, fie-ți milă și de soțul meu. De dragul copilului! Își va împreuna mînuțele și se va ruga de dumneata să ai milă. Dumneata ne inspiri mai multă teamă decît toți ceilalți.

Doamna Defarge primi aceste cuvinte ca pe un compliment și privi către soțul ei. Defarge, care în tot acest timp își mușcase stingherit unghia degetului mare, uitîndu-se la nevastă-sa, își controlă acum expresia feței, arborînd un aer sever.

— Ce spune soțul dumitale în biletul acela? întrebă doamna Defarge cu un zîmbet întunecat. Influență? Parcă zice ceva despre influență?

— În legătură cu tatăl meu, răspunse Lucie, scoțînd cu grabă hîrtia din sîn, dar cu ochii ațintiți asupra celei ce-i punea întrebarea și nu asupra scrisorii. Tatăl meu are mare influență acolo.

— Sigur c-o să-l elibereze! spuse doamna Defarge. N-are decît s-o facă!

— Ca soție și ca mamă, strigă Lucie din adîncul inimii, te implor să-ți fie milă de mine și să nu folosești puterea pe care o deții împotriva nevinovatului meu soț, ci în favoarea lui. O, femeie-soră, gîndește-te la mine! La mine ca soție și ca mamă!

Doamna Defarge privi, cu eterna ei răceală, spre cea care o implora și, întorcîndu-se către prietena ei, Răzbunarea, grăi:

— De soțiile și de mamele pe care le-am cunoscut noi, de cînd eram de-o șchioapă, ca fetița asta, sau poate chiar mai mici, nu s-a ținut prea mult seama. Știam că soții lor și tații copiilor lor putrezesc în închisoare, departe de ele. Întreaga noastră viață le-am văzut pe surorile noastre femei suferind, ele și copiii lor, și chinuindu-se de sărăcie, de lipsă de îmbrăcăminte, de foame, sete, boală, mizerie și tot felul de lipsuri.

— Altceva nici c-am văzut, răspunse Răzbunarea.

— Am răbdat această suferință amar de vreme, urmă doamna Defarge, întorcîndu-și din nou ochii spre Lucie. Judecă și dumneata! Îți închipui că suferința unei singure soții și mame poate însemna mare lucru pentru noi?

Își reluă împletitura și ieși din încăpere. Răzbunarea o urmă. Defarge ieși ultimul și închise ușa în urmă-i.

— Curaj, draga mea Lucie, îi spuse domnul Lorry, ridicîndu-se de jos. Curaj, și iar curaj! Pînă acum, lucrurile merg destul de bine în ce ne privește — mult, mult mai bine decît au mers în ultima vreme pentru multe suflete în suferință. Capul sus și, în inima ta, fii recunoscătoare.

— Sper că nu sînt nerecunoscătoare, dar femeia asta cumplită pare să arunce o umbră asupra mea și asupra tuturor speranțelor mele.

— Țîț, țîț, făcu domnul Lorry, ce-i cu desperarea asta în inima ta vitează? Într-adevăr, doar o umbră! Fără nici un fel de consistență, Lucie.

Dar umbra acestor Defarge îl învăluia și pe el, în pofida asigurărilor pe care le dădea, și adînc, în inima lui, se simțea foarte tulburat.

Capitolul IV

CALM ÎN FURTUNĂ

Doctorul Manette nu se întoarse acasă pînă-n dimineața celei de-a patra zile de absență. Ascunse atît de bine de Lucie cea mai mare parte a faptelor întîmplate în acest răstimp, încît, numai la multă vreme după ce între ea și Franța se așternuse întreaga depărtare ce le despărțea, află fiica lui că poporul răzvrătit omorîse unsprezece mii de prizonieri, femei și bărbați, de toate vîrstele; că patru zile și patru nopți la rînd fuseseră înroșite de isprăvi sîngeroase; că pînă și aerul pe care-l respirase fusese îmbibat de măcel. Lucie nu știu altceva decît că avusese loc un asalt asupra închisorilor, că toți prizonierii politici se aflaseră în pericol, iar unii dintre aceștia fuseseră smulși de mulțime și uciși.

Domnului Lorry însă, doctorul îi povesti — cerîndu-i să păstreze secretul, cerere asupra căreia n-a fost nevoie să stăruie — că, în seara plecării, mulțimea îl purtase pînă la închisoarea La Force. Că la închisoare dăduse peste un tribunal care se constituise singur și în fața căruia prizonierii erau aduși unul cîte unul, fiind judecați în grabă și sau osîndiți să fie zvîrliți în măcel, sau eliberați, sau (în cazuri rare) trimiși înapoi în temniță. Că, fiind înfățișat de către însoțitorii săi acestui tribunal, doctorul își declinase numele și profesia, precum și faptul că zăcuse optsprezece ani la Bastilia, necunoscut și nejudecat; că, în acel moment, un membru al corpului de judecată se ridicase în picioare și-l recunoscuse și acesta fusese Defarge.

Pe urmă, se asigurase pe loc, datorită dosarelor aflate pe masă, că ginerele lui figura încă printre prizonierii aflați în viață, și atunci începuse să-i pledeze cu tărie cauza în fața Tribunalului — ai cărui membri unii adormiseră, iar alții vegheau, unii erau mînjiți de sîngele vărsat, iar alții neîntinați, unii beți, iar alții nu; pledase pentru viața și

libertatea ginerelui său. Povesti mai departe că, în primul impuls frenetic al ovațiilor cu care fusese copleșit în calitate de victimă a regimului răsturnat, i se acordase favoarea ca Charles Darnay să fie chemat în fața Curții și examinat. Că fusese pe punctul de a fi eliberat pe loc, cînd curentul de opinii în favoarea lui fu stăvilit de un inexplicabil obstacol (de neînțeles pentru doctor), care provocă o foarte scurtă consfătuire secretă. Că omul care acționa în calitate de președinte îl informase atunci pe doctorul Manette că prizonierul trebuia să rămînă sub pază, dar că, de hatîrul lui, va fi ținut sub pază sigură și inviolabilă. Și că, pe loc, la un semnal, prizonierul fusese din nou condus în temniță; dar că dînsul, doctorul, solicitase cu atîta ardoare îngăduința de a rămîne acolo, pentru a se încredința că ginerele lui nu va fi zvîrlit, prin cine știe ce rea-voință sau nefericită întîmplare, în iadul de afară ale cărui răcnete de moarte înăbușiseră de multe ori glasul procedurilor judecătorești, încît obținuse această permisiune și rămăsese în acea Sală a Sîngelui pînă cînd primejdia se potolise.

Priveliștile de care avusese parte acolo, cu scurte întreruperi, pentru hrană și somn, e mai bine să rămînă neistorisite. Bucuria dementială cu care erau primiți, de mulțime, prizonierii eliberați îl uluise aproape tot atît de mult ca și ferocitatea dementială cu care erau sfîșiați în bucăți ceilalți. Povesti despre un prizonier care fusese achitat și pornise liber pe stradă, pentru ca un barbar, greșit informat, să-și înfigă sulița în el. Fiind rugat să îngrijească de rănit, doctorul ieși pe aceeași poartă și găsi victima în brațele unor buni samariteni, așezați pe cadavrele victimelor căsăpite. Cu o inconsecvență la fel de monstruoasă ca tot ce se întîmpla în acea noapte de coșmar, îl ajutară pe doctor și-l îngijiră pe rănit cu cea mai duioasă solicitudine — încropiră o targă și-l transportară cu mare grijă — pentru ca după aceea să-și înșface din nou armele și să se avînte într-un măcel atît de crîncen, încît doctorul trebuise să-și acopere ochii cu mîinile și fusese cuprins de un leșin.

În timp ce domnul Lorry asculta toate aceste mărturisiri și privea la fața prietenului său, acum în vîrstă de șaizeci și doi de ani, încolți în el teama ca nu cumva aceste oribile experiențe să redeștepte în el vechiul pericol. Dar niciodată nu văzuse la prietenul său asemenea înfățișare; prima dată în viață, doctorul simțea că toate caznele lui se prefăcuseră în forță și vigoare. Pentru prima dată simțea

că, în focul torturilor sale, făurise, încetul cu încetul, drugul de oțel care putea sparge poarta închisorii unde zăcea soțul fiicei lui, redîndu-i libertatea.

— Toată suferința mea a slujit unui țel folositor, prietene; nu a fost numai irosire și distrugere. Așa cum copila mea iubită m-a ajutat să-mi revin, tot astfel o voi ajuta și eu, redîndu-i cea mai scumpă parte din ea însăși.

Așa gîndea doctorul Manette. Și cînd Jarvis Lorry văzu ochii scăpărători, fața hotărîtă, expresia de calm și stăpînirea de sine a acestui om a cărui viață i se păruse întotdeauna că fusese oprită în loc, asemenea unui ceasornic, preț de ani și ani, și că fusese apoi din nou pornită cu o energie care dormitase latent cît timp nu putuse acționa, Jarvis Lorry îl crezu.

Lucruri mai mari decît cele pe care le avea de înfruntat doctorul în acel moment aveau să se supună dîrzeniei hotărîrii sale. Cît timp fu la locul lui, adică un medic care în munca sa nu face deosebire între oameni, încătușați sau liberi, bogați sau săraci, buni sau răi, își folosi atît de înțelept influența personală, încît în scurt timp deveni inspector medical peste trei închisori, printre care și La Force. Acum, o putu asigura pe Lucie că soțul ei nu mai era închis singur în celulă, ci cu alți prizonieri; îl vedea pe Charles săptămînal și-i aducea Luciei mesaje dragi direct de pe buzele lui; uneori soțul ei îi trimitea cîte o scrisorică (dar niciodată prin doctor); însă Lucie nu avea voie să-i scrie; căci printre numeroasele bănuieli aprige, privind uneltirile care se urzeau în închisori, cele mai grele cădeau asupra emigranților, despre care se știa că-și făcuseră prieteni sau relații permanente în străinătate.

Această nouă viață a doctorului nu era, fără îndoială, scutită de griji; totuși, înțeleptul domn Lorry își dădea seama că îi insufla o anumită mîndrie ce-l susținea. O mîndrie neîntinată de nimic josnic; o mîndrie firească și meritată; dar domnul Lorry o observa ca pe o curiozitate. Doctorul știa prea bine că, pînă în acel moment, în mintea fiicei și a prietenului său întemnițarea lui fusese asociată cu suferință, lipsuri și decrepitudine. Acum valorile fuseseră răsturnate și, datorită vechii încercări prin care trecuse, se știa învestit cu puteri de la care amîndoi așteptau eliberarea și siguranța lui Charles; această transformare îl exaltă pînă într-atît, încît luă dînsul frîiele, considerîndu-i pe ei drept cei slabi, cei care depindeau de el, cel puternic [...]

Dar, cu toate că doctorul se străduia întruna și nu contenea cu încercările de a-l elibera pe Charles Darnay sau, cel puțin, de a-l face să apară într-un proces, curentul noilor evenimente era prea năvalnic și prea puternic pentru ca el să-i poată ține piept.

Începuse Era nouă; regele fusese judecat, condamnat și decapitat; Republica Libertății, Egalității, Fraternității se declarase pentru victorie sau moarte împotriva întregii omeniri înarmate; steagul negru fîlfîia zi și noapte pe turlele catedralei Notre Dame; trei sute de mii de oameni, chemați la luptă împotriva tiranilor de pe toată fața pămîntului, se ridicaseră de pe felurite plaiuri ale Franței.

Un tribunal revoluționar în capitală și patruzeci sau cincizeci de mii de comitete revoluționare în întreaga țară; o lege privitoare la suspecți, care spulbera orice rest de siguranță a libertății și a vieții și lăsa pe orice cetățean bun și cinstit la discreția oricărui cetățean rău și necinstit; închisori ticsite de oameni lipsiți de orice vină, care nu puteau obține ascultare; se plăteau polițe vechi, socoteli uitate, răbufneau uri și răzbunări ascunse. Ghilotina ajunsese la mare cinste. [...] Reteza atîtea capete, încît atît ea, cît și pămîntul din jur se coloraseră într-un roșu putred. Se putea demonta în bucăți, ca o jucărie drăcească, și apoi se împreuna la loc acolo unde era nevoie de ea. Îl amuțea pe cel bun de gură, îl dobora pe cel puternic, îl nimicea pe cel frumos. Într-o singură dimineață scurtase de capete douăzeci și doi de prieteni de rang înalt — în tot atîtea minute. Călăul-șef, care o mînuia, căpătase porecla de Samson.

Printre toate aceste grozăvii, cu prăsila lor cu tot, doctorul înainta cu capul sus; încrezător în puterea lui, perseverent în țelul său, fără să se îndoiască o clipă că pînă la urmă îl va salva pe soțul Luciei. Și totuși, torentul timpului se rostogolea pe lîngă el, vijelios și scormonitor, și smulgea cu atîta furie zilele din loc, încît trecuse un an și trei luni de cînd Charles zăcea în închisoare. Revoluția ajunsese atît de crudă în acea lună decembrie, încît rîurile din Sud erau umflate de cadavrele celor înecați în chip samavolnic, peste noapte. Și totuși, doctorul pășea cu capul sus printre aceste grozăvii. Nimeni nu era pe atunci mai cunoscut în Paris ca el; și nimeni nu se afla într-o situație mai bizară. Tăcut, omenos, de neînlocuit la spital și la închisoare, folosindu-și meșteșugul deopotrivă printre ucigași și printre victime, era

o personalitate cu totul deosebită. În timp ce-și îndeplinea meseria, înfățișarea lui și povestea despre captivitatea la Bastilia îl situau pe alt plan față de toți ceilalți.

Capitolul V

TĂIETORUL DE LEMNE

Un an și trei luni. Și în tot acest răstimp Lucie nu era sigură de la un ceas la altul că a doua zi ghilotina n-avea să reteze și capul soțului ei. Zi de zi, pe caldarîmul bolovănos se hurducau greoi faetoanele înțesate cu osîndiții la decapitare. Fete drăgălașe; femei strălucitoare, cu păr castaniu, negru, cărunt; tineri; bărbați în putere și bătrîni; oameni cu obîrșie nobilă sau țărani; zilnic scoși cu toții la lumină din beciurile întunecoase ale cumplitelor închisori.

Dacă neașteptata grozăvie a nefericirii și vîrtejul amețitor al roților timpului ar fi împietrit-o pe fiica doctorului, făcînd-o să aștepte desfășurarea într-o letargică desperare, am fi spus că s-a întîmplat și cu ea ceea ce s-a întîmplat cu numeroși alții. Dar din clipa cînd, în podul din Saint-Antoine, strînsese la pieptul ei capul nins al doctorului, se dedicase cu nestrămutat devotament îndatoririlor ei. Și a rămas la fel de devotată în tot timpul grelelor încercări, așa cum rămîn întotdeauna cei ce sînt leali și buni fără să facă paradă.

De îndată ce se stabiliră în noua locuință și tatăl ei își reluă deprinderile, Lucie aranjă micul cămin întocmai ca și cum soțul ei ar fi fost acolo.

Îi preda lecțiile micuței Lucie la fel de ordonat de parc-ar fi fost cu toții uniți în căminul lor londonez. Micile tertipuri prin care se amăgea singură pentru a manifesta încrederea că în curînd vor fi iarăși reuniți — și anume măruntele preparative pentru întoarcerea grabnică a soțului, pregătirea scaunului și a cărților lui — alcătuiau singurele exteriorizări ale unei inimi zdrobite.

Ca înfățișare, nu se schimbase prea mult. Rochiile simple și mohorîte, înrudite cu veșmintele de doliu, pe care le purtau ea și fetița ei erau la fel de curate și de îngrijite ca și toaletele luminoase din zilele fericite; obrajii îi păliseră și vechea

ei expresie de concentrare devenise acum statornică şi nu întîmplătoare; altminteri, era la fel de frumuşică şi de graţioasă. Uneori, seara, cînd îşi săruta tatăl, ţîşnea din ea amarul pe care-l strunise întreaga zi şi-i mărturisea că toată nădejdea ei pe acest pămînt era în el. Şi de fiecare dată, doctorul îi răspundea cu hotărîre:

— Lucie, nimic nu i se poate întîmpla fără ştirea mea, şi sînt încredinţat că-l voi putea salva.

Trecuseră doar cîteva săptămîni, din momentul în care viaţa lor schimbată îşi începuse cursul, cînd într-o seară, venind acasă, taică-su îi spuse:

— Scumpa mea, există la închisoare o ferestruică foarte înaltă, pînă la care Charles reuşeşte uneori să se cţtere, pe la trei după masă. Cînd izbuteşte să ajungă la ea — ceea ce depinde de felurite împrejurări şi întîmplări pe care nu te poţi întotdeauna bizui — te-ar putea zări în stradă, aşa crede el, dacă te-ai aşeza într-un anume loc, pe care am să ţi-l arăt eu. Dar tu, sărmana mea fetiţă, nu vei putea să-l vezi şi, chiar dacă ai reuşi, ar fi foarte imprudent să-i faci vreun semn de recunoaştere.

— Oh, tată, arată-mi locul şi mă voi afla acolo în fiecare zi.

De atunci, pe orice fel de vreme, Lucie aştepta două ceasuri încheiate în acel anume loc. Cînd ceasornicele băteau ora două, ea se găsea acolo, iar la patru se întorcea resemnată acasă. Cînd vremea nu era prea umedă sau prea friguroasă ca să-şi ia şi fetiţa, se duceau amîndouă; alteori mergea singură; dar nu a lipsit din acel loc nici o singură zi.

Era un colţ întunecos şi murdar dintr-o străduţă întortocheată. Bojdeuca unui tăietor de lemne era unica locuinţă din preajmă; încolo, de jur-împrejur nu vedeai decît zid orb. În cea de a treia zi a prezenţei ei acolo, omul o observă.

— Bună ziua, cetăţeană.

— Bună ziua, cetăţene.

Acest mod de adresare fusese statornicit printr-un decret. Cu un timp în urmă, fusese folosit de bunăvoie de către patrioţi; acum, însă, devenise lege pentru toţi.

— Ai venit din nou aici, cetăţeană?

— După cum vezi, cetăţene.

Tăietorul de lemne, un om scund care vorbea ajutîndu-se mult de gesturi (fusese cîndva reparator de drumuri), aruncă o privire spre închisoare, arătă cu degetul într-acolo şi,

împletindu-şi apoi degetele în faţa ochilor, astfel încît să închipuie gratiile, privi şugubăţ printre ele.

— Da' asta nu-i treaba mea, zise el şi se duse să taie lemne.

A doua zi, o căută şi, de cum apăru, se apropie de ea.

— Cum aşa ! Iar ai venit, cetăţeană?

— Da, cetăţene.

— Ah ! Şi cu un copil. E maică-ta, nu-i aşa, micuţa mea cetăţeană?

— Să spun da, mămico? şopti mica Lucie, apropiindu-se de ea.

— Da, scumpo.

— Da, cetăţene.

— Ah ! Da' asta nu-i treaba mea. Treaba mea e să muncesc. Ia te uită la securea mea. Am botezat-o Mica Ghilotină. Tai lemne cu ea ! [...]

Sub toate urgiile vremii, sub zăpada şi gerul iernii, sub vînturile tăioase ale primăverii, sub arşiţa soarelui de vară, sub ploile toamnei, şi din nou sub zăpada şi gerul iernii, Lucie petrecea negreşit două ceasuri în acel loc; şi, în fiecare zi, la plecare, depunea un sărut pe zidul închisorii. Soţul ei o vedea (aflase de la doctor) uneori, o dată la cinci, şase zile; uneori două, trei zile la rînd; uneori după o săptămînă sau două. Dar îi era de ajuns că o putea vedea măcar atunci cînd împrejurările se arătau prielnice şi această posibilitate o aştepta ea întreaga săptămînă, zi de zi.

Cu aceste preocupări îşi trecu Lucie vremea pînă sosi luna decembrie, în timp ce tatăl ei păşea, cu capul sus, printre grozăvii. Într-o după-masă cu ninsoare domoală, Lucie ajunse la locul obişnuit. Era o zi de veselie, cînd se sărbătorea ceva. Văzuse, pe drum, casele împodobite cu ţepuşe în care fuseseră înfipte bonete roşii, cu panglici tricolore şi cu lozinca (scrisă de predilecţie cu litere tricolore): *Republica Una şi Indivizibilă. Libertate, Egalitate, Fraternitate sau Moarte !*

Bojdeuca tăietorului de lemne era închisă şi el plecat, ceea ce însemnă o uşurare pentru Lucie.

Dar se vede treaba că omul se afla prin apropiere, pentru că Lucie auzi brusc o forfotă agitată şi un strigăt care o umplu de groază. O clipă mai tîrziu, un puhoi de oameni năvăli de după colţul zidului închisorii, şi-n mijlocul lor era tăietorul de lemne mînă-n mînă cu Răzbunarea. [...]

Jucau toţi *Carmagnola*. Cînd puhoiul trecu mai departe, lăsînd-o pe Lucie înspăimîntată şi înmărmurită în pragul

bordeiului tăietorului de lemne, fulgii pufoși continuară să cadă la fel de domol și să se aștearnă la fel de moi și de albi, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat.

— Oh, tată ! strigă Lucie, căci în clipa cînd își înălță ochii pe care și-i acoperise cu palma îl văzu pe doctor în fața ei. Oh, tată, ce priveliște crudă !

— Știu, draga mea, știu. Am văzut-o de multe ori. Dar să nu-ți fie teamă. Nici unul dintre ei nu s-ar atinge de un fir de păr din capul tău.

— Nu pentru mine mi-e teamă, tată. Dar cînd mă gîndesc la soțul meu și la mila pe care i-o vor arăta acești oameni...

— Curînd, se va afla deasupra milei lor. L-am lăsat în timp ce se cățăra la ferestruică și am venit să-ți spun. Acum nu e nimeni care te-ar putea vedea. Poți să-i trimiți o sărutare; privește înspre partea cea mai înaltă și mai povîrnită a acoperișului...

— Așa fac, tată, și-i trimit și sufletul meu o dată cu sărutarea.

— Nu-l poți vedea, scumpa mea?

— Nu, tată, răspunse Lucie, tînjind să-l vadă și plîngînd în timp ce-și săruta degetele. Nu !

Un pas pe zăpadă. Doamna Defarge.

— Te salut, cetățeană, spuse doctorul.

— Te salut, cetățene.

Cuvintele fură rostite din mers. Nici unul în plus. Doamna Defarge trecu asemenea unei umbre pe caldarîmul alb.

— Oferă-mi brațul, dragostea mea. Ieși de aici cu un aer vesel și curajos, de dragul lui. Ce-a fost, a fost, urmă doctorul cînd părăsiră acel loc. Charles e convocat pentru mîine.

— Mîine !

— Nu avem timp de pierdut. Eu sînt pregătit, dar mai sînt necesare măsuri de precauție, care nu puteau fi luate înainte ca el să fi fost chemat în fața Tribunalului. Charles încă n-a primit somația, dar știu că e convocat pentru mîine și că va fi mutat la Conciergerie; am fost informat din timp. Nu ești speriată, nu-i așa?

Lucie abia putu răspunde:

— Mă încred în dumneata.

— Așa să faci. Așteptarea ta chinuitoare se apropie de sfîrșit, draga mea; peste cîteva ceasuri, va fi din nou al tău; l-am înconjurat cu toate protecțiile posibile. Trebuie să-l văd pe Lorry !

Se opri locului. Se auzea un uruit greoi de roți. Amîndoi știau prea bine ce înseamnă. Faetoanele, cu încărcătura lor de morți, prin zăpada care vătuia zgomotele.

— Trebuie să-l văd pe Lorry, repetă doctorul, făcînd-o pe Lucie să-și schimbe direcția.

Neclintitul domn era încă la treaba sa: nu o părăsise nici un moment. El și dosarele lui erau în permanentă solicitare cu privire la proprietățile confiscate și naționalizate. Atît cît putea să salveze, în interesul clienților, salva. Nu ar fi existat om pe lume care să păstreze mai în siguranță ce avea Banca Tellson de păstrat.

Un purpuriu opac, un cer galben și o pînză de ceață ridicîndu-se dinspre Sena indicau apropierea întunericului. Cînd sosiră la bancă, se înserase aproape cu totul. Fastuoasa reședință a monseniorului fusese pustiită și părăsită. Într-un morman de praf și de cenușă, în curte, fuseseră înfipte cuvintele: *Proprietate Națională. Republica Una și Indivizibilă. Libertate, Egalitate, Fraternitate sau Moarte.*

Cine să fi fost oare cu domnul Lorry — posesorul unei mantale de drum aruncate pe un scaun — și care nu trebuia să fie văzut? De cine se despărțise bătrînul, ieșind afară, tulburat și surprins, pentru a-și strînge favorita în brațe? Către cine repetă el cuvintele tremurate ale Luciei, cînd ridică glasul și-și întoarse capul spre ușa pe care tocmai ieșise, spunînd:

— Mutat la Conciergerie și convocat pe mîine?

Capitolul VI

TRIUMF

Tribunalul alcătuit din cinci judecători, un acuzator public și un juriu fix se întrunea zilnic. Listele emise în fiecare seară de Tribunal erau citite prizonierilor de către temnicerii diferitelor închisori. Temnicerii aveau o glumă neschimbată: „Hei, voi de colo, veniți să ascultați gazeta de seară!"

— Charles Evrémonde, zis Darnay!

Așa începu, în cele din urmă, „gazeta de seară" la închisoarea La Force.

Ori de cîte ori era strigat un nume, cel chemat se retrăgea într-un colț special, rezervat celor înregistrați pe listele fatale. Charles Evrémonde zis Darnay avea toate motivele să cunoască obiceiul; văzuse sute de oameni procedînd astfel.

Temnicerul cel cu fața buhăită, care purta ochelari la citit, se uită peste ramele acestora, pentru a se asigura că prizonierul trecuse la locul cuvenit, și continuă să înșire lista, făcînd cîte o scurtă pauză după rostirea fiecărui nume. Lista cuprindea douăzeci și trei de persoane, dar de răspuns răspunseseră numai douăzeci; căci unul dintre prizonierii strigați murise în închisoare și uitaseră cu totul de el, iar alți doi fuseseră ghilotinați și de asemenea uitaseră de ei. Lectura listei avea loc în încăperea boltită unde Darnay îi văzuse prima oară pe captivii reuniți, în seara sosirii sale. Toți cei de atunci pieriseră. Fiecare făptură de care se apropiase sau de la care își luase rămas-bun pierise pe eșafod. [...]

A doua zi, cincisprezece prizonieri se perindară prin fața Tribunalului, înainte ca numele lui Charles Darnay să fie strigat. Toți cei cincisprezece fură condamnați la moarte și judecarea lor nu ținu mai mult de un ceas și jumătate.

— Charles Evrémonde, zis Darnay ! se auzi în cele din urmă.

Judecătorii erau înșiruiți pe o bancă și purtau pălării cu pene; în rest însă, precumpănea boneta roșie și cocarda tricoloră. [...]

Charles Evrémonde zis Darnay fu învinuit de acuzatorul public că e aristocrat și emigrant, în virtutea decretului ce-i surghiunise pe toți emigranții. Faptul că decretul fusese emis la o dată ulterioară revenirii sale în Franța nu avea nici o importanță. El era acolo, și decretul exista; fusese prins în Franța, și i se cerea capul.

— Tăiați-i capul! striga mulțimea. E un dușman al Republicii !

Președintele scutură clopoțelul pentru a potoli strigătele și-i adresă acuzatului întrebarea dacă e adevărat că petrecuse mulți ani în Anglia.

Era adevărat.

Și atunci nu e un emigrant? El cum se definește?

Nu un emigrant în sensul și în spiritul legii.

De ce nu? dori președintele să știe.

Din pricină că renunțase de bunăvoie la un titlu care-i era odios și la o poziție care-i era odioasă și-și părăsise țara preferînd să trăiască în Anglia, din propria lui muncă, decît în Franța, din munca poporului împilat.

Ce dovadă avea?

Rosti numele a doi martori: Theophile Gabelle și Alexandre Manette.

Se căsătorise în Anglia? îl întrebă președintele.

Da, dar nu cu o englezoaică.

Cu o cetățeană franceză?

Da, prin origine.

Numele ei și familia?

Lucie Manette, unica fiică a doctorului Manette, bunul medic aici de față.

Acest răspuns avu o fericită influență asupra publicului. Strigăte de ovaționare a bine cunoscutului medic sfîșiară liniștea sălii. Atît de schimbătoare erau sentimentele oamenilor, încît pe unele chipuri — care cu un moment înainte se zgîiseră la prizonier cu nerăbdare, gata parcă să-l tîrască în stradă — șiroiau acum lacrimile.

Charles Darnay urcase aceste cîteva trepte ale primejdiosului său drum, după instrucțiunile repetate ale doctorului Manette. Același grijuliu povățuitor îi călăuzise fiecare pas pe care avea să-l facă de aici înainte și-i netezise fiece palmă de drum.

Președintele îi puse întrebarea de ce se reîntorsese în Franța atunci cînd a făcut-o și nu mai curînd.

Nu s-a întors mai curînd, răspunse Charles Darnay, pur și simplu pentru că în Franța nu avea nici un mijloc de existență, în afara acelora pe care le repudiase; în timp ce în Anglia trăia din predarea limbii și literaturii franceze. S-a întors în urma rugăminții exprese, trimisă în scris de către un cetățean francez, care i-a comunicat că prin absența sa îi pune viața în pericol. A venit înapoi ca să salveze viața unui cetățean și ca să-și depună mărturia, cu orice risc pentru persoana sa, în sprijinul adevărului. Oare acest act era socotit criminal în ochii Republicii?

Publicul răcni cu entuziasm: „Nu!" și președintele își scutură clopoțelul pentru a potoli spiritele. Ceea ce nu izbuti, pentru că oamenii continuară să strige: „Nu!"

Președintele ceru să i se spună numele acelui cetățean. Acuzatul lămuri că-i vorba de primul dintre martorii săi. De asemenea, se referi cu încredere la scrisoarea acestui cetă-

Jean, care-i fusese oprită la barieră, dar despre care nu se îndoia că se găsește printre hîrtiile din fața președintelui.

Doctorul avusese grijă să se găsească acolo și, la acest stadiu al procedurilor, scrisoarea fu scoasă și citită. Cetățeanul Gabelle fu chemat spre a o confirma. Cetățeanul Gabelle făcu o aluzie, de o infinită delicatețe și politețe, că în vălmășagul de treburi urgente impuse Tribunalului de către marele număr de dușmani ai Republicii cu care avea de furcă, el personal fusese uitat în temnița Abbaye — mai bine zis, ieșise din memoria patriotică a Tribunalului — pînă cu trei zile în urmă.

Următorul interogat fu doctorul Manette. Marea popularitate de care se bucura și limpezimea răspunsurilor sale produseră o puternică impresie; și pe măsură ce-și expunea argumentele, arătînd că acuzatul fusese primul său prieten după eliberarea din lunga-i întemnițare, că în Anglia acuzatul a rămas tot timpul fidel și devotat lui și fiicei sale în exilul lor, că departe de a se fi aflat în grația aristocrației de acolo, aceasta îl condamnase efectiv la moarte, sub acuzația de a fi dușman al Angliei și prieten al Statelor Unite — pe măsură ce scotea la iveală toate aceste fapte, cu maximă discreție, dar cu forța directă a adevărului și a sincerității, juriul și publicul deveniră toți o apă și-un pămînt. În cele din urmă, cînd doctorul făcu apel la domnul Lorry, un domn englez aflat acolo, de față, care, ca și dînsul, fusese martor la acel proces din Anglia și-i putea deci confirma declarațiile, juriul declară că nu-i nevoie de nici o mărturie în plus și că e gata să voteze dacă președintele e de acord.

La fiecare vot (jurații votau individual și cu glas tare), publicul izbucnea în ropote de aplauze. Toate voturile fură în favoarea acuzatului și președintele îl declară liber. [...]

La ieșirea din închisoare lumea se îmblînzi, plîngînd, îmbrățișîndu-l, urlînd, fiecare în parte și toți laolaltă, pînă chiar și rîul, pe malul căruia se petrecea această scenă nebună, păru să înnebunească la rîndu-i, asemenea oamenilor de pe țărm.

Într-o procesiune fantasmagorică, îmbrățișînd pe oricine întîlneau în cale și arătîndu-l cu degetul, oamenii îl purtară pînă în curtea casei unde locuia. Doctorul sosise înainte, ca s-o pregătească pe Lucie, care, cînd își văzu soțul stînd în picioare în fața ei, îi căzu leșinată în brațe.

În timp ce o strîngea la piept, pentru ca lacrimile lui și buzele ei să se poată împreuna nevăzute de nimeni, cîțiva

dintre oameni porniră să danseze. Pe loc, se dezlănțuiră și ceilalți, iar *Carmagnola* năpădi curtea.

După ce strînse cu putere mîna doctorului care stătea victorios și mîndru în fața lui, după ce strînse cu putere mîna domnului Lorry care sosise gîfîind, fără suflare, în urma înfruntării viiturilor *Carmagnolei*, după ce o sărută pe mica Lucie, care fusese ridicată pentru a-i putea încolăci gîtul cu brațele, după ce o îmbrățișă pe etern zeloasa și credincioasa Pross care o ridicase pe fetiță, Charles își luă soția în brațe și o purtă în casă.

— Lucie a mea! Sînt în siguranță!

— O, scumpul meu Charles, dă-mi voie să-i mulțumesc pentru aceasta Domnului, în genunchi, așa cum m-am rugat întruna.

Cu toți își înclinară o clipă, solemn, capetele și inimile.

Cînd Lucie se află din nou în brațele lui, Charles îi spuse:

— Și acum, dragostea mea, mulțumește tatălui tău. Nici un om în toată această Franță nu ar fi putut face ceea ce a făcut el pentru mine.

Lucie își culcă fruntea pe pieptul tatălui ei, așa cum demult de tot îi culcase sărmana lui frunte pe pieptul ei. Doctorul era fericit pentru binele cu care răspunsese binelui ei, era răsplătit pentru toate suferințele sale, era mîndru de puterea lui.

— Nu trebuie să te arăți slabă, drăguța mea, o dojeni el; de ce tremuri? L-am salvat!

Capitolul VII

O BĂTAIE ÎN UȘĂ

„L-am salvat". De astă dată nu mai era unul dintre visurile cu care se întorcea adeseori seara acasă; acum Charles era într-adevăr acolo. Și totuși soția lui tremura și era stăpînită de o teamă vagă, dar apăsătoare.

Atmosfera în jur era atît de densă și de sumbră; poporul era atît de pătimaș și atît de capricios; atîția nevinovați erau duși la moarte pe temeiul celei mai slabe bănuieli sau

a răutății altora; era imposibil să uiți că mulți bărbați, la fel de inocenți ca și soțul ei, și la fel de dragi altor femei cum și el îi era ei, împărtășeau zi de zi soarta din ghearele căreia fusese smuls Charles; așa încît inima Luciei nu se putea despovăra, cum simțea că ar fi trebuit să se întîmple.

Tatăl ei, căutînd s-o înveselească, vădea o superioritate plină de milă față de această slăbiciune femeiască ce-l făcea să se minuneze. Gata, se isprăvise cu podul, cu cizmăria, cu o sută cinci, cu Turnul de Nord ! Îndeplinise misiunea pe care o avusese de îndeplinit, îl salvase pe Charles. Acum n-aveau decît să se bizuie cu toții pe el.

Gospodăria lor era foarte sumară: nu numai pentru că modul de existență cel mai sănătos era acela care bătea mai puțin oamenilor la ochi, ci și din pricină că nu erau bogați, iar Charles, pe întreg parcursul întemnițării, trebuise să plătească din greu pentru hrana proastă, și pentru gardian, și pentru întreținerea prizonierilor mai săraci. În parte, din această pricină, în parte, pentru a evita o iscoadă în casă, nu țineau servitoare; cetățeanul și cetățeana care erau portarii imobilului le făceau din cînd în cînd cîte un serviciu; iar Jerry (pe care domnul Lorry îl mutase aproape cu totul la ei) devenise omul de încredere, și-și avea culcușul de noapte în casa lor.

O ordonanță a Republicii prevedea ca pe ușa sau pe stîlpul ușii fiecărei case să fie scrise citeț numele fiecărui locatar, cu litere de o anumită mărime și la o anumită înălțime de la prag, care să îngăduie a fi deslușite cu ușurință. Drept care numele domnului Jerry Cruncher împodobea cuminte stîlpul ușii de jos; și, cînd umbrele înserării se furișară, purtătorul acestui nume își făcu apariția, după ce supraveghease un zugrav tocmit de doctorul Manette să adauge la listă numele de Charles Evrémonde, zis Darnay.

În teama și neîncrederea generală care întunecau acele timpuri, deprinderile de viață obișnuită se schimbaseră. În mica gospodărie a doctorului, ca și în multe altele, proviziile de consum zilnic erau cumpărate în fiecare seară, în cantități mici și mereu din alte dughene. Dorința tuturor era de a atrage cît mai puțin atenția și de a stîrni cît mai puțin invidia și clevetelile.

În ultimele cîteva luni, domnișoara Pross și domnul Cruncher se achitaseră de sarcina aprovizionării; cea dintîi ținea banii, cel de-al doilea, coșul. În fiecare după-masă,

cam la ora cînd se aprindeau felinarele, cei doi porneau în misiune și aduceau acasă cumpărăturile necesare. Deși în urma îndelungii sale asociații cu o familie franceză s-ar fi cuvenit ca domnișoara Pross să cunoască limba acestora la fel de bine ca și limba ei — dacă și-ar fi pus în minte s-o învețe — mintea ei nu se înclinase niciodată în asemenea direcție, și deci nu cunoștea din „aiureala asta" (cum îi plăcea s-o numească) mai mult decît cunoștea domnul Cruncher. Așadar, tîrguiala ei consta în a zvîrli în nasul negustorului cîte un substantiv, fără a-l preceda de vreun articol oarecare, și, dacă se întîmpla ca substantivul să nu desemneze ceea ce voia ea să cumpere, se uita după obiectul dorit, punea mîna pe el și nu-i dădea drumul pînă nu se încheia tocmeala. Se tocmea întotdeauna, ținînd sistematic în sus un deget mai puțin decît cele pe care le ținea negustorul spre a indica prețul — indiferent cît ar fi fost aceasta.

— Ei, domnule Cruncher, zise domnișoara Pross ai cărei ochi sticleau de bucurie, dacă dumneata ești gata, sînt și eu.

Jerry se declară, răgușit, la dispoziția domnișoarei Pross.

— Azi avem nevoie de tot felul de lucruri, adăugă domnișoara Pross, și o să ne ia o mulțime de timp. Printre altele trebuie să luăm și vin. Ce fel de toasturi or fi înălțînd bonetele astea roșii acolo de unde-om cumpăra vinul?

— Da' dumneata, domnișoară, tot atîta ai să înțelegi chiar dac-or bea în sănătatea dumitale sau a bătrînului, replică Jerry.

— Care bătrîn?

Domnul Cruncher dădu explicația cu oarecare șovăială:

— Împielițatul ăla bătrîn!

— Ha! făcu domnișoara Pross. Nu-i nevoie de un tălmaci ca să-ți lămurească ce clocesc în minte creaturile astea. N-au decît un gînd: omorul.

— Ssst, dragă! Te rog, te rog, fii prudentă, strigă Lucie.

— Da, da, da, o să fiu prudentă, o liniști domnișoara Pross. Și acum, puișorule, să nu te miști de lîngă foc pînă nu mă întorc eu. Ai grijă de soțul pe care l-ai redobîndit și nu-ți clinti căpșorul de pe umărul lui; rămîi așa cum stai acuma pînă vin eu înapoi. Domnule doctor Manette, înainte de a pleca pot să pun o întrebare?

— Cred că ai toată libertatea s-o faci, răspunse doctorul zîmbind.

— Pentru numele lui Dumnezeu, să nu mai aud de libertate! M-am săturat de ea pînă-n gît...

— Sst, dragă. Iar începi? o mustră Lucie.

— Uite ce-i, scumpa mea, făcu domnișoara Pross, dînd din cap cu emfază, pe scurt chestiunea e următoarea: eu sînt o supusă a Maiestății-sale regale George al III-lea (rostind numele, domnișoara Pross făcu o reverență). Și acum, întrebarea, domnule doctor Manette. Există oare vreo perspectivă — buna femeie avea obiceiul de a se preface că ia foarte ușor lucrurile care-i îngrijorau pe toți și de a discuta despre ele ca din întîmplare —, există vreo perspectivă să plecăm de aici?

— Mi-e teamă că deocamdată nu. Ar fi periculos pentru Charles.

— Ha! făcu domnișoara Pross, înăbușind sub o mină veselă un oftat, în timp ce privea la părul de aur al puișorului ei, strălucind în bătaia focului. Atunci înseamnă că trebuie să avem răbdare și să așteptăm; asta-i tot. Trebuie să ne ținem capul sus și să luptăm pe ascuns, cum obișnuia să spună fratele meu Solomon. Hai, domnule Cruncher!

Plecară lăsîndu-i pe Lucie, pe soțul ei, pe tatăl ei și pe fetiță în fața unui foc luminos. Îl așteptau pe domnul Lorry să se întoarcă de la bancă. Domnișoara Pross aprinsese lampa, dar o așezase într-un colț retras, ca să-i lase să se bucure netulburați de dogoarea focului. Mica Lucie stătea lîngă bunicul ei, strîngîndu-l cu amîndouă mîinile de braț; iar el îi povestea în șoaptă un basm despre o zînă mare și plină de putere, care frînsese zidul unei închisori și dăruise libertatea unui captiv ce-i făcuse cîndva zînei un bine. Totul se desfășura calm și domol, iar Lucie începuse să se simtă mai liniștită.

— Ce-a fost asta? strigă ea deodată.

— Draga mea, o mustră tatăl, oprindu-se din povestit și lăsîndu-și mîna pe mîna ei, stăpînește-te! În ce hal de nervi ești! Tresari la cel mai mic fleac. Tocmai tu, fiica tatălui tău?

— Mi s-a părut, tată, se scuză Lucie albă la față și cu vocea tremurătoare, că am auzit pași străini pe scară.

— Scumpa mea, pe scară e o liniște ca-n mormînt.

Și cum rosti aceste cuvinte, se auzi o bătaie puternică în ușă.

— O, tată, tată! Ce poate fi? Charles, ascunde-te! Salvează-l!

— Copila mea, răspunse doctorul, ridicîndu-şi mîna şi lăsîndu-şi-o pe umărul ei. L-am salvat. Cîtă slăbiciune, draga mea ! Lasă-mă să deschid eu uşa.

Luă lampa şi străbătu cele două camere care-i despărţeau de uşa de la intrare, pe care apoi o deschise. Un tropăit grosolan pe podele; patru bărbaţi, cu bonete roşii, înarmaţi cu săbii şi pistoale, îşi făcură apariţia în odaia lor.

— Cetăţeanul Evrémonde, zis Darnay, rosti primul dintre ei.

— Cine-l caută? întrebă Darnay.

— Eu îl caut. Noi îl căutăm Te cunosc, Evrémonde; te-am văzut azi în faţa Tribunalului. Eşti din nou prizonierul Republicii.

Cei patru îl înconjurară, în timp ce Charles stătea în mijlocul lor, cu soţia şi fetiţa agăţate de el.

— Spune-mi în ce fel şi din ce pricină sînt din nou prizonier?

— E de ajuns că te întorci de-a dreptul la Conciergerie şi că vei afla acolo. Eşti citat mîine în faţa Tribunalului.

Doctorul Manette, pe care această vizită îl împietrise în asemenea măsură, încît rămăsese cu lampa în mîna ridicată, de parcă era o statuie făcută anume să susţină o lampă, se mişcă în sfîrşit la auzul cuvintelor de mai sus, aşeză lampa pe masă şi, adresîndu-se vorbitorului şi apucîndu-l cu blîndeţe de reverul bluzei de lînă roşie, întrebă:

— Ai spus că-l cunoşti pe dînsul. Dar pe mine mă cunoşti?

— Da. Vă cunosc, cetăţene doctor.

— Cu toţii vă cunoaştem, cetăţene doctor, răspunseră şi ceilalţi trei.

Doctorul privi absent de la unul la celălalt şi, după o pauză, adăugă cu voce joasă:

— Vrei să-mi răspunzi mie la întrebarea pe care ţi-a pus-o el? Ce s-a întîmplat?

— Cetăţene doctor, începu primul om, cam în silă; prizonierul a fost denunţat la Sectorul din cartierul Saint-Antoine. Cetăţeanul ăsta, urmă el, arătînd spre omul care intrase al doilea după el în cameră, face parte din mahalaua Saint-Antoine.

Cetăţeanul indicat încuviinţă din cap şi adăugă:

— Este acuzat de cei din Saint-Antoine.

— Acuzat de ce anume? stărui doctorul.

— Cetățene doctor, reluă primul tot fără tragere de inimă, nu mai puneți atîtea întrebări. Dacă Republica vă cere un sacrificiu, fără îndoială că dumneavoastră, în calitate de bun patriot, veți fi fericit să-l faceți. Republica e mai presus de orice. Hai, Evrémonde, sîntem grăbiți...

— Încă un cuvînt, se rugă doctorul. Vreți să-mi spuneți cine l-a denunțat?

— E împotriva regulamentului, răspunse cel dintîi, dar îl puteți întreba pe cetățeanul din Saint-Antoine.

Doctorul își întoarse privirile spre cel în cauză, care se foi stingherit, se trase ușor de barbă și, în cele din urmă, răspunse:

— Ei bine ! Adevărat că-i împotriva regulamentului. Dar a fost denunțat — și încă pentru o vină gravă — de cetățeanul și cetățeana Defarge. Și încă de cineva...

— Cine-i acest cineva?

— Dumneavoastră întrebați, cetățene doctor?

— Da !

— Atunci, răspunse cel din Saint-Antoine cu o privire bizară, veți primi răspunsul mîine. Acuma sînt mut !

Capitolul VIII

UN PARTENER LA JOCUL DE CĂRȚI

Fără să aibă, din fericire, habar de noua nenorocire petrecută acasă, domnișoara Pross își făcu drum prin străduțele strîmte și traversă Sena pe Pont-Neuf, calculînd în minte tot ce era neapărată nevoie să cumpere. Domnul Cruncher mergea alături, ducînd coșul. Amîndoi se uitau în dreapta și-n stînga supraveghind cu un ochi atent orice grup mai animat și întorcîndu-se din drum pentru a ocoli orice ceată de vorbitori întărîtați. [...]

După ce cumpără cîteva articole de băcănie și o măsură de ulei pentru lampă, domnișoara Pross își aminti de vin. Trase cu ochiul în mai multe cîrciumi și, în cele din urmă, se opri la cea care purta firma: *La viteazul republican Brutus din antichitate*, aflată nu departe de Palatul Național care a fost o dată (și chiar de două ori) Tuileries; aspectul acestei

cîrciumi i se păruse mai îmbietor. Părea mai liniştită decît alte asemenea instituţii alături de care trecuseră. Consultîndu-l pe domnul Cruncher şi constatînd că era de aceeaşi părere, domnişoara Pross poposi la *Viteazul republican Brutus din antichitate*, însoţită de cavalerul ei.

Observînd în treacăt lămpile afumate, bărbaţii cu pipe în gură, jucînd cărţi sau domino, muncitorul cu pieptul dezgolit, braţele despuiate şi faţa mînjită de funingine, care citea cu glas tare un ziar, pe toţi ceilalţi din jur care-l ascultau, armele purtate la brîu sau lăsate deoparte, gata a fi înşfăcate, pe cei doi sau trei muşterii adormiţi şi care, în bluzoanele lor negre, jerpelite, cu umeri laţi — foarte populare pe atunci — arătau, în acea atitudine, ca nişte urşi ori nişte duhi toropiţi de somn, cei doi clienţi se apropiară de tejghea şi cerură nişte vin.

În timp ce cîrciumarul le măsura vinul, un bărbat se despărţi de un altul dintr-un colţ şi se ridică să plece. Ca să poată ieşi, trebuia să dea cu ochii de domnişoara Pross. Şi de cum se întîmplă acest lucru, domnişoara Pross scoase un strigăt pătrunzător şi-şi izbi palmele una de alta.

Într-o secundă, toată societatea sări în picioare. Ca cineva să fie asasinat de altcineva cu care avea o discuţie în contradictoriu era lucrul cel mai plauzibil din lume. Aşadar, fiecare aşteptă să vadă un cadavru căzînd, dar nu văzură decît o femeie şi un bărbat zgîindu-se unul la celălalt; bărbatul avea înfăţişarea unui francez şi a unui republican desăvîrşit; femeia era, evident, englezoaică.

Cele exprimate, în dezamăgita lor dezumflare, de discipolii *Viteazului republican Brutus din antichitate* — cu excepţia faptului că se arătară foarte volubili şi gălăgioşi — fură pentru domnişoara Pross şi pentru însoţitorul ei asemenea limbii ebraice sau caldeene, deşi cei doi erau numai ochi şi urechi. Dar în surpriza lor nu mai luau acum aminte la nimic. Căci, trebuie ţinut seama că nu numai domnişoara Pross era pierdută de uimire şi tulburare, dar şi domnul Cruncher — deşi s-ar fi zis că din motive deosebite şi personale — se găsea la rîndul său într-o stare de totală uluire.

— Ce te-a apucat? zise omul care o făcuse pe domnişoara Pross să ţipe; vorbea cu o voce tăioasă şi indignată (deşi pe un ton scăzut) şi în engleză.

— Oh, Solomon, scumpul meu Solomon ! izbucni domnişoara Pross pocnindu-şi din nou palmele. După ce nu te-am

văzut și n-am mai auzit de tine de atîta amar de vreme, să te găsesc aici!

— Nu-mi spune Solomon! Vrei să mă împingi la moarte? întrebă omul, aruncînd o privire furișă și părînd să se ascundă.

— Frate, frate! țipă domnișoara Pross, izbucnind în lacrimi. Am fost vreodată atît de crudă cu tine încît să-mi poți pune asemenea întrebare?

— Atunci ține-ți gura aia băgăcioasă și vino afară dacă vrei să-mi vorbești. Plătește-ți vinul și ieși afară. Cine-i omul ăsta?

Domnișoara Pross, scuturînd din capu-i iubitor și nefericit către nu mai puțin îndrăgitul ei frate, grăi printre lacrimi:

— Domnul Cruncher.

— Să iasă și el! spuse Solomon. Ce, mă ia drept o stafie?

Judecînd după expresia domnului Cruncher, așa-l și lua. Totuși nu scoase o vorbă, iar domnișoara Pross, în lacrimi, scotoci cu mare dificultate în adîncurile pungii și plăti vinul. În acest timp, Solomon se întoarse spre urmașii *Viteazului republican Brutus din antichitate* și le oferi cîteva cuvinte de lămurire în limba franceză, ceea ce-i făcu să se întoarcă la locurile și la activitățile lor.

— Și acum, zise Solomon, oprindu-se în colțul străzii întunecate, ce dorești?

— Ce îngrozitor de urît din partea unui frate, pentru care dragostea mea a rămas la fel de neștirbită, să mă întîmpine în felul ăsta și să nu-mi arate nici un semn de afecțiune! strigă domnișoara Pross.

— Iaca! Fir-ar să fie! Iaca, zise Solomon, repezindu-se cu buzele lui la buzele domnișoarei Pross. Acuma ești mulțumită?

Domnișoara Pross se mulțumi să scuture din cap și să plîngă în tăcere.

— Dacă te aștepți să fiu surprins, nu sînt surprins deloc, urmă fratele ei Solomon. Nu sînt surprins; știam că ești aici; îi știu aproape pe toți cei care sosesc. Dacă într-adevăr nu dorești să-mi pui existența în primejdie — și bănuiesc că nu dorești — vezi-ți de drumul tău cît mai repede cu putință, și lasă-mă și pe mine să-mi văd de drumul meu. Sînt funcționar public.

— Fratele meu Solomon, din Anglia, se văită domnișoara Pross, înălțîndu-și spre ceruri ochii plini de lacrimi, fratele meu, care ar fi putut să ajungă unul dintre cei mai buni și cei mai mari oameni în patria lui, să fie funcționar la străini, și încă la ce străini! Aș fi preferat să-l văd zăcînd în...

— Am spus eu! îi curmă fratele ei vorba. Am știut-o! Vrei să mă împingi la moarte. Voi fi declarat „suspect" din cauza propriei mele surori. Tocmai acum cînd am reușit să mă descurc...

— Ferească Sfîntul cel bun și milostiv! strigă domnișoara Pross. Mai curînd aș vrea să nu te mai văd niciodată, scumpul meu Solomon, deși te-am iubit sincer și te voi iubi întotdeauna. Spune-mi doar o singură vorbă bună, și mai spune-mi că nu există supărare și înstrăinare între noi, și n-o să te mai reții.

Biata domnișoară Pross! Ca și cum înstrăinarea ar fi provenit dintr-o vină a ei! Ca și cum domnul Lorry n-ar fi aflat cu certitudine, în urmă cu ani, în colțișorul liniștit din Soho, că acest prețios frate îi tocase banii și o părăsise!

Tocmai rostea acea vorbă bună, mai morocănos și cu mai multă disprețuitoare superioritate decît dacă meritele și rolurile lor ar fi fost inversate (ceea ce se întîmplă întotdeauna pretutindeni în lume), cînd domnul Cruncher, atingîndu-l pe umăr, îi puse, răgușit și neașteptat, următoarea ciudată întrebare:

— Ia zi! Pot să-ți cer o favoare? Vreau să știu dacă te cheamă John Solomon, sau Solomon John.

Funcționarul public se întoarse brusc spre el, cu vădită neîncredere. Pînă atunci, domnul Cruncher nu scosese o vorbă.

— Haide! îl îndemnă el. Vorbește, că doar știi. (Ceea ce, pentru moment, nu s-ar fi putut spune și despre domnul Cruncher.) John Solomon sau Solomon John? Dînsa îți spune Solomon, și se vede că știe, din moment ce ți-e soră. Și eu te știu de John. Care din două vine mai întîi? Și unde vine numele Pross? Nu ăsta ți-era numele dincolo, peste apă.

— Ce vrei să spui?

— Nu prea știu tot ce vreau să spun, pentru că nu-mi pot aduce aminte cum ți se spunea acolo, peste apă.

— Nu? rînji Solomon.

— Nu. Dar pun rămășag că era un nume din două silabe.

— Zău?

— Da. Cel'lalt avea un nume dintr-o singură silabă. Te știu, erai martor — spion la Bailey. În numele părintelui tuturor mincinoșilor, care ți-a fost tată și ție, cum ți se spunea?

— Barsad, interveni o voce străină.

— Ăsta-i numele, pun rămășag p-o mie de lire!

Vorbitorul care intervenise nu era altul decît Sydney Carton. Își ținea mîinile la spate, pe sub mantaua de călătorie, și stătea lîngă domnul Cruncher, la fel de neglijent cum ar fi stat și la Old Bailey.

— Nu te speria, scumpă domnișoară Pross. Am sosit ieri-seară la domnul Lorry, spre surpriza acestuia; m-am înțeles cu el să nu mă arăt nicăieri pînă ce lucrurile nu se aranjează sau pînă ce n-aș putea fi de oarecare folos; m-am arătat acum aici, ca să solicit o mică întrevedere fratelui dumitale. Aș fi dorit să ai un frate mai merituos decît domnul Barsad. Aș fi dorit, de dragul dumitale, ca domnul Barsad să nu fi fost „fluieraș" la închisori.

Acesta era termenul confidențial folosit pe atunci între temnicieri pentru a numi un spion. Spionul, alb la față, păli și mai mult și-l întrebă cum îndrăznește...

— Am să-ți spun, răspunse Sydney. Te-am văzut, domnule Barsad, în urmă cu un ceas, în timp ce ieșeai din închisoarea Conciergerie, iar eu îi contemplam zidurile. Ai o față care nu se uită ușor și eu am memoria figurilor. Văzîndu-te în acea ambianță, interesul mi-a fost stîrnit, și cum mai aveam un motiv — de care nu ești străin — de a te asocia cu nefericirile unui prieten acum aflat la mare ananghie, te-am urmărit. Am intrat imediat după dumneata în circiuma asta și m-am așezat în apropierea dumitale. Din felul liber în care discutai și din vorbele fățișe ale admiratorilor dumitale nu mi-a fost greu să deduc natura slujbei pe care o ai. Și, încetul cu încetul, ceea ce făcusem la întîmplare păru să se închege în mintea mea într-un scop precis, domnule Barsad.

— Ce scop? întrebă spionul.

— Ar fi supărător și poate chiar primejdios să-ți explic în stradă. Ai putea să-mi acorzi favoarea cîtorva minute în birourile Băncii Tellson, de pildă?

— Sub amenințare?

— O! Am spus eu așa ceva?

— Atunci de ce-aș merge acolo?

— Zău așa, domnule Barsad, dacă dumneata nu poți spune de ce, cum aș putea spune eu?

— Adică nu vreți să spuneți, domnule? întrebă spionul cu o voce nehotărîtă.

— M-ai înțeles foarte limpede, domnule Barsad. Nu voi spune.

Nepăsarea neglijentă a lui Carton venea fericit în ajutorul repeziciunii și iscusinței sale cînd era vorba de o chestiune ca aceea care-i încolțise în minte și de un om ca acela cu care avea acum de a face. Ochiul lui experimentat întrezărise acest lucru și profita de el cît putea.

— Atîta-ți spun, vorbi spionul aruncînd o privire plină de mustrare către soră-sa, dacă iese vreo belea din treaba asta, tu porți vina.

— Haide, haide, domnule Barsad, exclamă Sydney. De ce ești nerecunoscător? Dacă n-ar fi respectul pe care-l port surorii dumitale, poate că nu ți-aș fi făcut, cu atîta politețe, o propunere care sper să ne satisfacă pe amîndoi. Vii cu mine la bancă?

— Voi asculta ce aveți să-mi spuneți. Vin.

— Propun să o conducem întîi pe sora dumitale, pînă în colțul străzii pe care locuiește. Dați-mi voie să vă ofer brațul, domnișoară Pross. Ăsta nu-i un oraș în care să puteți circula neocrotită, la asemenea oră; și cum însoțitorul dumneavoastră îl cunoaște pe domnul Barsad, o să-l invit și pe el cu noi la domnul Lorry. Sîntem gata? Poftiți.

Domnișoara Pross avea să-și amintească ceva mai tîrziu, și toată viața ei după aceea, că, în timp ce strîngea cu ambele mîini brațul lui Sydney și-l privea în față implorîndu-l să nu-i facă vreun rău lui Solomon, simțise în mușchii lui o încordare a voinței și întrezărise în ochii lui un soi de revelație care nu numai că contraziceau felul lui ușuratic de a fi, dar îl transformau și-l înălțau. Numai că în momentele acelea era prea preocupată de frate-său care-i merita atît de puțin afecțiunea și de asigurările prietenești pe care i le dădea Sydney, pentru a acorda vreo atenție celor ce vedea.

O părăsiră la colțul străzii și Carton îi conduse pe ceilalți spre birourile domnului Lorry, aflate la cîteva minute de drum. John Barsad, sau Solomon Pross, mergea lîngă el.

Domnul Lorry tocmai își isprăvise cina și ședea la gura sobei, lîngă un foc vesel în care ardea o buturugă sau două. Cînd intrară vizitatorii își întoarse capul și-și manifestă surpriza la vederea unui străin.

— Fratele domnișoarei Pross, Sir. Domnul Barsad.

— Barsad? repetă bătrînul domn. Barsad? Numele îmi amintește ceva — de altfel și fața...

— Ți-am spus că ai o față care nu se uită ușor, domnule Barsad, observă Carton cu răceală. Te rog, ia loc.

În timp ce-și trăgea și el un scaun, completa veriga ce lipsea din lanțul amintirilor domnului Lorry, lămurindu-l cu o încruntare:

— A fost martor la procesul acela...

Domnul Lorry își aduse aminte pe dată și-și privi oaspetele cu o scîrbă neprefăcută.

— Domnul Barsad a fost recunoscut de domnișoara Pross drept fratele drag de care ați auzit, iar dînsul a admis rudenia, începu Sydney. Trec acum la știri mai rele. Darnay a fost din nou arestat.

Înlemnit de consternare, bătrînul domn exclamă:

— Ce-mi tot spui? L-am părăsit teafăr și liber acum două ceasuri și peste puțin mă duc din nou la el.

— Cu toate acestea e arestat. Cînd s-a întîmplat, domnule Barsad?

— Cu foarte puțin în urmă.

— Domnul Barsad e autoritatea cea mai bine informată, Sir, urmă Sydney. Eu însumi am aflat că arestarea a avut loc, din comunicarea pe care domnul Barsad a făcut-o unui confrate fluieraș, în fața unei sticle de vin. El personal i-a condus pe mesageri la poartă și-a stat acolo pînă cînd portarul le-a dat drumul înăuntru. Nu există nici o îndoială că Darnay a fost din nou arestat.

Ochiul de om de afaceri al domnului Lorry citi pe fața vorbitorului că ar fi fost timp pierdut să mai stăruie asupra acestui punct. Buimăcit, dar conștient că ceva important ar putea să depindă de prezența lui de spirit, căută să se stăpînească și urmări totul în tăcere.

— Mă rog, eu am încredere, continuă Sydney, adresîndu-se domnului Lorry, că numele și influența doctorului Manette îi vor servi drept chezășie și mîine — ai spus că mîine se înfățișează din nou în fața Tribunalului, domnule Barsad?

— Da, așa cred.

— ...îi vor servi drept chezășie și mîine ca și azi. Dar s-ar putea să nu fie așa. Vă mărturisesc, domnule Lorry, că sînt impresionat de faptul că doctorul Manette nu a avut puterea de a preveni această arestare.

— Poate că nu a știut nimic de ea, răspunse domnul Lorry.

— Da, dar însăşi această împrejurare este alarmantă dacă ne gîndim cît de mult a fost identificat doctorul Manette cu ginerele său.

— Asta aşa e, recunoscu domnul Lorry, frecîndu-şi cu mîna agitată bărbia şi pironindu-şi ochii asupra lui Carton.

— Pe scurt, reluă Sydney, trăim timpuri desperate cînd se joacă jocuri desperate, pe mize desperate. Să dea Domnul ca doctorul să fie cîştigător; eu voi intra în joc numai dacă pierde. Aici, viaţa nici unui om nu are vreo valoare. Oricine e purtat azi de popor în triumf poate mîine să fie osîndit la moarte. Miza pe care am hotărît eu să joc, în caz că lucrurile vor lua întorsătura cea mai rea, e un prieten de la Conciergerie. Şi prietenul pe care-mi propun să-l cîştig e domnul Barsad.

— Ar trebui să aveţi cărţi foarte bune, domnule.

— O să le filez. Să văd ce am... Domnule Lorry, dumneavoastră ştiţi ce brută sînt; aş dori să-mi daţi puţin coniac...

Sticla îi fu aşezată în faţă, şi Carton dădu pe gît un pahar plin — apoi mai bău unul — şi, cu un aer îngîndurat, împinse sticla într-o parte.

— Domnul Barsad, continuă el cu tonul unuia care într-adevăr îşi trece în revistă cărţile din mînă, fluieraş la închisori; emisar al Comitetului Republican, ba temnicer, ba prizonier, întotdeauna spion şi agent secret — cu atît mai valoros aici, pentru originea sa engleză, cu cît un englez e mai puţin bănuit de corupere decît un francez —, se înfăţişează celor ce-l folosesc sub un nume fals. Asta e o carte foarte bună la mînă. Domnul Barsad, aflat actualmente în slujba guvernului republican francez, a fost odinioară în slujba guvernului aristocrat englez, inamicul Franţei şi al libertăţii. Asta-i a doua carte excelentă la mînă. În această zonă a suspiciunii, concluzia care se desprinde e limpede ca lumina zilei: domnul Barsad, aflat încă în solda guvernului aristocrat englez, este spionul lui William Pitt, deci şarpele înşelător cuibărit la sînul Republicii, trădătorul şi agentul multor ticăloşii, despre care se vorbeşte atîta şi care e atît de greu de descoperit. Asta-i o carte mai tare ca toate. Mi-ai urmărit cărţile, domnule Barsard?

— Dar nu v-am înţeles jocul, răspunse spionul oarecum descumpănit.

— Iată atuul meu: denunţarea domnului Barsad la cel mai apropiat comitet revoluţionar. Priveşte acum la cărţile

din mîna dumitale, domnule Barsard, și spune-mi ce ai. Nu te grăbi...

Își trase din nou sticla de coniac alături, umplu încă un pahar și-l dădu pe gît. Văzu că spionul se temea ca nu cumva să se îmbete pînă la punctul de a-l denunța pe loc. Dîndu-și seama de acest lucru, Sydney își umplu încă un pahar și-l turnă pe gît.

— Privește-ți cărțile cu atenție, domnule Barsad. Nu te pripi.

Erau cărți mai proaste decît bănuise Carton. Domnul Barsad văzu în mîna sa cărți pierzătoare, de care Sydney Carton nu știa nimic. Fusese dat afară din onorabila-i slujbă din Anglia, pentru numeroasele insuccese în calitatea lui de spion și nu pentru că n-ar fi fost nevoie de el acolo. Traversase Canalul și intrase în slujbă în Franța: întîi ca agent provocator și turnător printre compatrioții lui; apoi, treptat, ca agent provocator și turnător printre francezi. Sub vechiul regim fusese spion în cartierul Saint-Antoine și în vinăria lui Defarge; poliția vigilentă îi furnizase o serie de informații despre întemnițarea, eliberarea și istoria doctorului Manette, menite să-i slujească drept introducere într-o discuție mai intimă cu familia Defarge; își încercase șansele cu madame Defarge și dăduse greș, în mod evident. Își amintea întruna, cu teamă și fiori, că femeia aceea aprigă împletise tot timpul cît stătuse de vorbă cu el și-i aruncase priviri prevestitoare de rău în timp ce degetele i se mișcau de zor. O revăzuse de atunci în cartierul Saint-Antoine denunțînd oameni ale căror vieți avea să le înghită negreșit ghilotina. Știa prea bine, așa cum știau toți cei de-o meserie cu el, că niciodată nu era în deplină siguranță, că fuga era imposibilă; că era legat de mîini și de picioare în umbra securii; că, în ciuda prelungirii trădării și a convertirii ei în slujba Teroarei, era de ajuns un singur cuvînt pentru ca tăișul să cadă asupră-i. Odată denunțat, și mai ales sub asemenea învinuiri grave ca acelea ce-i fuseseră înșirate, prevedea că înspăimîntătoarea femeie, despre al cărei caracter neîmblînzit avusese multe dovezi, va da la iveală fatalul ei registru și va zdrobi ultima lui șansă de viață. În afară de faptul că toți spionii sînt oameni care se sperie ușor, de astă dată Barsad avea la mînă destule cărți negre pentru ca obrazul să-i devină livid ca moartea cînd le dădu pe față.

— Nu pari prea mulțumit de cărțile dumitale, îi spuse Sydney cu mult calm. Joci?

— Cred, Sir, spuse spionul în felul cel mai umil cu putință, întorcîndu-se spre domnul Lorry, că pot face apel la un gentleman de vîrsta și cu bunăvoința dumneavoastră pentru a explica acestui domn, mult mai tînăr decît dumneavoastră, că nu-i de demnitatea rangului său să folosească acest atu de care a vorbit. Recunosc că sînt spion, poziție considerată drept înjositoare — deși cineva trebuie să îndeplinească și această muncă; dar acest domn nu e spion, așa încît de ce trebuie să se înjosească pînă la a deveni?

— Domnule Barsad, mă voi folosi de atuul meu, răspunse Carton în locul domnului Lorry, uitîndu-se la ceas, mă voi folosi de el fără nici un scrupul și în foarte scurt timp.

— Aș fi crezut, domnii mei, urmă spionul, străduindu-se întruna să-l antreneze pe domnul Lorry în discuție, că respectul pe care i-l purtați surorii mele...

— Nu mi-aș putea dovedi în chip mai fericit respectul pe care-l port surorii dumitale, decît scăpînd-o de un asemenea frate, îi tăie Carton vorba.

— Doar nu vă gîndiți la așa ceva, Sir?

— Hotărîrea mea e luată.

Comportarea mieroasă a iscoadei, contrastînd ciudat cu îmbrăcămintea lui ostentativ aspră și, de bună seamă, cu felul lui obișnuit de a fi, se lovi atît de crunt de inscrutabilitatea lui Carton — care era o enigmă și pentru oameni mai luminați și mai onești decît Barsad —, încît glasul îi șovăi și se stinse. În timp ce-și căuta, descumpănit, cuvintele, Carton urmă, reluîndu-și aerul de jucător care-și studiază cărțile:

— Și zău așa, acum că stau să mă gîndesc, am impresia că am mai descoperit o carte, pe care încă n-am enumerat-o. Prietenul acela al dumitale, și confrate-fluieraș, care spunea despre el că fluieră prin închisorile de la țară, cine e?

— Francez. Nu-l cunoașteți, replică spionul cu grabă.

— Francez? Da? spuse Carton dus pe gînduri și părînd a nu-l auzi, deși îi repetase cuvintele. Mă rog, s-ar putea...

— Este, vă asigur, întări spionul, deși n-are nici o importanță.

— Deși n-are nici o importanță, repetă Carton în același fel, deși n-are nici o importanță. Nu, n-are importanță. Nu. Și totuși i-am mai văzut fața.

— Nu cred. Sînt sigur că nu. Nu-i posibil, îl asigură spionul.

— Nu... se... poate, mormăi Sydney Carton cufundat în trecut și umplîndu-și din nou paharul (care, din fericire,

era mic). Nu se poate. Vorbea bine franțuzește. Și totuși, cu accent străin.

— Provincial, lămuri spionul.

— Nu. Străin! strigă Carton, izbind cu palma în masă în clipa cînd o scînteie i se aprinse limpede în memorie. Cly! Deghizat, dar același. L-am avut pe omul ăsta în față la Old Bailey.

— Ei, aici vă cam pripiți, domnule, ripostă Barsad cu un zîmbet care-i făcu nasul acvilin să pară și mai strîmb; aici chiar că-mi prilejuiți un avantaj asupra dumneavoastră. Cly (despre care, după atîta vreme, pot să recunosc fără rezervă că era într-adevăr prietenul meu) e mort de cîțiva ani. L-am îngrijit în timpul bolii care l-a dus la pierzanie. A fost îngropat la Londra, la cimitirul Saint Pancras-in-the-Fields. Antipatia pe care i-o purta plebea m-a împiedicat să-l pot conduce pe ultimul drum, dar eu însumi am dat o mînă de ajutor la așezarea lui în coșciug.

În acest moment, domnul Lorry, din locul unde ședea, își dădu seama de apariția, pe perete, a unei umbre. Urmărind-o pînă la sursă, descoperi că era pricinuită de o subită și extraordinară zbîrlire și înțepenire a întregului păr de pe căpățîna domnului Cruncher.

— Haide să judecăm drept și să fim cinstiți, continuă spionul. Ca să vă dovedesc cît de greșită e pista pe care porniți și cît de neîntemeiată e presupunerea dumneavoastră, o să vă arăt certificatul de înmormîntare al lui Cly, pe care, întîmplător, l-am purtat de-atunci întruna în buzunar. Scoase cu grabă o hîrtie și o despături. Priviți-l, poftim, priviți-l! Îl puteți lua în mînă, nu-i fals!

În acest moment, domnul Lorry observă că bizara umbră de pe zid se alungește, iar domnul Cruncher se ridică în picioare și vine în față.

Fără ca spionul să-l vadă, domnul Cruncher se apropie de el și-l atinse pe umăr, asemenea unui judecător-fantomă.

— Maestre, pe Roger Cly, vasăzică dumneata l-ai băgat în coșciug? întrebă domnul Cruncher cu o mutră inexpresivă și dură ca oțelul.

— Eu.

— Și cine l-a scos de acolo?

Barsad se lăsă să cadă pe spătarul scaunului și bîigui:

— Ce vrei să spui?

— Vreau să spui că nici nu i-a călcat picioru-n coșciug. Nu ! Nici urmă de el! Să-mi taie mie capu', dac-a fost ăla-n coșciug...

Spionul își întoarse privirile spre cei doi domni. Amîndoi se uitau muți de uimire la Jerry.

— Îți spui eu, că în coșciugul ăla ai îngropat bolovani și țărînă. Să nu-mi cînți mie că l-ai îngropat pe Cly. A fost o înscenare. Și asta știu eu și cu încă doi...

— De unde știi?

— Ce-ți pasă? mîrîi domnul Cruncher. Da' cu dumneata am eu o veche răfuială pentru renghiurile rușinoase pe care le joci la niște negustori cinstiți. Te-aș prinde de beregată și te-aș sugruma în doi timpi și trei mișcări !

Sydney Carton care, ca și domnul Lorry, rămăsese uluit de această întorsătură a lucrurilor, îi ceru domnului Cruncher să se potolească și să se explice.

— Cu altă ocazie, domnule, fu răspunsul în doi peri, acuma nu-i momentul adicuat pentru esplecații. Da' ce susțin eu e că el știe foarte bine că Cly n-a fost în viața lui în coșciugu' ăla... Să îndrăznească numai să spuie c-a fost, să rostească numai o singură vorbuliță și sau îl strîng de gît cît ai zice pește, sau mă duc pe loc și-l denunț !

Domnul Cruncher înfățișă alternativa ca pe o ofertă la alegere.

— Hop ! Eu văd un singur lucru, zise Carton. Că dețin încă o carte împotriva dumitale, domnule Barsad. Ar fi o imposibilitate, în acest Paris turbat, în care aerul e impregnat de suspiciune, să supraviețuiești unei denunțări, cînd te afli în relații cu un alt spion al aristocrației, avînd aceleași antecedente ca și dumneata, ba mai mult, înconjurat de misterul unei morți și al unei învieri! Un complot în închisori, al unor străini, împotriva Republicii. Asta-i o carte tare — o carte bună pentru ghilotină ! Mai joci?

— Nu, răspunse spionul. Mă predau. Mărturisesc că eram atît de urîți de păcătoasa de mulțime, încît eu am șters-o din Anglia cu riscul de a fi zvîrlit în apă, iar Cly era așa de hăituit, că n-ar fi putut să scape decît printr-o înșelătorie. Dar cum a ajuns omul ăsta să știe c-a fost înșelătorie, să mă bată Dumnezeu dacă înțeleg !

— Nu-ți mai bate capu' cu omu' ăsta, interveni arțăgosul domn Cruncher. Ai și așa destulă bătaie de cap ca să ții piept acestui domn. Da' uită-te la mine ! Încă o dată — domnul Cruncher nu putea fi oprit să facă puțină paradă de

mărinimia sa — te-aș înșfăca de beregată și te-aș lăsa lat cît ai zice pește!

Fluierașul închisorilor se întoarse spre Sydney Carton și declară cu mai multă fermitate:

— Am ajuns la o limită. Curînd va trebui să mă întorc la slujbă și nu pot să întîrzii. Mi-ați spus că vreți să-mi faceți o propunere; despre ce e vorba? Să știți că n-are nici un rost să-mi cereți ceva ce nu pot face. Dacă-mi cereți să fac ceva ce ține de slujba mea, să-mi pun pielea în și mai mare pericol, atunci prefer să-mi expun viața riscului de a refuza decît riscului de a accepta. Pe scurt, voi avea de făcut o asemenea alegere. Ați vorbit de desperare. Aici, sîntem cu toții niște deșperați. Țineți minte! Dacă o să găsesc de cuviință, vă denunț, și jur că mințiți pînă-n pînzele albe. Și la fel ar putea face și alții. Așadar, ce vreți de la mine?

— Nu prea mult. Ești temnicer la Conciergerie?

— Să fie clar o dată pentru totdeauna că nu poate fi vorba de o evadare, răspunse spionul, categoric.

— De ce-i nevoie să-mi spui ceva ce nu te-am întrebat? Ești temnicer la Conciergerie?

— Uneori.

— Poți fi oricînd dorești?

— Pot să intru și să ies de acolo oricînd doresc.

Sydney Carton umplu din nou paharul cu coniac, apoi îl vărsă încetișor în sobă. Cînd se scurse și ultima picătură, se ridică în picioare și spuse:

— Pînă acum am discutat de față cu acești doi domni, pentru că era mai bine ca atuurile mele să fie cunoscute de cît mai mulți. Acum însă, vino în cămăruța întunecoasă de alături să discutăm între patru ochi.

Capitolul IX

JOCURILE SÎNT FĂCUTE

În timp ce Sydney Carton și fluierașul închisorilor se aflau în camera alăturată, cufundată în întuneric, discutînd atît de înăbușit încît nu răzbea nici o șoaptă, domnul Lorry îl cerceta pe Jerry cu multă îndoială și neîncredere. Felul în

care „negustorul cinstit" reacționa la privirile lui nu era nici el menit să inspire deosebită încredere; își muta atît de des greutatea corpului de pe un picior pe altul, de parc-ar fi avut cincizeci de picioare și și-ar fi pus în minte să le încerce pe toate; își examina unghiile cu o atenție foarte suspectă; și ori de cîte ori privirile lui le întîlneau pe ale domnului Lorry, era brusc apucat de acel ciudat acces de tuse care necesită ducerea mîinii în chip de paravan la gură, gest care arareori — sau poate niciodată — nu se potrivește cu o fire deschisă.

— Jerry, ia vino aci, zise domnul Lorry.

Domnul Cruncher înaintă cam într-o parte, cu un umăr împins înainte.

— Ce-ai mai învîrtit tu în afară de munca de curier?

După un oarecare răstimp de cugetare, însoțit de o privire intensă ațintită asupra patronului său, domnul Cruncher avu fericita inspirație de a răspunde:

— Un fel de agrecoltură.

— Îmi zice mie inima, replică domnul Lorry, scuturîndu-și mîniat arătătorul în fața lui, că te-ai folosit de respectabila și marea firmă Tellson ca de un soi de camuflaj pentru o ocupație clandestină și abjectă. Dacă-i așa, să nu te aștepți să te acopăr la întoarcerea în Anglia. Dacă-i așa, să nu te aștepți să-ți pastrez taina. Banca Tellson nu poate fi indusă în eroare.

— Sper, Sir, pledă stingheritul domn Cruncher, că un gentleman ca dumneavoastră, pe care am avut onoarea să-l slujesc în fel și chip pînă cînd mi-au dat perii albi, ar sta să se gîndească de două ori înainte să-mi facă un rău, chiar dacă ar fi să fie așa — ceea ce nu zic că e, da' chiar dac-ar fi. Și trebe să ia aminte că, chiar dac-ar fi așa, n-ar fi toată vina numai d-o singură parte. Ezigstă două părți. Poate că la ora asta ezigstă unii doctori care scot bani cu ghiotura de-acolo de unde un negustor cinstit abia de scoate un gologan — un gologan! Da, ce zic eu, o juma de gologan — o juma! Ba nici atîta — nici măcar un sfert — și cît ai clipi din ochi ăia duce bănetul la Tellson, și numai ce-i face negustorului cinstit semn din ochi, și numai ce intră și se întorc iar la trăsurile lor — toate astea cît ai zice pește! Asta, mă rog, nu înseamnă să duci firma Tellson în iroare? Că ce mi-e una, ce mi-e alta? Și p'ormă-i doamna Cruncher — sau așa era în zilele bune în Anglia, și o să mai fie din nou dacă mi-o fi dat — care numai ce îngenunche contra afacerilor pînă le ruinează — le duce de rîpă. În timp ce nevestele doctorilor nu îngenunchează — îmi

tai capu'. Sau dacă îngenunchează se închină pentru mai mulți pacienți — și cum poți să ai una făr-de alta? Și unde mai pui cioclii, și paracliserii, și groparii, și paznicii particulari (toți calici și vîrîți în afaceri), așa că un om nu scoate mare lucru din treaba asta — chiar dac-ar fi așa. Și puținu' pe care-l scoate nu-i tihnește, dom Lorry. Nu s-alege niciodată cu nimic din el; și nu vrea decît să se lase odată de afaceri, dac-ar ști cum, din moment ce s-a vîrît în ele — asta, dac-ar fi așa.

— Uf! făcu domnul Lorry mai muiat. Numai cît te văd și mă cutremur.

— Acu, ce v-aș oferi eu, cu umilință, domnule, chiar dac-ar fi așa, ceea ce nu zic că e...

— Nu bate apa-n piuă, i-o curmă domnul Lorry.

— Nu, domnule, n-am s-o bat, răspunse domnul Cruncher pe un ton de parcă nimic nu era mai departe de gîndurile și de obiceiurile lui... Ce v-aș oferi eu, domnule, cu umilință, e următoarele: pe scăunașul acela, de lîngă Temple Bar, șade acuma feciorul meu, crescut și iducat a fi un om întreg și care o să vă ducă comisioanele și mesajele și o să vă lumineze drumu' cu lampa, pînă cînd picioarele o să vă stea la o înălțime cu capu'. Dacă ar fi așa, ceea ce nu zic că e (căci cu dumneavoastră n-am să bat apa în piuă, Sir), atunci să rămînă băiatu' ăsta în locul tatălui și să aibă grijă de maică-sa; nu-l respingeți pe fiul acestui tată — nu faceți una ca asta, Sir — și lăsați-l pe tată să se apuce de treaba îngropatului, ca să se pocăiască pentru cît a dezgropat atîția. Asta-i ce v-aș oferi eu, cu respect, dom Lorry, zise Jerry, ștergîndu-și fruntea cu mîneca în semn că ajunsese la punctul culminant al discursului său. Un om nu poate vedea tot prăpădul ăsta care se întîmplă aici, în jurul lui, adicătelea cu cetățenii ăștia fără cap, vai de capul meu, destul cît să facă viața să nu mai aibă nici un preț. Și chiar dac-ar fi așa, v-aș ruga să-mi recunoașteți și mie și să vă gîndiți că cele ce-am spus eu mai adineauri am spus pentru o cauză bună, cînd de fapt puteam să tac.

— Asta, cel puțin, așa e, recunoscu domnul Lorry. Acuma termină! S-ar putea să te sprijin, dac-ai s-o meriți și dac-ai să te căiești în faptă, nu în vorbă. Acuma gata cu vorbele!

Domnul Cruncher se ciocăni cu încheieturile degetelor în frunte și chiar în clipa aceea Sydney Carton și spionul reveniră din cămăruța întunecată.

— *Adieu*, domnule Barsad, spuse cel dintîi. Acum, că ne-am învoit, nu mai ai de ce să te temi de mine.

Se așeză din nou pe scaunul de lîngă sobă, în fața domnului Lorry. Cînd rămaseră singuri, bătrînul domn îl întrebă ce obținuse.

— Nu mare lucru. Dacă situația o să se înrăutățească, mi-am asigurat posibilitatea să pătrund la Darnay, o singură dată.

Fața domnului Lorry se lungi.

— E tot ce-am putut să obțin, urmă Carton. Dacă i-aș fi cerut mai mult, însemna să-i pun capul sub secure și, așa cum a arătat și el, chiar dacă-l denunțam, ceva mai rău tot nu i se putea întîmpla. Evident, ăsta e punctul nevralgic al poziției noastre. N-ai ce-i face.

— Dar dacă lucrurile merg rău, faptul că ai acces la el nu-l poate salva.

— Nici n-am spus că-l va salva.

Ochii domnului Lorry se întoarseră încet spre foc; mila față de protejata lui și dezamăgirea grea pe care i-o pricinuise această a doua arestare îi împăienjeniseră privirile; era un om bătrîn, istovit de griji, și lacrimile începură să-i picure pe obraji.

— Sînteți un om bun și un prieten adevărat, spuse Carton cu o voce schimbată. Iertați-mă dacă observ cît sînteți de afectat. N-aș răbda să-l văd pe tatăl meu plîngînd și să stau lîngă el nepăsător. Și n-aș putea să respect mai mult durerea dumneavoastră, nici dacă mi-ați fi tată. Oricum, ați fost scutit de o asemenea nefericire.

Deși rostind aceste din urmă cuvinte păru să lunece din nou în vechiul său fel de a vorbi, totuși, în tonul și în atingerea mîinii sale erau atîta simțire sinceră și atîta respect, încît domnul Lorry, care nu izbutise niciodată să vadă partea mai bună din Sydney Carton, rămase surprins. Îi întinse mîna și Carton i-o strînse ușor.

— Ca să revenim la bietul Darnay, zise Carton. Vă rog să nu-i spuneți nimic Luciei despre întrevederea sau despre aranjamentul făcut. Ea nu va avea posibilitatea să-l vadă pe Darnay. Ar putea crede, dacă lucrurile ar lua întorsătura cea mai rea, că planul a fost pus la cale pentru a-i anticipa sentința.

Domnul Lorry nu se gîndise la așa ceva și-i aruncă o privire rapidă lui Carton pentru a constata dacă se gîndea într-adevăr la asemenea lucru. Se părea că da; îi întoarse privirea și, fără îndoială, îi pricepu gîndul.

— S-ar putea gîndi la o mie de lucruri, continuă Carton, care n-ar face decît să-i sporească suferința. Nu-i vorbiți despre mine. Așa cum v-am spus din primul moment al sosirii mele, e mai bine să n-o văd. Chiar și fără s-o văd pot să-i ofer orice fel de ajutor pe care aș fi în stare să i-l dau. Vă duceți la ea, sper. Trebuie să fie doborîtă în seara asta....

— Mă duc chiar acum...

— Mă bucur. E atît de atașată de dumneavoastră și are atîta încredere în dumneavoastră... Cum arată?

— Îngrijorată și nefericită, dar foarte frumoasă.

— Ah!

Fusese un sunet prelung, ca un suspin — aproape ca un vaiet. Îl făcu pe domnul Lorry să-și întoarcă ochii spre fața lui Carton, care privea la foc. O lumină, sau o umbră (bătrînul domn n-ar fi putut spune care din două), trecu o clipă peste această față tot atît de iute ca o fîlfîire de aripă întunecată pe coasta unui deal într-o zi însorită; Carton ridică un picior și împinse o buturugă încinsă care dădea să se prăvălească. Purta mantaua albă de călătorie și cizmele cu carîmb înalt, la modă pe vremea aceea, iar dogoarea focului, răsfrîngîndu-se în suprafețele lucii, îl făcea să arate extrem de palid, cu pletele-i lungi, castanii și neîngrijite, încadrîndu-i chipul. Nepăsarea față de foc era destul de ciudată ca să-i atragă o dojană din partea domnului Lorry; talpa cizmei întîrziase pe buturuga aprinsă, care se sparse sub greutatea ei într-o cascadă de jar.

— Am uitat, răspunse Carton.

Ochii domnului Lorry fură din nou atrași de fața lui. Observînd expresia pierdută care-i adumbrea trăsăturile frumoase și avînd proaspete în minte chipurile atîtor captivi, domnul Lorry nu putu să nu facă o puternică asociere.

— Îndatoririle dumneavoastră de aici au luat sfîrșit, domnule? întrebă Carton, întorcîndu-se spre el.

— Da. După cum îți spuneam aseară, cînd Lucie a dat buzna peste noi pe neașteptate. În sfîrșit, am terminat tot ce s-a putut face pe aici. Speram să-i las pe ei în deplină siguranță, iar eu să părăsesc Parisul. Am obținut viza de trecere. Eram gata de plecare.

Amîndoi rămaseră un timp tăcuți.

— Dumneavoastră aveți o viață lungă în urmă, domnule, spuse la un moment dat Carton, dus pe gînduri.

— Mă aflu în cel de-al șaptezeci și optulea an de viață.

— Și ați fost util întreaga dumneavoastră existență; mereu activ, fără preget; v-ați bucurat de încredere, de respect, de ascultare.

— Din clipa în care m-am putut numi om, am fost și om de afaceri. Într-adevăr, pot spune că am fost om de afaceri încă de pe cînd eram doar un băiețandru.

— Păi e de ajuns să ne gîndim ce loc important ocupați la șaptezeci și opt de ani. Și cîți or să vă plîngă cînd nu veți mai ocupa acest loc.

— Nu-s decît un holtei singuratic, răspunse domnul Lorry, clătinînd din cap. Nu e nimeni care să mă plîngă.

— Cum puteți spune una ca asta? N-o să vă plîngă Lucie? Fetița ei n-o să vă plîngă?

— Ba da, ba da, slavă Celui de Sus. De fapt, am vorbit fără să mă gîndesc.

— E un lucru pentru care trebuie să fiți mulțumit, nu-i așa?

— Sigur că da, sigur că da.

— Spuneți-mi, dacă în seara asta ar trebui să gîndiți în sinea dumneavoastră: „Nu am dobîndit iubirea și devotamentul, recunoștința și respectul nimănui pe lumea asta; nu mi-am putut cuceri un locșor în gîndurile nimănui; nu am făurit în viața mea nimic bun sau folositor care să facă pe cineva să-și aducă aminte de mine!", în cazul ăsta, nu-i așa că cei șaptezeci și opt de ani ai dumneavoastră ar fi șaptezeci și opt de blesteme? Nu-i așa?

— Ăsta-i adevărul, domnule Carton, cred că așa ar fi.

Sydney își întoarse din nou ochii către foc și, după cîteva minute de tăcere, spuse:

— Aș vrea să vă pun o întrebare: spuneți-mi, copilăria dumneavoastră vi se pare foarte îndepărtată? Zilele cînd vă țineați de poala mamei vi se par foarte departe?

Răspunzînd la fel de domol, domnul Lorry zise:

— Dacă mă gîndesc la ceva petrecut acum douăzeci de ani, mi se pare departe; dar copilăria, nu. Căci, pe măsură ce înaintez spre capătul vieții, mă mișc în cerc și mă apropii de începuturile ei. Se pare că acesta este unul dintre mijloacele care-ți îndulcesc și-ți netezesc drumul. Inima îmi este adeseori înduioșată de amintiri de multă vreme adormite, legate de tînăra și frumoasa mea mamă (și cînd te gîndești ce bătrîn sînt eu!) și de multe evocări ale acelor zile în care ceea ce numim Lume nu devenise încă o realitate pentru mine, iar cusururile mele încă nu-mi fuseseră confirmate.

— Înțeleg acest simțămînt! exclamă Carton cu o bruscă luminare. Și toate acestea vă fac mai bun?

— Așa nădăjduiesc.

Carton puse aici capăt discuției, ridicîndu-se ca să-l ajute să-și îmbrace paltonul.

— Dar dumneata, reluă domnul Lorry subiectul, dumneata ești tînăr...

— Da, adevărat că nu sînt bătrîn, dar drumul tinereții mele nu a fost niciodată drumul care duce spre bătrînețe. Cred că am trăit destul!

— Și eu cred că am trăit destul. Ieși în oraș?

— Vă însoțesc pînă la poarta Luciei. Dumneavoastră îmi cunoașteți deprinderile de hoinar și de om frămîntat de neliniști. Dacă o să cutreier străzile pînă noaptea tîrziu, nu vă îngrijorați; dimineața o să reapar. Vă duceți mîine la Tribunal?

— Din nefericire, da.

— Voi fi și eu acolo, dar numai ca spectator pierdut în mulțime. Spionul meu o să-mi găsească un loc. Vă rog să vă sprijiniți de brațul meu, Sir.

Domnul Lorry se supuse și coborîră împreună scara, după care ieșiră în stradă. Cîteva minute mai tîrziu, ajunseră la destinație. Carton îl părăsi acolo; dar după ce făcu cîțiva pași rămase locului și, cînd auzi poarta închizîndu-se, se întoarse îndărăt și o atinse cu mîna. Auzise că Lucie se dusese în fiecare zi la închisoare. „Ieșea pe aici, își spuse Carton, privind în jur, apoi cotea pe aici; probabil că a călcat adesea pe aceste pietre. Vreau să merg pe urmele pașilor ei."

Se făcuse ceasul zece cînd ajunse în fața închisorii La Force, în locul unde adăstase Lucie de sute de ori. Un tăietor de lemne, mic de stat, care tocmai își închisese magazia, ședea în prag fumînd.

— Bună seara, cetățene, i se adresă Sydney Carton oprindu-se, căci omul îl privea iscoditor.

— Bună seara, cetățene.

— Cum mai merge Republica?

— Vrei să spui ghilotina? Nu prea rău. Numai azi au fost șaizeștrei. Curînd o să urce la o sută. Samson și oamenii lui se mai plîng cîteodată că-s istoviți. Ha, ha! ha! Ce hazliu e și Samson ăsta! Ce mai bărbier!

— Te duci deseori să-l vezi...

— Cum îi rade? Întotdeauna. În fiecare zi. Ce mai bărbier! L-ai văzut la lucru?

— Niciodată.

— Du-te să-l vezi cînd o avea cuptorul plin. Zi și dumneata, cetățene, numai azi a ras șaizeștrei în cît timp ai fuma două pipe. Ba chiar în mai puțin timp. P-onoarea mea!

În timp ce omulețul își întindea, rînjind, pipa, ca să marcheze timpii execuției, Carton se simți năpădit de o atare dorință de a-l pocni în cap, încît îi întoarse spatele.

— Da' nu ești englez, cu toate că porți straie englezești, strigă după el tăietorul de lemne.

— Da, răspunse Carton, oprindu-se iar în drum și vorbindu-i peste umăr.

— Vorbești ca un francez.

— Am studiat pe vremuri aici!

— Aha, un francez desăvîrșit! Noapte bună, englezule!

— Noapte bună, cetățene.

— Du-te numai să-l vezi pe caraghiosul ăla de Samson, stărui omulețul, strigînd după el. Și ia-ți o pipă cu dumneata, ca să măsori timpul.

Sydney nu se îndepărtase prea mult, cînd se opri în mijlocul drumului sub un felinar chior și scrise ceva pe un petic de hîrtie. Apoi, traversînd strada cu pasul hotărît al omului care-și amintește foarte bine un vechi drum și străbătînd cîteva ulițe întunecoase și murdare — mult mai murdare ca de obicei, pentru că în acele vremuri de teroare chiar și cele mai importante artere de circulație rămîneau necurățate — se opri în fața ușii unui farmacist care tocmai dădea să-și închidă prăvălia. O dugheană scundă, obscură și gheboșată, pe o stradă întortocheată și povîrnită, ținută de un om scund, obscur și gheboșat.

Urîndu-i și acestui cetățean bună seara, cînd se postă în fața lui la tejghea, îi puse peticul de hîrtie dinainte.

— Pfiii, fluieră farmacistul printre dinți, în timp ce-l citea. Hi, hi, hi!

Sydney Carton nu luă aminte și farmacistul întrebă:

— Pentru dumneata, cetățene?

— Pentru mine.

— Să ai grijă să le ții separat, cetățene. Știi ce se întîmplă dacă le amesteci?

— Perfect.

Farmacistul făcu niște pachețele și i le înmînă. Sydney le vîrî, unul cîte unul, în buzunarul de la piept al mantalei, apoi numără banii și ieși din farmacie cu pas măsurat.

„Pînă mîine nu mai am nimic de făcut, vorbi Carton cu sine însuşi, privind la lună. Şi nu pot să dorm."

Tonul pe care rosti cuvintele de mai sus, sub norii care se fugăreau cu iuţeală, nu-ţi evoca nepăsare, nici neglijenţă ori sfidare. Era mai curînd glasul unui om frînt, care se abătuse din drum, şi se zbătuse, şi se pierduse, dar care, în cele din urmă, regăsise drumul şi-i întrezărea capătul.

Demult de tot, pe cînd îi mergea vestea printre rivalii de meserie că ar fi un tînăr foarte promiţător, îşi condusese tatăl la groapă. Maică-sa murise cu ani înainte. Şi în timp ce rătăcea prin bezna străzilor şi printre umbrele bizare iscate de lună şi de norii ce navigau sus, în înălţuri, îi răsăriră în minte cuvintele solemne rostite la groapa tatălui său.

În acest oraş de sub domnia securii, hoinărind singur în noapte, cu inima muşcată de mîhnire pentru cei şaizeci şi trei de oameni dăruiţi morţii în aceeaşi zi, pentru victimele zilei de mîine care-şi aşteptau în închisori osîndă, pentru cele ale altui mîine şi ale altuia, era lesne de urmărit lanţul de asociaţii care împinsese aceste cuvinte din uitare la lumină, aşa cum lesne ar fi fost de descoperit în adîncuri ancora mîncată de rugină a unei vechi corăbii. Dar Carton nu-şi bătu capul să le descopere izvoarele, ci repetă cuvintele şi-şi văzu mai departe de drum.

Adîncit în meditaţii grave, privind ferestrele iluminate, îndărătul cărora oamenii se pregăteau pentru odihna nopţii ce-i făcea să uite, preţ de cîteva ceasuri tihnite, de prăpădul din jur, turlele bisericilor în care nu se mai înălţa nici o rugă, căci răsturnările merseseră pînă la o rupere deplină de anii imposturilor preoţeşti, ai jafului şi dezmăţului clerical, cimitirele îndepărtate, sortite, aşa cum scria pe poartă, somnului de veci, închisorile înţesate, străzile pe care grupuri de cîte şaizeci de oameni erau purtaţi spre o moarte devenită atît de comună şi de banală, încît nici măcar şoapta despre vreun strigoi stîrnit de isprăvile ghilotinei nu se răspîndise printre privitori; adîncit în meditaţii grave, privind întreaga viaţă şi moarte a oraşului ce se pregătea febril pentru scurtu-i răgaz de noapte, Sydney Carton străbătu din nou podul peste Sena, în căutarea străzilor mai luminoase.

Puţine trăsuri erau la vedere, pentru că cei ce foloseau trăsuri ar fi putut deveni suspecţi, iar nobilimea îşi ascundea capul în bonete roşii, încălţa ghete grosolane şi-şi tîrşea picioarele pe jos. Totuşi teatrele erau ticsite, iar spectatorii se revărsau veseli pe lîngă el şi se îndreptau spre casele lor sporovăind

cu însufleţire. La uşa unui teatru, o mamă cu o fetiţă de mînă scrutau drumul noroios căutînd o cărare. Sydney luă fetiţa în braţe, o trecu peste drum şi, înainte ca braţele sfioase să i se desfacă de pe grumaz, îi ceru o sărutare. [...]

Noaptea se mistuia în propriile-i rămăşiţe şi, în timp ce Carton adăsta pe pod ascultînd clipocitul apei care plesnea cheiul de piatră al Insulei Parisului, acolo unde pitoreasca îngrămădire a caselor şi catedralei sclipea luminos în bătaia lunii, ziua se ivi rece, arătînd ca o faţă de mort apărută pe cer. Şi atunci, noaptea, cu luna şi cu toate stelele ei păliră puternic şi muriră şi, pentru un scurt răstimp, întreaga fire păru cotropită de stăpînirea Morţii.

Dar soarele, urcînd triumfal, împunse cu razele-i lungi întreaga povară a nopţii. Şi, urmărind cu raza privirii raza de soare, Carton, adumbrindu-şi ochii, văzu o punte de lumină străpungînd văzduhul între el şi astru, peste rîul ce scînteia dedesubt.

În tăcerea dimineţii, clocotul apei, repede, adînc şi statornic, i se părea de o voioşie prietenoasă. Mai făcu cîţiva paşi pe malul rîului, departe de locuinţe, şi pînă la urmă adormi pe chei în blajina mîngîiere a soarelui. Cînd se deşteptă şi se sculă în picioare, mai zăbovi un timp locului, urmărind o bulboană care se învolbura şi se învîrtejea fără rost, pînă ce fluxul apei o înghiţi purtînd-o mai departe, către mare. „Ca şi pe mine !" îşi zise în gînd.

O navă comercială, cu pînze de culoarea frunzei veştede, lunecă pe lîngă el şi se topi în depărtare.

Cînd se întoarse acasă, constată că domnul Lorry plecase; nu era greu de presupus unde se dusese bunul bătrîn. Sydney Carton nu bău nimic în afară de puţină cafea, mîncă o felie de pîine şi, după ce se spălă şi se învioră, se îndreptă spre locul judecăţii.

Sala Tribunalului era toată numai freamăt şi zumzet cînd fluierăşul — din faţa căruia mulţi se dădeau în lături, înspăimîntaţi — se strecură într-un colţişor obscur din mulţime. Domnul Lorry se afla acolo, la fel şi doctorul Manette. Lucie era şi ea acolo, aşezată lîngă doctor.

Cînd soţul ei fu adus în sală, Lucie îi aruncă o privire atît de plină de îmbărbătare, atît de încurajatoare, atît de încărcată de iubire, admiraţie şi duioşie compătimitoare, încît sîngele sănătos îmbujoră obrajii deţinutului, îi ilumină privirea şi-i întări inima. Dacă vreun ochi curios ar fi urmărit

influența privirii ei și asupra lui Sydney Carton, ar fi constatat același efect.

În fața Tribunalului, nu se găseau sau se găseau prea puține regulamente de procedură, care să asigure unui acuzat o judecată chibzuită. O răsturnare de asemenea amploare nu ar fi putut avea loc dacă toate legile și formalitățile existente nu ar fi fost atît de des încălcate și de răstălmăcite în trecut, încît, în chip de răzbunare, Revoluția ajunsese să desființeze toate legile.

Ochii mulțimii erau ațintiți asupra juriului. Aceiași dîrji patrioți și buni republicani ca și ieri, ca și alaltăieri; ca mîine și ca poimîine. În juriu, plin de neastîmpăr, un om cu o privire hămesită, cu degete rătăcind întruna pe lîngă buzele-i însetate, un om a cărui prezență părea să inspire mare mulțumire printre spectatori. Un jurat flămînd, lacom de viețile altora, cu o înfățișare crudă: era Jacques Trei din Saint-Antoine. Întregul juriu părea o haită de cîini gata să judece căprioara încolțită.

Pe urmă, toți ochii se întoarseră spre cei cinci judecători și spre acuzatorul public. Greu de întrezărit vreo înclinație spre îngăduință! Apoi ochii se întoarseră spre alți ochi din mulțime, și privirile se încrucișară aprobator; iar capetele se mișcară în semn de încuviințare înainte de a se repezi înainte, încordate de atenție.

Charles Evrémonde, zis Darnay. Eliberat cu o zi în urmă. Reacuzat și rearestat cu o zi în urmă. Înștiințat în timpul nopții de acuzarea care i se aduce. Suspectat și denunțat ca dușman al Republicii, aristocrat, membru al unei familii de tirani, membru al unei semințiii proscrise pentru felul în care și-a folosit apusele privilegii în slujba împilării infame a poporului. Charles Evrémonde, zis Darnay, în virtutea menționatei proscrieri, era mort în ochii Legii.

Aceasta fu esența celor expuse în tot atît de puține cuvinte, dacă nu chiar în mai puține, de către acuzatorul public.

Președintele întrebă dacă acuzatul fusese denunțat fățiș sau anonim.

— Fățiș.

— De cine?

— De trei persoane. Ernest Defarge, negustător de vinuri din Saint-Antoine.

— Bine.

— Thérèse Defarge, soția sa.

— Bine.

— Alexandre Manette, medic.

O puternică rumoare cuprinse întregul Tribunal și, în mijlocul vacarmului, doctorul Manette, palid și tremurînd, fu văzut în picioare chiar în locul unde șezuse pînă atunci.

— Cetățene președinte, protestez cu indignare și afirm că acesta este un fals și o înșelătorie. Știți prea bine că acuzatul este soțul fiicei mele. Fiica mea și cei dragi ei îmi sînt mai scumpi decît propria-mi viață. Cine și unde este falsul conspirator care afirmă că eu l-am denunțat pe soțul fiicei mele?

— Cetățene Manette, păstrează liniștea. Lipsa de supunere față de autoritatea Tribunalului ar putea să te pună și pe dumneata în afara legii. Cît despre ceea ce îți este mai scump decît propria viață, unui bun cetățean nimic nu-i poate fi mai scump decît Republica.

Aclamații zgomotoase salutară această mustrare. Președintele își scutură clopoțelul și își reluă, cu ardoare, discursul.

— Dacă Republica ți-ar cere să-ți jertfești propriul copil, dumneata n-ai avea altă datorie decît să-l jertfești. Ascultă la cele ce vor urma. Și pînă atunci, păstrează liniștea!

Din nou aclamații frenetice. Doctorul Manette se așeză cu buzele tremurînde, rotindu-și ochii de jur-împrejur; fiica lui se lipi și mai tare de dînsul. Juratul Jacques Trei își frecă mîinile, apoi își plimbă, ca de obicei, degetele în jurul buzelor.

Cînd curtea se calmă îndeajuns pentru ca martorii să poată fi auziți, se înfățișă Defarge care expuse pe scurt istoria întemnițării doctorului Manette, faptul că el, ca băiat, fusese în serviciul acestuia, apoi povestea eliberării și a stării în care se găsise prizonierul cînd fusese pus în libertate și predat lui. Urmă un scurt interogatoriu, pentru că Tribunalul era foarte operativ.

— Cetățene, ai adus valoroase servicii la luarea Bastiliei?

— Așa cred.

Un glas de femeie ațîțată strigă din mulțime:

— Ai fost unul dintre cei mai bravi patrioți la Bastilia! De ce să nu recunoști deschis? În ziua aceea ai luptat ca tunar sub zidurile Bastiliei și ai fost printre cei dintîi care au intrat cînd a căzut blestemata de fortăreață! Patrioți, vă spun adevărul!

Era Răzbunarea, care sprijinea în acest chip procedura, în mijlocul caldelor ovații ale publicului. Președintele își scutură clopoțelul; dar Răzbunarea, înfierbîntată de încurajările celorlalți, strigă: „Nu-mi pasă de clopotul ăsta !", exclamație care fu susținută prin ovații.

— Cetățene, informează Tribunalul asupra isprăvilor dumitale din acea zi, la Bastilia.

— Știam, începu Defarge, privind în jos, spre soția sa aflată la piciorul scării pe care stătea el și ținîndu-și ochii ațintiți asupră-i, știam că acest captiv, despre care vă vorbesc, fusese închis într-o celulă cu numele de „O sută cinci, Turnul de Nord". O știam chiar de la dînsul. Pe vremea cînd lucra pantofi, sub supravegherea mea, el însuși nu se cunoștea sub alt nume decît „O sută cinci, Turnul de Nord". În timp ce serveam la tun, în acea zi, mi-am pus în gînd ca după căderea fortăreței să cercetez această celulă. Fortăreața cade. Urc în celulă, împreună cu alt cetățean care face acum parte din juriu, amîndoi călăuziți de un temnicer. O cercetez cu mare grijă. Într-o gaură făcută în cămin, acolo unde lipsea o cărămidă, găsesc o hîrtie scrisă. Iată această hîrtie. Am avut grijă să cercetez scrisul doctorului Manette. Este scrisul lui. Încredințez această hîrtie, scrisă de doctorul Manette, președintelui.

— Să fie citită !

Într-o tăcere și o încremenire de moarte — în care acuzatul nu-și dezlipea ochii de la soția sa, aceasta nu-și muta privirile de la el decît ca să se uite, plină de solicitudine, la tatăl ei, doctorul Manette privea țintă la cel ce urma să citească, doamna Defarge se uita fix la acuzat, Defarge nu-și urnea căutătura de la nevasta lui, iar ochii tuturor celorlalți erau pironiți asupra doctorului care nu vedea nimic — se dădu citire documentului, după cum urmează.

Capitolul X

UMBRA CAPĂTĂ CONSISTENȚĂ

«Eu, Alexandre Manette, medic nefericit, născut la Beauvais și locuind ulterior la Paris, scriu acest îndurerat mesaj în chinuitoarea mea celulă din Bastilia, în ultima

lună a anului 1767. Scriu cu întreruperi, înfruntînd mari greutăți. Am de gînd să pitesc hîrtia în zidul hornului, unde am pregătit, încet și cu trudă, o ascunzătoare. Poate cîndva, cînd praful se va așterne peste mine și peste durerile mele, o mînă miloasă o va descoperi în acel loc.

Slovele mele sînt zgîriate cu un vîrf de fier ruginit cu care răzui funinginea și cărbunii din sobă, amestecîndu-le cu sînge, și sînt așternute cu mare cazną în ultima lună a celui de-al zecelea an al meu de captivitate. Speranța mi-a părăsit cu desăvîrșire inima. Știu, din cumplite semne pe care le-am observat la mine însumi, că în curînd judecata nu-mi va mai rămîne întreagă, dar declar solemn că în aceste momente sînt în deplină posesiune a facultăților mele mintale — că memoria îmi funcționează exact și reține toate amănuntele —, că scriu adevărul, așa cum voi răspunde pentru aceste rînduri ale mele, fie că vor cădea vreodată sub ochi omenești sau nu, în fața Judecății Supreme.

Într-o noapte în care luna se lupta pe cer cu norii, în cea de a treia săptămînă a lunii decembrie (cred că era în seara de douăzeci și doi ale lunii), în anul 1757, mă plimbam pe o porțiune mai retrasă a cheiului Senei, la o depărtare cam de un ceas de locuința mea aflată pe strada Școlii de Medicină, cînd o trăsură, mînată în mare viteză, mă ajunse din urmă. M-am ferit în lături, lăsînd trăsura să treacă, de teamă că altminteri m-ar fi putut doborî, cînd apăru un cap pe fereastră, și un glas îi strigă vizitiului să oprească.

Trăsura se opri de îndată ce vizitiul putu frîna caii, și același glas mă strigă pe nume. Am răspuns. Trăsura oprise la asemenea distanță de mine, încît, pînă să mă pot apropia, doi domni avură timp să deschidă portiera și să coboare. Am observat că amîndoi erau înfășurați în mantii și păreau să-și ascundă figurile. Așa cum stăteau unul lîngă celălalt, alături de trăsură, am mai observat că amîndoi păreau cam de vîrsta mea, sau poate ceva mai tineri, și că semănau leit atît ca statură, ținută, glas și, din cît îmi puteam da seama, chiar și la față.

— Sînteți doctorul Manette? mă întrebă unul dintre ei.

— Da.

— Doctorul Manette, originar din Beauvais, urmă celălalt, tînăr medic, chirurg foarte iscusit, care în ultimii doi ani se bucură de o faimă mereu crescîndă la Paris?

— Domnilor, am răspuns, eu sînt doctorul Manette de care vorbiți cu atîta bunăvoință.

— V-am căutat la locuința dumneavoastră, reluă cel care mi se adresase prima oară, și neavînd fericirea de a vă găsi acasă, dar fiind informați că vă plimbați, probabil, în această direcție, v-am urmărit, în speranța că o să vă ajungem din urmă. Sînteți bun să vă urcați în trăsură?

Amîndoi vorbeau pe un ton poruncitor și, în timp ce rostiră vorbele de mai sus, mă înghesuiră între ei și portieră. Erau înarmați, eu nu.

— Domnilor, să-mi fie cu iertare, am spus eu, dar de obicei întreb cine-mi face onoarea de a-mi solicita asistența și care-i natura cazului pentru care sînt chemat.

Răspunsul mi-l dădu cel ce vorbise al doilea.

— Doctore, clienții dumneavoastră de acum sînt oameni de vază. Cît despre natura cazului, încrederea noastră în dibăcia dumneavoastră ne inspiră siguranța că o să vă dați seama singur mai bine decît dacă l-am descrie noi. Destul! Vreți să vă urcați în trăsură?

N-am putut face altceva decît să mă supun, și m-am urcat fără să scot o vorbă. Amîndoi urcară după mine — ultimul sărind înăuntru după ce ridicase scărița. Trăsura întoarse în direcția opusă și o porni cu aceeași viteză ca și înainte de a se fi oprit.

Am repetat discuția întocmai cum a avut loc. N-am nici o îndoială că am reprodus-o aidoma, cuvînt cu cuvînt. Voi descrie totul întocmai cum s-a petrecut, silindu-mi mintea să nu se îndepărteze de la această misiune. Acolo unde voi face semnele de întrerupere: x x x, înseamnă că m-am oprit un timp din scris, ascunzînd hîrtia în locul tainic; x x x.

Trăsura părăsi în grabă străzile orașului, trecu de Bariera de Nord și ieși pe un drum de țară. La trei sferturi de leghe de la Barieră — atunci, pe moment, n-am putut aprecia distanța, ci mai tîrziu, la întoarcere, mi-am dat seama de ea — trăsura a cotit de pe șoseaua principală și, după un timp, s-a oprit în fața unei case solitare. Am coborît toți trei și am luat-o pe o cărare umedă și năclăită dintr-o grădină în care un havuz lăsat în părăsire se revărsase, inundînd pajiștea pînă-n pragul casei. Traseră clopotul și, cum ușa fu deschisă cu oarecare întîrziere, unul dintre însoțitorii mei plesni cu mănușa groasă, de călărie, fața omului care ne veni în întîmpinare.

În acest gest nu era nimic deosebit care să-mi atragă atenția, pentru că am văzut deseori cum oamenii de rînd sînt

loviți mai aprig decît cîinii de pripas. Dar celălalt însoțitor, la fel de mîniat, îl lovi în același chip pe om, cu mîna; înfățișarea și comportarea fraților era atît de identică, încît atunci mi-am dat pentru prima oară seama că erau gemeni.

Din clipa în care coborîsem la poarta grădinii (pe care o găsisem încuiată și pe care unul dintre frați o descuiase, zăvorînd-o apoi la loc) auzul îmi fusese izbit de niște țipete care veneau dintr-o încăpere de sus. Am fost condus direct în această cameră; pe măsură ce urcam scările, țipetele deveneau tot mai puternice; intrînd, am dat peste o persoană zăcînd în pat pradă unui puternic acces de febră cerebrală.

Persoana era o femeie tînără de o rară frumusețe; de bună seamă, nu avea mai mult de douăzeci de ani. Părul îi era răvășit, brațele îi erau legate de trup cu fîșii de pînză și cu batiste. Am observat că toate aceste bandaje fuseseră rupte din îmbrăcămintea unui gentilom. Pe unul dintre ele — o eșarfă cu franjuri pentru ținuta de ceremonie — am văzut un blazon nobiliar și litera „E".

Toate acestea mi-au sărit în ochi în primele secunde cît am examinat pacienta; căci în zbaterile ei convulsive, se întorsese cu fața-n jos, pe muchea patului, și își vîrîse capătul eșarfei în gură, gata să se sufoce. Prima mea reacție a fost să-i scot acest căluș; și dînd eșarfa la o parte, am zărit colțul brodat.

Am răsucit ușor femeia cu fața-n sus și mi-am apăsat palmele pe pieptul ei, ca s-o liniștesc și s-o țin nemișcată, pentru a-i putea privi fața. Ochii îi erau înnebuniți, cu pupilele foarte dilatate, și scotea întruna țipete stridente, repetînd cuvintele: „Soțul meu, tatăl meu și fratele meu !", după aceea număra pînă la doisprezece și rostea: „Ssst !" O clipă, nu mai mult, se oprea parcă să asculte, și apoi strigătele pătrunzătoare începeau iar, repeta: „Soțul meu, tatăl meu și fratele meu !", număra pînă la doisprezece și rostea „Ssst !" Nu exista nici o variație în ordinea exclamațiilor sau în comportarea ei. Nici o întrerupere în articularea acestor sunete, în afară de acea pauză de o clipă.

— De cînd ține accesul ăsta? am întrebat.

Pentru a-i deosebi pe cei doi frați, îi voi numi „cel mai vîrstnic" și „cel mai tînăr"; prin cel mai vîrstnic îl desemnez pe acela care exercita mai multă autoritate. Răspunsul mi-l dădu cel mai vîrstnic:

— De ieri-seara, cam de pe vremea asta.

— Are un soț, un tată și un frate?

— Un frate.

— Nu mă adresez fratelui ei?

Răspunsul veni încărcat de dispreț:

— Nu!

— Se poate face vreo asociație recentă cu cifra doisprezece?

Cel mai tînăr interveni iritat:

— Cu ora douăsprezece.

— Iată, domnilor, am spus eu, continuînd să-mi țin mîinile pe pieptul femeii, cît sînt de inutil așa cum m-ați adus. Dac-aș fi știut la ce fel de caz vin, m-aș fi echipat cu toate cele necesare. Pè cînd așa va trebui să irosim timp. În locul acesta izolat, nu putem face rost de doctorii.

Fratele mai vîrstnic aruncă o privire celui mai tînăr, care îmi răspunse semeț:

— Avem aci o cutie cu doctorii.

O scoase dintr-un scrin și o așeză pe masă; x x x.

Am deschis cîteva sticluțe, le-am mirosit și am atins dopurile cu vîrful limbii. Dacă aș fi vrut să folosesc orice altceva în afară de narcotice, care sînt otrăvuri în sine, n-aș fi putut administra nici unul din acele medicamente.

— N-aveți încredere? întrebă fratele mai tînăr.

— După cum vedeți, domnule, sînt gata să le folosesc, am răspuns și apoi nu am mai adăugat nimic.

Am silit-o pe pacientă să înghită, cu mare dificultate și după numeroase eforturi, doza pe care doream să i-o dau. Cum intenționam să o repet după un timp și cum era nevoie să urmăresc efectul, m-am așezat pe marginea patului. În cameră mai era o îngrijitoare sfioasă și speriată (soția omului care ne deschisese ușa) și care se retrăsese într-un colțișor. Casa era umedă și părăginită, mobilată la întîmplare — evident ocupată de scurtă vreme și folosită vremelnic. La ferestre fuseseră spînzurate niște draperii vechi și groase, menite să înăbușe strigătele. Acestea continuau în aceeași succesiune: „Soțul meu, tatăl meu și fratele meu!", numărătoarea pînă la doisprezece și apoi „Ssst!". Agitația bolnavei era atît de violentă, încît nu mă încumetasem să desfac bandajele care-i țineau brațele legate; le-am controlat numai spre a mă asigura că nu erau dureroase. Singura licărire de speranță în acest caz o constituia faptul că mîna mea, apăsată pe pieptul bolnavei, avea o influență atît de liniștitoare, încît îi calma, minute la

rînd, convulsiile trupului. Dar nu avea nici un efect asupra strigătelor; nici un ceasornic nu ar fi putut bate mai regulat.

Din pricină că mîna mea avea acest efect calmant (așa presupun), am rămas o jumătate de oră așezat pe marginea patului, supravegheat de cei doi frați, cînd cel mai vîrstnic dintre ei spuse:

— Mai este încă un pacient.

Am tresărit mirat și am întrebat:

— E un caz urgent?

— Ar fi mai bine să vedeți singur, îmi răspunse cu nepăsare și luă o lampă; x x x.

Celălalt pacient zăcea într-o cămăruță dosnică, la care se ajungea pe o a doua scară și care era de fapt un soi de pod, deasupra unui grajd. O parte din încăpere era acoperită de un tavan scund, tencuit; restul era fără acoperiș. În această porțiune descoperită, fuseseră depozitate fîn, paie, surcele de aprins focul și niște mere îngropate în nisip. A trebuit să străbat această parte ca să ajung la cealaltă. Memoria mea reține toate amănuntele și e neștirbită. Evoc toate aceste detalii și-i revăd pe toți, în această celulă a mea de la Bastilia, aproape de sfîrșitul celui de-al zecelea an de captivitate, îi revăd așa cum i-am văzut în acea noapte.

Pe jos, pe o mînă de paie, cu o pernă zvîrlită sub cap, zăcea un băiat de țăran, tînăr și chipeș — să fi avut cel mult șaptesprezece ani. Zăcea pe spate, cu dinții încleștați, cu palma dreaptă strînsă pumn pe piept, cu ochii holbați, ațintiți în tavan. Lăsîndu-mă într-un genunchi lîngă el, nu am putut vedea unde era rănit, dar mi-am putut da seama că murea de pe urma unei răni făcută cu o armă ascuțită.

— Sînt medic, sărmane tînăr, i-am spus. Dă-mi voie să te examinez.

— Nu vreau să fiu examinat, a răspuns: lăsați-mă în pace!

Rana era în piept, ascunsă de pumn, și l-am convins cu blîndețe să mă lase să-i îndepărtez mîna. Îl răpusese o tăietură de sabie, făcută cu douăzeci sau douăzeci și patru de ore în urmă, dar nici cea mai mare dibăcie nu l-ar fi putut salva, chiar dacă ar fi fost tratat fără zăbavă. Acum se stingea văzînd cu ochii. Cînd mi-am întors privirile spre fratele mai vîrstnic, l-am văzut uitîndu-se în jos la acest băiat chipeș, a cărui viață își trăia ultimele pîlpîiri, așa cum s-ar fi uitat la o pasăre rănită, sau la un iepure de cîmp ori de casă; nicidecum însă ca la un semen al lui.

— Cum s-a întîmplat aceasta, domnule? am întrebat.

— Un cîine smintit! Un rob! L-a silit pe fratele meu să se repeadă la el și a fost doborît de sabia lui — ca un gentilom.

Nici un strop de milă, de tristețe, de solidaritate umană în acest răspuns. Vorbitorul părea să sugereze că era neplăcut ca această vietate, aparținînd unei specii diferite, să moară acolo, în loc să-și dea duhul, după deprinderile neamului său. Era cu totul incapabil de orice simțămînt uman față de băiat sau de soarta lui.

În timp ce vorbise, ochii băiatului se întorseseră încet spre dînsul, și acum reveneau spre mine.

— Domnule doctor, sînt foarte trufași acești nobili; dar, uneori, și noi, cîinii de pripas, sîntem trufași. Ne jefuiesc, ne calcă în picioare, ne lovesc, ne ucid; dar uneori ne rămîne și nouă o brumă de mîndrie. Ea — pe ea ați văzut-o, domnule doctor?

Țipetele și strigătele răzbăteau pînă acolo.

I-am răspuns:

— Am văzut-o.

— E sora mea, domnule doctor. Ani de-a rîndul nobilii ăștia au avut dreptul să siluiască modestia și virtutea surorilor noastre, dar și printre noi sînt multe fete cuminți, domnule doctor. O știu, și l-am auzit de multe ori pe tatăl meu vorbind astfel. Ea a fost o fată cuminte. Și era și logodită cu un tînăr de ispravă; un arendaș al acestui nobil. Cu toții am fost arendașii lui — ai omului ăstuia care-i de față. Și celălalt e frate-su — cel mai ticălos dintr-o spiță ticăloasă...

Băiatul își aduna cu mare greutate forța de a vorbi; dar spiritul lui se exprima cu o cruntă elocință:

— Am fost atît de prădați de omul ăsta care stă aici, așa cum sîntem de obicei prădați noi, cîinii de pripas, de către făpturile acestea superioare — supuși la biruri necruțătoare, siliți să muncim pentru el fără plată, siliți să ne măcinăm grîul la moara lui, siliți să-i hrănim păsările de casă din recolta noastră șubredă, în timp ce nouă ne era oprit să ținem o singură pasăre de casă; eram jefuiți și tîlhăriți în asemenea măsură, încît atunci cînd se nimerea să avem și noi o bucată de carne, o mîncam cu teamă, după ce zăvoram ușile și ferecam obloanele, ca nu cumva să ne vadă oamenii lui și să ne-o ia — spuneam dar că eram atît de obidiți și de hăituiți, și de aduși la sapă de lemn, încît taică-meu zicea că e o năpastă

să mai aduci un copil pe lume și că ar trebui să ne rugăm ca toate femeile noastre să devină sterpe și rasa noastră să sece...

Niciodată pînă atunci nu văzusem revolta împilării țîșnind asemenea unei flăcări. Bănuiam că trebuie să zacă pe undeva prin sufletele oamenilor, dar n-o văzusem niciodată izbucnind, pînă nu l-am întîlnit pe băiatul acela muribund.

— Cu toate astea, domnule doctor, soră-mea s-a măritat. Pe vremea aceea dînsul bolea, bietul flăcău, și l-a luat de bărbat ca să-l poată îngriji și alina în căsuța noastră — în cotețul nostru de cîini, cum l-ar numi omul ăsta. Abia se măritase de cîteva săptămîni, cînd fratele omului ăstuia a văzut-o și a plăcut-o, și i-a cerut stăpînului nostru să i-o împrumute — căci ce înseamnă un soț la oamenii de teapa noastră! Fratele lui era doritor să-l satisfacă, dar soră-mea era bună și virtuoasă și-i ura fratele cu o ură la fel de aprigă ca și a mea. Și ce-au făcut atunci cei doi ca să-l convingă pe soțul ei s-o hotărască?

Ochii băiatului, care fuseseră ațintiți asupra mea, se întoarseră încet spre privitor și atunci am văzut pe chipurile lor că tot ce spunea era adevărat. Cele două soiuri potrivnice de mîndrie, care se înfruntau una pe cealaltă, le pot vedea și acum, la Bastilia; cea a gentilomului exprimată printr-o neglijentă nepăsare; a țăranului, prin simțire călcată-n picioare și răzbunare înverșunată.

— Știți, domnule doctor, printre privilegiile acestor nobili se număra și acela de a ne înhăma pe noi, cîinii de pripas, la trăsură și de a ne mîna. L-au înhămat pe soțul ei și l-au mînat cu biciul. Știți că printre privilegiile nobililor se număra și acela de a ne ține toată noaptea treji pe teritoriul lor, pentru a astîmpăra orăcăitul broaștelor, ca nobilul lor somn să nu fie tulburat. Îl țineau treaz toată noaptea, în pîcla nesănătoasă, și a doua zi îl înhămau iar la jug. Și totuși nu l-au convins. Nu! Într-o zi, la prînz, cînd i-au dat drumul din ham ca să se hrănească — dacă putea găsi niscaiva hrană — a sughițat de douăsprezece ori — cîte un sughiț la fiecare bătaie a ceasului, și și-a dat sufletul în brațele soției lui.

Nici o putere omenească n-ar fi putut reține viața în trupul băiatului, în afară de înverșunarea lui de a dezvălui toate nedreptățile pe care le îndurase. Ținea piept umbrelor tot mai apăsătoare ale morții, cu tăria cu care își ținea mîna dreaptă încleștată pe piept, ca să-și acopere rana.

— Și atunci, cu îngăduința și chiar cu ajutorul omului acestuia, fratele lui a luat-o; în pofida a tot ce știu că trebuie să-i fi spus ea — și ce i-a spus nu va mai rămîne multă vreme necunoscut de dumneavoastră, domnule doctor — în pofida tuturor acestora, fratele lui a luat-o cu sila — ca să-și facă un timp cheful cu ea. Am văzut-o cînd a trecut pe lîngă mine pe drum. Cînd am dus vestea acasă, tatălui meu i-a plesnit inima de amar; n-a scos o vorbă din toate cele cîte îi umpleau sufletul. Am luat-o pe soră-mea mai mică (pentru că mai am o soră) și am dus-o într-un loc unde n-o putea ajunge omul ăsta și unde, cel puțin, n-avea să fie niciodată roaba lui. Apoi am ținut urma fratelui pînă aici, și noaptea trecută m-am cățărat la el — un cîine de pripas, dar cu sabia în mînă... Unde-i fereastra podului? Parcă era o fereastră?

În văzul lui, încăperea era tot mai cuprinsă de întuneric; lumea se strîmta în juru-i. Am privit în spate și am văzut că fînul și paiele de pe podea erau răscolite, de parcă avusese loc o luptă.

— Ea m-a auzit și a alergat aici la mine. Am poruncit-o să nu se apropie pînă nu-l ucid. A venit și el și la început mi-a zvîrlit cîteva monede; apoi m-a plesnit cu biciul. Dar eu, cîinele de pripas, m-am repezit la dînsul, silindu-l să dea îndărăt. N-are decît să-și sfărîme în bucăți sabia pe care a spurcat-o cu sîngele meu josnic! S-a dat îndărăt ca să se apere de mine și apoi s-a năpustit cu toată iscusința omului care luptă pe viață și pe moarte.

Numai cu cîteva momente în urmă, privirea îmi căzuse pe o spadă frîntă, care zăcea în fîn. Era arma unui gentilom. În alt loc, zăcea o sabie veche, care părea să fi aparținut unui ostaș.

— Ridicați-mă, domnule doctor, ridicați-mă. Unde e el?

— Nu-i aici, am răspuns, sprijinind băiatul și gîndindu-mă că se referă la frate.

— El! Trufaș, cum sînt toți nobilii ăștia, totuși se teme să dea ochii cu mine. Unde-i celălalt care era aici? Răsuciți-mi fața către el!

L-am ascultat, ridicîndu-i capul și sprijinindu-i-l de genunchiul meu. Dar, însuflețit o clipă de o extraordinară vigoare, se ridică în picioare, silindu-mă să mă ridic și eu, ca să-l pot susține.

— Domnule marchiz, spuse băiatul, întorcîndu-se spre dînsul cu ochii larg deschiși și cu mîna înălțată, te chem pe dumneata și pe toți cei din neamul dumitale mișel, pînă la

ultimul urmaș, să răspundeți pentru toate cîte le-ați săvîrșit, atunci cînd va veni ziua tuturor judecăților. Ca semn al provocării mele, te stigmatizez cu această cruce de sînge. Pentru ziua tuturor judecăților îl chem și pe fratele dumitale, cel mai ticălos dintr-un neam ticălos, ca să răspundă la rîndul lui pentru toate cîte le-a săvîrșit. Îl stigmatizez și pe el cu această cruce de sînge, ca semn al provocării mele.

În două rînduri își duse mîna la rana din piept și descrise, cu arătătorul însîngerat, o cruce în aer. O clipă rămase cu degetul înălțat și, cînd mîna îi căzu în jos, se prăbuși și el, mort; x x x.

Cînd am ajuns la patul tinerei femei, delirul continua aidoma ca la început. Știam că starea aceasta mai putea ține ceasuri întregi și că probabil, va sfîrși în tăcerea mormîntului.

Am repetat doza de doctorie pe care i-o dădusem și am rămas nemișcat la căpătîiul ei, pînă tîrziu în noapte. Stridența țipetelor nu a slăbit nici un moment, și nici ordinea în care se urmau cuvintele n-a suferit cea mai mică schimbare. Mereu aceleași: „Soțul meu, tatăl meu și fratele meu! Unu, doi, trei, patru, cinci, șase, șapte, opt, nouă, zece, unsprezece, doisprezece. Ssst!"

Trecuseră douăzeci și șase de ore de cînd o văzusem prima dată. În acest răstimp, plecasem și mă reîntorsesem de două ori; mă găseam din nou la căpătîiul ei, cînd puterile începură s-o părăsească. Am făcut tot ce mi-a stat în putință ca să profit de această împrejurare și, încetul cu încetul, a căzut într-un soi de amorțire, în care a zăcut ca și moartă.

Era ca atunci cînd, după o lungă și zbuciumată vijelie, vîntul și ploaia contenesc. I-am eliberat brațele și am chemat-o pe îngrijitoare să-mi ajute să-i pun în ordine înfățișarea și îmbrăcămintea. Abia atunci mi-am dat seama că femeia era pe cale de a deveni mamă; și tot atunci am pierdut orice speranță de a o salva.

— A murit? întrebă marchizul, pe care voi continua să-l numesc fratele mai vîrstnic; intrase în odaie încălțat cu cizmele de călărie.

— Încă nu, dar e pe moarte.

— Ce putere de viață au ciinii ăștia! spuse el, privind-o cu oarecare curiozitate.

— Durerea și desperarea dau o putere miraculoasă, i-am răspuns.

La început a rîs la auzul cuvintelor mele, apoi s-a încruntat. Şi-a împins cu piciorul un scaun aproape de mine, i-a poruncit îngrijitoarei să iasă din cameră şi apoi mi s-a adresat pe un ton înăbuşit.

— Doctore, aflînd că fratele meu a intrat într-o încurcătură cu ţopîrlanii ăştia, l-am sfătuit să-ţi ceară ajutorul. Te bucuri de mare faimă şi, ca tînăr la începutul unei cariere, probabil că îţi cunoşti foarte bine interesele. Lucrurile pe care le vezi aici sînt lucruri care trebuie să rămînă numai văzute şi cu nici un chip discutate.

Am ascultat respiraţia pacientei, evitînd să răspund.

— Mă onorezi cu atenţia dumitale, doctore?

— Domnule, i-am răspuns, în profesiunea mea, toate mărturisirile bolnavilor sînt considerate întotdeauna confidenţiale.

Am dat un răspuns reticent, pentru că eram tulburat de toate cele auzite şi văzute. Răsuflarea femeii era atît de stinsă, încît i-am controlat cu grijă pulsul şi inima. Mai pîlpîia încă un fir de viaţă, dar nimic mai mult. Cînd m-am întors la scaunul meu, i-am văzut pe ambii fraţi privindu-mă încordaţi; x x x.

Scriu cu atîta chin, frigul este atît de usturător, sînt atît de speriat ca nu cumva să fiu descoperit şi vîrît într-o celulă subterană, complet neluminată, încît trebuie să-mi scurtez povestirea. Nu există nici o confuzie, nici o fisură în memoria mea; pot să reconstitui, în amănunţime, fiecare cuvînt care a fost rostit acolo între mine şi cei doi fraţi.

Bolnava a mai zăcut o săptămînă. Către sfîrşit, lipindu-mi urechea de buzele ei, am izbutit dă deslușesc cîte ceva din ceea ce-mi spunea. M-a întrebat unde se află, şi am lămurit-o; cine sînt, şi i-am răspuns. I-am cerut zadarnic să-mi dezvăluie numele ei de familie. Îşi clătina slab capul pe pernă şi-şi păstra taina întocmai cum făcuse şi fratele ei.

N-am avut prilejul să-i pun vreo întrebare pînă cînd nu i-am vestit pe cei doi fraţi că femeia se stingea repede şi că poate nu avea să mai apuce ziua de mîine. Pînă atunci, deşi la patul bolnavei nu apărea nimeni în afară de mine şi de îngrijitoare, unul dintre fraţi era totuşi prezent ori de cîte ori mă aflam acolo, pîndindu-mă gelos de după perdeaua de la capul patului. Dar cînd sfîrşitul se apropie inevitabil, păru să nu le mai pese de discuţiile pe care le-aş fi putut avea cu ea; ca şi

cum — îmi trecu prin minte gîndul — mă pregăteam și eu să mor.

Am observat mereu că mîndria le fusese amarnic atinsă de faptul că fratele mai tînăr (cum îl numesc eu) încrucișase sabia cu un țărănoi, ba încă cu un băiețandru. Singurul gînd care părea într-adevăr să le afecteze amîndurora spiritul era acela că un atare fapt era degradant pentru familie și ridicol. Ori de cîte ori întîlneam privirile fratelui mai tînăr, ochii lui îmi spuneau că mă antipatizează puternic, pentru că știa ce aflasem de la băiat. În aparență, se purta mai mieros și mai politicos cu mine decît celălalt frate; dar îmi dădeam seama de adevăr. Îmi mai dădeam seama că eram o pricină de îngrijorare și pentru fratele mai vîrstnic.

Pacienta mea și-a dat sufletul cu două ceasuri înainte de miezul nopții — la o oră care, după ceasornicul meu, corespundea întocmai celei cînd o văzusem prima oară. Mă aflam singur cu ea cînd sărmanu-i cap tînăr a alunecat ușor într-o parte, și toate necazurile și durerile ei pămîntești au luat sfîrșit.

Frații așteptau într-o încăpere de la parter, nerăbdători să pornească la drum, călare. Îi auzisem, în timp ce vegheam la căpătîiul bolnavei, pocnindu-și cizmele cu cravașa de călărie și foindu-se în sus și-n jos.

— În sfîrșit și-a dat duhul? întrebă cel mai vîrstnic cînd m-a văzut intrînd la ei.

— A murit, am răspuns eu.

— Te felicit, frate, fură cuvintele cu care se întoarse spre celălalt.

Îmi oferise și mai înainte bani, a căror primire o amînasem. Acum îmi întinse un fișic de monede de aur. L-am luat din mîna lui și l-am pus pe masă. Dezbătusem această chestiune cu mine însumi și hotărîsem să nu accept nimic.

— Vă rog să mă scuzați, am spus. În împrejurările de față nu pot primi.

Schimbară priviri între ei și-și înclinară capetele spre mine, așa cum și eu îmi înclinasem capul spre ei; ne-am despărțit fără nici un alt cuvînt; x x x.

Sînt istovit, istovit, istovit... sleit de mizerie. Nu pot reciti ce-am așternut cu această mînă de schelet.

A doua zi de dimineață, fișicul de monede de aur fu lăsat în fața ușii casei mele, într-o cutie pe care era scris numele meu. La început m-am gîndit, îngrijorat, ce trebuie

să fac. M-am hotărît să-i scriu o misivă particulară ministrului, dezvăluindu-i natura celor două cazuri la care fusesem chemat și adresa locului unde se petrecuseră: adică, hotărîsem să-i dezvălui totul. Știam prea bine ce influență are Curtea și pînă unde merge imunitatea nobililor, așa încît nu mă așteptam ca această poveste să aibă vreun ecou; dar doream să-mi descarc propria-mi conștiință. Ținusem totul în mare taină și chiar față de soția mea; și hotărîsem ca în scrisoare să atrag atenția și asupra acestui lucru. Nu mă temeam că pe mine m-ar paște vreo primejdie serioasă; dar eram conștient că aș putea pune pe alții în pericol dacă i-aș compromite împărtășindu-le ceea ce știam eu.

Am fost foarte prins de treburi în acea zi și nu mi-am putut termina scrisoarea. Dimineața m-am deșteptat mult mai devreme ca de obicei, pentru a o isprăvi. Era ultima zi a anului. Scrisoarea se afla înaintea mea, încheiată, cînd mi se vesti că a sosit o doamnă care dorește să mă vadă; x x x.

Misiunea pe care mi-am luat-o îmi depășește tot mai mult puterile. E atît de frig, atît de întuneric, simțurile îmi sînt atît de amorțite, și amarul care mă copleșește e atît de cumplit!

Doamna era tînără, atrăgătoare, frumoasă, dar părea să nu fi fost sortită pentru o viață lungă. Părea cuprinsă de o vie agitație. Mi se prezentă drept soția marchizului de St. Evrémonde. Am făcut legătura între titlul cu care băiatul se adresase fratelui mai vîrstnic și inițiala brodată în colțul eșarfei și am tras cu ușurință concluzia că îl întîlnisem nu de mult pe acest nobil.

Memoria mea este încă foarte exactă, dar nu pot reda cuvintele discuției noastre. Am bănuit că sînt pîndit mai strict decît am fost pînă acum, și s-ar putea oricînd să mă aflu sub supraveghere. Doamna în parte bănuise, în parte descoperise faptele mai importante ale acelei istorii, precum și rolul jucat de soțul ei și apelul făcut la mine. Nu știa că fata murise. Nutrise speranța, mi-a mărturisit cu mîhnire, că-i va putea aduce, în taină, puțină mîngîiere. Dorea să abată mînia Cerurilor de la o familie cumplit de urîtă de cei mulți, care sufereau de pe urma ei.

Avea motive să creadă că mai există o tînără soră în viață, și cea mai mare dorință a ei era să ajute această soră. Nu i-am putut oferi altă informație decît că într-adevăr exista o soră; mai mult nu știam nici eu. Hotărîrea ei de a veni la

mine, bizuindu-se pe discreția mea, fusese luată sub impulsul speranței că i-aș putea revela numele și locul unde fusese adăpostită sora. În timp ce eu nu le știu nici pînă la acest ceas nefericit; x x x.

Peticele astea de hîrtie se împuținează din ce în ce. Ieri mi s-a luat unul, dîndu-mi-se un avertisment. Azi trebuie să-mi termin istorisirea.

Era o doamnă inimoasă, miloasă și nefericită în căsnicie. Cum altfel ar fi putut fi? Fratele soțului nu avea încredere în ea și-i purta pică, iar influența lui îi era cu totul potrivnică; se temea de dînsul, așa cum se temea și de soțul ei. Cînd am petrecut-o la ușă, am văzut că în trăsură o aștepta un copil, un băiețaș drăguț de vreo doi sau trei ani.

— De dragul lui, domnule doctor, îmi spuse ea cu ochii în lacrimi, arătînd spre copil, de dragul lui aș vrea să mai repar cîte ceva, atîta cît stă în bietele mele puteri. Altminteri, această moștenire n-o să-i poarte niciodată noroc. Am o presimțire că dacă nimeni nu ispășește pentru toate aceste păcate, într-o bună zi va fi tras el la răspundere. Eu n-am nimic care să pot zice că-i al meu — în afară de cîteva giuvaiere — dar îi voi sădi gîndul că prima datorie a vieții lui este aceea de a le dărui familiei văduvite, o dată cu compasiunea și îndurerarea mamei lui moarte, de îndată ce sora va putea fi descoperită.

Apoi a sărutat băiețașul și a adăugat, dezmierdîndu-l:

— De dragul tău, iubitule. Mă vei asculta, micul meu Charles?

Copilul îi răspunse cuminte: „Da".

I-am sărutat doamnei mîna, iar dînsa a luat copilul în brațe și a plecat, continuînd să-l dezmierde. De atunci n-am mai văzut-o.

Cum îmi pomenise numele soțului, convinsă fiind că eu îl cunosc, nu am mai adăugat nici o mențiune în acest sens la scrisoarea mea.

Am pecetluit-o și, fiindcă nu aveam încredere în nimeni altcineva, am dus-o eu însumi, în aceeași zi.

În acea noapte, ultima noapte, pe la ceasurile nouă, un om îmbrăcat în negru a sunat la ușa mea, a cerut să mă vadă și l-a urmat pe furiș pe băiatul meu de serviciu, Ernest Defarge. Cînd tînărul slujitor a intrat în camera unde ședeam cu soția mea — o, soția mea, iubita inimii mele! Frumoasa și tînăra mea soție englezoaică! — l-am văzut pe acel bărbat,

care ar fi trebuit să aştepte jos, la uşă, stînd în spatele băiatului.

„Un caz urgent în Rue St. Honoré", mi-a spus. Nu-mi va lua mult timp, m-a asigurat el, adăugînd că are jos o trăsură care mă aşteaptă.

Şi m-a adus aici, m-a adus în mormînt. Cum am ieşit din casă, cineva mi-a legat pe la spate o eşarfă neagră peste gură, iar la mîini mi s-au pus cătuşe. Dintr-un colţ de stradă întunecat, se iviră cei doi fraţi, care mă identificară cu un simplu gest. Marchizul scoase din buzunar scrisoarea trimisă de mine, mi-o arătă, o arse la flacăra feştilei pe care o ţinea cineva şi strivi cenuşa sub picior. Nimeni nu rosti o vorbă. Am fost adus aici, am fost îngropat de viu.

Dacă Dumnezeu s-ar fi îndurat, în toţi aceşti ani înspăimîntători, să inspire unuia dintre fraţi bunăvoinţa de a-mi aduce cea mai mică veste despre soţia mea — doar atît cît să ştiu dacă trăieşte sau a murit — aş fi putut crede că mila Lui nu i-a părăsit cu desăvîrşire. Cred însă că stigmatul crucii de sînge le-a fost fatal şi că nu mai au parte de mila Domnului.

Şi eu, Alexandre Manette, captiv nefericit, în această ultimă noapte a anului 1767, aici, în mijlocul agoniei mele de neîndurat, îi denunţ pe ei şi pe urmaşii lor pînă la ultimul vlăstar, îi denunţ vremurilor în care vor avea de plătit pentru toate acestea. Îi denunţ cerurilor şi pămîntului!»

După ce se dădu citire acestui document, un vacarm cumplit zgîlţîi sala. Povestirea stîrnise cele mai aprinse patimi de răzbunare ale acelor vremi, în faţa cărora nu exista cap să nu fi fost răpus.

În prezenţa acelui Tribunal şi a acelui public, nu era nevoie să se arate pentru ce soţii Defarge nu dăduseră publicităţii documentul, o dată cu celelalte hîrtii capturate la Bastilia, şi de ce îl ţinuseră secret, pîndind momentul potrivit. Nu era nevoie să se arate că acea blestemată familie fusese de multă vreme anatemizată de către cartierul Saint-Antoine şi că numele ei fusese împletit în fatalul registru. Nu se născuse încă omul ale cărui virtuţi şi merite l-ar fi putut susţine în acel loc şi în acea zi împotriva unei atari denunţări.

Şi cu atît mai nefast pentru osîndit, cu cît denunţătorul era un cetăţean bine cunoscut, propriul lui prieten devotat, tatăl soţiei sale. Una dintre aspiraţiile cele mai frenetice ale populaţiei răsculate era aceea de a imita îndoielnicele

virtuți publice ale antichității, și anume jertfirile pe altarul poporului. De aceea, cînd președintele se pronunță (și dacă n-ar fi vorbit astfel, propriul lui cap i s-ar fi clătinat pe umeri) că bunul medic al Republicii va binemerita și mai mult de la patrie dacă va dezrădăcina o veninoasă familie de aristocrați și, fără îndoială, va încerca o sacră bucurie și satisfacție în a-și lăsa fiica văduvă și pe copilul acesteia orfan, publicul fu zguduit de o agitație sălbatică, de o fervoare patriotică, lipsită de orice urmă de milă umană.

— Se bucură de mare influență doctorul, da? murmură doamna Defarge zîmbind către Răzbunare. Să te văd cum îl salvezi, doctore, mai salvează-l și acum dacă poți!

Fiecare vot al juraților fu urmat de explozii de răcnete. Încă un vot și încă un vot. Încă un răcnet și încă un răcnet.

Vot unanim. Aristocrat prin simțire și prin obîrșie, dușman al Republicii, notoriu împilator al Poporului. Îndărăt la Conciergerie, și moartea în următoarele douăzeci și patru de ore!

Capitolul XI

ÎNSERARE

Năpăstuita soție a nevinovatului osîndit se prăbuși de parcă primise o lovitură mortală. Dar nu scoase nici un sunet; și atît de puternic era glasul lăuntric care-i spunea că ea, din întreaga omenire, era cea căreia îi revenea datoria de a-l susține în nenorocirea lui, fără măcar să crîcnească, încît o trezi pînă și din șoc.

Întrucît judecătorii trebuia să ia parte la o demonstrație publică în stradă, Tribunalul își amînă ședința. Zgomotul de pași și forfota sălii care se golea prin numeroasele coridoare încă nu se stinsese, cînd Lucie se pomeni stînd în picioare, cu brațele întinse spre soțul ei și cu chipul care nu oglindea decît iubire și alinare.

— De-aș putea să-l ating! De-aș putea să-l strîng măcar o singură dată în brațe! O, bunii mei cetățeni, fie-vă puțină milă de noi!

Nu mai rămăseseră în sală decît un gardian, doi dintre cei patru bărbaţi care-l ridicaseră pe Darnay cu o noapte înainte şi Barsad. Restul lumii se scursese în stradă, la spectacol. Barsad le propusese celorlalţi:

— Lăsaţi-o să-l îmbrăţişeze; nu durează decît o clipă.

Admiseră în tăcere şi o conduseră sus, deasupra băncilor, spre un loc mai înălţat, unde Darnay, aplecîndu-se peste marginea boxei, o putea strînge în braţe.

— Rămîi cu bine, iubita sufletului meu. Te binecuvîntez la despărţire. Ne vom reîntîlni, acolo unde neliniştiţii îşi regăsesc liniştea.

Acestea au fost cuvintele soţului ei, în timp ce o strînse la piept.

— Mă voi strădui să îndur, Charles. Nu suferi pentru mine. Dă-mi binecuvîntarea de despărţire pentru fetiţa noastră.

— I-o dau prin tine. O sărut prin tine. Îi spun bun rămas prin tine.

— Soţul meu! Nu! Încă o clipă (Charles încercase să se smulgă de lîngă ea). Despărţirea noastră nu va fi de lungă durată. Simt cum inima din mine va seca încetul cu încetul; dar atîta cît voi trăi, îmi voi face datoria faţă de fetiţă, iar cînd o voi părăsi, Domnul o să-i găsească prieteni, aşa cum a găsit şi pentru mine.

Doctorul venise după ea şi era gata să cadă în genunchi în faţa amîndurora, cînd Darnay întinse mîna şi îl apucă de braţ, strigînd:

— Nu, nu! Cu ce te-ai făcut vinovat, cu ce te-ai făcut vinovat, ca să îngenunchezi în faţa noastră? Înţelegem acum, amîndoi, cît te-ai frămîntat în trecut. Înţelegem acum, amîndoi, ce-ai simţit cînd ai bănuit cine sînt şi apoi cînd ai aflat cu certitudine. Înţelegem acum, amîndoi, antipatia firească cu care a trebuit să lupţi şi pe care ai înfrînt-o, de dragul ei. Îţi mulţumim din adîncul inimilor noastre, al dragostei noastre, al datoriei noastre!

Unicul răspuns al tatălui ei fu să-şi înfigă mîinile în părul alb şi să şi-l smulgă cu un strigăt de desperare.

— Lucrurile n-ar fi putut să se petreacă altminteri, spuse deţinutul. Toate împrejurările s-au unit pentru a pregăti acest deznodămînt. Zadarnica strădanie a mamei mele de a mă izbăvi de vină a adus prima dată fatala mea prezenţă în apropierea dumitale. Nimic bun nu putea să încol-

ţească din atîta rău, şi un început atît de nefericit nu poate avea un sfîrşit fericit. Fii tare, şi iartă-mă ! Domnul să te binecuvînteze !

Cînd fu luat de lîngă ei, soţia se dezlipi de dînsul şi rămase cu mîinile împreunate ca pentru rugăciune şi cu o expresie luminoasă zugrăvită pe faţă, în care se înfiripa chiar un zîmbet de încurajare. Cînd osînditul ieşi pe uşa deţinuţilor, Lucie se întoarse, îşi culcă, iubitoare, capul pe pieptul tatălui ei, încercă să-i vorbească, apoi se prăbuşi la picioarele lui.

Atunci, desprinzîndu-se din colţul întunecat din care nu se urnise pînă în acea clipă, Sydney Carton se apropie de ea şi o ridică. Numai doctorul şi domnul Lorry mai erau de faţă. Braţul lui Sydney tremură cînd o ridică şi-i sprijini capul. Şi totuşi, faţa lui avea un aer care nu exprima numai milă — ci şi o undă de mîndrie.

— Să o duc pînă la trăsură? N-am să-i simt nici o clipă greutatea.

O purtă uşurel, în braţe, pînă la uşă şi o depuse cu gingăşie într-o trăsură. Tatăl ei şi vechiul lor prieten se urcară alături, iar Sydney se aşeză lîngă vizitiu.

Cînd sosiră la poarta în faţa căreia zăbovise în noapte, nu cu multe ceasuri în urmă, încercînd să-şi închipuie pe care dintre bolovanii ascuţiţi călcaseră picioarele ei, Sydney o ridică din nou şi o purtă în braţe pe scară, pînă în odaia ei. Acolo o întinse pe o canapea, iar fetiţa şi domnişoara Pross se apropiară şi plînseră asupră-i.

— N-o redeştepta, îi spuse el încetişor acesteia din urmă, îi e mai bine aşa; atîta timp cît nu-i vorba decît de un leşin, las-o să-şi recapete singură cunoştinţa.

— O, Carton, Carton, iubitule Carton ! strigă micuţa Lucie sărindu-i de gît şi încolăcindu-l strîns cu braţele, într-o izbucnire de durere. Acum c-ai venit, nu-i aşa c-ai să faci ceva s-o ajuţi pe mămica şi să-l salvezi pe tăticu? Tu, care o iubeşti, n-ai să rabzi s-o vezi în halul ăsta !

Carton se aplecă deasupra copilei şi-i lipi feţişoara de floare de obrazul lui. Apoi o îndepărtă uşurel şi privi la nefericita-i mamă căzută în nesimţire.

— Înainte să plec... spuse el şi apoi se opri, pot... pot s-o sărut?

Mai tîrziu, aveau să-şi amintească cu toţii că atunci cînd se aplecase deasupra Luciei şi-i atinsese faţa cu buzele, murmurase cîteva vorbe. Copila, care stătuse cel mai aproape

de el, le-a povestit mai tîrziu, și a povestit și nepoților ei cînd a ajuns o frumoasă doamnă în vîrstă, că l-a auzit murmurînd: „O viață care ți-e dragă!".

Cînd intră în încăperea alăturată, se răsuci brusc către domnul Lorry și către tatăl ei, care-l urmaseră, și se adresă acestuia din urmă:

— Pînă ieri, domnule doctor Manette, v-ați bucurat de mare influență; haideți, cel puțin, s-o mai punem o dată la încercare. Judecătorii aceștia, și toți cei ce dețin puterea sînt foarte prietenoși cu dumneavoastră și vă sînt foarte recunoscători pentru serviciile pe care le-ați adus, nu-i așa?

— Nu mi s-a ascuns nimic din ce avea vreo legătură cu Charles. Mi s-au dat cele mai puternice încredințări că-l voi salva; și la început chiar l-am salvat.

Hosti răspunsul cu mare tulburare și cu mare încetineală.

— Atunci mai încercați-i o dată. Mai sînt puține și scurte ceasuri între azi și mîine după-masă, dar încercați.

— Am de gînd să încerc. Nu-mi voi îngădui nici o clipă de răgaz.

— Așa trebuie. Am văzut în trecut că o energie ca a dumneavoastră poate făuri lucruri mari, deși — adăugă el cu un surîs amestecat cu un suspin — nu chiar atît de mari ca aceasta. Dar încercați! Oricît de puțină valoare ar avea o viață prost croită, totuși atîta efort merită! Altfel moartea n-ar avea nici un preț.

— Mă voi duce direct la acuzatorul public și la președinte și apoi mă voi duce la ceilalți pe care-i mai bine să nu-i numesc. De asemenea, am să scriu și... dar, stai! Azi e sărbătoare și nimeni nu va fi de găsit pînă nu se întunecă.

— Adevărat! Atunci să așteptăm pînă se întunecă. Acum luați aminte! Cînd credeți c-o să-i puteți vedea pe cei temuți, domnule doctor Manette?

— Îndată ce se întunecă, așa sper. Peste un ceas sau două.

— Întunericul se lasă curînd după ora patru. Să mai lăsăm o marjă de un ceas sau două. Dacă îl vizitez pe domnul Lorry la ora nouă, credeți că voi putea afla ce-ați obținut, fie prin prietenul dumneavoastră, fie direct de la dumneavoastră?

— Da!

— Facă Domnul să aveţi noroc !

Domnul Lorry îl petrecu pe Sydney pînă la uşa de afară şi acolo, atingîndu-l pe umăr, îl făcu să se întoarcă.

— Eu n-am nici o nădejde, îi spuse într-o şoaptă înăbuşită şi întristată.

— Nici eu, dar să încercăm.

— Chiar dacă vreunul dintre oamenii de acolo, sau din toţi oamenii ăştia, ar fi fost dispus să-l cruţe — ceea ce mă îndoiesc, pentru că ce contează la el viaţa lui sau a oricui altcuiva — nu cred că ar cuteza s-o mai facă după demonstraţia de azi de la Tribunal.

— Aşa gîndesc şi eu. În ţipetele lor am auzit zgomotul securii care cade.

Domnul Lorry îşi rezemă braţul de stîlpul porţii şi îşi culcă fruntea pe braţ.

— Nu descurajaţi, îi spuse Carton cu blîndeţe, nu vă lăsaţi copleşit de amărăciune. L-am încurajat pe doctorul Manette în intenţia lui, pentru că am simţit că într-o bună zi aceasta va însemna o consolare pentru Lucie. Altminteri, ar fi putut gîndi: „Viaţa lui a fost lăsată la voia întîmplării şi irosită", şi gîndul acesta s-ar putea să nu-i dea pace.

— Da, da, da, zise domnul Lorry, ştergîndu-şi ochii, ai dreptate. Dar va fi răpus; nu există nici o speranţă.

— Da. Va fi răpus; nu există nici o speranţă, răspunse Carton ca un ecou.

Şi coborî, cu pas măsurat, scările.

Capitolul XII

ÎNTUNERIC

Sydney Carton se opri locului în stradă, nehotărît încotro s-o apuce. „Deci la Banca Tellson la orele nouă", îşi spuse cu un aer meditativ. „Oare între timp ar fi mai înţelept să mă arăt? Cred că da. E mai bine ca toţi de aici să ştie că se află în oraş un om cu înfăţişarea mea; e o precauţie sănătoasă, şi ar putea fi una dintre pregătirile necesare. Dar, atenţie, atenţie, atenţie ! Să ticluiesc lucrurile cu grijă !"

Strunindu-şi paşii care porniseră să se îndrepte către un anume punct, dădu un ocol sau două străzii cuprinse de înserare şi-şi urmări gîndul, încercînd să prevadă toate consecinţele. Prima lui impresie se adeveri. „Cel mai bine, îşi spuse cu categorică hotărîre, este ca oamenii de aici să ştie că în oraş se află un om cu înfăţişarea mea." Şi-şi întoarse paşii spre Saint-Antoine.

Defarge afirmase, în ziua procesului, că ţine o vinărie în suburbia Saint-Antoine. Pentru cineva care cunoştea bine oraşul, nu era mare lucru să-i descopere casa, fără să pună întrebări. După ce se asigură unde venea exact, Carton o porni iar pe ulicioarele învecinate, cină la un birt şi după masă căzu într-un somn adînc. Pentru prima dată, după ani şi ani, nu bău nici o licoare tare. De noaptea trecută nu mai pusese în gură decît un vin uşor şi subţire; cu o seară înainte, vărsase paharul cu coniac, picătură cu picătură, în vatra domnului Lorry, ca omul care încheia cu această deprindere.

Erau ceasurile şapte cînd se deşteptă înviorat şi ieşi din nou în stradă. Cînd străbătu Saint-Antoine, se opri la oglinda unei vitrine şi-şi potrivi ţinuta dezordonată a cravatei şi a gulerului, precum şi părul răvăşit. Acestea terminate, se îndreaptă glonţ spre vinăria lui Defarge şi intră.

Din întîmplare, în dugheană nu se aflau muşterii, ci numai Jacques Trei, cel cu degete neastîmpărate şi glas cîrîit. Omul ăsta, pe care-l observase în juriu, stătea în faţa tejghelei, tăifăsuind cu cei doi Defarge, soţ şi soţie. Răzbunarea era şi ea de faţă, în chip de membru nelipsit al familiei.

Carton intră, se aşeză şi ceru (într-o franceză stricată) o sticluţă de vin. Doamna Defarge îi aruncă o privire nepăsătoare, apoi se uită încă o dată mai atent, după care urmă o a treia privire şi mai pătrunzătoare şi, în sfîrşit, veni în persoană pînă la el, întrebîndu-l ce anume comandase.

Îşi repetă comanda.

— Englez? se interesă doamna Defarge, înălţîndu-şi iscoditor sprîncenele.

După ce o măsură cu privirea, de parcă pînă şi un singur cuvînt franţuzesc îşi făcea cu greutate loc în înţelegerea lui, Carton răspunse cu acelaşi puternic accent străin:

— Da, madame, da. Sînt englez.

Doamna Defarge se întoarse la tejghea ca să-i aducă vinul şi, în timp ce Carton luă gazeta iacobină, prefăcîndu-se a o scruta concentrat, pentru a-i pătrunde înţelesul, o auzi exclamînd:

— Vă jur, leit Evrémonde.

Defarge îi aduse vinul și-i ură seară bună.

— Poftim?

— Bună seara.

— A ! Bună seara, cetățene, făcu Carton, umplîndu-și paharul. Ah, și ce vin bun ! Beau pentru Republică !

Defarge se întoarse la tejghea și zise:

— Da, seamănă un pic.

Madame i-o trînti cu gravitate:

— Îți spun că seamănă ca două picături de apă.

Jacques Trei interveni împăciuitor:

— Îl ai atît de mult în minte, cucoană, că a ajuns să te urmărească.

Blînda Răzbunare adăugă rîzînd:

— Da, p-onoarea mea ! Și aștepți cu atîta nerăbdare să-l mai vezi o dată, mîine !

Carton buchisea rîndurile și slovele ziarului, urmărindu-le cu un deget împiedicat și cu o față studioasă și concentrată. Cei patru discutau între ei cu voce scăzută, rezemîndu-și brațele de tejghea. După cîteva clipe de tăcere, în care toți îl cercetară din priviri, dar fără să-i clintească aparent atenția de la gazeta iacobină, își reluară discuția.

— E drept ce spune cucoana, observă Jacques Trei. De ce să ne oprim? La ce bun să ne oprim?

— Mă rog, mă rog, zise Defarge, dar undeva tot trebuie să ne oprim. Întrebarea e: unde?

— La stîrpirea totală, răspunse doamna Defarge.

— Minunat ! cîrîi Jacques Trei.

Răzbunarea păru de asemenea să adere cu entuziasm.

— Stîrpirea este o doctrină înțeleaptă, nevastă, rosti Defarge cu un glas cam tulburat, în general, n-am nimic de zis împotrivă. Dar doctorul ăsta a avut atîta de suferit; l-ai văzut cum arăta azi; i-ai observat fața în timp ce se citea documentul?

— I-am observat fața, replică nevastă-sa cu furie și dispreț. Da, i-am observat fața și tot ce pot spune e că nu era fața unui prieten adevărat al Republicii. Să fie foarte atent cu fața asta a lui !

— Și ai mai observat, nevastă, continuă Defarge pe un ton dezaprobator, chipul fiicei lui, care trebuie să fie un chin cumplit și pentru el.

— Am observat-o și pe fiică-sa ! repetă ea; da, am observat-o și pe fiică-sa și nu o singură dată. Am observat-o azi,

și am observat-o și altă dată. Am observat-o la Tribunal și am observat-o pe stradă, lîngă închisoare. Dac-aș ridica un singur deget...

Păru să-l fi ridicat (ochii ascultătorului rămăseseră nedezlipiți de ziar) și apoi să-l fi lăsat să cadă pe muchea de lemn din fața ei, cu pocnetul sec al securii care cade.

— Cetățeana e magnifică! cîrîi juratul.

— E un înger! întări Răzbunarea, repezindu-se s-o sărute.

— Cît despre tine, adăugă doamna Defarge adresîndu-se, neînduplecată, soțului ei, dacă ar atîrna numai de tine — ceea ce, din fericire, nu e cazul — tu l-ai salva pe omul acela chiar și acum.

— Nu! se apără Defarge. Nu; chiar dacă aș putea-o face numai ridicînd acest pahar. Dar eu aș pune punct aici. Îți spun, oprește-te aici.

— Am să-ți arăt cum stau lucrurile, Jacques, spuse doamna Defarge, mîniată foc. Și am să-ți arăt și ție cum stau lucrurile, mica mea Răzbunare; am să vă arăt la amîndoi. Luați aminte! Neamul ăsta a fost de multă vreme trecut în registrul meu și osîndit la ruină și stîrpire și pentru alte crime decît cele ale tiraniei și împilării. Întrebați-l pe bărbatul meu dacă e așa sau nu.

— Așa e, afirmă Defarge fără să fi fost întrebat.

— În mărețele zile ale căderii Bastiliei, el găsește hîrtia ce-a fost citită astăzi și-o aduce acasă; în cumpăna nopții, după ce au plecat toți mușteriii și localul s-a închis, stăm noi doi și-o citim chiar aici, pe locul unde ne aflăm acum, și la lumina chiar a acestei lămpi. Întrebați-l dacă e așa sau nu.

— Așa e, afirmă Defarge.

— În noaptea aceea, după ce am citit documentul de la un capăt la altul și după ce lumina lămpii a pălit și ziua s-a furișat peste obloane și s-a prizărit printre drugii de fier, îi spun eu lui că am o taină de împărtășit. Întrebați-l dacă e așa sau nu.

— Așa e, afirmă Defarge din nou.

— Și îi împărtășesc taina. Îmi izbesc pieptul cu astea două mîini, așa cum îl izbesc și acum, și-i spun: „Defarge, eu am fost crescută printre pescarii de pe malul mării, dar acea familie de țărani, atît de oropsită de cei doi frați Evrémonde, de care vorbește hîrtia asta găsită la Bastilia, este familia mea. Defarge, acea soră a băiatului rănit de moarte care zăcea pe jos era sora mea, acel soț era soțul surorii mele,

pruncul nenăscut era copilul lor, fratele era fratele meu, tatăl era tatăl meu, morții aceia sînt morții mei, iar aceă chemare de a răspunde pentru faptele lor îmi revine mie. Întrebați-l dacă e așa sau nu.

— Așa e, afirmă încă o dată Defarge.

— Atunci, spune Vîntului și Focului unde să se oprească, dar nu-mi spune mie, declară doamna Defarge.

Amîndoi ascultătorii se bucurau crunt de natura înversunării ei — Carton simțea, fără s-o vadă, că era albă ca varul la față — și amîndoi o încurajau de zor.

Defarge, minoritate neînsemnată, strecură cîteva vorbe în memoria inimoasei soții a marchizului, dar nu obținu decît o repetare a ultimei replici a soției lui:

— Spune Vîntului și Focului unde să se oprească, dar nu-mi spune mie !

Intrară cîțiva mușterii și grupul se răzleți. Englezul plăti pentru băutură, își numără, descurcîndu-se greu, restul, și ceru, ca un străin de oraș ce era, să fie îndrumat spre Palatul Națiunii. Madame Defarge îl petrecu pînă la ușă și, arătîndu-i drumul, își puse brațul pe brațul lui. Pe misteriosul englez îl fulgeră în clipa aceea gîndul că ar fi o mare binefacere să apuce brațul acela, să-l ridice și să împlînte o lovitură puternică și profundă sub el.

Dar își văzu de drum, și curînd se pierdu în umbra zidului închisorii. La ora fixată, se desprinse din umbră pentru a se înfățișa din nou la reședința domnului Lorry, unde-l găsi pe bătrînul domn străbătînd încăperea în sus și-n jos, pradă neastîmpărului și îngrijorării. Îi povesti că stătuse pînă mai atunci alături de Lucie și că o părăsise doar pentru scurtă vreme, ca să vină la întîlnirea fixată. De la orele patru, de cînd părăsise clădirea băncii, tatăl ei nu se mai arătase. Lucie avea unele vagi speranțe că intervențiile doctorului l-ar mai putea salva pe Charles, dar acestea erau lipsite de consistență. Trecuseră mai bine de cinci ceasuri de cînd doctorul plecase; unde ar putea să fie?

Domnul Lorry așteptă pînă se făcură ceasurile zece; dar, cum doctorul Manette nu revenise, și cum nu-l trăgea inima s-o mai lase singură pe Lucie, hotărîră să se întoarcă la ea, urmînd să revină la bancă pe la miezul nopții; între timp, Carton va rămîne lîngă sobă, așteptîndu-l pe doctor.

Așteptă și tot așteptă pînă cînd pendula bătu miezul nopții, dar doctorul Manette tot nu se întoarse. Domnul

Lorry reveni, dar nu aduse nici o veste despre doctor. Unde or fi putut să fie?

Tocmai își puneau această întrebare și încercau să construiască pe absența-i prelungită un șubred eșafodaj de speranță, cînd îi auziră pașii pe scări. În clipa cînd intră în încăpere, văzură că totul era pierdut.

Dacă fusese într-adevăr pe la cineva, sau dacă rătăcise întreaga noapte pe străzi nu se va ști niciodată. Cum stătea uitîndu-se pierdut la ei, nu-i puseră nici o întrebare pentru că fața lui le spunea totul.

— Nu pot să-l găsesc, începu doctorul, și am nevoie de el. Unde-i?

Capul și gîtul îi erau descoperite și, în timp ce vorbea, privirea îi rătăcea neputincioasă de jur-împrejur; își scoase paltonul lăsîndu-l să cadă pe podea.

— Unde mi-e bancul de cizmărie? L-am căutat peste tot și nu dau de el. Ce-au făcut cu munca mea? Nu mai am timp; trebuie să isprăvesc odată pantofii aceia.

Cei doi schimbară o privire și-și simțiră inimile înghețînd.

— Haide, haide, adăugă doctorul cu glas tînguitor, lăsați-mă să mă apuc de lucru. Dați-mi lucrurile mele!

Cum nu primi nici un răspuns, începu să-și smulgă părul din cap și să bată cu piciorul în podea ca un copil necăjit.

— Nu chinuiți un biet amărît, îi imploră el, cu un glas jalnic; dați-mi lucrul meu! Ce-o să se întîmple cu noi dacă nu dau gata pînă deseară perechea aceea de pantofi?

Pierdut, cu desăvîrșire pierdut!

Ar fi fost atît de lipsit de speranță să discute rațional cu dînsul, ori să încerce să-l facă să-și vină în fire, încît — printr-o înțelegere mută — amîndoi îi puseră cîte o mînă pe umăr și, așezîndu-l la gura sobei, îl potoliră făgăduindu-i că-și va recăpăta uneltele de muncă. Bătrînul se prăbuși pe scaun și rămase cu ochii la jăratic, în timp ce lacrimile i se prelingeau pe obraji. Ca și cum tot ce se întîmplase de pe vremea muncii lui în pod și pînă acum n-ar fi fost decît o amăgire, o himeră, domnul Lorry îl văzu reluîndu-și aidoma aceeași atitudine ca atunci cînd fusese lăsat în seama lui Defarge.

Deși amîndoi erau impresionați și zguduiți de groază la spectacolul acestei năruiri, totuși nu era momentul să-și dea frîu liber emoțiilor. Biata lui fiică rămasă singură, vă-

duvită de ultima-i speranță și de ultimu-i sprijin, era prea puternic prezentă în mințile lor. Din nou, ca printr-o înțelegere, se priviră unul pe celălalt, cu o hotărîre comună, Carton fu cel dintîi care rupse tăcerea:

— S-a dus și ultima speranță, deși nu era ea prea mare. Ar fi mai bine să-l transportăm la Lucie. Dar, înainte să plecați, vreți să-mi acordați o clipă de atentă ascultare? Să nu mă întrebați de ce pun condițiile pe care le voi pune și de ce vă cer făgăduielile pe care vi le voi cere; am un motiv... și încă unul foarte temeinic.

— Nu mă îndoiesc, răspunse domnul Lorry. Vorbește!

Silueta prăbușită-n scaun și aflată între ei se legăna monoton într-o parte și-n alta și gemea. Cei doi vorbeau pe tonul pe care l-ar fi folosit de-ar fi vegheat noaptea la căpătîiul unui bolnav.

Carton se aplecă să ridice paltonul doctorului, în care aproape că i se împleticiseră picioarele. Cînd îl luă de jos, o punguță mică în care doctorul obișnuia să țină lista sarcinilor lui zilnice căzu pe podea. Carton o ridică și scoase din ea o hîrtie împăturită.

— Ne putem uita la hîrtia asta? îl întrebă pe domnul Lorry.

Acesta încuviință din cap. Carton o despături și exclamă:

— Slavă Domnului!

— Ce e? întrebă domnul Lorry cu înfrigurare.

— O clipă! O să vorbesc despre acest lucru cînd i-o veni rîndul. Înainte de toate, zise Carton vîrîndu-și o mînă în buzunar și scoțînd o altă hîrtie, iată documentul care-mi îngăduie să ies liber din acest oraș. Priviți-l. Vedeți bine... Sydney Carton, cetățean englez.

Domnul Lorry ținea în mînă hîrtia desfăcută, privind la fața gravă a lui Carton.

— Vă rog să o țineți dumneavoastră în păstrare pînă mîine. După cum vă aduceți aminte, mîine îl vizitez pe Darnay și e mai bine să nu iau cu mine, în închisoare, acest act.

— De ce?

— Nu știu; prefer să nu-l iau. Așa, acum priviți și documentul pe care-l avea doctorul Manette asupră-i. E un act similar, care-i îngăduie lui, fiicei sale și copilului acesteia să treacă bariera și frontiera oricînd doresc. Vedeți?

— Da!

— Poate că l-a obținut ieri, ca o ultimă și supremă prevedere împotriva dezastrului. De cînd e datat? Dar n-are importanță; nu vă mai pierdeți vremea să vă uitați; puneți-l bine la un loc cu al meu și cu al dumneavoastră. Acum, luați aminte. Cu un ceas sau două în urmă n-aș fi crezut că doctorul are sau ar putea avea asemenea act. E valabil, atîta timp cît nu e revocat. Dar s-ar putea să fie curînd revocat și am temeiuri să cred că va fi.

— Nu cumva se află în primejdie?

— Se află amîndoi în mare primejdie. În primejdia de a fi denunțați de doamna Defarge. Am auzit-o chiar din gura ei. Am auzit în astă-seară anumite cuvinte ale acestei femei, care mi-au înfățișat, în culori sumbre, primejdia care-i pîndește. N-am pierdut timpul și m-am dus de îndată să-l văd pe spionul meu. Mi-a confirmat temerile. Anume, știe că un tăietor de lemne care locuiește în vecinătatea închisorii și care se află sub controlul soților Defarge a fost pus de madame Defarge să repete cum că a văzut-o pe Lucie, „făcînd semne și semnale deținuților". E simplu de ghicit că pretextul va fi unul foarte banal, adică un complot al deținuților, și că va fi pusă în joc viața ei — poate că și cea a copilului — poate că și cea a tatălui — căci amîndoi au fost văzuți împreună cu ea la zidul închisorii. Nu-i nevoie să fiți atît de îngrozit ! Dumneavoastră îi veți salva pe toți.

— Facă Domnul să pot, Carton ! Dar cum?

— Vă voi spune îndată cum. Totul va depinde de dumneavoastră, și nici c-ar fi putut depinde de un om mai nimerit. Această nouă denunțare nu va avea loc, cu siguranță, decît după ziua de mîine; probabil că nu mai înainte de două sau trei zile. Știți că a jeli sau a compătimi o victimă a ghilotinei constituie o crimă capitală. Nu încape îndoială că Lucie și tatăl ei se vor face vinovați de această crimă și femeia aceea (a cărei înverșunare în urmărirea țintei nu poate fi descrisă) va aștepta, ca să-și întărească denunțul și cu aceste noi dovezi, pentru a fi și mai sigură de rezultat. Mă urmăriți?

— Atît de concentrat și cu atîta încredere în tot ce spui, încît pentru moment am pierdut din vedere pînă și acest dezastru, spuse domnul Lorry, atingînd spătarul scaunului pe care ședea doctorul.

— Aveți bani și puteți asigura mijloacele de transport pînă la țărm, de îndată ce călătoria va putea fi întreprinsă. Pregătirile dumneavoastră de a vă reîntoarce la Londra sînt

încheiate de cîteva zile. Mîine de dimineață tocmiți-vă caii, astfel ca la două după-amiază să fie gata de drum.

— Așa voi face !

Carton era atît de înflăcărat și de însuflețit, încît domnul Lorry se aprinsese de la flacăra lui și simțea în sînge pulsul iute al tinereții.

— Sînteți un suflet nobil. N-am spus eu că lucrurile nici c-ar fi putut depinde de un om mai nimerit? Repetați-i Luciei, cînd o veți vedea, tot ce știți despre primejdia care-i pîndește pe copilul și pe tatăl ei. Accentuați asupra acestora, căci ea personal și-ar pune bucuroasă capul sub secure alături de cel al soțului. Vocea lui Carton se stinse o clipă; apoi continuă ca și mai înainte: Subliniați necesitatea ca, de dragul copilului și al tatălui ei, să părăsească Parisul, împreună cu dînșii și cu dumneavoastră la acea oră. Spuneți-i că totul a fost ticluit de soțul ei în ultimele lui ceasuri. Spuneți-i că de această hotărîre atîrnă mai mult decît ar cuteza ea să creadă sau să spere. Aveți impresia că tatăl ei, chiar în această nefericită stare, va asculta de ea, nu-i așa?

— Sînt sigur.

— Așa gîndeam și eu. Faceți toate pregătirile trebuincioase, aici, în curte, cu mult calm și precizie; gîndiți-vă la toate, pînă și la a vă ocupa locul dumneavoastră în trăsură. În clipa în care sosesc eu, mă luați în trăsură și porniți la drum.

— Înțeleg, deci, că aștept sosirea dumitale, orice-ar fi?

— Aveți în mînă documentul meu de liberă trecere și îmi veți rezerva și mie un loc în trăsură. Nu așteptați decît pînă vedeți locul meu ocupat și, chiar în clipa aceea, dați-i drumul direct spre Anglia !

— În cazul ăsta, zise domnul Lorry, luîndu-i mîna înfrigurată și totuși sigură și stăpînită, înseamnă că nu depinde totul doar de un singur bătrîn, ci că voi avea alături un bărbat tînăr și inimos.

— Cu ajutorul lui Dumnezeu, așa va fi. Făgăduiți-mi solemn că nimic nu vă va determina să modificați cursul acestor hotărîri, așa cum l-am statornicit împreună.

— Nimic, Carton.

— Amintiți-vă mîine de aceste cuvinte: „O schimbare pe parcurs, sau o întîrziere — indiferent din ce pricină — și nici o viață nu ar mai putea fi salvată, în schimb multe vieți ar cădea, inevitabil, jertfă".

— Mi le voi aminti. Nădăjduiesc să mă achit bine de rolul meu.

— Și eu nădăjduiesc să mă achit bine de-al meu. Acum, la revedere!

Cu toate că rosti cuvintele de mai sus cu un surîs grav și solemn, ba chiar înălțînd la buze mîna bătrînului domn, nu se despărți de el în clipa aceea. Îl ajută să-l ridice în picioare pe doctorul care se bălăbănea în fața tăciunilor aproape stinși, să-l îmbrace cu paltonul și să-i pună pălăria, scoțîndu-l în stradă sub promisiunea că se duc să caute băncuța și uneltele cizmărești după care tînjea. Carton îl susținea pe doctor de cealaltă parte, ocrotindu-l, pînă ajunseră în curtea casei unde tînăra cu inima atît de cătrănită — și cît de fericită fusese pe vremea cînd el însuși își dezvăluise inima pustie în fața ei — stătea de veghe în noaptea de groază. Carton intră în curte și rămase acolo singur, preț de cîteva minute, cu privirile aninate de lumina din fereastra camerei ei. Și înainte de a pleca mai departe, trimise, spre acea lumină, o binecuvîntare și un bun rămas.

Capitolul XIII

CINCIZECI ȘI DOI

În neagra închisoare Conciergerie, osîndiții din acea zi își așteaptă soarta. Sînt tot atîția cît și săptămînile anului. Cincizeci și doi de oameni urmează să fie mînați în acea după-amiază către marea cea fără de margini și fără de sfîrșit. Înainte ca celulele închisorii să se golească, au și fost aduși noii ocupanți; înainte ca sîngele lor să se amestece cu sîngele vărsat ieri, sîngele ce are să curgă mîine peste al lor e gata pregătit. Cincizeci și doi sînt pentru azi... De la bătrînul fermier-general de șaptezeci de ani, ale cărui avuții nu-i pot răscumpăra viața, pînă la cusătoreasa de douăzeci de ani a cărei sărăcie nu-i poate salva zilele...

Charles Darnay, singur în celulă, nu și-a îngăduit nici o dulce amăgire de cînd s-a întors de la Tribunal. În fiecare rînd al istorisirii pe care-o ascultase, își auzise osînda. Înțelese pe deplin că nici o influență nu-l mai putea salva,

că era înfierat de milioane, astfel încît unitățile individuale nu mai aveau nici o putere. Cu toate acestea, avînd proaspăt în ochi chipul soției iubite, nu-i venea ușor să-și struneasca gîndurile pentru a accepta ce avea de acceptat. Era legat de viață cu lanțuri puternice și greu de frînt; cînd se trudea, prin strădanii grele, să le slobozească puțin, le simțea încleștîndu-l și mai zdravăn.

Înainte ca întunericul să se fi înstăpînit peste noaptea osîndei, Darnay izbutise să facă primii pași pe ultimul său drum. Întrucît i se îngăduise să-și cumpere cele trebuincioase pentru scris, precum și o lumînare, se așternu pe scris pînă ce lumina avea să se isprăvească.

Îi scrise o lungă epistolă Luciei arătîndu-i că el nu știuse nimic de întemnițarea tatălui ei și că pînă la citirea documentului fusese la fel de neștiutor ca și dînsa de rolul jucat de părintele și de unchiul lui în acea năpastă. O lămurise că faptul de a-i fi ascuns numele de familie pe care-l repudiase fusese singura condiție — și cît de bine o putea înțelege acum — pe care o legase tatăl ei de logodna lor și singura făgăduială pe care i-o ceruse în dimineața cununiei. O conjura, de dragul tatălui ei, ca niciodată să nu încerce a afla dacă acesta uitase de existența documentului sau dacă amintirea lui îi fusese trezită (vremelnic ori definitiv) de povestea din Turnul Londrei, pe care o istorisise el cîndva, în acea duminică petrecută împreună sub îndrăgitul platan din grădină. Dacă-și aducea aminte clar de document, atunci, fără îndoială, îl socotise pierit o dată cu zidurile Bastiliei, din moment ce nu-l găsise menționat printre relicvele prizonierilor descoperite de popor în închisoare, și care fuseseră aduse la cunoștința publică. O implora — deși știa prea bine că nu era nevoie s-o facă — să-l liniștească pe tatăl ei, infiltrîndu-i în minte, prin toate mijloacele afectuoase la care se putea gîndi, adevărul că nu săvîrșise nimic pentru care să-l mustre conștiința, ba dimpotrivă, se anihilase pe el însuși de dragul lor, al amîndurora. Pe lîngă rugămintea de a-i primi și păstra ultima binecuvîntare și iubirea, pe lîngă rugămintea de a-și birui durerea și de a se închina cu trup și suflet copilului lor, o conjura, în numele întîlnirii lor în ceruri, să-și aline părintele.

Îi scrise și tatălui ei în același sens; dar lui i se adresă încredințîndu-i viața soției și copilei sale. Și i-o ceru cu tărie, în speranța de a-l scutura, în felul acesta, din orice

prăvălire în deznădejde sau în primejdioase întoarceri în trecut, pe care i le prevedea.

Domnului Lorry îi lăsă în grijă pe toți cei trei dragi și-i lămuri starea treburilor lui bănești. Adăugă numeroase asigurări de prietenie plină de recunoștință și de cald devotament, cu care isprăvi tot ce avusese de făcut. La Carton nu se gîndi nici măcar un moment. Mintea îi era prea plină de toți ceilalți, pentru ca măcar un gînd legat de el să-și poată face loc.

Termină cu scrisorile înainte ca luminile închisorii să se fi stins. Cînd se întinse pe culcușul de paie, își spuse că o isprăvise pe deplin cu această lume.

Dar lumea continuă să se agațe de el în somn și i se ivi în forme îmbietoare. Liber și fericit, îndărăt în vechea lor casă din Soho (deși casa din vis n-avea nimic asemănător cu cea din realitate), eliberat în chip de neînțeles și cu inima ușoară, era din nou lîngă Lucie care-i spunea că totul nu fusese decît un vis, că niciodată nu plecase de acasă. Un gol de uitare, apoi o durere, și iată-l îndărăt la ea, de astă dată mort și împăcat, și totuși fără să existe în el vreo deosebire. Un alt gol de uitare, și se trezi în dimineața mohorîtă, fără să-și dea seama unde se afla și ce se întîmplase cu el, pînă cînd mintea îi fu fulgerată de gîndul: „Aceasta-i ziua morții mele!"

Și astfel, tîrîndu-se printre ceasuri, ajunsese în ziua în care aveau să cadă cincizeci și două de capete. În timp ce, cu multă stăpînire de sine, nădăjduia că-și va putea întîmpina moartea cu o liniște eroică, gîndurile lui treze fură prinse într-o nouă învolburare.

Nu văzuse niciodată instrumentul care avea să-i curme viața. La ce înălțime se ridica de la pămînt, cîte trepte va avea de urcat, unde va fi el așezat, dacă mîinile care-l vor apuca or să fie mînjite de sînge, în ce parte îi vor întoarce capul, dacă va fi primul, sau ultimul; acestea și multe alte întrebări de același fel, scăpate cu totul de sub voința lui, țîșneau nepoftite, iar și iar, fără contenire. Și nu erau legate de frică: era conștient că nu se temea. Își aveau mai curînd originea în dorința de a ști cum trebuie să se comporte atunci cînd va sosi momentul.

Și în vreme ce el pendula încoace și-ncolo în celulă, timpul se scurgea și ceasornicul bătea orele pe care nu avea să le mai audă niciodată. Nouă dus pe vecie, zece dus pe vecie, unsprezece dus pe vecie, douăsprezece apropiindu-se pentru

a se mistui pe veci. După o luptă dură cu acea bizară urzeală de gînduri care îl nedumereau, izbuti să le izgonească. Se plimba în sus și-n jos, repetîndu-și numele celor dragi. Partea cea mai grea trecuse. Acum se putea plimba în sus și-n jos, eliberat de fantasmele care-i distrăgeau mintea, și să se roage pentru el și pentru ei.

Douăsprezece dus pe vecie! Aflase că ora finală va fi trei, dar știa că va fi chemat ceva mai devreme, cu atît mai mult cu cît auzea faetoanele hurducîndu-se greoi și încet pe străzi. De aceea hotărî să-și fixeze în minte, ca ultim ceas, ora două, iar pînă atunci să-și întărească cugetul pentru a putea insufla tărie și altora.

Continuîndu-și ordonat plimbarea încoace și-ncolo, cu brațele la piept — un om cu totul diferit de prizonierul care se plimba încoace și-ncolo la închisoarea La Force — auzi, fără surpriză, ora unu mistuindu-se în depărtare. Trecuse ca toate celelalte. Mulțumind pios Domnului pentru că-și redobîndise stăpînirea de sine, își spuse în gînd: „Acum nu mai am decît o oră" și porni iar să se plimbe.

Pași pe coridorul de piatră, în fața ușii lui. Se opri din mers.

Cheia fu vîrîtă în broască și răsucită. Înainte de a se deschide ușa, sau poate o dată cu deschiderea ei, un om vorbi cu voce joasă, în engleză:

— Nu m-a văzut niciodată aici; m-am ferit din calea lui. Intrați singur; eu aștept în apropiere. Grăbiți-vă!

Ușa se deschise și se închise grăbit și, față-n față cu el, calm, privindu-l atent, cu lumina unui zîmbet pe față și cu un deget pus prudent la buze, iată-l pe Sydney Carton.

Expresia feței lui avea ceva atît de radios și de deosebit, încît, în prima clipă, deținutul se întrebă dacă nu era cumva o plăsmuire a fanteziei sale. Dar omul vorbi, și era glasul lui Sydney; luă mîna deținutului și strîngerea degetelor lui era reală.

— Dintre toți oamenii din lume la mine te așteptai cel mai puțin, spuse el.

— Nu-mi venea să-mi cred ochilor că ești tu. Nici acum încă nu-mi vine a crede. Nu cumva ești — îngrijorarea îi năpădi brusc mintea — nu cumva ești prizonier?

— Nu. Întîmplător am putere asupra unuia dintre temnicerii de aici, și în virtutea acestei puteri mă aflu în fața ta. Vin din partea soției tale, Darnay dragă.

Deținutul îi strivi mîna.

— Îți face o cerere prin mine.

— Ce anume?

— O rugăminte cît se poate de serioasă, de grabnică, de importantă, care ți-e adresată pe cel mai patetic ton al vocii atît de dragă ție și pe care ți-o amintești prea bine.

Osînditul își întoarse fața în lături.

— Nu avem timpul necesar ca să mă întrebi de ce sînt eu purtătorul acestei rugăminți sau ce tîlc are; n-am timp să-ți povestesc. Trebuie doar să te supui — scoate-ți cizmele din picioare și îmbracă-le pe astea ale mele.

În celulă, în spatele prizonierului, se afla un scaun. Carton, repezindu-se înainte cu viteza fulgerului, îl și așezase pe Darnay pe scaun și se postase în fața lui, desculț.

— Trage-ți cizmele mele. Hai, pune mîna, pune-ți voința în mișcare! Repede!

— Carton, nu există evadare din acest loc; e o imposibilitate. N-ar însemna decît să mori și tu alături de mine. E o nebunie.

— Ar fi o nebunie dacă ți-aș cere să evadezi; dar ți-am cerut eu una ca asta? Cînd o să-ți cer să ieși pe această ușă, atunci să-mi spui că e o nebunie! Schimbă-ți cravata cu a mea, și mantaua cu a mea. Cît o faci, dă-mi voie să-ți scot panglica asta cu care-ți legi părul; scutură-ți pletele, să-ți stea așa, ca ale mele.

Cu uimitoare repeziciune și cu o forță de voință și de acțiune ce părea aproape nefirească, îl sili la toate aceste înlocuiri. Deținutul era ca un copil neajutorat în mîinile lui.

— Carton! Carton dragă! E o nebunie! Nu se poate realiza, niciodată n-a fost cu putință, au mai încercat-o și alții și au dat greș. Te implor, nu adăuga moartea ta la amărăciunea morții mele.

— Darnay dragă, ți-am cerut eu să ieși pe această ușă? Cînd o să-ți cer acest lucru, refuză-mă! Văd aici, pe masă, toc, cerneală și hîrtie. Mîna ți-e destul de sigură ca să poți scrie?

— Pînă ai venit tu, era.

— Atunci stăpînește-ți-o din nou și scrie ce-ți dictez. Repede, prietene, repede!

Apăsîndu-și palma pe fruntea-i năucită, Darnay se așează la masă. Carton, cu mîna dreaptă în buzunarul de la piept, stătea foarte aproape de el.

— Scrie exact ce-ți spun...

— Către cine s-o adresez?

— Către nimeni.

Carton continua să-şi ţină mîna vîrîtă în haină.

— O datez?

— Nu.

La fiecare întrebare, deţinutul ridica ochii. Carton, aplecat asupră-i şi cu mîna vîrîtă în buzunarul hainei, îl privea de sus în jos.

Dacă-ţi aduci aminte, începu Carton să dicteze, *de cuvintele rostite între noi cu multă vreme în urmă, vei înţelege ceea ce fac. Şi ştiu că ţi le aduci aminte. Nu-ţi stă în fire să uiţi.*

Începu să-şi retragă încet mîna de la piept; prizonierul, ridicînd întîmplător ochii, în uluirea lui, în timp ce scria, se opri brusc, aţintindu-şi privirea asupra mîinii lui Carton.

— Ai scris *„să uiţi"?* întrebă Carton.

— Am scris. Ce-ai în mînă, o armă?

— Nu; nu sînt înarmat.

— Ce ai în mînă?

— Vei afla îndată. Scrie mai departe; mai sînt doar cîteva cuvinte. Dictă din nou:

Sînt bucuros că a sosit momentul cînd îţi pot dovedi cele spuse. Şi faptul că o fac nu-i pricină nici de regret, nici de mîhnire.

Cînd rosti aceste din urmă cuvinte, ţinîndu-şi ochii pironiţi pe cel ce scria, mîna i se roti încet şi uşor foarte aproape de faţa prizonierului.

Tocul scăpă dintre degetele lui Darnay, care privi în jur cu ochi pierduţi.

— Ce miros e ăsta?

— Miros?

— Ceva ce mi-a izbit nările!

— Eu nu simt nimic; nu văd ce-ar putea fi. Ia tocul şi termină. Iute, iute!

Ca şi cum memoria i s-ar fi împînzit sau facultăţile mintale i s-ar fi înceţoşat, deţinutul făcu un efort ca să-şi concentreze atenţia. Cînd se uită în sus, la Carton, cu ochi împăienjeniţi şi cu o răsuflare sacadată, acesta, din nou cu mîna în buzunarul de la piept, îl privea fix.

— Grăbeşte-te, grăbeşte-te!

Prizonierul se mai aplecă o dată deasupra hîrtiei. Mîna lui Carton se furişa din nou în jos, spre el.

Dac-ar fi fost altfel, nu m-aş fi bucurat niciciînd de marele prilej. Dac-ar fi fost altfel — mîna lui Carton se afla din nou

în fața deținutului — *aș fi săvîrșit mult mai multe dintre faptele pentru care voi avea de răspuns. Dac-ar fi fost altfel...*

Carton se uită la toc și văzu că trasa greoi semne neinteligibile.

Mîna nu i se mai strecură în buzunarul de la piept. Deținutul sări în picioare, cu o privire plină de dojană, dar Carton îi puse mîna dreaptă pe nas, în timp ce cu brațul stîng îl susținu de mijloc. Cîteva secunde, Darnay luptă neputincios cu omul care venise să-și ofere viața în schimbul vieții lui; dar un minut mai tîrziu, zăcea în nesimțire pe jos.

Cu mișcări repezi, însă la fel de nobil intenționate precum îi era și inima, Carton se îmbrăcă în hainele pe care le dezbrăcase prizonierul, își pieptănă părul spre spate și-l legă cu panglica pe care o purtase acesta. Apoi chemă cu glas șoptit:

— Intră ! Vino înăuntru.

Iscoada se înfățișă.

— Ei, vezi? întrebă Carton care se lăsase într-un genunchi, lîngă silueta țeapănă a celuilalt, ca să-i vîre hîrtia scrisă în sîn. Nu-i așa că riscul dumitale nu-i prea mare?

— Domnule Carton, răspunse Barsad cu o ușoară pocnitură din degete, dacă vă țineți de cuvînt în tot ce ați făgăduit, nu în povestea asta va sta riscul meu.

— Nu te teme. Voi fi credincios pînă la moarte cuvîntului dat.

— Păi n-aveți încotro, domnule Carton, dacă chestia cu cei cincizeci și doi e adevărată. Așa cum arătați în hainele astea, n-am nici o teamă.

— N-avea nici o teamă ! Curînd eu nu voi mai fi în stare să-ți fac nici un rău, iar ceilalți, cu voia Domnului, vor fi departe de aici. Acum, cheamă după ajutor și transportă-mă la trăsură.

— Pe dumneavoastră? întrebă spionul cu nervozitate.

— Pe el, omule, pe cel cu care am schimbat... Vei ieși pe aceeași poartă pe unde m-ai introdus pe mine?

— Firește.

— Zici că arătam slab de înger și pierit cînd m-ai însoțit înăuntru, și că acum mă scoți de-a dreptul leșinat. Întrevederea asta de adio m-a răpus. S-au mai întîmplat lucruri din astea pe aici și nu de puține ori. Îți stă viața în propriile-ți mîini, Barsad. Repede ! Strigă după ajutor !

— Jurați să nu mă trădați? întrebă iscoada oprindu-se locului o clipă și tremurînd din toate mădularele.

— Omule, se răsti Carton bătînd din picior, oare nu ți-am jurat destul de solemn, de-o iei iar de la capăt și irosești minute prețioase? Scoate-l afară în curte, vîră-l în trăsură, prezintă-l dumneata personal domnului Lorry, spune-i, cu gura dumitale, să nu-i dea nici un fel de întăritor — nimic decît aerul curat — și mai spune-i să-și amintească bine de cele ce i-am cerut eu aseară și de cele ce mi-a promis dînsul și s-o pornească repede la drum.

Spionul se retrase; Carton se așeză la măsuță, odihnindu-și fruntea în mîini. Curînd, spionul se întoarse cu doi gealați.

— Ei, ce-a pățit? întrebă unul din aceștia privind silueta prăbușită. Chiar așa de cătrănit pen' că prietenu' lui a scos lozu' cîștigător la loteria Sfintei Ghilotina?

Ridicară trupul în nesimțire, îl așezară pe o targă adusă cu ei și se aplecară să apuce mînerele.

— Bagă de seamă că timpu-i scurt, Evrémonde, rosti iscoada pe un glas plin de avertismente.

— Știu, frate, răspunse Carton. Ai grijă de prietenul meu, te rog din inimă, și lasă-mă în pace.

— Hai, băieți ! porunci Barsad. Ridicați-l și la drum !

Ușa se închise și Carton fu lăsat singur. Încordîndu-și auzul, pîndi orice zgomot care ar fi putut trăda bănuieli sau alarmă. Dar nu se auzi nimic. Chei răsucite în broască, uși trîntite, pași răsunînd pe coridoare îndepărtate; nici un strigăt, nici o larmă de pripeală, nimic neobișnuit. Răsuflînd ușurat, se așeză la măsuță și așteptă din nou pînă ce auzi ceasornicul bătînd orele două.

Și atunci, începură să se facă auzite zgomote de care nu se simțea înfricoșat, pentru că le știa tîlcul. Mai multe uși se deschiseră una după alta și, în cele din urmă, ușa lui. Un temnicer, cu o listă în mînă, își băgă capul pe ușă spunînd doar atît: „Urmează-mă, Evrémonde !", iar el îl urmă într-o sală mare și întunecată, aflată mai departe. Era o zi posomorîtă de iarnă, și cît cu bezna dinăuntru, cît cu lumina sură de-afară, de-abia-i putea deslușì pe ceilalți, aduși acolo ca să li se lege brațele. Unii stăteau în picioare, alții se așezaseră. Unii se văitau și se foiau mînați de neastîmpăr; dar aceștia din urmă erau puțini la număr. Cei mai mulți erau tăcuți și încremeniți, cu ochii ațintiți în podea.

În timp ce Carton se cuibărise lîngă zid, într-un ungher întunecos, iar restul celor cincizeci și doi erau aduși în încăpere, un bărbat se opri o clipă și-l îmbrățișă, ca unul ce-l

cunoștea bine. Carton se simți săgetat de groaza de a fi recunoscut; dar omul trecu mai departe. Cîteva clipe după aceea, o fată tînără, cu un trup de copilă, o față suavă și trasă, de pe care pălise orice urmă de culoare, și niște ochi supuși, larg deschiși, se ridică de pe scaunul pe care o observase așezată pînă atunci și se apropie de el ca să-i vorbească.

— Cetățene Evrémonde, i se adresă ea atingîndu-l cu o mînă rece ca gheața. Eu sînt sărmana cusătoreasă condamnată o dată cu dumneavoastră la temnița La Force.

— Da. Am uitat, de ce erai acuzată?

— Uneltiri. Deși Cerul știe că sînt cu totul nevinovată. Cum ar putea fi altminteri? Cine s-ar gîndi să uneltească împreună cu o biată făptură plăpîndă ca mine?

Surîsul pierdut cu care rosti aceste cuvinte îl înduioșă atît de mult pe Carton, încît ochii i se umplură de lacrimi.

— Nu mi-e teamă de moarte, cetățene Evrémonde, dar sînt nevinovată. Nu m-aș fi dat îndărăt să-mi jertfesc viața dacă Republica, cea care va aduce atîta bine celor săraci, ar fi folosit de pe urma morții mele; dar nu văd, cetățene Evrémonde, cum ar putea folosi. O biată făptură atît de plăpîndă!

Era cel din urmă lucru de pe lumea pămîntească menit să încălzească și să înduioșeze inima lui Carton, și inima lui într-adevăr se încălzi și se înduioșă de mila sărmanei fete.

— Am auzit că ai fost eliberat, cetățene Evrémonde; nădăjduisem că-i adevărat.

— A fost adevărat. Dar m-au arestat din nou și m-au osîndit.

— Cetățene Evrémonde, dacă vom fi în același faeton, îmi dai voie să-ți țin mîna? Nu mi-e teamă, dar sînt mică și firavă, și atingerea mîinii dumitale o să-mi dea curaj.

Cum privirea ochilor supuși era înălțată spre fața lui, Carton citi în ei un subit val de îndoială, apoi de uimire. Atunci strînse puternic în mîna lui degetele tinere vlăguite de muncă și de foame și-și duse un deget la buze.

— Mori pentru el? șopti fata.

— Și pentru soția și copilul lui. Ssst! Așa e!

— O, străine, îmi vei îngădui să-ți țin mîna nobilă?

— Ssst! Da, biata mea surioară; pînă la sfîrșit.

Umbrele neguroase care cădeau asupra închisorii se adunară la același ceas timpuriu de după-amiază și asupra barierei, înțesată de lume în așteptare, cînd o trăsură, care ieșea din Paris, se opri pentru a fi cercetată.

— Cine-i aici? Pe cine aveți înăuntru? Actele!

Actele sînt înmînate și citite.

— Alexandre Manette. Doctor. Francez. Care-i?

Acesta e; e arătat bătrînul neputincios, rătăcit, care murmură sunete nearticulate.

— S-ar zice că cetățeanul doctor nu-i în apele lui. L-a doborît febra Revoluției? A fost mult prea mult pentru puterile lui.

— Ha! Mulți se molipsesc de boala asta. Lucie. Fiica lui. Franceză. Care e?

Iat-o.

— Așa s-ar zice. Lucie, soția lui Evrémonde, nu-i așa?

— Așa e.

— Ha! Evrémonde a fost transferat prin alte locuri. Lucie, fetița ei. Englezoaică. Asta-i?

— Asta-i și nu alta.

— Sărută-mă, copil al lui Evrémonde. Așa, ai sărutat un bun republican, asta-i ceva nou în neamul tău; s-o ții minte! Sydney Carton. Avocat. Englez. Care-i?

— Zace aici, în acest colț al trăsurii. E arătat și el.

— S-ar zice că avocatul englez e leșinat?

Se speră că-și va reveni cînd vor da de aer mai proaspăt. Avocatul are o sănătate cam șubredă și l-a mîhnit mult despărțirea de un prieten care a căzut în dizgrația Republicii.

— Asta-i tot? Ce mare scofală! Mulți sînt în dizgrația Republicii și vor trebui să arunce o ocheadă pe ferestruică. Jarvis Lorry. Englez. Care-i?

— Eu sînt. În mod necesar, fiind și ultimul.

Jarvis Lorry era cel ce dăduse răspunsurile la toate întrebările de mai sus. Jarvis Lorry era cel care coborîse din trăsură și stătea acum, cu mîna pe mînerul portierei, răspunzînd unui grup de oficialități. Aceștia se învîrteau agale în jurul trăsurii, se urcau alene pe acoperiș ca să cerceteze puținul bagaj aflat acolo; țăranii care tîndăleau pe-aproape se strînseră lîngă trăsură și se uitară cu lăcomie înăuntru; un copil, purtat în brațe de maică-sa, își întinse mînuța ca s-o poată atinge pe soția unui aristocrat trimis la ghilotină.

— Uite-ți hîrtiile semnate, Jarvis Lorry.

— Putem pleca, cetățene?

— Puteți pleca. Să înainteze alt poștalion! Călătorie bună.

— Vă salut, cetățeni!

Cea dintîi primejdie trecută!

Din nou cuvinte rostite de Jarvis Lorry care-şi împreună mîinile şi-şi înalţă ochii. În trăsură pluteşte groaza, se aud doar plînsul Luciei şi respiraţia grea a celui aflat în nesimţire.

— Nu înaintăm prea încet? Nu-i putem face să meargă mai repede? întreabă Lucie agăţîndu-se de braţul bătrînului domn.

— Ar bate la ochi, draga mea, ar da impresia că fugim. Nu trebuie să-i grăbim prea tare. Le-ar deştepta bănuieli.

— Uită-te în spate! Uită-te în spate, vezi dacă nu cumva sîntem urmăriţi!

— Nu se vede nimic, draga mea! Deocamdată nu sîntem urmăriţi. Sssst! Căpitănia de poştă!

Fără grabă, patru cai sînt deshămaţi; fără grabă, trăsura zace în uliţă, văduvită de cai, părînd să n-aibă de gînd să se mai urnească vreodată de-acolo; fără grabă, cei patru cai de schimb se materializează; fără grabă, îi urmează surugiii de schimb, împletind capetele curelelor de bici; fără grabă, vechii surugii îşi numără încasările, fac socoteli greşite şi ajung la rezultate care-i nemulţumesc. Şi-n tot acest timp, inimile grele ca plumbul ţăcăne într-un ritm care ar întrece de departe cel mai focos galop al celor mai focoşi cai pe care i-a fătat vreodată o iapă.

În cele din urmă, iată-i pe noii surugii pe capră şi pe cei vechi lăsaţi în urmă. Trăsura spintecă satul, sus la deal, jos la vale, şi apoi prin ţinuturile de şes, chiftite de apă. Deodată, surugiii încep să vorbească între ei, cu gesturi însufleţite, frînează caii atît de brusc încît bietele dobitoace aproape că se lasă pe vine.

— Sîntem urmăriţi?

— Ho! Hei, cei din trăsură! Întreabă-i pe ei!

— Ce e? se interesează domnul Lorry, privind pe fereastră.

— Cîţi au spus că sînt?

— Nu te înţeleg.

— La ultima poştă. Cîţi au spus că sînt azi la ghilotină?

— Cincizeci şi doi.

— Ce ţi-am spus eu! Un număr frumos! Camaradu' meu d-aci zicea că patruşdoi; or, zece capete contează. Ghilotina merge strașnic. Grozav îmi place. Hiii, înainte! Hiii!

Noaptea se lasă tot mai neagră. Darnay se agită tot mai mult; începe să-şi revină, să vorbească inteligibil; îşi închipuie că e încă cu Carton; îi spune pe nume, îl întreabă

ce ține în mînă. O, cerule, fie-ți milă de noi, îndură-te de noi ! Uită-te, uită-te, vezi dacă nu sîntem urmăriți !

Vîntul aleargă pe urmele fugarilor, norii plutesc pe urmele lor, luna se afundă pe urmele lor, întreaga noapte sălbatică e pe urmele lor; dar de fapt nimeni nu-i pe urmele lor...

Capitolul XIV

ÎMPLETITURA IA SFÎRȘIT

Chiar în răstimpul cînd cei cincizeci și doi își așteptau sorocul, doamna Defarge ținea sfat, în chip sumbru și prevestitor de rele, cu Răzbunarea și cu Jacques Trei. Dar nu în vinărie se consfătuia cu ei, ci în coliba tăietorului de lemne, fost cîndva reparator de drumuri. Tăietorul de lemne nu participa la discuție, ci se ținea la oarecare depărtare, ca o slugă căreia nu i se cuvenea să vorbească pînă nu era întrebat sau să-și dea cu părerea pînă nu era poftit s-o facă.

— Dar Defarge al nostru, zise Jacques Trei, este, fără îndoială, un bun republican. Nu?

— Nici că există în toată Franța unul mai bun, protestă Răzbunarea cu glasul ei pițigăiat.

— Liniște, Răzbunareo, grăi doamna Defarge, punîndu-și mîna, cu o ușoară încruntare, pe buzele locotenentului ei, dă-mi voie să vorbesc eu. Soțul meu, cetățeni, este un bun republican și un om de ispravă; și-a cîștigat merite de la Republică și se bucură de încrederea ei. Dar soțul meu își are slăbiciunile lui și-i atît de slab încît se îmbună cînd e vorba de doctorul ăsta.

— Mare păcat, cîrîi Jacques Trei, clătinînd din cap cu îndoială și plimbîndu-și degetele hulpave peste gura-i hămesită. Asta nu miroase a bun cetățean; e un lucru regretabil.

— Uite ce-i, continuă cucoana, eu de doctorul ăsta nu mă sinchisesc nici cît negru sub unghie. Din partea mea, n-are decît să-și poarte capul pe umeri sau să se descotorosească de el, nici că-mi pasă. Dar familia lui Evrémonde trebuie stîrpită, iar soția și copilul trebuie să urmeze soarta soțului și tatălui.

— Dînsa are un cap tocmai bun pentru ghilotină, cîrîi Jacques Trei. Am mai văzut acolo capete cu păr bălai și ochi albaștri și arătau minunat cînd Samson le ridica în mînă.

Căpcăun cum era, vorbea ca un epicurean.

Madame Defarge își lăsă în jos privirile, și reflectă o clipă.

— La fel și fetița, continuă Jacques Trei, savurîndu-și meditativ spusele, și ea are păr bălai și ochi albaștri. Și-apoi avem rar copii acolo! Ar fi o priveliște grozavă!

— Într-un cuvînt, zise doamna Defarge, alungîndu-și îngîndurarea, în chestiunea asta nu mă pot bizui pe bărbatul meu. Nu numai că simt, de ieri încoace, că nu mă pot încrede să-i dezvălui amănuntele planului meu, dar simt că, dacă zăbovesc, există primejdia să le dea de veste, și-atunci s-ar putea să ne scape.

— Asta nu trebuie să se întîmple, cîrîi Jacques Trei, nimeni nu trebuie să ne scape. N-avem nici jumătate din cîți ar trebui să fie. Ar trebui s-avem cîte o sută douăzeci de capete pe zi.

— Pe scurt, urmă doamna Defarge, soțul meu n-are motivele mele de a hăitui această familie pînă va pieri de pe fața pămîntului, și eu n-am motivele lui de a-l privi pe doctor cu îngăduință. Drept care, trebuie să acționez de una singură. Vino-ncoa, cetățene!

Tăietorul de lemne, care-i știa de frică și se arăta foarte smerit, speriat fiind de moarte, înaintă cu mîna la boneta roșie.

— În legătură cu semnalele alea, cetățene, pe care le făcea dînsa deținuților, i se adresă madame Defarge încruntată, ești gata să depui chiar azi mărturie?

— Da, da, cum să nu! strigă tăietorul de lemne. Zi de zi, pe vreme bună sau rea, de la două la patru făcea întruna semne, cîteodată și cu aia mică, cîteodată fără. Eu știu ce știu și ce-am văzut cu ochii mei.

Își întări cuvintele cu tot felul de gesturi ca și cum imita cîteva din numeroasele și variatele semnale pe care nu le văzuse niciodată.

— Limpede ca bună-ziua, un complot, decretă Jacques Trei.

— Nu există nici o îndoială în privința juriului? întrebă madame Defarge, întorcîndu-și ochii spre el cu un zîmbet înnegurat.

— Cetățeană dragă, te poți bizui pe juriul patriotic. Eu răspund pentru colegii mei jurați.

— Așa, ia să vedem cum stau lucrurile, spuse madame Defarge, chibzuind iarăși! Va să zică să stăm și să judecăm drept ! Pot să-l cruț pe doctorul acela de hatîrul bărbatului meu? În ce mă privește, mi-e totuna. E bine oare să-l cruț?

— Ar fi un cap în plus, observă Jacques Trei cu voce joasă. Adevăru-i că n-avem capete destule; eu unul zic c-ar fi păcat să-l cruți.

— Cînd i-am văzut eu, făcea și el semnale, împreună cu fiică-sa, argumentă madame Defarge; n-aș putea să vorbesc de unul fără să-l pomenesc și pe celălalt; și doar n-am voie să tac din gură și să las întreg cazul în seama cetățeanului ăstuia pricăjit de-aici. Pentru că eu nu-s rea ca martoră.

Răzbunarea și Jacques Trei se întrecură care mai de care în proteste aprinse, susținînd cum că era cea mai minunată și mai strașnică dintre martore. Tăietorul de lemne, ca să nu rămînă mai prejos, afirmă că era o martoră dumnezeiască.

— Trebuie să-și înfrunte norocul, hotărî madame Defarge. Nu; nu pot să-l cruț ! Sînteți convocați pentru ora trei; mergeți să vedeți recolta de azi, la execuție? Dumneata mergi?

Întrebarea îi fusese adresată tăietorului de lemne care se grăbi s-o asigure că merge; profitînd de prilej adăugă că el era cel mai aprins dintre republicani și c-ar fi cel mai mîhnit dintre republicani dacă ceva l-ar împiedica să-și fumeze pipa de după-masă contemplîndu-l pe hazosul „bărbier național". Și își întări vorbele cu atîta belșug de gesturi, încît l-ai fi putut bănui (și poate că ochii negri, care-l priveau cu dispreț, de sub sprîncenele doamnei Defarge, îl și bănuiau) că ceas de ceas și zi de zi îl chinuia spaima pentru propria-i piele.

— Și eu mă voi afla acolo, declară madame Defarge. Și după ce se termină — hai să zicem la orele opt — veniți la mine, în Saint-Antoine, și-i vom informa pe-ai noștri în legătură cu acești oameni.

Tăietorul de lemne strigă că se simte mîndru și măgulit s-o sprijine pe cetățeană. Dar cînd cetățeana îi aruncă o privire, se fîstîci, se feri de ochii ei, făcîndu-se mic ca un cățel, se piti printre butucii lui și-și mască zăpăceala aplecîndu-se peste mînerul securii.

Madame Defarge le făcu semn Răzbunării și lui Jacques Trei să se apropie de ușă și acolo le expuse amănuntele planului ei.

— Mai mult ca sigur că ea e acuma acasă, așteptînd momentul morții lui. Mai mult ca sigur că bocește și-l jelește. Mai mult ca sigur că-i într-un hal ce contravine justiției Republicii. Mai mult ca sigur că-i topită de milă pentru vrăjmașii Republicii. Mă duc la ea!

— Ce femeie admirabilă; ce femeie adorabilă! se extazie Jacques Trei.

— Ah, draga mea! strigă Răzbunarea, strîngînd-o în brațe.

— Ia-mi împletitura, hotărî mai departe madame Defarge, încredințîndu-și lucrul de mînă amicei sale, și păstreaz-o pînă vin; reține-mi locul meu obișnuit. Duceți-vă drept acolo, pentru că azi o să fie probabil tămbălău mai mare ca de obicei.

— Mă supun cu bucurie ordinelor stăpînei mele, spuse Răzbunarea cu entuziasm, sărutînd-o pe obraz. Vezi să nu întîrzii...

— Voi fi acolo înainte de a începe.

— Și înainte de sosirea faetoanelor! Ai grijă, inimioara mea, să fii acolo înainte de sosirea faetoanelor, strigă după ea Răzbunarea, în timp ce madame Defarge ieșea în stradă și-o pornea la drum.

Madame Defarge își flutură ușor mîna în semn că o auzise și că puteau fi siguri de punctualitatea ei și se avîntă prin noroaie, cotind apoi după zidul închisorii. Răzbunarea și juratul, privind-o cum se îndepărtează, își exprimară o fierbinte admirație pentru impunătoarea-i siluetă și pentru înaltele ei „calități morale".

Existau pe atunci multe femei asupra cărora vremurile își lăsaseră mîna, desfigurîndu-le; dar nici una dintre ele nu era mai de temut decît această femeie implacabilă care străbătea acum străzile. Înzestrată cu o fire dîrză și neînfricată, o inteligență ascuțită și foarte activă, o neclintită forță de hotărîre, și cu acel soi de frumusețe care nu numai că-i hărăzește posesorului ei fermitate și înverșunare, dar pare să facă și pe ceilalți să-i recunoască instinctiv aceste însușiri; oricînd și-n orice fel de împrejurări, vremurile tulburi scot asemenea femei la suprafață. Dar, trăind din copilărie sentimentul mocnit al nedreptăților îndurate și nutrind o ură ancestrală față de aristocrați, împrejurările de acum o prefă-

cuseră într-o tigroaică. Nu știa ce-i mila. Dacă această virtute încolțise vreodată în inima ei, acum secase cu desăvîrșire.

Pentru ea nu avea absolut nici o însemnătate faptul că un om nevinovat trebuia să moară pentru păcatele săvîrșite de înaintașii lui; ea nu-l vedea pe cel de acum, ci pe cei de atunci. Pentru ea nu avea nici o însemnătate că soția lui urma să rămînă văduvă și copila orfană; ba dimpotrivă, pedeapsa i se părea prea blîndă, pentru că ei toți erau dușmanii ei firești, și prada ei, și deci nu aveau drept la viață. N-ar fi avut nici un rost să faci apel la mila ei, pentru că nu cunoștea acest sentiment nici măcar față de ea însăși. Dacă în numeroasele încăierări la care luase parte ar fi fost doborîtă în stradă, n-ar fi încercat nici o fărîmă de milă pentru propria-i persoană; dacă mîine ar fi fost trimisă la ghilotină, n-ar fi fost însuflețită de vreun simțămînt mai uman în afara dorinței aprige de a schimba locul cu cel ce-o trimisese acolo.

Asemenea inimă avea madame Defarge. Deși lipsită de orice cochetărie, rochia îi venea totuși bine, într-un fel straniu, iar părul negru strălucea bogat sub grosolana bonetă roșie. Ascuns la sîn, purta un pistol încărcat. Ascuns în brîu, un jungher ascuțit. Astfel împodobită, călcînd cu pasul apăsat pe care ți-l dă asemenea fire și cu libertatea și zvelțeța femeii obișnuite din copilărie să se vînzolească, desculță, prin nisipurile calde ale mării, madame Defarge străbătea străzile.

Cînd, cu o seară înainte, fusese plănuită călătoria cu trăsura care-și aștepta acum, în curtea băncii, ultimul pasager, domnul Lorry fusese foarte preocupat de dificultatea de a o lua cu ei pe domnișoara Pross. Nu numai că era mult mai bine să nu încarce prea tare trăsura, dar era de foarte mare însemnătate ca timpul necesar pentru cercetarea ei și a pasagerilor să fie scurtat la maximum; întrucît era posibil ca reușita evadării să atîrne doar de economisirea cîtorva minute ici, cîtorva minute colo. În cele din urmă, după o frămîntată chibzuință, domnul Lorry propuse ca domnișoara Pross și cu Jerry, care aveau liberă trecere în orice moment, să plece la orele trei, adică la un ceas după ei, cu cel mai ușor și mai iute vehicul cunoscut la acea vreme. Nefiind împovărați cu bagaje, aveau să ajungă curînd din urmă trăsura lor și apoi, depășind-o, să le-o ia înainte pe drum, ca să le poată pregăti din timp caii de schimb, înlesnindu-le astfel călătoria în prețioasele ceasuri ale nopții, cînd întîrzierile sînt aproape de neînlăturat.

Văzînd în această rînduială speranța de a fi cu adevărat de folos familiei în împrejurările de față care impuneau atîta urgență, domnișoara Pross o întîmpină cu bucurie. Ea și cu Jerry asistaseră la plecarea trăsurii, știuseră cine era acela pe care-l adusese Solomon, trăiseră zece minute de intensă tortură a nesiguranței; acum, își mîntuiau pregătirile pentru a urma trăsura, în timp ce madame Defarge, croindu-și drum de-a lungul străzilor, se apropia, se apropia din ce în ce de locuința părăsită în care cei doi țineau sfat.

— Dacă stai să te gîndești, domnule Cruncher, zise domnișoara Pross care era mult prea tulburată pentru a putea măcar vorbi, sau sta locului, sau mișca, sau trăi, dacă stai să te gîndești, ce părere ai avea ca noi să nu plecăm tot din curtea băncii? Cum a mai plecat azi o trăsură de-acolo, s-ar putea să iște bănuieli.

— Părerea mea, dom'șoară, e că aveți dreptate, replică domnul Cruncher. Oricum, eu sînt alături de dumneavoastră, fie c-aveți ori că n-aveți dreptate.

— Sînt atît de răscolită de teamă și de speranță pentru cei scumpi nouă, continuă domnișoara Pross, izbucnind în hohote de plîns, că nu-s în stare să încropesc nici un plan. Dumneata te simți în stare, bunul și dragul meu domn Cruncher?

— În ce privește prespictivele mele de viitor, dom'șoară, cred că sînt în stare, ripostă domnul Cruncher. Dar în ce privește prezentul, căpățîna asta bătrînă a mea nu mă duce la nimic. Dom'șoară, vreți să-mi faceți un favor și să luați notă de două făgăduieli și legămînturi pe care le fac și de care e dorința mea să amintesc acum în această năpastă?

— Oh, pentru numele lui Dumnezeu ! strigă domnișoara Pross printre sughițuri. Amintește-le și slobozește-te de ele, ca un om minunat ce ești !

— Primul, începu domnul Cruncher care tremura ca varga și arăta la față pămîntiu și solemn, e că n-am să mai fac niciodată chestiile alea nenorocite, n-am să le mai fac niciodată...

— Sînt sigură, domnule Cruncher, că n-ai să le mai faci niciodată, indiferent despre ce-ar fi vorba, și te rog mult să nu te simți obligat să-mi dai explicații despre ce anume e vorba.

— Nu, dom'șoară, lucrul ăsta nu va fi pomenit în fața dumneavoastră. Al doilea: o dată ce n-am să mai fac niciodată chestiile alea nenorocite, n-o să mai crîcnesc niciodată la îngenuncherile doamnei Cruncher, niciodată !

— Indiferent pentru ce treabă gospodărească o fi trebuind să îngenuncheze nevasta dumitale, răspunse domnișoara Pross, luptînd vitejește să-și usuce ochii și să se stăpînească, sînt încredințată că doamna Cruncher știe ce face și trebuie lăsată să facă cum crede ea că-i mai bine... Oh, dragii de ei!

— Ba mai mult, merg pînă acolo încît să declar, dom' șoară, continuă domnul Cruncher cu o alarmantă tendință spre perorație, ca de la amvon, și vorbele mele îs așa de serioase că i le-ați putea transmite chiar dumneavoastră personal doamnei Cruncher, că părerile mele cu privire la îngenuncheri au suferit o transformare, și că tot ce sper acum e că doamna Cruncher îngenunchează chiar în acest moment.

— Haide, haide! Sper și eu, bunul meu domn Cruncher, spuse printre lacrimi abătuta domnișoară Pross, și sper că așteptările ei vor fi încununate de succes.

— Dă, Doamne, urmă domnul Cruncher cu sporită solemnitate și sporită tendință spre perorație și gesticulație, ca de la amvon, ca nimic din ce-am spus sau am făcut io unu vreodată să nu se încalece peste dorințele mele curate cu privire la sărmanele noastre creaturi! Dă, Doamne, cu toate că n-o să cădem acum în genunchi cu toții (că nici nu s-ar cuveni), să iasă cu bine din piricolul ăsta mare în care să găsesc. Dă, Doamne, dom'șoară! Așa cum spun io! Dă... dom' șoară!

Aceasta fu încheierea domnului Cruncher, după o prelungită dar vană strădanie de a găsi una mai bună.

În acest timp, madame Defarge, croindu-și drum de-a lungul străzilor, se apropia din ce în ce.

— Dacă vom ajunge vreodată îndărăt, în țara noastră, îl liniști domnișoara Pross, te poți bizui pe mine că-i voi reda doamnei Cruncher atîta cît îmi voi putea aminti și cît pot eu înțelege din toate declarațiile impresionante pe care le-ai făcut aici; și poți fi sigur că am să port mărturie de cît ai fost de destoinic în aceste vremuri de bejenie. Acum, hai să stăm și să chibzuim! Stimatul meu domn Cruncher, hai să chibzuim!

În acest timp, madame Defarge, croindu-și drum de-a lungul străzilor, se apropia din ce în ce.

— Ce-ar fi să te duci dumneata înainte, propuse domnișoara Pross, să oprești trăsura și caii, ca să nu mai vină pînă-aici, și să ne învoim unde să mă aștepți? N-ar fi mai bine așa?

Domnul Cruncher fu de părere că ar fi mai bine.

— În ce loc m-ați putea aștepta?

Domnul Cruncher era atît de buimăcit, încît nu se putea gîndi la alt loc în afară de Temple Bar. Dar vai, Temple Bar se afla la sute de mile depărtare, și în acest timp madame Defarge se apropiase foarte mult.

— În fața catedralei, hotărî domnișoara Pross. Ar fi să ne abatem mult din drum dacă m-ai aștepta cu trăsura lîngă intrarea dintre cele două turle?

— Nu, dom'șoară, răspunse domnul Cruncher.

— Atunci, ca un om strașnic ce ești, du-te drept la căpitănia de poștă și fă schimbarea asta de program.

— Vedeți, nu mă prea trage inima să vă las singură, zise domnul Cruncher, șovăind și clătinînd din cap. Cine știe ce se mai poate întîmpla...

— Dumnezeu știe, răspunse domnișoara Pross, dar nu-ți face griji din cauza mea. Așteaptă-mă cu trăsura la catedrală, la ora trei sau cît de curînd în jurul acestei ore, sînt sigură că-i mai bine așa decît să plecăm de aici. Simt eu că așa-i mai bine. Haide! Du-te cu Dumnezeu, domnule Cruncher! Și gîndește-te... nu la mine, ci la viețile care s-ar putea să atîrne de noi doi.

Acest discurs și mîinile domnișoarei Pross care-i încleștaseră mîna într-o implorare spasmodică îl hotărîră pe domnul Cruncher. Dînd o dată sau de două ori din cap în semn de încurajare, plecă pe moment ca să schimbe programul întocmit și o lăsă singură, să-l urmeze mai tîrziu, după cum gîndise ea.

Faptul că elaborase o măsură de precauție ce se afla în curs de executare era o mare mîngîiere pentru domnișoara Pross. Nevoia de a-și încropi o înfățișare care să atragă cît mai puțin atenția în stradă era a doua mîngîiere. Își privi ceasul: două și douăzeci. Nu mai avea timp de pierdut; trebuia să isprăvească totul cît mai urgent. Temîndu-se, în marea ei neliniște, de pustietatea odăilor părăsite, de fețe plăsmuite de închipuire care ar pîndi de după fiecare ușă, domnișoara Pross aduse un lighean de porțelan cu apă rece și începu să-și spele ochii roșii și umflați de plîns. Hărțuită de spaimele-i febrile, nu răbda ca văzul să-i fie împăienjenit de șiroaiele de apă care i se scurgeau pe față, așa încît se oprea mereu din spălat și-și rotea privirile în jur, să se asigure că n-o pîndește nimeni. Într-una din aceste pauze, sări îndărăt cu un strigăt, pentru că văzu o siluetă înfiptă drept în mijlocul camerei.

Ligheanul căzu pe jos și se făcu țăndări, iar apa se revărsă la picioarele doamnei Defarge. Căi întortocheate străbătuseră acele picioare și de mult sînge fuseseră întinate pînă să întîlnească apa.

Madame Defarge o privi cu răceală și întrebă:

— Unde e soția lui Evrémonde?

Prin mintea domnișoarei Pross săgetă gîndul că toate ușile erau larg deschise, ceea ce putea sugera fuga precipitată. Prima ei mișcare fu să le închidă. Patru uși dădeau în acea încăpere și le închise repede pe toate. Apoi se așeză cu spatele la ușa odăii pe care o ocupase Lucie.

Ochii negri ai doamnei Defarge o urmăriră pe parcursul mișcărilor pripite, apoi poposiră neclintit asupră-i. Domnișoara Pross nu avea nimic frumos în ea; anii nu-i îndulciseră sălbăticia trăsăturilor și nu-i înmuiaseră îndîrjirea înfățișării; dar, în felul ei, era la fel de neîmblînzită ca și madame Defarge, pe care o măsură din creștet pînă-n tălpi.

— După cum arăți, ai putea fi perechea Satanei, mormăi domnișoara Pross. Cu toate astea, nu mă dai tu gata pe mine. Eu sînt englezoaică.

Madame Defarge o privi cu dispreț. Vedea în fața ei o femeie solidă, aspră, vînjoasă, așa cum și domnul Lorry, cu ani în urmă, văzuse în ea o mînă de fier. Știa prea bine că domnișoara Pross era prietena bună a familiei; iar domnișoara Pross știa prea bine că madame Defarge era dușmana nefastă a familiei.

— În drum spre locul unde mi s-a rezervat scaunul și mă așteaptă împletitura, zise madame Defarge, indicînd printr-un gest direcția fatală, am venit ca să-i ofer în treacăt omagiile mele. Doresc s-o văd.

— Știu eu ce gînduri îți coace ție mintea, răspunse domnișoara Pross, și poți pune mîna-n foc că m-oi pricepe să le vin de hac.

Fiecare dintre cele două femei vorbea în limba ei; nici una nu înțelegea graiul celeilalte; amîndouă stăteau ca doi dulăi la pîndă, cu urechile ciulite și ochii atenți, gata să ghicească din mimică și expresie ce voiau să spună cuvintele celeilalte.

— Nu-i ajută la nimic să se ascundă de mine în momentul ăsta, stărui madame Defarge. Bunii patrioți și-ar da seama ce înseamnă una ca asta. Vreau s-o văd. Du-te și spune-i că vreau s-o văd. M-auzi?

— Dacă ochii ăştia ai tăi ar fi cari, şi eu aş fi un pat englezesc cu polog, n-ar rămîne o aşchie din mine nesfredelită. Nu, afurisită de venetică ce eşti; nu mă dau pe una ca tine!

Madame Defarge nu-i putu pricepe expresiile în amănunt; dar, în linii mari, pricepu că era sfidată.

— Muiere nătîngă ce eşti, se răsti madame Defarge, încruntîndu-se. Nici nu stau de vorbă cu tine ! Cer s-o văd pe dînsa ! Ori îi spui că vreau s-o văd, ori fereşte-te din calea mea şi lasă-mă să intru !

Îşi însoţi vorbele de un gest furios şi grăitor al braţului drept.

— Niciodată n-aş fi crezut c-o s-ajung să doresc să-ţi înţeleg aiurita de limbă; aş da tot ce am, şi cămaşa de pe mine, numai să ştiu dacă bănuieşti adevărul sau măcar o parte de adevăr.

Nici una dintre ele n-o slăbi o clipă din ochi pe cealaltă. Madame Defarge nu se clintise de pe locul unde o zărise prima dată domnişoara Pross; acum, însă, făcu un pas spre ea.

— Eu sînt britonă, răcni domnişoara Pross. Sînt desperată şi nu mă sinchisesc nici atîtica de soarta mea. Ştiu un lucru: cu cît te ţin mai mult în loc, cu atît cresc speranţele pentru puişorul meu. Şi dacă ridici un deget la mine, apăi nu-ţi rămîne fir din părul ăsta negru pe ţeastă !

Aşa vorbi domnişoara Pross, scuturînd semeţ din cap şi scăpărînd scîntei din ochi în pauzele dintre frazele sacadate, rostite, fiecare frază, dintr-o singură suflare. Aşa vorbi domnişoara Pross, care în viaţa ei nu făcuse rău unei muşte.

Dar curajul ei era de natură afectivă, ceea ce-i aduse nestăvilite lacrimi în ochi. Era un soi de curaj pe care madame Defarge îl înţelegea atît de puţin, încît îl lua drept slăbiciune.

— Ha, ha ! rîse ea. Curcă plouată ! Nu faci nici doi bani ! Mă adresez doctorului ! Ridică glasul şi strigă: Cetăţene doctor ! Soţia lui Evrémonde ! Copilul lui Evrémonde ! Orice altă persoană care se află aici, în casă, în afară de neroada asta, să-i răspundă cetăţenei Defarge !

Poate că tăcerea care urmă, poate că o alterare lentă a expresiei domnişoarei Pross, poate că o presimţire nelegată de nici unul din aceste lucruri, îi şopti doamnei Defarge că plecaseră cu toţii. Deschise precipitat trei dintre cele patru uşi şi privi în încăperi.

— Camerele astea sînt în dezordine, aici s-a împachetat în pripă, uite, fel de fel de nimicuri pe jos. Nici în odaia asta din spatele tău nu e nimeni! Lasă-mă să văd!

— Niciodată! zise domnișoara Pross, care-i înțelesese cererea, la fel cum madame Defarge îi înțelese răspunsul.

— Dacă nu sînt în camera asta, înseamnă c-au șters-o și că pot fi urmăriți și aduși înapoi, spuse madame Defarge gîndind cu glas tare.

— Atîta timp cît nu știi sigur dacă sînt în camera asta sau nu, nu te hotărăști ce să faci, gîndi domnișoara Pross cu glas tare, și lucrul ăsta n-ai să-l afli atîta timp cît te pot împiedica eu; și fie c-ai să-l afli sau nu, n-ai să pleci de-aici atîta timp cît te pot ține eu.

— De la bun început am luptat în stradă, pe baricade, și nimic nu m-a oprit; am să te clintesc de la ușa asta chiar de-ar fi să te sfîșii în bucăți.

— Sîntem numai noi două la ultimul etaj al unei case înalte, într-o curte pustie, de unde nimeni n-o să ne audă; mă rog Domnului să-mi dea puterea de a te reține, pentru că fiecare minut de întîrziere al tău valorează milioane pentru odorul meu.

Madame Defarge dădu să se repeadă la ușă. Domnișoara Pross, sub impulsul momentului, o înșfăcă de mijloc cu ambele brațe și o încleștă ca într-o chingă de fier. Zadarnic se zbătea și izbea în dreapta și-n stînga madame Defarge; domnișoara Pross, cu viguroasa tenacitate a iubirii, care-i întotdeauna mai puternică decît cea a urii, o strîngea zdravăn, ba chiar, în focul luptei, o ridicase de la pămînt. Madame Defarge o lovea cu pumnii și-i zgîria fața cu unghiile; dar domnișoara Pross, cu bărbia proptită în piept, îi încătușase mijlocul și se agăța de ea mai abitir ca o femeie gata să se înece.

După puțin timp, mîinile doamnei Defarge încetară să mai izbească și dădură să coboare spre mijlocul încercuit în chingi de fier.

— Degeaba, îi zise domnișoara Pross pe un glas sufocat, îl simt sub brațul meu, n-ai să-l poți scoate. Sînt mai puternică decît tine, și binecuvîntat fie cerul pentru acest dar. O să te strîng așa, pînă cînd una din noi două o să cadă leșinată sau moartă.

Mîinile doamnei Defarge se îndreptară spre sîn. Domnișoara Pross înălță ochii, văzu despre ce-i vorba, izbi brusc; urmă o flacără și o detunătură, după care se trezi singură — orbită de fum.

Totul se petrecuse într-o secundă. Apoi fumul începu să se subțieze, lăsînd în locu-i o liniște cumplită, și se topi în văzduh, ca și sufletul aprigei femei al cărei trup zăcea în nemișcare pe podea.

În primul moment de groază, domnișoara Pross trecu dincolo de cadavru, ocolindu-l cît mai departe cu putință, și porni s-alerge pe scări, ca să strige după ajutor. Din fericire, se răzgîndi la timp, dîndu-și seama de urmările faptei ei, și se întoarse în cameră. Era groaznic să trebuiască să intre din nou; totuși intră, ba chiar se apropie de moartă, ca să-și ia boneta și celelalte lucruri de îmbrăcat. Le trînti pe ea și țîșni pe scări în jos, după ce mai întîi încuie ușa pe dinafară și luă cheia. Apoi se așeză cîteva momente pe trepte, ca să-și tragă sufletul și să verse cîteva lacrimi, după care se ridică și-o porni iar la drum.

Har Domnului, boneta avea un voal, altfel n-ar fi putut circula pe străzi fără să fie oprită. Har Domnului, ea avusese întotdeauna o înfățișare sucită, încît răvășeala de acum nu sărea în ochi, cum ar fi fost cazul la altă femeie. Ambele aceste lucruri îi erau de folos, pentru că fața îi era brăzdată de zgîrieturi și de urmele degetelor celeilalte, părul îi era smuls, iar rochia (aranjată în pripă, cu mîini nesigure) era smucită și mototolită în fel și chip.

Cînd trecu peste pod, zvîrli cheia de la ușă în apă. Ajunse la catedrală cu cîteva minute înainte de însoțitorul ei și, în timp ce aștepta, gîndurile i-o luară razna: dacă cheia s-a prins într-o plasă, dacă a fost identificată, dacă ușa a fost descuiată și cadavrul descoperit, dacă o să fie oprită la barieră, vîrîtă la închisoare și osîndită pentru omor! În toiul iureșului de gînduri, apăru trăsura, o înghiți și o duse mai departe.

— E vreun zgomot în stradă? îl întrebă pe cavalerul ei.

— Zgomote obișnuite, răspunse domnul Cruncher; și se uită la tovarășa-i de drum surprins de întrebare și de aspectul ei.

— Nu te aud, țipă domnișoara Pross. Ce-ai spus?

Degeaba îi repetă domnul Cruncher cele spuse; domnișoara Pross nu-l putea auzi.

„Mai bine să dau din cap, gîndi domnul Cruncher, uimit. Asta măcar o să vadă." Și așa făcu.

— Acum se aude vreun zgomot în stradă? întrebă iarăși, după un timp, domnișoara Pross.

Domnul Cruncher făcu semn din cap că da.

— Eu nu-l aud.

„Că doar n-o fi surzit într-un ceas? Ce-o fi apucat-o?" medită domnul Cruncher foarte tulburat.

— Simt așa, c-a fost o flacără și-apoi o bubuitură, și că detunătura asta e ultimul lucru pe care l-am auzit în viața mea.

— Al naibi să fiu dacă nu-i cherchelită ! spuse domnul Cruncher din ce în ce mai stingherit. Ce-o fi băut ca să prindă curaj? Hait ! Zdrăngănitul carelor ălora blestemate ! Pe astea le auzi, dom'șoară?

— Nu aud nimic, spuse domnișoara Pross, observîndu-l că-i vorbește. O, bunul meu domn, întîi a fost o bubuitură puternică, și pe urmă o mare liniște, și liniștea asta pare a fi încremenită și neclintită, de parcă nimic n-ar mai putea-o știrbi cîte zile oi avea !

— Dacă n-aude huruitul carelor ăstora blestemate, care se apropie acuma de capătul călătoriei lor, grăi domnul Cruncher, privind peste umăr, atunci părerea mea e că într-adevăr e surdă și că n-o să mai audă nimic pe această lume...

Și, într-adevăr, așa a fost.

Capitolul XV

ECOUL PAȘILOR SE STINGE PENTRU TOTDEAUNA

Carele morții huruie dogit pe caldarîmul Parisului. Șase faetoane transportă zilnic vinul pentru gîtlejurile Ghilotinei. Toți monștrii lacomi și nesățioși zămisliți de închipuire, de cînd închipuirea zămislește închipuri, s-au contopit în această singură creație: Ghilotina. [...] Atît de deprinși sînt locuitorii cu spectacolele sîngeroase, încît la multe dintre ferestrele caselor nici nu se mai ivesc capete și în cele unde se ivesc îndeletnicirea mîinilor nici nu mai e întreruptă în timp ce ochii cată la chipurile din faetoane. Ici, colo, locatarii caselor au oaspeți veniți să admire spectacolul; atunci gazdele arată cu degetul către un faeton sau altul, arborînd ceva din satisfacția custodelui unui muzeu sau a unui ghid autorizat și par să explice cine anume a stat pe locul ăsta ieri și cine alaltăieri.

Cei aflați în faetoane privesc toate astea ca și orice alt amănunt ivit pe ultimul lor drum, cu ochi indiferenți; alții, cu un interes nostalgic, agățat de viață și de oameni. Unii, cu capetele plecate, par cufundați în desperare mută, iar alții sînt atît de preocupați de aspectul lor, încît aruncă mulțimii priviri teatrale așa cum au văzut pe scenă sau în poze. Cei mai mulți stau cu ochii închiși și meditează sau încearcă să-și adune gîndurile răzlețe. Doar unul, un nenorocit cu o mutră de om ieșit din minți, e atît de răvășit și de amețit de groază, încît cîntă și țopăie. Dar nici unul nu încearcă să-și atragă, prin privire sau gest, mila privitorilor.

În fața fiecărui faeton merge o gardă de oameni pestriți și către aceștia se întorc adeseori chipurile din mulțime, ba mulți le adresează și cîte o întrebare. S-ar zice că e mereu aceeași întrebare, pentru că e urmată de năvala mulțimii către cel de-al treilea car. Călăreții din fruntea celui de-al treilea faeton arată adesea, cu vîrful sabiei, către un singur om. Mulțimea e împinsă de curiozitatea de a-l vedea; stă în picioare, în fundul faetonului, cu capul în piept, și vorbește cu o fetișcană aflată lîngă el și care-l ține de mînă. Nu se sinchisește și nu are nici o curiozitate pentru tot ce se petrece în jur; îi vorbește întruna fetei. Ici, colo, de-a lungul străzii St. Honoré, se ridică strigăte împotriva lui. Dar el surîde senin, scuturîndu-și pletele în jurul feței. Nu-și poate duce mîna la obraz, brațele fiindu-i legate.

Pe treptele unei biserici, iscoada și fluieraşul închisorilor așteaptă defilarea convoiului. Se uită la primul faeton: nu e. Se uită în al doilea: nu e. Începe să se întrebe: „Oare m-o fi sacrificat?" cînd deodată fața i se luminează, privind în cel de-al treilea faeton.

— Care-i Evrémonde? întrebă un om în spatele lui.

— Acela. Acolo, în spate...

— Cu mîna în mîna fetei?

— Da.

Omul pornește să strige:

— Jos cu Evrémonde ! La ghilotină cu toți aristocrații ! Jos cu Evrémonde !

— Ssst ! îl roagă iscoada cu sfială.

— Și de ce, mă rog, cetățene?

— Își va ispăși vina; peste cinci minute va plăti pentru tot. Lasă-l să moară în liniște.

Dar cum omul continuă să strige: „Jos cu Evrémonde !“ fața lui Evrémonde se întoarce o clipă spre el. Și atunci Evrémonde îl vede pe spion, se uită lung la dînsul, și-și vede mai departe de drum.

Orologiile bat ora trei; brazda tăiată în mijlocul mulțimii se reface pentru a se îndrepta spre locul execuției și al sfîrșitului. Mormanele de pe lături se năruie, umplînd pe loc golul lăsat de ultimul faeton, pentru că acum îl urmează cu toții la ghilotină. În rîndul din față, așezate pe scaune, ca într-o grădină de distracții, se află o grămadă de femei, toate împletind de zor. Pe unul dintre locurile cele mai de frunte stă Răzbunarea, căutîndu-și din ochi prietena.

— Thérèse ! strigă ea cu vocea ei pițigăiată. Cine a văzut-o? Thérèse Defarge !

— Pînă acum n-a lipsit niciodată, observă o femeie din tagma celor care împletesc.

— Nu; și nici acum n-o să lipsească, strigă Răzbunarea cu ciudă. Thérèse !

— Mai tare ! o sfătuiește o femeie. [...]

— Ce ghinion! strigă Răzbunarea, izbind cu piciorul în scaun. Uite c-au sosit faetoanele ! Evrémonde o să fie expediat într-o clipită, și ea să nu fie de față! Plîng de necaz și de dezamăgire !

Între timp faetoanele încep să-și verse încărcătura. Slujitorii ghilotinei sînt înveșmîntați în odăjdii și gata de ceremonie. Zdup ! — Un cap e ridicat în văzul mulțimii și femeile care împletesc și care abia își înălțaseră ochii în urmă cu un minut, cînd capul mai putea gîndi și vorbi, acum numără: „Unu !“

Al doilea faeton se golește și pleacă: al treilea vine în față. Zdup ! — Și femeile care împletesc, fără să se poticnească sau să se oprească o clipă din zorul lucrului, numără: „Doi !“

Presupusul Evrémonde coboară, iar cusătoreasa e depusă jos imediat în urma lui. Nici la coborîre nu i-a părăsit mîna supusă, ci continuă să i-o strîngă, așa cum i-a făgăduit. Foarte blînd, o întoarce cu spatele spre mașina de tăiat capete, care sfîrîie și se declanșează întruna, iar fata îl privește în ochi și-i mulțumește.

— Dacă n-ai fi dumneata, bunule străin, n-aș fi atît de liniștită, pentru că de felul meu sînt plăpîndă și slabă de inimă; și nici n-aș fi putut să-mi înalț gîndurile către Cel de Sus care cred că mi te-a trimis !

— Sau mi te-a trimis mie pe tine, spuse Sydney Carton. Privește-mă în ochi, copilă dragă, și nu te gîndi la nimic altceva.

— Nu-mi pasă de nimic atîta timp cît îți țin mîna. Și n-o să-mi pese nici cînd o să-i dau drumul.

— Nu te teme...

Cei doi stau în mijlocul șuvoiului de victime care se subțiază văzînd cu ochii, dar vorbesc de parcă ar fi numai ei singuri. Ochi în ochi, glas în glas, mînă-n mînă, inimă-n inimă, acești doi copii ai Mamei Natura, altminteri atît de îndepărtați unul de altul și de deosebiți, au străbătut împreună drumul întunecat, pentru a se reîntoarce la vatra de unde au purces și pentru a-și găsi odihna la sînul matern.

— Prietene viteaz și mărinimos, îmi îngădui să-ți pun o ultimă întrebare? Eu sînt foarte neștiutoare și mă frămîntă ceva !

— Spune-mi ce e.

— Eu am o verișoară, singura mea rudă; e tot orfană ca și mine; și o iubesc foarte mult. E cu cinci ani mai mică și locuiește la țară, în Sud. în casa unui fermier. Sărăcia ne-a despărțit și ea nu știe nimic de soarta mea — căci eu nu pot să scriu — și dacă aș ști, cum aș putea să-i spun ! Dar e mai bine așa.

— Da, da; e mai bine așa.

— Știi la ce m-am gîndit eu tot drumul pînă aici și la ce mă mai gîndesc încă privindu-ți fața dîrză care-mi dă atîta curaj? Dacă Republica va aduce într-adevăr mult bine pentru cei sărmani, dacă or să flămînzească mai puțin, și or să sufere mai puțin, înseamnă că verișoara mea poate să trăiască fericită; s-ar putea chiar să ajungă pînă la adînci bătrînețe.

— Și ce-i cu asta, drăguța mea surioară?

— Păi nu te gîndești — ochii care nu se tînguiseră pînă acum, și în care se citea atîta putere de a îndura, se umplură de lacrimi, iar buzele i se întredeschiseră și începură să tremure — nu te gîndești ce lung o să-mi pară timpul tot așteptînd-o pe ea, acolo, pe meleagurile acelea mai bune, unde nădăjduiesc că și dumneata și eu vom fi adăpostiți cu îndurare?

— Nu poate fi așa, copila mea; acolo nu există timp, acolo nu există amărăciune.

— Ce mult curaj îmi dai ! Eu sînt atît de neștiutoare... Acum trebuie să te sărut? A sosit momentul?

— Da.

Îl sărută pe buze; și el o sărută; fiecare dintre ei îl binecuvîntează pe celălalt. Mîna subțire nu tremură cînd e eliberată din strînsoare; nimic alta decît o lumină blîndă pe chipul răbdător. Ea e penultima, înaintea lui — s-a sfîrșit... Femeile care împletesc, numără: „Douăzeci și doi!"

Murmur și zvon de glasuri, mare de chipuri înălțate, presiuni ale celor de la margini astfel încît mulțimea se împinge în față, se revarsă ca un val prea umflat... Totul se mistuie într-o scăpărare. „Douăzeci și trei!"

În noaptea aceea, s-a spus despre el, în oraș, că a avut cel mai senin chip din cîte se văzuseră pe acolo. Mulți au adăugat că arăta sublim și profetic.

Una dintre cele mai remarcabile victime ale aceleiași lame de cuțit — o femeie — ceruse, la piciorul aceluiași eșafod, cu puțin timp în urmă, să i se îngăduie să aștearnă în scris gîndurile care o inspirau. Dacă Sydney Carton ar fi dat grai gîndurilor lui — și erau într-adevăr gînduri profetice — ele ar fi sunat astfel:

„Îi văd pe Barsad, pe Cly, pe Defarge, Răzbunarea, juratul, judecătorul, șiruri lungi de noi opresori care se ridică pe ruinele celor vechi; îi văd pierind sub tăișul acestui instrument, înainte de a fi scos din uz. Văd un oraș frumos și un popor strălucit ridicîndu-se din genunea de acum și, în lupta lui pentru adevărata libertate, în izbînzile și în înfrîngerile lui, de-a lungul zecilor de ani ai viitorului, văd tot răul acestor vremi, și al vremilor de odinioară care le-au zămislit pe acestea de acum, izbăvindu-se și mîntuindu-se încetul cu încetul.

Văd viețile pentru care îmi jertfesc eu viața, le văd propășind pașnic, rodnic, fericit, în acea Anglie pe care eu n-am s-o mai văd niciodată.

O văd pe Lucie strîngînd la sîn un prunc care poartă numele meu. Îl văd pe tatăl ei, îmbătrînit și încovoiat, dar izbăvit și împăcat, credincios omenirii în misiunea lui tămăduitoare. Îl văd pe celălalt bătrîn minunat, prietenul lor de atîta amar de vreme, îmbogățindu-i, în zece ani de aici înainte, cu toate bunurile lui pămîntești și lunecînd în pace către răsplata de veci.

Văd că în inimile lor mi-au ridicat un sanctuar, precum și în inimile urmașilor lor. O văd pe Lucie, la bătrînețe, lăcrimînd la aniversarea zilei de azi. O văd pe ea și pe soțul ei, la capătul drumului lor pămîntesc, odihnind unul alături de celălalt în ultimul culcuș lumesc, și știu bine că nici unul

dintre ei nu l-a cinstit și nu l-a venerat în inima lui pe celălalt mai mult decît m-au cinstit și m-au venerat amîndoi pe mine.

Văd pruncul acela de la sînul ei, copilul care-mi poartă numele, îl văd bărbat dobîndindu-și drum spre culmi pe acea cărare a vieții care a fost cîndva și a mea. Îl văd izbutind atît de strălucit, încît numele meu devine ilustru în lumina lui. Și văd petele cu care l-am întinat eu, pălind și făcîndu-se nevăzute. Îl văd, fruntaș între judecătorii cinstiți și între oamenii de vază, dînd viață unui fiu care-mi poartă numele, un fiu cu o frunte și o cunună de păr de aur ce-mi sînt cunoscute pînă și-n acest loc — dulci și senine, fără nici o urmă a ororii acestei zile — și îl mai aud cum îi istorisește copilului povestea vieții mele, cu o voce înduioșată în care tremură lacrimi.

Este lucrul cel mai bun pe care-l pot face eu și pe care l-am făcut vreodată; iar odihna spre care mă îndrept este, de departe, cea mai deplină din cîte am cunoscut eu vreodată."

CUPRINS

Prefața autorului 5

CARTEA ÎNTÎI

RECHEMAT LA VIAȚĂ 7

Cap. I. Epoca 9
Cap. II. Poștalionul 11
Cap. III. Umbrele nopții 17
Cap. IV. Pregătiri 21
Cap. V. Vinăria 33
Cap. VI. Cizmarul 44

CARTEA A DOUA

FIRUL DE AUR 55

Cap. I. Cinci ani mai tîrziu 57
Cap. II. Spectacolul 63
Cap. III. O dezamăgire 70
Cap. IV. Felicitări 84
Cap. V. Șacalul 90
Cap. VI. Sute de oameni 96
Cap. VII. Domnul marchiz la oraș 109
Cap. VIII. Domnul marchiz la țară 117
Cap. IX. Capul Gorgonei 123

Cap. X. Două făgăduieli 134
Cap. XI. Tabloul a doi prieteni 143
Cap. XII. Omul plin de gingăşie 147
Cap. XIII. Omul lipsit de gingăşie 154
Cap. XIV. Cinstitul negustor 159
Cap. XV. Împletind 167
Cap. XVI. Tot împletind 178
Cap. XVII. O noapte deosebită 189
Cap. XVIII. Nouă zile 194
Cap. XIX. O părere 200
Cap. XX. O rugăminte 208
Cap. XXI. Ecouri de paşi 212
Cap. XXII. Marea continuă să crească 222
Cap. XXIII. Se înalţă focul 228
Cap. XXIV. Atras către Stînca de Magnet 234

CARTEA A TREIA

CALEA FURTUNII 247

Cap. I. La „Secret“ 249
Cap. II. Piatra de tocilă 259
Cap. III. Umbra 265
Cap. IV. Calm în furtună 270
Cap. V. Tăietorul de lemne 274
Cap. VI. Triumf 278
Cap. VII. O bătaie în uşă 282
Cap. VIII. Un partener la jocul de cărţi 287
Cap. IX. Jocurile sînt făcute 299
Cap. X. Umbra capătă consistenţă 311
Cap. XI. Înserare 326
Cap. XII. Întuneric 330
Cap. XIII. Cincizeci şi doi 339
Cap. XIV. Împletitura ia sfîrşit 350
Cap. XV. Ecoul paşilor se stinge pentru totdeauna .. 362

Redactor: IOANA PASCU
Tehnoredactor: GABRIEL DANCIU

Apărut 1993.
Format 16/54×84. Hîrtie Ediţii C 50 g/m².

Tiparul executat sub comanda 3 A 1.
la „POLSIB" Sibiu, şoseaua Alba Iulia nr. 40.

Lei 1000

ISBN: 973-9140-36-

BIBLIOTECA GARAMOND